

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus IX. de Immensitate Dei & immutabilitate secundum locum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](http://urn.nbn.de/hbz:466:1-82291)

repugnet mutari rem aliquo genere mutationis, non ex vi physica ipsius doni gratuitati, quod semper obedit ad nutum creatoris, sed ex vi promissionis, aut pacti diuini, quod violari a Deo repugnat: itaque vita eterna beatorum ex vi sua entitativa non habet ut permanere queat Deo non conferuante, quia tamen ex vi promissionis sua Deus non potest non conservare illam, habet ex suppositione immutabilitatem in suo esse.

VIII. Primum argumentum, si procedat de omnimoda immutabilitate, quae excludit omnem potentiam passiuam etiam obedientialem, assumit falsum: nempe aliquid hoc modo, vel secundum partem esse immutabilem: nullum quippe ens ex vi potest huiusmodi potestia obedientiali, ac dependentia a creatore, si vero procedat de immutabilitate respectu causarum secundarum, assumptio quidem vera est, sunt enim nonnulla quo ad aliquid immutabilia a causis secundis. Maior tamen propositio est falsa: nam immutabilitas quo ad unam formam non eximit rem ab imperfectione, atque mistione potentiae passiuæ, neque traducit illam ad infinitam perfectionem actus puri: hoc enim solum sibi vindicat naturalis immutabilitas simpliciter, quae est invariabilis, quo ad omnem formam. Ea vero supponit rem esse omnium suam perfectionem. Et ideo non est eadem ratio de immutabilitate naturali quo ad unam formam, & quo ad omnes. Quamuis autem, si comparentur seorsim immutabilitas substantialis, & accidentalis, illa sit haec perfectior, & ideo qui illa habet ex natura, hanc quoque habet, saltem quoad aliqua, ut habet Angelus quoad potentias vitales: tamen immutabilitas naturalis quo ad omnes perfections, quae nobis sunt accidentales, arguit etiam omnimoda immutabilitatem quoad substantiam, & consequenter quoad omnia, & ideo impossibilis est creature, quae eximi nequit a subiectione primæ cause, & a mutabilitate, quae nascitur ex potentia passiuæ respectu agentis extrinseci. Secundum argumentum probat quidem habere immutabilitatem aliquam secundum partem ex dono gratiæ, non tamen absolutam: qualis est immutabilitas Dei, qui solus habet immortalitatem, hoc est immutabilitatem omnimodam, ut explicant Patres citati num. 1. quandoquidem in omni immutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatione, quae facit in illa esse aliquid, quod non erat, vel etiam non esse, quod erat.

TRACTATVS NONVS, DE IMMENSITATE DEI, ET IMMUTABILITATE SECUNDUM locum.

Dicit ostenditatem, & immutabilitatem sequitur immensitas diuina, quæ est modus quidam identitatis, & immutabilitatis, & in summa Dei unitate, & identitate fundatur: Est modus identitatis, quoniam ratione eius Deus absqueulla diversitate ex parte sui præsens est rebus omnibus: quam proprietatem inter eas, quæ pertinent ad identitatem, attigit Magnus Dionys. cap. 9. de diuinis nominibus his verbis: *Idem vero substantialiter aeternus est, inuertibile in se ipso manens, semper secundum eadem, & eodem se habens modo, omnibus eodem modo præsens: præsentia vero secundum locum ad res omnes competit Deo ratione immensitatis.* Est vero modus immutabilitatis, quia remouet a Deo potentiam, ut moveatur secundum locum: & idcirco, cum sit immedietia ratio cuiusdam partialis immutabilitatis, post tractatum de immutabilitate sequitur disputatio de immensitate. Quin vero etiam ex alio capite pertinet ad hunc librum, qui est de unitate Dei: quoniam magnitudo, quæ est quantitas a numero contradiuisa, coincidit cum unitate prædicamentali. Immensitas autem ex primaria acceptance significat negationem mensuræ passiuæ, & cum infinitate recurrit: nam, quidquid fine caret, est expers mensura. Hoc modo accepit Tertullianus apologet. aduersus gent. cap. 17. Nazianzen. Nazianzen. orat. 38. quæ est secunda in Christi Nativitatem & in eodem sensu Deum immensum esse dixit August. lib. de essentia diuinitatis initio, ubi, Deus, inquit, immensus est, quia quantum, id est, qualitas a nulla ex creaturis metiri potest. Hoc autem modo non est hic sermo de immensitate, sed de ea, quæ est attributum distinctum ab infinitate simpliciter, quomodo usurpat nomen immensitas Patres referendi cap. vlt. num. 1. est vero immensitas ita sumpta modus magnitudinis diuina, seu potius magnitudo ipsa virtualis, qua Deus coexistit rebus omnibus, ac locis: nam ex vi eius habet, ut sit præsens rebus omnibus, ac locis, & consequenter ubique. Primum itaque agam de præsentiâ Dei ad res omnes: deinde explicabo quid requiratur, ut dicatur esse in rebus, ac locis: ultimo tandem ostendam, quæ sit

propria ratio imminutatis, & quomodo
Deo conueniat.

Deum esse præsentem rebus omnibus ex humana, diuinaque fide constat.

C A P Y T . I.

L **N**omine præsentiæ hoc loco indistantiam Dei à rebus intelligo, ut communiter accipiunt Theologi: quam nōnulli explicant per esse vbiique, quamvis hoc minus late pateat, quam præsentia cum rebus omnibus: nam esse vbiique solum significat existentiam in omni loco, locus vero minus patet, quam res: siquidem substantia Angeli, & animæ rationalis res quædā est, non tamen locus. Sed re ipsa coincidunt, quoniam nulla omnino creata res est, quæ per se, vel per accidens non sit in loco: & proinde, quidquid vbiique est, consequenter est præsens rebus omnibus: & vice versa, quidquid omnib⁹ est præsens, est in omnilioco. Item, quamvis non quidquid est alicui præsens, sit in illo, vt infra constabit, quidquid tamen in aliquo est, præsens illi est: atque adeo, qui assurit Deum esse in rebus, aut vbiique, consequenter astruit eius præsentiam ad res omnes. Hæc prius notanda fuerant, nè in progressu ad singula hæreamus.

II. **Quod itaque attinet ad præsentiam, siue indistantiam Dei à rebus omnibus, non defuerunt Hæretici, & Philosophi, immo etiam Catholici, qui opinati sunt Deum non esse præsentem rebus omnibus: in hoc errore fuerunt in primis omnes illi, qui existimarent Deum constare materia, & forma, & figura corporea præditum, quos retuli tractat. 4. cap. 4. Deinde nonnulli Iudeorum, qui putabant Deum templo Hierusalem posse concludi, vt refert Hieron. super illa verba Isai. 66. Cælum mibi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Manichei vero, vt refert Augustin. lib. contra Epist. fundamenti cap. 21. si non ex omni, saltem ex aliqua parte diuinitatem circumscripatam esse dicebant: nam, cùm duos Deos contrarios admitterent, regionibus quoque separabant, ita vt alia esset sphera, & quasi prouincia Dei lucis, altera Dei tenebrarum. Et quamvis cōcedebant Deum lucis ex tribus lateribus immensum, atque infinitum, ex ea tamen parte, sive latere, cui ex aduerso respondebat Deus tenebrarum, tingebat finitum, & quasi distinctum à materia tenebrosa: ne scilicet sincera na-**

tura Deitatis contaminaretur mutuo contactu, & consortio tenebrarum. Nec dissimili ferè ratione inductus Augustin. Eungubinus in illa verba, Psalm. 138. *Si ascendero in Cælum tu illic es*, credit Deum substantiali sua præsenta tantummodo in cœlo esse: & sicut sol inferiora loca omnia luce sua perlustrat, nec cordibus rerum, quas illuminat, inquinatur, sic Deum res omnes cognitione sua perlustrare, nec tamen earum commercio lœdi, aut perturbari: eo quod non immediate per suam substantialiam, & entitatem, sed sola cognitione ijs præsens fit. In quo errore ante Eungubinum fuerunt aliqui, quorum meminit Anastasius Synaita lib. 2. de rectis fidei *Anastasi* Catholicæ dogmatibus tom. 1. bibliotheca Patrum his verbis. Nonnullus video, qui propria naturæ infirmitatem ad diuinam maiestatem transferant, eam sue imbecillitatē admetentes, circa maxima disquirentes, vel minutissima queaque: rati proinde fore melius, si diuinam naturam ad moderationem renoverent, & imminuant, tanquam ex materia despiciam, quam vt eandem opinentur ad vñq; omnia pertingere: nefarium prorsus, & impium existimantes tantam maiestatem corpora ingredi minus decentia, squaloreq; & grauolenti pedore oppleta, aut certe impias animas introire, & alia quadam, que de Deo iuxta supereminentem cunctis eius naturam, ne cogitari quidem debent. Alios refert Hugo Victor. lib. 1. Hugo *Vñq;* de sacr. p. 3. cap. 17. & in sum. sent. tract. 1. cap. 4. dicentes: Deum per potentiam, & non per essentiam vbiq; esse: quia eum contingere possent inquinaciones cordium, si vbiq; esset essentialiter.

Certa tamen fideturendum est Deum esse secundum substantiam præsentem rebus omnibus. Suatedur vero ex locis, quibus Deus dicitur, *in sensu*, ita in cap. firmi miter, de summa Trinitate, & fide Cathol. & in Symbolo Athanaf. itemque ex illis, quibus assurit Deum replere omnia, Cælum, terram, & omnia creata, nihil enim replere potest id, à quo abest: si ergo Deus omnia replet, omnibus præsens est: ita Hierem. 23. dicitur, *Cælum, & terram ego* Hierem. *impleo*; hoc est vniuersam creaturam corpoream; quæ in sacris literis Cœli, & terræ nomine intelligitur. Vnde hoc testimonio Patres saepius probant Deum esse vbique, ita Irenæus lib. 4. aduersus hæret. cap. *Irenæus.* 36. Origen. hom. 12. in Genes. circa principium, Euseb. Cæsar. lib. 9. de demonstr. Euangel. demonstr. 12. Athanaf. orat. contra gregales Sabellij post medium, & de humana natura suscepta post medium, & de unita substantia Trinitatis lib. 5. in fine: *Hilarius*

Iudei.

Hieronym.

Manichei.

Augustinus.

Hilarius in id Psalm. 118. *Prope es tu Domine*: Nazianzen. Orat. 34. quæ est secunda de Theologia, num. 14. Ambros. in id Psalm. 118. *Prope es tu Domine*: Hieronym. Epist. 14. 6. ad Damasum, & in cap. 66. Isai. initio, & super illum locum Hieremias, Augustin. lib. 2. de Trinitate cap. 5. tractat. 36. in Ioan. serm. 8. de verbis Apostoli cap. 1. & Epistol. 57. ad Dardanum quæst. 1. Cyrill. Alexand. lib. 13. thesauri cap. 2. Theodore. in commentarijs Hierem. 23. & serm. 10. de prouidentia inter principium, & medium. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. & lib. 2. ad Monimum cap. 6. Gregor. lib. 2. moralium cap. 8. in id cap. 1. Iob, *Egressusq. est satan à facie Domini*: Anastasius synaitalib. 2. de recti fidei Catholicæ dogmatibus, Petrus Damian. Epist. 4. de omnipotenti Dei cap. 6. Euthym. super illud Matthæi 5. Neg. per Cælum, qui a tronos Dei est: & Hugo Victor. in sum. sent. tractat. 1. cap. 4. simile testimonium habetur Sap. 1. *Spiritus Domini replete orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, &c.* Quo testimonio vtitur Hilarius, Nazianzen. Ambros. Gregor. Fulgent. Anastas. & Petrus Damian. vbi proximè, August. lib. 3. contra Maximin. cap. 21. & super id Psalm. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* & Theophilus Alexandrinus. Episcopus Epistol. paschali prima contra Origenitas ad medium, tom. 3. Bibliotheca Patrum. Eiusdem generis sunt illæ sententiae, quæ asserunt Deum esse in Cælo, terra, mari, inferno, &c. quale est illud Psalm. 138. *Si ascendero in Cælum tu illic es, si descendero in infernum ades, quo vtitur Origenes in id Iob cap. 1. Venerunt Angeli Dei, ut starent ante Deum*, Athanas. loco citato de humana natura suscepit, & Epistol. 1. ad Serapionem de sancto Spiritu, Hilarius lib. 1. de Trinitate non longè à principio, Nyssen. tract. de professione Christianorum verius finem, Ambros. loco citato, & lib. 2. in Lucam in id cap. 1. *Hic erit magna & lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7.* Hieronym. Epistol. cit. & in id ad Ephes. 2. *Facti estis prope in sanguine Christi.* & in commentarijs eius loci: Chrysostom. ibidem, & hom. de Spiritu sancto versum finem tom. 3. Augustin. Epistol. citata, & tractat. III. in Ioann. in id Psalm. 32. *Constitutum Dominum in cythara.* & lib. de essentia diuinitatis initio, & super illum locum Psalm. Cyril. lib. 9. in Ioan. cap. 40. & lib. 13. thesauri cap. 2. Theodore. in commentarijs eiusdem loci. Gaudent. Episcopus Brixienlis tractat. de promissione paracleti, qui est ordine serm. 14. tota. 2.

Bibliotheca Patrum. Fulgentius, Anastasius, Theophilus Alexandrinus, & Hugo Victorinus vbi supra. Item illud Isai. 66. *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum:* Nam, si Deus est prælens extremitis mundi partibus, oportet, vt adlit etiam medijs, alioquin à se ipso diuisus, ac diuulsus erit: quod absurdum est. Et ita Patres sepè ex hoc loco immensitatem Dei probant Euseb. Cæsar, vbi supra, Athanas. de unita substantia Trinitatis lib. 5. in fine. Hilarius lib. 1. de Trinitate cit. Hieron. Hilarius. super eum locum, & in id Ezechiel. 40. *Et Hieronym. introduxit me in atrium, &c.* Gregor. lib. 2. *Gregor.* moral. cit. & hom. 17. in Ezechiel. à med. Rupertus. Rupertus lib. 7. in Genes. cap. 23. Euthymius, & Petrus Damianus vbi supra, & Theodore. serm. 10. cit. *Rupertus.* *Euthymius.* *Pet. Damian.*

Theodore. serm. 10. cit. *Theodore.*

Idem etiam sumitur ex locis Scripturæ, quibus Deus dicitur minimè capi rebus creatis, ita dicitur lib. 3. Reg. cap. 8. & lib. 2. Paralipom. cap. 2. & 6. *Cælum, & celi cælorum* 3. Reg. 8. *Paralip. te capere non possunt, ex quibus locis Ecclesia 2. & 6.* desumpsit, quod canit de B. Virginie: *Quem celi capere nō poterant, tuogremio contulisti.* & illud, quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera, ijs vero ad hanc veritatem confirmandam vtuntur Athanas. orat. contra Gregal. Sabellij post med. Hieronym. in Hieronymus. cap. 66. Isai. initio, Augustin. de essentia Augustinus. diuinitatis initio, & Petrus Damianus vbi Pet. Damian. supra. Huc etiam spectant illa loca, in quibus Deus dicitur maior, & excelsior rebus creatis, vt Iob 11. *Excelsior cælo est, & quid Iob 11. & facies? profundior abysso, & unde cognosces? 22.* Longior terra mensura eius, & cap. 22. Nonne cogitas, quod Deus excelsior cælo sit, & super stellaram verticem sublimetur? Ex quibus Deum esse vbique deducunt Hieronym. Iob 11. Hieronymus. & August. de essentia diuinitatis initio. A fine est illud Esai. 40. *Quis mensus est pugil-Isai. 40. lo aquas, & cœlos palmo ponderavit, quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles infatera?* Quibus verbis significatur excessus immensitatis diuinæ supra res omnes, spatia, & loca creatæ; quibus non includitur, sed adhuc extra manet: sicut ea, quæ sunt alijs celiora, profundiora, ac longiora, extra illa protenduntur: & quæ exterius aliquid continent, nec ab illo capiuntur, longè maiora esse debent. Hoc testimonio eandem veritatem confirmant Athanas. de unita substantia Trinitatis lib. 5. in fine. Hilarius lib. 1. de Trinitat. cit. Hieronym. in cap. 66. Elai. initio, Chrysostom. in id Psalm. 112. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui alii habitat:* Gregor. locis superioris citatis, & Petrus Damian. vbi supra. Præterea idem

Gillij comment. Theol.

Kkkk 2

dogma

*Psalm. 118.**Hilarius.**Ambros.**Hierem. 23.**Hieronym.**Chrysost.**Auctor. 17.***V.***Genes. 28.**Psalm. 13. 32.**Psalm. 52. 79.**Psalm. 101.**Psalm. 113.**Matth. 6.**Psalm. 75.**Nyssenus.**Chrysost.**Cyrill. Alex.**Procopius.**Alcuinus.**Damascen.**Euthymius.**Ruperius.**Bernard.**Ioan. 3.***VI.**

dogma itabuitur illis locis, quibus Deus asseritur adesse omnibus, aut prope esse: quale est illud Psalm. 118. *Prope estu Domine.* Ex quo Deum esse vbiique colligunt Hilarius, & Ambros. ibidem, & illud Hierem. 23. *Deus appropinquans ego sum, & non Deus de longe:* quo loco vtuntur ad hoc institutum Hieronym, ibidem, & in id ad Ephes. 2. *Facti estis prope in sanguine Christi:* & Chrysostom, in Psalm. 112, cit. Denique facit illud Auctor. 17. *Non longe est ab unoquoq[ue] nostrum, in ipso enim vivimus, mouemur, & sumus:* quod ex instituto expendam cap. 3.

His obstat credet aliquis, quod in sacris literis nonnunquam tribuitur Deo peculiaris aliquis locus, ut Genes. 28. *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam:* & Psalm. 13. 32. *psalm. 52. 79. 101.* dicitur Deus de cœlo in terram aspicere, quasi non sit in terra, sed solum in cœlo, & Psalm. 113. *Cœlum cali Domine, terram autem dedit filijs hominum:* Christus Dominus Matth. 6. *Pater noster, qui es in cœlis:* Psalm. 75. *Habitatio eius in Sion.* & scep[er]e in Scriptura dicitur habitare in sanctis, & longe esse ab impijs. Hoc tamen non obstat: quoniam vt expresse notant Nyssen. tractat. de professione Christianorum versus finem, Chrysostom, in id Psalm. 9. *Psallite Domino, qui habitat in Sion,* Cyrillus Alexandrinus super illud Esai. 63. *Conuertere è Cælo, &c.* Procopius in cap. 64. Esaiæ. Alcuinus lib. 2. de Trinitate cap. 5. Damascen. lib. 1. de fide cap. 16. Euthym. super illud Matth. 6. *Quies in cœlo.* Rupertus ubi supra. Bernard. serm. 1. in Psalm. *Qui habitat, in fine, & serm. 6. in dedicatione Ecclesiæ, huiusmodi locutiones non respiciunt communem modum, quo Deus est in rebus omnibus, sed peculiarem, quo est in aliquibus propter peculiares effectus, aut manifestationem omnipotentiae, & gloriae suæ, vel aliarum perfectionum diuinarum. Ex eo autem quod peculiari quadam ratione sit in uno loco, & non in alio, minimè sequitur, vt non sit in omnibus communi modo ratione immensitas. Quod patet, quoniam ex eo, quod Deus post incarnationem coepit esse in Christo speciali quadam ratione, consequens nō est, vt desierit esse in cœlo, & alijs locis, in quibus prius erat, vt constat ex verbis Christi Domini Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo.* In terra erat ratione humanitatis, nec tamen proinde definebat esse in cœlo ratione diuinitatis.*

Post sacrarum literarum testimonia se-

quantur dicta Patrum, qui eandem veritatem, vt fide certam assertunt. In primis præter loca citata num. 3. & 4. sunt testimonia, quibus expressè dicitur Deum esse vbique, ita Philo lib. 2. legis allegoriarum p[ro]bile, initio, & lib. de confusione linguarum post medium, dum explicat illa verba Genef. 11. *Descendit Dominus ut videat Ciuitatem.* Iustinus in q. à gentibus Christianis *Institutio*, positis ad 144. Clemens Alexandrinus lib. 6. strom. inter principium, & medium, Tertullianus lib. aduersus Hermogenem *Tertullianus*, cap. 44. Cyprianus de Idolorum vanitate *Cyprianus*, numero 5. Eusebius Emilius, hom. de in- *Eusebius*, uentione S. Crucis. S. Macharius senior. *Macharius*, Ägyptius hom. 12. & 16. habetur 2. tom. Bibliothecæ Patrum, Athanasij, de incarnatione Verbi, eiusque corporali ad nos aduentu inter medium, & finem. Gregor. Nyssen. orat. 1. de Christi resurrectione *Nyssen*, post medium, & lib. de orat, verlus finem. Ambrosius in libello de dignitate conditionis humanæ cap. 2. initio, lib. 2. deside cap. 4. lib. 8, in Lucam in id cap. 17. *Nam sicut fulgor, &c. & lib. 9. in id cap. 20. Peregre fuit multis temporibus, & in id 2. ad Cor.* 5. *Peregrinamur à Domino,* Cyrus Hiero- *Cyril. Hiero-* folym. catecheli 6. ante med. Hieronym. *Hieronym.* in id Psalm. 30. *Statuisti in loco spatiis pedes meos:* in id Psalm. 70. *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum manutinum,* in id Psalm. 84. *Instititia de cœlo profexit:* & in id Psalm. 93. *Intelligite insipientes in populo.* & in id Psalm. 143. *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius:* Chrysostom. tom. 5. hom. 1. in chrysost. Symbolum Apostolorum, hom. 5. in cap. 2. ad Colossens. homil. 17. ex varijs locis Matthæi versus finem, & hom. 17. in Gen. initio. August. lib. 1. confess. cap. 3. & lib. 5. cap. 2. lib. 22. de Ciuitate cap. 29. prope finem, lib. 2. de scđm. Domini in monte cap. 5. serm. 10. 4. de tempore, Auctor lib. de speculo apud Augustin. cap. 5. & 24. Cyril. Alexandrinus lib. 1. thesauri cap. 7. circa principium, & lib. 9. contra Iulianum post med. Prosper in sent. collectis Propter. ex Augustin. sentent. 91. & 123. Theodore- *Theodore-* rerus, in id Psalm. 17. *Inclinauit cœlos, & descendit,* in cap. 44. Ezechiel. in id Osca II. *Et non ingrediar Ciuitatem.* & in id 1. ad Corinth. 15. *Vt sit Deus omnia in omnibus:* Procopius in cap. 32. Esaiæ. ad finem. Procopius. Elias Cretens. in orat. 1. apologet. Nazianz. *Elias Cretens*, pag. 4. & in orat. 24. quæ est in Ägyptiorum aduentum pag. 653. Gregor. lib. 16. *Gregor.* Moral. cap. 15. in id Iob 24. *Si ad orientem venero, non appetet.* & lib. 27. cap. 4. in id Iob 36. *Ecce Deus magnus:* Isidor. lib. 1. *Isidor.* sentent. de summo bono cap. 2. §. 1. Alcuin. *Alcuin*, Epistol.

Epistol. de animæ ratione, & lib. 2. de
 Trinitate, cap. 5. Damascen. lib. 1. de fi-
 de cap. 17. O Ecumen. in id Auctor. 17. Non
 longè est ab uno quoque nostrum: Theodorus
 Episcopus Carum. dilput. 2. tom. 4. Biblio-
 theca Patrum. Paschal. lib. de corpore, &
 sanguine Domini cap. 21. in fine, tom. 6.
 Bibliotheca. Anselm. In id 2. ad Corinth.
 6. Vos enim eis templum Dei: in id ad Ephes.
 4. Qui super omnes est, & super omnia, in mo-
 nolog. cap. 19. 20. 21. 22. & 23. & in pro-
 flog. cap. 13. & 18. Theophil. lib. 2. ad
 Autolycum circa principium. Euthym.
 super illud Matth. 6. Qui es in celis: Hugo
 de sancto Victore lib. 1. de Sacram. p. 3.
 cap. 17. & lib. 7. eruditio nis didascalicæ,
 qui est de Trinitatis summæ per visibilia
 agnitione cap. 19. Richard. Victor. lib. 2.
 de Trinitate cap. 23. Bernard. serm. 3. su-
 per missus est, lib. de interiori domo cap.
 67. serm. 1. in Psalm: Qui habitat, in fine,
 & serm. de triplici coherentia vinculo-
 rum, & B. Laurent. Iustin. de contemptu
 mundi cap. 13. Ad hunc etiā locum spectant
 Patres afferentes Deum nusquam deesse,
 Gregor. hom. 21. in Euangelia explicans
 illud Marci 16. Non est hic: & homil. 28.
 exponens illud Ioan. 4. Rogabat eum ut
 descendere: item illi, qui a iunt Deum om-
 nibus adeste: ita Athanas. serm. 4. contra
 Arrian. inter principium, & medium, Bas-
 il. in id Psalm. 118. Prope es tu Domine. & in
 id Psalm. 138. Quo ibo à spiritu tuo? Deum
 vero esse in omnibus afferunt multi ex Pa-
 tribus citatis, & præterea Iustinus in expo-
 sitione fidei initio, Hilarius in id Psalm.
 12. 4. Montes in circuitu eius, &c. Basil. orat.
 de Verbi incarnatione, quæ habetur tom.
 1. Biblioth. Patrum August. de cognitio-
 ne veræ vitæ, cap. 9. & 29. Theodoret. in
 id ad Ephes. 1. Qui omnia in omnibus adim-
 patur: Alcuinus lib. 2. de Trinitate cap. 4.
 Hugo de Sancto Victore lib. 1. de Sacram.
 cit. Bernard. lib. 5. de considerat. cap. 6. in
 fine. Ad hanc etiam veritatem confirman-
 dam. Iacinti Patres afferentes expresse
 Deum esse immensum quos referam cap.
 vlt. & incircumscrip. ita vero expresse
 affirmant S. Macharius hom. 16. citat. Ba-
 sil. hom. 16. in illa verba. In principio erat
 Verbum, post medium, Auctor. lib. de spe-
 cule apud August. cap. 2. 3. 4. & 12. Theo-
 doret. in id ad Hebr. 7. Excelsior colis factus:
 faciunt etiam testimonia citanda, sp. 1. Pa-
 trum afferentum Deum non comprehen-
 di, nec concludi loco, & esse in omni loco.
 Denique Deum implere omnia, & pene-
 trare omnia, quæ referam c. 16. Ex quibus
 patet non esse hac de re fideli dubitandum.

Iam vero motuum oppositi erroris
 nullius est momenti: non enim timendum
 est, vt Deus ex contactu virtuali, & præ-
 sentia rerum sordidaru vilas maculas con-
 trahat, siquidem ea solum sorde sunt ad
 contactum aliorum, quæ vel cum ijs per-
 miscentur, vt liquores, & quævis substanciæ
 fluidæ, vel ab ijs patiuntur, vt quævis
 substantia corporea corruptibilis: Deus ve-
 ro est impermeabilis, & passionis expers,
 & proinde nullius rei, etiam sordidae con-
 tactu maculatur. Has duas causas attigit
 Altisiodor. lib. 1. cap. vlt. quæst. 1. ad 2. ex *Altisiodoren.*
 vltimo loco obiectis. Omnia igitur pen-
 etrat munda, atque immunda sine sui pol-
 lutione, vt notat Augustin. lib. de triplici
 habitac. cap. 6. vbi vtramque causam at-
 tingit: Si enim lux ista, inquit, visibilia om-
 nia loca illustrat, & sterquilinia etiam penetrat,
 sine suafactore, & sine sui pollutione, quanto ma-
 gis Deus, qui est inuisibilis, & incommutabilis
 lux. Nam inuisibilitas ratione spiritualita-
 tis permissionem excludit, incommutabi-
 litas passionem, & Anastas. vbi supra: si *Anastasius.*
 sol, inquit, iste, corpus cum sit, sed proprius ca-
 teris corporibus adiuvare radiorum ejaculatio-
 ne, nihil tamen inde colligit inquinamenti, sor-
 dium nihil, aut fædi odoris sibi hinc vendicat, in-
 numeris licet specie, & squalore deformibus se
 adiungat proximè, (modus in diuersum abit, suæ
 enim aptitudine naturæ hæc qualitates in me-
 lius permute) quanto præ sole cumulatus in sua
 creaturas Deus differtetur propria bona, nullo
 ab eisdem accepto emolumento? vt etiam demus
 solem nonnihil fætoris colligere ex istis corpori-
 bus, non continuo sequeretur Deum contrabere,
 vel tantillum contagij. Nunc autem, cum sol
 perinde, ac cetera corpora passionibus obnoxius
 sit, nec tamen quidquam corradiat sorodium, qua-
 si fonte dixerit, Deum ipsis subiacere, & esse
 participem, cum ab his sit longissime seiuinctus?
 Sicut ergo anima ex coniunctione ad cor-
 pus morbidum, ac leprosum non conta-
 minatur, sicut lux solis, non minus inter
 fordes, quam inter flores pura, ac synce-
 ra manet, ita Dei substantia simplicissima,
 ac purissima, omnia siue munda, siue im-
 munda permeans, natuum nitorem, ac
 pulchritudinem intactam, atque incolu-
 mem retinet, vt docet S. Macharius homil. *Macharius.*
 16. cit. & Th. doret. serm. 10. de prouin-
 dentia inter principium, & medium, & fu-
 sius ostendit Magist. in 1. dist. 37. lit. H. *Magist.*
 post August. lib. de agone Christiano cap. *Augustinus.*
 18. & de natura boni, cap. 29. & Hug. de
 sancto Victor. vbi supra.

Exclusis hereticis cum Philosophis
 agendum est. Ex quibus non defuerunt,
 qui Deum certo, ac determinato loco in-
 cluderent,

cluderent, alterentes non esse ubique substantialiter præsentem, sed in summa cœli arce, ex qua mundum per inferiores causas, quasi Monarcha ex urbe Regia prouincias sibi subditas per inferiores magistratus, ac Iudices, moderetur: quorum sensum expressit sapiens ille apud Job 22. *Circa cardines cœli perambulat.* Tertull. vero Apolog. aduersus gentes cap. 47. refert Stoicos posuisse Deum extra mundum: qui sigulmodo extrinsecus torqueat molem hanc vniuersi: In simili errore videtur fuisse Arist. 15. n. lib. 8. Physic. cap. vlt. text. 84. ait fuisse duas sententias Antiquorum de existentia Dei in rebus, quorum alii ponebant Deum esse in centro, alii in circunferentia, quibus ipse assentiri videtur. Et lib. 1. de cœlo, cap. 3. text. 22. sentit esse in cœlo: & lib. 2. de generatione cap. 10. text. 59. ait hæc inferiora, non posse perpetuo eadem conseruari, quia ab ipso principio longè absunt: & idem docet lib. 2. de cœlo cap. 12. text. 66. & lib. de mundo ad Alexandr. post medium expresse docet Deum esse in cœlo, & non in hoc mundo inferiore.

Quamvis autem nonnulli dubitarint, an hic liber sit Aristot. tamen illius esse affirmant Iustinus. Themistius. Bessarion. Lud. Vives. Auerr. IX. S. Thom.

Iustinus Martyr orat parænerica ad gentes nō longè à principio, Themistius, & Bessarion Cardinalis citati à Ludouico Vives in censura operum Aristot. Tandem Auerr. disputatione 14. contra Algarenum, pueros vocat dicentes Deum esse in reb⁹ omnibus. Ex his tamen locis minimè colligitur Aristot. existimare Deum non esse ubique secundum substantiam: Et quidem prima duo loca facile explicat D. Thomas: nam lib. 8. Physic. lectione 23. dicit illud Arist. quod primus motor sit in circunferentia, ait non esse intelligendum per determinationem substantiæ, quasi primus motor determinetur ad aliquam cœli partem, sed per influentiam motus, quia in suprema sphæra, & maxima eius circumferentia, à parte orientis incipit motus: illud vero aliud ex lib. 1. de cœlo, nemp̄ quod de sententia omnium mortalium, locus Dei sit cœlum, super eundem locum lect. 7. explicat dictum esse per accommodationem, & similitudinem: quia scilicet corpus cœlestis inter cætera corpora magis accedit ad similitudinem substantiæ spiritualis, atque diuinæ: subdit vero rationem, quoniam est impossibile, ut aliter tribuatur Deo habitatio cœli, quasi indigeat loco corporali, à quo comprehendatur: locus vero ex 2. lib. de generatione intelliendi potest de distantia secundum participationem naturæ: cum enim Philosophus dixisset naturam sem-

per apperere, quod melius est, esse vero melius esse, quam non esse, subdit, *Hoc vero in omnibus inesse impossibile, propterea quod longè ab ipso principio distent:* quasi dicat quia res alia sunt minus perfectæ, nec accedunt ad participationem incorruptibilitatis divinitatis, ex qua prouenit perpetuitas in essendo? Quæ interpretatio est de mente D. Thomæ lect. 10. super eundem locum, vbi, *Quodam*, inquit, sunt, que longè distant à principio, sicut res materiales, generabiles, & corruptibles, & ista sunt, que modicum participant de esse divino: quibus verbis explicat distantiam, de qua loquitur Philosophus, esse secundum naturam, & participationem diuinæ esse. Itaque priora loca non cogunt, ut dicamus Philosophum existimare Deum secundum substantiam esse solum in cœlo. Ex ultimo vero loco ex lib. de mundo ad Alexandr. cōstat auctorem eius lib. existimare Deum solum esse in supra mundi regione, non autem in mundo hoc inferiore. Verum non constat, vtrum liber ille sit Aristot. qua de replurimi dubitant, & merito, sunt enim probabiles, nec cōtemendā coniecturæ, quas afferit Ludouicus Vives vbi supra ad probandum eum librum non esse Aristotelis, & hoc ipsum, de quo agimus, potest esse ratio dubitandi: cum idem Philosophus lib. 1. de part. Animalium cap. 5. commendet Heracliti sententiam: nam quosdam qui erubescabant ingrediad eum in casa quadam furnaria sedentem, ingredi fiderent iussit, *Quoniam*, inquit, ne huic quidem loco Di⁹ defunt immortales, quod dictū applicat Philosophus ad opera naturæ, quibus omnibus numen inesse testatur.

Sed quidquid sit de sententia Aristotelis, veritas hæc nota fuit apud Philosophos teste Athanasio ora, contra Idola post Athanasia medium: vbi, *Rati*, inquit, *famaq; de Deo obtinuit eum vbiq; existere posse, nihilq; omnium esse, quod Deum sub se teneat, ac potius omnia sub potestate illius contineri.* Et Auctor. lib. de mundo cit. ait veteres nonnullos dixisse hec omnia Deorum esse plena, quæ fuit sententia Thaletis ab Aristot. lib. 1. de animali cap. vlt. t. 86. & Heracliti vbi supra, *Aristot.* Patres etiam aliquorum veterum hac de re sententias referunt, & valde commendant Euseb. Cæsar. lib. 13. de præparat. Euang. cap. 7. & Cyrill. Alexandr. lib. 1. cōtra Iulianum, post medium testimonium Orphæi Poëtae antiquissimi, quo perspicue tradidit Deum esse ubique, Laertianus vero lib. 1. Instit. cap. 5. & Hieron. in id Ezech. 40. *Introdaxit me in atrium, &c.* Illud Latinus Poëta: *Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes, lucentemq; globum luna, Titanumq; astra*

spiritus

Spiritus intus alit, tot amq; infusa per artus Mens agitat molem, & magno se corpore miscet: eamque fuisse Platonicorum, & Peripateticorum sententiam affirmat Cicero i. Academic. quā fūse explicat Plotinus Platonic. Ennead. 5. lib. 5. c. 9. & Ennead. 6. l. 8. c. 16.

Vtrum demonstrari possit imme-
diata potentia Dei, ad om-
nes res.

C A P V T I I.

I. **N**onnulli Theologi existimant sola fide probari posse immediatam præsentiam Dei ad oēs res, quoniam rationes, quæ ad id confirmandū afferri solent, non sunt evidentes. Ita Bassol. in 1. dist. 37. q. vn. art. 1. & 3. & Andreas de Nouo Castro qu. vn. in dub. post solut. arg. partis affirmatiua. Quatuor verò modis ostendi potest Deum esse vbiq;. Primum sumitur ex infinitate, & perfectione diuina: Secundus ex æternitate: Tertius ex immutabilitate: Quartus deniq; ex causalitate, sive ex operatione ipsius: de tribus primis dicā hoc c. deinceps verò de quarto. Quod ad primū attinet, ita arguunt nonnulli apud Mayron. in 1. dist. 37. q. 1. art. 2. quoniam infinitas perfecta debet esse intentiu, & extensiua ergo Deus non solum est intensue perfectus, quoad perfectiones intrinsecas, sed etiam extensue in ordine ad spatum: non quidem ita, vt extendatur eius substantia, quantitate corporea, & habeat partem extra partē, sed vt possit coexistere locis infinitis, ac rebus omnibus. Et confirmatur, quoniam substantia spiritualis, quo perfec-
tior, eo maiorem locum occupat. Hoc argumētū ait Mayron. non concludere, quoniam procedit ex creditis: nam Angelum perfectiorem posse coexistere maiori loco: Creditum, inquit, est. Ipse verò adducit hanc rationem: omnis limitatio est imperfectio, sicut finitas: Deus autem est id, quo nō. aut, perfectius cogitari nequit: ergo existentia eius nō est limitata ad certam rem, vel locū: atque adeo est præsens omnibus: Concludit autem neq; hanc rationem habere vim: quoniam ex ea sequitur necessario esse danda infinita loca, in quibus Deus sit; & spatum aliquod posituum maius vniuerso, vt Deus illud sua immensitate replete: quod est falsum.

II. Hę tamen responsiones minimè elu-
dunt argumentum. In primis aut ego non
video ubi reuelatum sit Angelum perfe-
ctiore posse esse in maiore loco, neq; hoc
ad fidē villo modo pertinet, sed est dogma

Theologicum, vel Metaphysicum: fortassis intellexit esse creditum fide humana: & ideo non habere vim ad demōstrandū. Sed, si lumine naturæ non constat substantiam spiritualē, quo perfectior est, eo posse occupare maius spatum, etiam nō constat limitationem ad locum esse imperfectionem: nam, si ad rationem perfectionis hoc nihil refert, sive resistit in magno, sive in paruo spatio, non erit proinde minus, vel magis perfecta: ideoq; non debuit ipse hanc rationem, quasi aliam subjcere. Solutio quoque, quam adhibet ad rationem à se adductā, nullius momēti est. Nam aliud est habere rē ex se talē naturā, & perfectionem, vt possit coexistere, & esse præsens infinitis locis, si dentur: aliud verò coexistere actu: primum sequitur ex ratione adducta, nō secundū. Hoc enim est discriminē inter attributa diuina, q̄ respiciunt actualē rerū existentiā, & illa, que eam non respiciunt: hac enim habet infinitatem per modum actus: nam sapientia diuina comprehendit actu infinita obiecta, sive ea existant, sive nō: illa verò habent quidē actu infinitatem in ipsa essentia diuina, comparatione tamen rerū concipiuntur per modum potentia, vt videre est in omnipotencia, quæ potest producere non tot, quin plura: actu verò non necessario requiritur, vt producat aliquid: item æternitas ratione suā infinitatis potest coexistere infinitis temporibus, si dentur, actu verò nō nisi existentibus coexistit. Ratio discriminis est, quoniam in prioribus perfectio cōsistit in actuali terminacione ad obiectū, & idcirco secundum eam cōpetere debet actualis infinitas Deo: in posteriorib; verò perfectio nō est actualis habitudo ad creature existentes, alioquin dependeret perfectio diuina ab existentia illarum, quod est absurdum, sed solum consistit in tali dispositione subiecti, vt possit ad illas terminari. Immensitas verò est huius generis: & ideo, ticut omnipotencia infinita non requirit infinitos effectus actu productos, ita neque immensitas exigit infinita loca, in quibus actu sit: sed solum debet esse eius naturę, vt possit esse in infinitis, si dentur actu.

Hoc verò fundamentum usurpatur cō-
muniter à Doctoribus Scholasticis: Ex illo institutum probant, Altisiodorens. lib.
1. cap. vlti. quæst. 1. Alensis. 1. p. q. 9. m. 2. Al-
bert. in 1. d. 37. art. 1. Richard. ar. 1. quæst. 1.
Ocham. quæst. 1. lit. D. Gabri. q. vn. art. 2.
Conclusione 2. Maior. q. 1. conclusione 1.
Palatius disput. 1. versus finem. Al. Alensis.
in c. 20. Exod. q. 46. & aliqui Recentiores.
Vt verò enim habeat, supponi debet quāti-

III.

*Altisiodor.
Alensis.
Albertus.
Richard.
Ocham.
Gabriel.
Maior.
Palat.
abulensis.*

tatem virtualem rei non includentis vllū modum imperfectionis, quo maior est, hoc maiorem perfectionē importare: atq; adeo, si sit infinita, habere perfectionem infinitam: si verò sit finita, habere finitam: perfectio enim rei accrescit simul iuxta proportionem quantitatis ipsius. Nam, si quantitas virtualis est maior, vel minor intensiue, eodem modo perfectio est maior, vel minor intensiue: itemque extensiue, si quantitas sit maior, vel minor extensiue. Hoc posito ita colligitur institutum. Nulla perfectio diuina est limitata: esset autem, nisi ratione immensitatis posset esse ubique: ergò potest. Maior propositio supponitur nunc ex communi hominum conceptione existimantium Deum esse id, quo maius esse, aut cogitari nequit, ut dictum est lib. I. tract. 8. cap. I. Assumptio verò ostēditur, quoniam maior perfectio est posse coexistere pluribus rebus, ac locis, quā paucioribus: ergo, si ratione immensitatis Deus non posset coexistere omnibus in infinitum possibilibus, perfectio ipsius esset limitata. Patet consequentia, quoniam careret cumulo perfectionis, qui accresceret, si posset omnibus coexistere. Antecedens verò probatur, quoniam habere vim coexistendi locis, aut rebus creatis non includit imperfectionem, alioquin non competeteret Deo: sed, ut constat ex suppositione, quo maior est quantitas virtualis rei non includentis vllam imperfectionem, eo maior est perfectio eiusdem, quo verò quantitas est minor, eo perfectio minor: ergo maior perfectio est posse coexistere pluribus rebus, ac locis, quā paucioribus: Itaque, sicut quantitas corporis limitata caret perfectione extensiua, quam posset habere, si magis extenderetur, & careret terminis, quibus clauditur, ita quantitas diuina virtualis, si quoad locum definiretur, non esset infinita perfecta in suo genere.

IV.
Ochamus.
Gabriel.

Ab immutabilitate immensitatem Dei probant Ochamus. & Gabriel vbi suprà, & Recentiores cōmuñiter; ostenditur primo in hunc modū. Omne viues distans ab aliquo loco, potest ad illum moueri: ergo, si Deus esset in vno loco, & nō in alio, posset moueri ab uno ad aliū: hoc aut̄ repugnat eius immutabilitati: quare non potest esse res, aut locus, cui non sit præfens. Dupliciter responderi potest ad hanc rationem: in primis dicendo nō posse Deum mutare locum: deinde verò eti⁹ mutet locum, ipsum nō n.2.ari intrinsece mutatione opposita immutabilitati. Prima respōsio impugnatur: cur enim non possit Deus moueri ad

locum, à quo abest, si vilia animalcula possunt? num, quia dec̄st vis motiva? at est infinita potētia: num, quia est suapte natura determinat⁹ ad certum locū? at hāc determinatio nō potest aliunde prouenire, quā ex indigentia locati dependentis à loco: Deus autem est summe perfectus, & a loco prorsus indepēdens. Sed inquiet nō posse mutari, quia motus ipse est imperfectio repugnans Deo. Verum hēc solutio prodit imbecillitatem primæ responsionis: nam, si ex existentia Dei definitia in loco colligitur in bona cōsequentia, ipsum moueri posse localiter, & hēc obieccio non aliter potest solui, quam recurrendo ad ipsā imperfectionem motus, recte perspicitur infirmitas respōsionis. Posteriorem responsionem tradit Mayron. art. citato dum impugnat tertiam viam, & Aureol. in I. d. 37. aureol. q. vn. art. 2. ante primam propositionem, quoniam Deus posset dici mutari de loco in loci per seolum nouū respectum præsentia- litatis loci ipsius ad Deū, quemadmodum dicitur creare, & esse Dominus per nouum respectū creaturæ ad ipsum, non verò per aliquid intrinsecus inherēt; quod illustrari potest exemplo earū rerum, in quib. Deus esse de novo dicitur: nam in anima de novo creata Deus incipit esse, & inciperet esse in alio mundo, si illum supra celum modo crearet: & nihil plus haberet in se, si ad illū iam creatum localiter transferretur, quam haberet, si in illo recēs creato de novo esse inciperet: si verò ita inciperet, non subiret mutationem repugnantem immutabilitati diuine: ergo neque subiret, si re ipsa trans ferretur de vno loco ad alium.

V.
His non obstantibus dicendum est optimè ex immutabilitate cōcludi Deum non definiri loco. Certus a quippe est apud eos motum localem esse mutationem opositam immutabilitati omnimodæ, qualis est diuina. Quod apud eos, qui censem per motum localem acquiri vbi intrinsecum, qui est modus realis aliter se habendi, per spicue ostenditur: nam omnis accedit, vel recessus modi realis intrinseci est transitus ab actu in eius priuationem, siue à potentia, & priuatione in actum, in quo constituit ratio mutationis passiuæ, vt explicauit in tractat. de immutabilitate capit. I. Apud eos autem, qui non agnoscunt vbi intrinsecum, sed rationem eius confundunt cum loco, & constituunt in superficie ambiente, difficilis assignatur propria ratio mutationis repugnantis immutabilitati: nam huic non repugnat mutatio in subiecto diuerso extrinsece denominans aliud: vi- fio enim, & intellectio creata sunt reuera- mutatio-

mutationes: tamen subiecta, quæ videntur, aut intelliguntur, non mutantur, quia visio, & intellectio ipsis non insunt, sed solum extrinsecus ea denominant: quamvis ergo motus localis sit secundum se mutatio, si tamen per ipsum nihil intrinsecum abiicitur, aut recipitur a mobili, sed solum acquiritur, aut deseritur locus extrinsecus denominans, non erit mutatio opposita immutabilitati, aut repugnans Deo: Nihil vero intrinsecum mobili acquiri per motum; constat ex doctrina Diui Thomæ in 3. distinc. 15. quæstion. secunda, artic. primo, quæstiuncula prima, ubi ait, nullum alium motum præter alterationem proprie loquendo esse passionem, quia eo solo motu aliquid abiicitur a subiecto, aut imprimitur: motum vero localem esse secundum id, quod est extra rem, hoc est secundum locum; idem docet 1. part. quæst. 110. articul. 3. & alibi sibi. Verum quamvis de sententiâ Diui Thomæ, & aliorum motus ipse localis per se primo feratur in locum, non videtur negandum agnoscere illos in re, quæ lociter mouetur, propriam rationem mutationis. Ad hanc enim non necessario requiritur, ut acquiratur, vel abiiciatur aliquid intrinsecum subiecto, tanquam terminus mutationis: nam apud eos, qui censent visionem, & alias sensationes sensuum exteriorum non habere terminum producent, sed esse puram actualitatem potentia percepientis obiectum, potentia vero mutantur ipsorum operationum receptione, vel abiectione. Ita, qui negant per motum acquiri modum aliquem intrinsecum subiecto, dicere debent ipsum motum esse quandam actualitatem subiecti, quæ vim habet constitendi illum successivè indistinctum a loco maiore, quam sit ipsum: & idcirco solum receptione ipsius motus verè mutari subiectum.

Hoc posito facile ostenditur, quomodo, si Deus mutaret locum, moueretur proprius motu opposito immutabilitati perfectæ: nam ante motum esset in potentia ad actum, vel formam, est enim motus actus entis in potentia: & per motum transire de priuatione ad actum esse localis: atque adeo mutaretur intrinsecus. Ad obiectionem Mayronis responderetur diuersam esse rationem in actione, atque in passione reali: nam actio progressus ab agente, recipitur vero intrinsecus in passo: & proinde potest denominare agens absque ulla mutatione sui: passio vero realis, quæ non coniungitur cum passo intentionaliter, sed realiter, non denominat pro-

pter solam extrinsecam relationem, sed debet inesse realiter passo, ut per singula discurrendo constat, & ob eam causam, de quamvis Deus denominetur realiter creator à creatione, quæ secundum rem inest creaturæ, non posset tamen dici moueri loco in locum propter solum nouum respectum praesentiae loci ipsius ad Deum, quoniam creatio denominat illum actiuem, mutatione vero denominaret passiuem. Et ex eo, quod Deus de novo creet hoc, aut illud, minimè sequitur dari in ipso virtutem nouam, aut rationem operandi, quia ex antiqua virtute, & voluntate potest prodire nouus effectus, ut ostendit tract. de immutabilitate cap. 8. at vero ex eo, quod coexistente iam termino relationis praesentiae, hoc est creature, non intercedat relatio praesentiae inter illam, & Deum, sed aduenire debeat per motum Dei, recte sequitur non esse ex parte ipsius sufficiens fundamētum coexistēt cum creature: id vero ponit debet per se primo ex parte ipsius, qui mutatur, non vero ex parte loci, aut creature, ad quam immotam ille per motum accederet. Cum enim de novo incipit habitudo inter duo, mutatione non tribuitur illi, quod eodem modo se habens terminat habitudinem: at locus est immobilis, atque adeo non ideo locatum illum respicit, quia locus ad ipsum refertur, sed est contra: quare, si inter Deum, & creaturam iam praexistentem non datur habitudo praesentiae, & creature immota inciperet habitudo ex eo, quod Deus illi per motum localē appropinquaret, Deus vere, ac propriè mutaretur. Ad exemplū respōdetur longe diuersam esse rationem: nam, cum Deo immoto res creatur, & statim fuit illi praesentes, supponitur ex parte Dei sufficiēs, & adaequata dispositio ad coexistēt omnib. rebus, ac locis, & solum deest existentia, & indistinctia ex parte ipsorum, qua posita absque mutatione Dei resularet utrumque; relatio praesentiae: ut de facto Deus cum primū codidit mundū incepit esse in illo absque sui mutatione: At vero, si rebus existētibus Deus praesens non esset, accederetq; ad eas per motum, desideraretur ex parte ipsius adaequata ratio coexistēdi reb. illis, ad quas moueretur, q; per motum resulbare deberet. Ex quo patet negandum esse Deum nihil amplius habiturū de novo, si ad mundū iam creatū, & a se distantē de novo accederet, q; si ab initio in illo esse inciperet; nam si statim in illo esse inciperet, non careret aliqua dispositione, aut modo intrinsecus, quæ postea acquireret: ita vero de novo mutaretur, & antea careret, & postea per motum acquireret modum entitatis,

quo

Nou. Caſſr.

quo disponeretur ad coexistendum huic potius loco, quam illi: Itaque ut benè obſeruat Nouo Caſtro in i. diſt. 37. qu. vn. §. vlt. ad 3. dupliciter intelligi potest, aliquid incipere, vel definiſere eſſe in loco, vno modo per accessum ad locum præxientem, vel recessum ab eodem, altero per nouam positionem, vel desitionem loci: primo modo Deus nequit incipere, aut definiſere eſſe in loco, quia datur vera mutatio; ſecundo vero modo non datur mutatio eius, qui incipit eſſe in loco, & hoc modo non repugnat Deum incipere, vel definiſere.

VII.
Marsilius.

Argumentum ſumptum ab æternitate, quo vitur Marsilius in i. quæſtion. 39. art. 1. Conclusionē i. non est à priore, imò nec proprie loquendo à posteriore: quoniam nec immensitas eſt ratio, cur æternitas conueniat Deo: nec econtra æternitas eſt ratio, cur eidem conueniat immensitas: ſed ſolum procedit à paritate rationis, quoniam non habet maiorem extenſionem virtualem æternitas in ordine ad coexistentiam temporis, & eorum, quæ ſunt in tempore, quam immensitas in ordine ad coexistentium loco, & ijs, quæ illo cōtinentur: æternitas autē ex ſua infinite habet, ut reſpondeat omni tempori, & rebus existentibus in illo: ergo eandem vim habebit immensitas ad coexistentium omni loco, & rebus contentis loco. Huic argumento reſpondebit aliquis diuersam eſſe rationem in extenſione virtuali in ordine ad tempus, & locum: quoniam in rebus creatis videmus quafdam minus extenſias ſecundū durationem eſſe maiores alijs ſecundū quantitatem, & conſequenter magis extenſias in ordine ad locum: contra verò alias diuturnioris vite eſſe, exiguae magnitudinis, ut videre eſt in equis, ac bobus cōparatis cum coruis, & cornicibus: nam boum, equorūque viua eſt admodum breuis, coruorum, & cornicum longa: cum tamen magnitudine corporis hæ ab illis ſuperentur: imò non repugnat, ut res finita magnitudinis habeat durationem infinitam, faltem syncretogoromatice: ergo ex æternitate vite diuinæ non colligitur immensitas magnitudinis virtualis in ordine ad locum. Hæc reſponsio euincit quidē in ijs, quæ non durāt, aut ſunt magna per eſſentiam, minime requiri, ut æqualis fit extēfio virtualis, vel formalis in ordine ad tempus, & locum: cū enim vtramq; habeant per participationem ab eſſentia diuina, non repugnat, ut parti-cipent plus de vna, & minus de altera. At vero Deus nihil habet per participationem à cauſa extrinſeca, ſed quidquid eſt, habet per eſſentiam, & ſecundū totam eius

perfectionem: & ſicut non habet, vnde reſtringatur eius duratio ad hoc tempus, vel illud, ſed eſt ſimpliciter infinita reſpōdens omni durationi creat̄, ita quoq; non eſt, vnde immensitas ipsius, & extenſio virtu-alis in ordine ad locum coarctetur. Et proinde, quamvis in rebus creatis, quæ magnitudinem, & durationem habent, non per eſſentiam, ſed per participationem, nō valeat argumentum ex magnitudine ſecundū tempus ad magnitudinem ſecundū locum, aut vicevera: valet tamen in Deo, qui per eſſentiam eſt æternus, magnus, & immensus.

Ex omnipotentia, & operatione Dei colligi p̄ſentiam ipsius ad omnes res oſtenditur auctoritate.

CAP V T III.

Fundamentum ſumptum ab omnipotentiā, & operatione diuina dupliciter accommodari potest, vel à paritate rationis, quomodo capit. proximo ex æternitate oſtenſa eſt immensitas: vel à priore, aut posteriore: ſi priore modo ſumatur, non eſt controverſia inter Doctores: nam omnes concedunt recte ſequi, ſicut omnipotentiā propter ſuam infinitatem extenditur ad omnes res, & loca, cōtingendo omnia tactu virtuali ſuę operationis, ſic etiam extendi debere immensitatem; ita ut Deus per indiſtantiam, & p̄ſentiam localem coexistat rebus omnibus, ac locis. Deſcundo modo eſt controverſia: Eſt autem viſ difficultatis in hoc; ſcilicet utrum, ſi per impossibile ſupponatur abesse Deum à realiqa, vel loco, poſit in eo operari, an vero ut operetur, neceſſario requiratur p̄ſentia ſecundū locum: nam, ſi facta illa ſuppositione Deus operatur, nequaquam ſequitur ex operatione p̄ſentia ad locū: atque adeo neq; ex omnipotentiā immensitas; ſi vero non poſit operari propter diſtantiam, recte ſequitur ex operatione p̄ſentia. Sententiam, quæ negat ſequi ex operatione p̄ſentiam defendit Scotus in i. d. 37. q. vnica, quem ſequuntur diſcipuli eadē d. Bassol. q. vn. ar. 3. Mayron. q. 1. ar. 2. dum B. ſol. impugnat ſecundam viam. Aquilan. q. vn. ar. 1. Lubion. q. 2. Lychet. & Bargius. q. vn. Ochan. qu. vn. lit. B. & C. Gabr. q. vn. art. 3. dub. 1. Nouo Caſtro q. vnica, ad finem, in ſolutione dubijs, & nonnulli Recen-ſores. Fundamenta huius opinionis inferiori expendentur.

Contra-

Contraria tamen sententia amplectenda est: ac dicendum ex operationibus Dei transiuntibus colligi præsentiam ipsius secundum essentiam, que est communior inter Doctores Scholasticos. Ita Altiliodo renf. lib. i.c.vlt.q.1. Alens. i.p. q.9.m. 2.ad primum. Albert. in t.d.37.a.i.S. Thom. q.1.ar.1. & i.p.q.8.art.1. cum Caietano, Sylvestro, Chrysost. Fauello, & alijs recentioribus Thomistis ibidem, & libr.3. contra Gentes cap.68. cum Ferrariens. Bonavent. in t.d.37.i.p.ar.1.q.1. AEgid. i. etiam p. distinct. q.1. Richard. art.1. qu.1. Durand. i. part. distin^tio. quæst.1. numer.9. Aureol. quæst. vñica, art.2. propositione 2. 3. & 4. Capreol. q. vñica conclusione 1. & ad argumenta contra eandem conclusionem. Hispalens. quæst. vñica art. 3. Notab. 1. & ar. 4. ad argumenta contra primam cœclusionem. Soncina q.2. conclusio. 3. Argent. quæst. vñica art. 1. conclusione 2. Marfilius quæst. 39. Maior quæst. 1. Palatius disp. 1. Dionys. Carthusian. quæst. 1. & apud eundem Petrus de Tarantalia, & Vdalricus, Iones Vigerius. Instit. cap. 19. §. 1. verf. 2. idem supponit Henric. in lumen. art. 30. q. 5. quatenus asserit, ideo Deū non mutari loquaciter, quādo in diuersis locis diuersa operatur, quia est vbiq; præfens. Eadē est sententia Patrum, nam ex operatione præsentiam Dei colligit Anselm. in Monolog. cap. 19. 20. 21. & 22. Hugo Victor. lib. 7. eruditio*n*is d'ascalice, qui est de Trinitatis summarie visibilia agitione, cap. 19. & Richard. de Sancto Victore li. 2. de Trinitate, cap. 23. Nyssen. orat. catechetica, cap. 25. vbi, *Quis enim inquit, est adeo puerili animo, & ingenuo, ut ad vniuerstatem apicem non credat esse Deum eam induuentem, & continentem, & ei insidentem?* ab eo enim quod est, pendet omnia, nec fieri potest, vt sit aliquid, quod in eo, quod est, non habeat sentiam: si ergo in illo sunt omnia, & illud est in omnibus. Et Hierō. in id ad Ephe. 2. *Facti estis prope in sanguine Christi, Deus, inquit, vbiq; est, a quo quis potest superari, cum eo sint omnia?* Et Anatal. Synait. l. 2 de rectis fidei Catholice dogmatis toin. 1. Bibliothecæ Patrū, vbi inter alia sic habet: *Rei, qua effici caput, tantisper dum peragitur, necessario adest natura agentis. Quidius enim operis nemo, absens si est, operatur. Deus igitur cum nullo non tempore quidius eorum, que sunt, efficiat, cunctas moderetur, ac dispenset sua iugis consernatione, prorsus necesse est fateri Deum in omnibus inesse, nec ab illo vñquam diffari entium.*

Confirmari solet hæc sententia aliquibus testimonijis Sacrarum literarū: in primis ex illo Psalm. 138. *Si ascendero in Caelum tu illic es, si descendero in infernum, ades, si sum-*

*psero penas meas diluculo, & habituero in extremitate maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua; vbi ex operatione manus diuinæ Regius vates arguit, Deum adesse rebus secundum essentiam: idemq; sonare videntur verba Diui Paul. Act. 17. Non longè est ab unoquoque nostrū, in ipso Act. 17. enim viuimus, mouemur, & sumus: Vbi aperte ex operatione eius in nos colligit Apostolus indistinctam ipsius à nobis. Respondet recētores ex his locis minimè colligi Deū esse substantialiter præsentem rebus, quia in eis operatur. Dupliciter autē illa interpretantur: prima interpretatio est, Sacras literas, cùm dicunt Deum vbiq; & in omnibus nobis esse, ex eo, quod in ipso viuamus, ac sumus, & virtute eius cōseruemur, non reddere causam rei, sed cognitionis, & more humano se nobis accōmodare, vt ex Dei virtute, qua in omni loco cōseruamus, intelligamus ipsum vbique esse, & vtait Chrysost. hom. 38. in Acta, & Theoph. chrysost. ad eundem locū Act. 17. quasi exēplo corporali Dei in nobis præsentiam declarant; Act. 17. vt sicut ignorare nō licet aërem vbiq; esse diffusum, cū ipso viuamus, ita etiam Deū vbiq; esse non ignoremus, quia nō tantum per ipsum, sed etiam in ipso viuimus. Secunda interpretatio maximè accōmodatur sententia D. Pauli illo loco. Act. 17. *Non longe est ab unoquoque nostro, in ipso enim vivimus, &c.* Vbi dicit Apolloli in institutum esse ostendere, quam facile Deus ab unoquoque Homini cognosci, & adorari possit: nam cùm vidisset Athenis aram cum eiusmodi inscriptione, ignoto Deo, vt redargueret inscitiam illorū, qui Deum ignotū colerēt, subiunxit, quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis: Deus, qui fecit mundum, & omnia, quae in eo sunt, hic Celi, & terra cum sit Dominus, non in manu factis templis habitat, & infra, fecitq; ex uno omne genus Hominum habitare super vniuersam faciem terre diffiniens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, querere Deum, si forte attrahent eum: quasi dicat vniuersa hæc operatus est, vt Homo auctorem suum querat, & quasi attiret manibus, non quidem præficialoci, aut tactu substantiae, sed vera cognitione, ac religione, quia verò vox illa, forte, quæ vñsus fuerat, dubitationem ingerere videbatur, quasi seipsum corrigens subiecit; quamus non longe sit ab unoquoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus, hoc est, ad eius agitionem comparandam non opus est à nobis ipsis discedere, habemus enim in eius operationibus sufficiens argumentum agnoscendi illum, itaq; illud, *non longe est ab unoquoque nostro, ex vi discursus**

D. Pauli

litter. VIII.
vñscus.
Ephe. 2.
vñscus
B. 138.
III.

III.
138.

D. Pauli volunt non intelligi de praesentia secundum existentiam realem essentiae diuinæ in nobis, sed de praesentia obiectu, qua facilè est cognoscibilis ex suis operationibus erga nos: quod colligunt ex eo, quod verba illa; quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum, referuntur ad illa alia; si forte attractent eum, quæ de cognitione, cultu, & amore nostro erga Deum intelligentia sunt.

IV.

Basilius.
Euthymius.
Lyranus.
Hieronymus.
Augustinus.
Athanafius.

Cyrill. Alex.
Basilius.
Ambrosius.
Theophil.
Alexand.
Gaudens.

Theodore.
Euthymius.

Athanaf.
OEcumenius.
Lyranus.
Irenaeus.
Hilar.
Ambrosius.
Hierony.
Theodore.

Antequam rationibus agam, expendam quam vim habeant allata testimonia ad hanc sententiam confirmandam, quod attinet ad locum Psalm. satis efficaciter ex illo colligitur; nam in prima illa interrogatione Prophetæ nomine *Spiritus*, vel intelligitur ipsa substantia spiritualis Dei, ut expressè intelligit Basilius, Euthymius, & Lyranus in commentarijs eiusdem loci, & indicant Hieronym. & Augustin. ibidem, vel *Spiritus sanctus*, quæ est communior interpretatione Patrum, ita Athanaf. de natura humana suscepta post medium, Epistol. 1. ad Serapionem de Spiritu sancto, de communi essentia Patris, & Filii, & *Spiritus Sancti* inter principium, & medium, & de unita, ac sempiterna substantia Trinitatis lib. 5. in fine: Cyrilus Alexandr. libr. 13. Thesauri cap. 2. Basil. lib. de spiritu Sancto cap. 22. & lib. 5. contra Eunom. ad medium, Ambrosius serm. 19. in Psalm. 118. super illa verba: *Prope estu Domine. Theophil. Alexandr. Epist. 1. Paschali contra Origenit. ad medium habetur 3. tom. Bibliothecæ Patrum, Gaudentius tractat. de promissione Paracleti, qui est serm. 14. in tom. 2. Bibliothecæ, Theodore, & Euthymius in cum locum, qua expositione supposita sensus est, quo ibo à spiritu tuo? hoc est, quo gentium abire possum, ubi à te, & essentia tua loco discessus sim? quasi dicat nusquam gentium; & deinde in sequentibus reddit rationem huius, & inter alia dicit, quod si ad extremos Oceani fines peruvadat, etiam illuc eum manus, siue potentia diuina deductura sit.*

V.

Porrò locus Pauli absque dubio intelligitur, non solum de praesentia Dei secundum rationem cognoscibilitatis obiectu, verum etiam de praesentia secundum essentiam: ita expressè intelligunt Athanaf. de incarnatione verbi Dei inter medium, & finem, OEcumen. & Lyran. in commentarijs eius loci, & Parres, qui ad probandam Dei immensitatem eo testimonio vtuntur Irenaeus lib. 4. aduers. heres Epit. 36. Hilarius, & Ambros. in id Psalm. 118. *Prope estu Domine. Hierony. in fine commentariorum in Habac. Theodore.*

ret. in id Pial. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* quod etiam prima illa expositi sumpta ex D. Chrysoft. supponit, nam, si Paul. vult, ut more humano colligamus Deum ubique esse ex virtute ipsius, qua ubique vivimus, & conservamur, quemadmodum ignorare non licet aërem esse ubique diffusum, cum ipso vivamus, profecto ceterab operatio ne diuina in rebus sufficiens argumentum deduci ad probandam praesentiam ipsius secundum essentiam: & consequenter ex operatione recte inferri praesentiam, alioquin nec causam rei, nec cognitionis tradere: id enim, ex quo aliud non recte colligitur, non est causa illius cognoscendi, nisi forte per accidens. Itaque Paulus voluit operationem Dei in rebus per se conduce reum ad notitiam Dei acquirendam, ut bene habetur in secunda interpretatione superioris adducta, tum etiam ad arguendam immediatam praesentiam secundum essentiam in eisdem. Etenim Beatus Apo stolus ratiocinationis sua occasione sumpsit ex ara illa, quam viderat inter Atheniensium simulacra cum inscriptione illa: *ignoto Deo*, & duo reprehensione digna in ea re animaduerit: alterum, quod veri numinis notitia carerent, & colerent numen ignotum: alterum, quod crederent verum numen instar inanum Deorum. id est, templo contineri, ac indigere basilicis ad habitandum, aut hominum cultu, & veneratione: & utrumque ex operationibus diuinis redarguit. Primum qualem, quoniam ignorare non licet Deum conditore vniuersi, & suisne effectibus quasi radijs se se mentis humanæ oculis ingerentem: Secundum verò, quoniam is, qui nullis certis locorum spatijs includitur, non indiget templo, cui quasi addictus sit ad habitandum; & is, qui non longe est ab unoquoque nostro, sed singulos mirabiliter inhabitat, non opus habet arca, vel templo, quo Homines conueniant ad cultum illi exhibendum, cum in ipsis Deum presentem habeant: & utramque praesentiam nempe cognoscibilitatis obiectu, & indistinctiæ secundum propriam essentiam intellectu illis verbis: *quamvis non longe sit ab unoquoque nostro*, & utramque sufficienter probauit ratione, quam subtexuit sequentibus: *in ipso enim vivimus, mouemur, & sumus*, nam ab effectibus pendentibus actu à causa, effidente agnoscitur causa non solum absolute, sed ut actu præsens operi suo, ut inferius vberius ostendam. Et hoc ipsum indicat modus ille loquendi, *in ipso vivimus*, nam terminus in, videtur constituere Deū instar fundamenti actu fulcientem vitam, motum,

motum, & existentiam nostram, & consequenter ipsius erga nos propinquitatem, atque presentiam indicare: Et hic est sensus Patrum, qui sæpe hoc testimonio, & ratione Pauli vtuntur ad Dei presentiam in rebus omnibus cōprobandam. Ita Ambrosius in libello de dignitate conditionis humanae initio. Deus, inquit, unus semper, ubique totus est, omnia vivificans, mouens, & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quod in eo viuimus, mouemur, & sumus. Hieronym. Isai. cap. 66. Initio probans multis testimonij Dei immensitatem, adducensque illud Hier. 23. Cælum, & terram ego impleo, addit, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Theodoret. in id. 1. ad Corinth. 15. vt sit Deus omnis in omnibus. Nunc enim, inquit, ubique quidem est per effectum, habet enim naturam, que non potest circumscribi, & in ipso viuimus, mouemur, & sumus; vt ait Diuinus Paulus, & serm. 10. de prouidentia ad medium; Sitaque, inquit, in illo mouemur, & sumus, iuxta Apostoli vocem, nulla vnde mundi pars Deo destinata est.

VI. Quidam recentiores videntes scripturam, & Patres maximè fauere huic sententiae, quæ docet ex operatione diuina ad extra colligi immediatam presentiam Dei ad omnes res, alia vero ex parte existimantes cum Scoto ex præcia ratione agentis immediate non colligi immediatam presentiam agentis ad passum, aiunt, quamvis operari indistans non operando in propinquum, ut quedam perfectio, quoniam vendicat independentiam à contactu quantitati, & illimitationem virtutis actiue, absolute tamen perfectius esse modum operandi, quo agens est magis propinquum intime, & indistans à passo, & per se adest omnibus suis effectibus. Si hinc non sequitur vlla distractio, aut immunitio virtutis, vt indicat Diuinus Thomas quodlib. 11. qu. 1. art. 1. ad 4. atque adeo hunc operandi modum, si ab eo separantur imperfectiones, que in agentibus creatis permittæ sunt, non ē Deo negandum. Alij verò dicunt, quamvis ex eo solum, quod Deus ubique operetur, non colligatur immediata presentia eius ad res, colligi tamen ex eo, quod agat, & conseruet omnes omnino res, vt agens primum, ac perfectissimum: nam hic modus agendi continet virtutem infinitam, qualis esse debet virtus agentis primi; at verò ens infinitum in omnibus rebus presentis est. Et hoc modo aiunt concludere argumentum Diuini Pauli, & Patrum ex eo probantiam Deum esse in rebus omnibus, quia facit, & sustentat omnia, scilicet vt causa perfectissima, &

in finita. Ad testimonium verò Pauli, & dicta Patrum respondent, non opus esse, vt omnes consequentiae, quæ sunt in sacris literis, vel à Patribus, sint formales, quæ scilicet habeant omnem vim suam spectatis solum rationibus formalibus vocabulorum.

Hi tamen omnes eneruant, aut potius mutant argumentum Pauli, & Sanctorum Patrum. Primi quidem, quoniam nō colligunt simpliciter eo eo, quod Deus alicubi operetur, debere esse ibidē presentem, quoad substantiam, sed quia hic modus dicit perfectionem, & potest separari ab imperfectione, colligunt competere Deo. At D. Paulus hoc non curauit, neq; hoc argumento vñus est ad promiscuā turbam, sed ratione magis apparente, & quæ facile percipi posset; ea verò est, quod agens est, vbi habet peculiares effectus in nullam aliam causam reducibilis, vt habet Deus. Itaque, etiam si illa prima collectio recentiorum idonea sit, est longè diuersa à collectione D. Pauli: quæ ex operatione ipsa concludit immediatam presentiam Dei in rebus. Secunda quoq; suam habet vim, sed est aliena à mente D. Pauli: is enim non adeo in pte discurrere debuit, vt supponeret id, quod intendebat, volebat autem persuadere Atheniensibus Deum nō includi loco certo, aut templo, nec egero ara, vt à nobis colatur, cum non longè sit ab unoquoque nostrum: itaq; intendebat probare Deum esse à nobis indistantem, quia in ipso viuimus, mouemur, ac sumus: Si verò in ratione ipsa supponeret nos esse, ac moueri in Deo tanq; in agente primo, ac infinito, supponeret ipsū esse immensem, & consequenter non longè ab unoquoque nostrum: quod intēdebat probare. Præterea, aut argueret ex infinite agentis, quæ agens est, hoc est ex infinita potentia Dei, aut ex infinite eius in ordine ad locum, aut denique ex infinite entitatiua in se: non ex prima, nam si ex infinite potentia in genere potentia colligitur immediata presentia ad omnem rem, vel locum possibilem, quo virtus fuerit maior, vel minor, respondebit maiori, vel minori quantitati spati, quod esse aperte falsum experientia docet. Non ex secunda, quoniam tunc supponeret idem omnino, quod probare intendebat. Non deniq; ex tertia, quoniam tunc esset collectio per accidens, & eo modo ex illo principio possent colligi omnes omnino perfectiones diuinæ: non minus enim ex infinite entitatiua Dei colligitur una perfectio, quam alia: at verò Paul. & Patres indicant speciali ratione colligi im-

VII.

mediatam præsentiam Dei ex immediata eius operatione, ut re vera colligi in sequentibus ostendam.

Ostenditur rationibus ex operatio-
ne diuina rectè inferri præsen-
tiam eius ad om-
nia.

C A P V T I V .

I. Post diuina testimonia, & Patrum dictatione agendum est. Præmittendum verò ex Logica nihil referre ad bonam illationē vtrū procedat ex causa, vel effectu à priore, aut postero, dummodo tamen cum veritate antecedentes stare nequeat falsitas cōsequens, & veritas huius per se ex illius veritate inferatur, non assumpto termino extraneo: nam rectè infertur, si dies est, sol luceat, & tamen posterius natura est diem esse, quam solem lucere, rectè item infertur, si signum acta imprimitur in ceram sigillo, hoc tangit illam immediate: & tamen prius natura est tactus signilli imprimentis figuram ceræ, quam ipsa impressio. Ita quoque, & si in aliquo casu concedatur operationem Dei esse priorem natura, quam sit actualis præsentia ipsius ad rem, vel locum, ubi operatur, non proinde est inutilis collectio præsentia ex operatione. Respondent quidam sigillum prius esse præsentem substantiæ molli, vel fluidæ, quam characteris sui formam imprimat: & ideo non valere argumentum sumptum ab exemplo eius. Verum non est negandum sigillum, sicut est præsens ceræ, cui imprimit figuram, esse quoque præsens ipsi figuræ: in argomento vero proposito non sumitur comparatio à præsentia signilli ad ceram, vel aquam, sed ad ipsam figuram impressam, quæ est posterior tactu impressio signilli: Ex quo tamen rectè concluditur præsentia signilli ad figuram. Eodem modo licet admittamus rem creatam esse posteriore tactu acciō Dei, qui est ipsius operatio, quia tamen haec quoad immediatam dependen-
tiam actualē à Deo est similis figuræ impressæ ab annulo in re liquida, quemadmodum ex actuali figure reliquidæ rectè deducitur immediata præsentia annulli, ita ex actuali operatione Dei rectè colligi potest immediata præsentia ipsius secundum substantiam.

Nec undum præterea Caietan. I. p. q. 8. art. I. §. Nota secundo, & Sylvestrum eodem articulo, initio, duos assignare indistinctiæ

modos inter agens, & effectum: nempe quando agens est immediatum immediatione virtutis, quod contingit quoties vir-
us agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionem ab alia virtute: vel in mediatione suppositi, quando agens attingit effectum nullo alio supposito interueniente inter effectū; & primum agens, quod vtverum sit, ita intelligi debet, vt influxus, qui ab agente procedit, non exeat mediante alio supposito, quod sit tota ratio operandi proximè attingens effectum. Hoc verò duobus modis euenire potest, primo si nullum aliud omnino suppositum operetur, quomodo Dc⁹ creat immediate immediatione suppositi: deinde si, quamvis aliud simul operetur, primum non solū agat, quatenus agit per secundum, sed etiā in se proprio, à se immediate procedēt attingat effectum, & vtrouis ex his modis agens immediate operetur necessario requirit, seu infert præsentia substantialē sui ad effectū: diuersa quippe est ratio im-
mediationis in agendo, atque in existendo: nam Scotus admittit cōsumū immediatione suppositi gignere animalia imperfecta in terra, cum generationem illam substantiam, non nisi à celo attingi velit; & tamen negat immediationē secundum locū, itaq; immediatio in agendo excludit interuenientem alterius causæ inter effectū, & causam quæ dicitur agere immediate: immediatio vero in existendo excludit distantiam unius ab altero. Tripliciter autem fingi potest agens non esse immediatum passio quoad præsentiam substancialē. Primo, si agens loco dissitum nihil omnino agendo in medium producat effectum in loco remoto. Secundò, si quoad exteriorest tantum partes sit contiguum, & immediatum passio: adhuc enim quoad partes intrinsecas distat à passo, neque illis est immediate præsens: denique, si alterutro horum modorum distat per virtutem à se procedentem attingat passum longè remotum, vel saltem diponat ad suscipiendam formam à se ipso immediate producendam. Et de secundo quidem, ac tertio modo inferius dicam, nunc de primo agendum est.

Esse verò hunc modum impossibilem, saltem in actionibus causarū secundarum, Scot. quoque, & eius sc̄latores admittunt, semper enim requirunt actionem aliquam agentis, immediatum passum, licet non exigant ut per eam, vel terminum ipsius tanquam instrumentum agentis principalis, attingatur effectus productus in loco dis-
tito. Impossibilitas verò huius primi modi ostenditur hoc argumento: Omnis actio

suppo-

Iupponit existentiam operantis: ergo omnis actio in hoc, vel illo loco supponit ibidem existentiam agentis. Intelligitur autem consequens, & antecedens de existentia secundum propriam essentiam, vel virtutem; ita ut quemadmodum id, quod nec actus, nec virtute existit, operari nullo modo potest: sic etiam id, quod in hoc loco non est actus, vel virtute, nequeat in illo operari; quod vero primo modo distat a passo, neque actus neque virtute est illi praesens, ut per se patet; ergo nequit in illud operari.

IV. Dicet aliquis, agens infinitum, quamvis ex impossibili fingatur abesse loco, & nihil agere in medium, adhuc esse virtute in loco remoto: quatenus efficacitatem omnipotentiae suae potest in illud operari. Hæc responsio supponit falsum. Dupliciter enim est aliquid virtute alicubi; nempe vel in causa, quæ est virtus actionis continens effectum, & hoc modo Deus nullibi est virtute, cù non habeat causam, ut per se patet; vel in aliquo effectu à se relieto, q. est virtus causæ, à qua procedit; & ut hoc modo res sit virtute in aliquo tempore, aut loco, supponit in eodem veram existentiam alicuius, quod sit aliquo modo virtus eius: nā quod nec per se, nec per aliquid aliud alicubi est, intelligi nequit quomodo ibi sit virtute; Et proinde, cum agens distat a passo, neque illi praesens est immediate per aliquā virtutem suam operaticem actu inibi existentem, non est in illo virtute. Et confirmatur à simili, quoniam ideo res, quæ actus, vel virtute pro hoc tempore non existit, in eo operari nequit, quamvis existat in alia differentia temporis, quia intelligi nequit, quomodo effectus pro hoc temporis momento depédeat à re, quæ modo nec est formaliter in se, nec virtute in alio; sed eadem est proportio existentia in hoc tempore ad agendum in eodem, atque existentia in loco ad agendum in illo: sicut enim, quod est in hoc tempore, distat secundum durationem ab eo, in quo non est, ita quod est in cetero loco, distat secundum præsentiam substantialem ab eo, in quo non est: nō est igitur maior ratio, cur id, quod nullo modo est in tempore distanti, non possit in illo operari, posse autem agere in loco id, quod in ipso omnino non est: Quare, quemadmodum omnipotentia Dei non se extendit ad hoc, ut operari queat in tempore, in quo non est, ita etiam operari non poterit in loco, vbi nullo modo est: & ita ex modo operandi immediate immidatione suppositi rectè infertur existentia immediata, & præsentia substantia diuinæ ad locum.

Gilijs comment. Theol.

Vt magis eluceat tradita doctrina, expendenda est solutio, qua vtuntur Autores oppositæ sententiæ: dicunt enim, tametsi indistincta requiratur in causis secundis, non proinde requiri in prima: quoniam virtus huius operatrix est infinita, illarum vero finita, ac limitata: idque à simili ostenditur, quoniam nullum agens creatum operatur nullo præsupposito subiecto ob imperfectionem virtutis actiua, & tamen Deus ob infinitatem potentiae sue, quando creat, agit non supposito subiecto, & ex infinita distantia traducit effectum à puro non esse ad esse: ita ergo operari potest in subiectum non præsens: eademq; namque, imo maior est impropositio subiecti ad nō subiectum, quæ est subiecti, vel effectus præsentis, ad non præsentem: quare, si efficacitas omnipotentiae diuinæ illam distantiam superat: hanc etiam superare poterit, & consequenter agere indistans, non agendo in medium.

Hæc tamen solutio stare non potest: si enim non repugnat absolute secundum communem rationem agentis, ut agat indistans non agendo in proximum, non est vnde colligatur requiri potentiam infinitam ad agendum in passum remotum solum distantia vnius cubiti; quandoquidem hæc distantia est finita: ergo vincit poterit virtus potentiae finitæ. Et confirmatur, quoniam posita communi sententia ad agendum in passum, distans ab agente per spatium infinitum, opus est potentia infinita: ergo ad agendum in passum distans finito interallo sat erit potentia finita. Patet consequentia, quoniam ea est proportio potentiae ad potentiam, quæ est distantia ad distantiæ, ut patet in agentibus per medium; si ergo ad agendum in remotius spatium est necessaria maior virtus, ad agendum in propinquius sufficit minor. Ex quo sequitur, si ex communi ratione agentis, non prærequiritur ad operandum immediatio agéris cum passo, dari aliquas potentias creatas, quæ possint agere in remotum, non agendo in proximum. Nam inter illas est inæqualitas participationis potentiae diuinæ, & si sunt inæquales quoad effectus, & alios agenti modos, cur nō erunt etiam inæquales quoad hoc, vt aliae possint agere in remotum, non per proximum, aliae vero non? Dicit aliquis cum eadem inæqualitate virtutis cohædere æquilitatem quoad existentiam subiecti, quæ est communis agentibus omnibus creatis: Eodemque modo posse causas secundas: scilicet inæquales quoad effectus, & cōuenire ex equo in potentia agenti in remotum non per

proximum. Longè tamen diuersa ratio est utrobiq; nam agere nullo præsupposito subiecto nō habet latitudinem: & idcirco si propterea conuenit Deo, quia infinitus est, conuenire nequit vlli agenti finito. At verò agere indistans habet latitudinem: & ideo, cum minus sit agere in aliquid certū interuallum, & nō vltra, quam posse agere in quamvis distantiā maiorem in infinitum, si hoc secundūm cōuenit Deo ratione suæ omnipotentiae, illud primum, cum si minus, cur non conueniet causa secundæ, quamvis non sit infinita? præsternit quia, si possibile est agere in remotum nō agendo in proximum, non arguitur virtus infinita ex hoc ipso, quod agat solum in remotum, quin prius agat in proximum: si enim singulam vnu agens solum posse agere in passum distans decem cubitos, & non vltra: aliud verò indistans per viginti, & sic in infinitum, vis actiua primi erit minor, quam secundi, & huius quam tertii, & sic in infinitum: atque adeo ea sola, quæ potens est agere indistantiam infinitam, erit infinita: ceteræ autem finitæ.

VII. Itaque negotiatio distantie agentis immediate non per aliud suppositum, est conditio requista omni agenti, qua agens est, sunt enim quædam cōditiones communes causis, qua tales sunt: à quibus nec ipsa causa prima absolui possit: qualis est in causa finali apprehensio, atq; intentio finis: sine quibus nec bonitas diuina mouere potest tanquam finis: In materiali, ac formalí cōditio necessaria est vniō: sine qua nec ipsum verbum diuinum, quod cōparatione naturæ assumptæ habet quandam similitudinem cum materia, quatenus sustentat, & formæ quatenus cōmunicat illi suum esse diuinum, posset hypostaticē sustentare naturam terminando dependentiam illius. Eiusdem generis est in causa efficiente negotiatio distantie secundūm tempus & locum. Cuius rei rationem reddit Iauell. I.p. q.8. art. 1. §. Sed contra hoc si hoc, post Capreol. in I.d. 37. q. vnica ad 8. Scoti contra primam conclusio. quia agens est quodammodo actus ipsius passi, & passum est quodammodo in potentia ad ipsum agens, actus autem, & potentia ex ratione sua sunt indistantes, ex 9. Met. Hæc ratio, licet ostendat aliquā proportionem inter agēs, ac patiens similem illi, quæ est inter actū, & potentia, nō tamen reddit sufficiens fundamentum. Responderi. n. potest, quemadmodum ex hac proportione non recte sequitur agens, & patiens debere cōiungi formaliter, sicut actus vnitur formaliter potentia passiuæ, ita etiam non sequi debere esse indistantes.

Iauellus.
Capreol.

Frmum verò fundamentum est, quia sicut ipsum esse cause supponitur ad actionem, ita esse hoc loco, vel tempore supponi debet ad operationē in hoc loco, vel tempore: nam, quæ est proportio ipsius esse absolute ad agere absolute, eadem est inter esse hic, vel nunc ad operari hic, vel nunc: & proinde, si quod absolute non est actu, vel virtute, nequit absolute operari, & iam quod non est actu, vel virtute hic, aut nunc, nequit agere hic, vel nunc: nam existentia pro alio tempore, ac loco perinde se habet, ac si non esset: quis enim dicet sat esse substantiam aliquam existere in certo aliquo tempore, vt possit operari in tota aeternitate, vel saltem in aliqua differentia temporis, in qua nullo modo existat. Ratio verò cur hoc evidenter appareat impossibile in tempore, quam in loco, est, quoniam id, quod pro hoc tempore non existit, simpliciter non habet esse: & propterea neque vim operandi: & quod alibi existit, simpliciter habet esse, quamvis non sit in loco, vbi fit effectus: si tamen res bene expendatur quoad hoc est eadem fere ratio. Rogo enim cur effetus, qui hodie producitur, fieri, atque dependere nequeat ab existentia hesterna causa, quæ hodie iam non est per se aut virtutem relictam. Respondebitur quia non est in tempore præsenti, in quo effetus actu producitur: eodem modo effetus, qui in vno loco fit, pendere nequit à causa absente, nisi saltem per virtutem à se emissam in eo sit. Quemadmodum igitur Deus, quamuis sit omnipotens, si concipiatur in vno certo tempore existere, & non in alio, non poterit actu producere effectum pro eo tempore, quo concipetur non existens, vñ quamvis sit omnipotens, si concipiatur circumscriptus certo aliquo loco, agere non poterit in eo, à quo absit.

Exoperatione Dei colligitur præsentia Dei intima ad re omnes.

C A P V T V.

C apite præcedente ostendi non posse agēs operari in remotum nihil agendo in proximū: atque adeo debere esse immediate in passo per se, vel propriam virtutem. Et ex hoc principio Deum esse immediate præsentem rebus omnibus, neque posse illi cōpetere primum illum modum operandi in remotum ex tribus aſſignatis eodem capite, numero 2. Nunc videndum vrum cōueniat aliquis ex duobus aliis, an vero

verò ex operatione eius necessario colligatur immediata præsentia substantia diuinæ ad res omnes, non solum secundum contactum extrinsecum, sed etiam secundum indistantiam ipsius ab intimis quibusque partibus rerum omnium.

Sunt verò, qui existimant, quamvis causa nihil agens in intermediū spatiū operari nequeat in remotū, tamen operationē huiusmodi non esse necessariam ad hoc, ut virtus agètis principalis sit immediata passo, sed propter subordinationē effectuum, quorū vnu supponit alterius productiōnem, vel propter dispositiones requisitas ex parte subiecti, vt recipiat formā à principali agente: & ita cōcedunt esse possibilē secundum, ac tertium modū, agendi in remotū præsupposita actione aliqua in proximum. Vtrūq; verò exemplo illustrant: tertium quidē quoniam sol distans à corruptibili corporum sphæra producit in eam lumen, producēdo simul in medium, non quasi virtutem productiōnem vltoris luminis, sed tanquam conditionē, sine qua nequic̄ produci lumen in spatio remoto. Secundum verò probant sumpta simili udine ab adgeneratione, siue nutritione naturali viuentis, ad quam non requiritur intima præsentia agentis principalis, sed sufficit contactus extrinsecus absque eo, quod intromittatur in alimentum, quod est passum, vlla vis actiua attingens efficienter educationē formę ex potentia materia. Probatur verò, quoniam viuēs, quod nutritur, vi potentia nutritiæ introducit formam substancialē in interiores partes alimenti proximè dispositi, quibus nō est immediata, & intime p̄fens per se, vt euident est. Non item per aliquam virtutem: nam virtus nutritiæ seu cōversiua alimenti in substanciali aliti est vitalis, & proinde convenire nequit partibus alimenti, quamdiu manent sub forma alimenti: & ita saltem quando materia alimenti minima informaretur, simul anima nutriti erit actio in intimas, artes passi ab agente præsente solū exteriori sine virtute instrumentaria introducta. Idem cernitur in motu projectorum: nam quamvis projiciens initio attingat immediate mobile, illudque pellat, poltea tamen disiungitur mobile à projiciente, & continuatur motus absq; actuali impulsione, aut vlla virtute, quæ repanserit impressa mobili à projiciente: En neque pars prima motus est causa efficiens sequentium, neque relinquitur impulsus aliquis, siue impetus, quo mobile feratur: hic enim, si daretur, cū sit eiusdē speciei, quando exit ab eadem virtute motiva, verbū

gratia Hominis, non posset efficere motu specie diuersos, quales videmus fieri a Homine projiciente nūc lapidem sursum. nūc deorsum. Ex quo colligunt posse Deo competere alterutrum ex his operādi modis: & consequenter ex operatione ipsius minimè colligi præsentiam eius intimam ad oēs res; quoniam ipse virtute sua supplere potest omnem conditionem agendi, & subordinationē effectuum, itemq; vicem dispositionū: potest enim subitō copulare formam substancialē materiæ nullis dispositionibus præuijs: quare sublati dispensationibus intermediis poterit ē loco remoto facere id, quod illis intermedijs fieret, & ita operari indistans.

Hic etiam operandi modi sunt impossibilē ob rationē assignatam cap. precedente: si enim effectus intermedij nō sunt virtus actiua agètis principalis, nō est hic, vbi effectus producitur, vis efficiēs, à qua actio pendere, & promanare posse: cōditiones verò, aut dispositiones, quibus passū redditur habile suscipiēde formæ, nō sufficiunt, nisi adsit vis actiua, quæ reuera non adest, si in sola re distanti est vis agèdi, neq; vlo modo communicatur alicui agenti saltem instrumentalī immediato. Neq; argumentum sumptum à sole rem concludit: nam, vt inferius fusiū explicabo, lumen intermedium, est verē causa efficiens instrumentaria lumenis vltorius diffusi.

Quod verò attinet ad modum agèdi per immediatum contactum extrinsecum in partes internas cum distantia ab eisdē, dicendum omnino est non esse possibilem, nisi in proximas fibi imprimat vim aliquā actiua, qua mediante attingat internas. Fundamentum est, quoniam tactus secundum partes externas non tollit veram distantiam inter agens ita immediatū passo, & partes interiores ipsius; quare, si detur actio ab agente extrinsecus apposito in partes remotas, & nō per virtutē transmissam ab illo in intermedias, verē ager indistans, & effectus pendebit à potentia actiua alibi existente, & nullo modo, vel saltem virtualiter præsente: eadem verò prorsus est ratio impossibilitatis in hoc agendi modo, arque in priore: idcirco enim Philosophus negat agens operari posse indistans, quin operetur prius in propinquum, quoniam interuentu formę in medio producēt tanquam instrumenti agentis principalis remoti attingitur effectus immediate: & quemadmodum in naturalibus experientia docet nihil agere in passum. Motum actu distinctum ab immediato, quin prius agat in immediatum, eadem quoque

III.

IV.

magistra scimus nihil agere in parte remotas, quin agat in proximas: & sicut in priore casu ratio suadet eiusmodi actionem non solum requiri, ut conditionem ad agendum viterius, verum ut traductionem virtutis actiue, à qua dependeat effectus longe diffitus ab agente principali, ita etiam in casu, de quo agimus, actio in partes vicinas agenti immediato requiritur tanquam communicatio virtutis actiue, à qua proxime, & immideate procedat actio, quæ sit in partibus intrinsecis. Quæ res inductione constare poterit in omni actione naturali, siue substantiali, siue accidentaria. Quem discursum Philosophis relinquo: solumque ostendo in generatione naturali, in qua maior est difficultas, admittendo eam sententiam, quæ afferit generationem esse veram actionem: in qua generans non potest esse intime præsens omnibus partibus materiae, quæ est subiectum generationis, ut per se patet: sed, si consulimus experientiam, comperiemus nullo modo opus esse, ut generans immediate attingat materiam geniti, pro eo instanti, quo forma substantialis primo inducitur in materiam, frequenter enim animatur foetus in utero materno absente Patre; sapientiam mortua gallina, quæ ouuum peperit, & gallo, qui sêmen indidit, alterius gallinæ incubitu gignitur pullus: signum ergo est ipsam momentaneam actionem generationis non pendere ab immideata præsentia generantis, sed à præsentia virtuali, quæ mansit in semine, & dispositiōbus actione illius inductis: quæ, cum sint intime præsentes materiae, quam actuunt, ac disponunt, virtute principalis agēris, à quo sunt, educunt formam potentia ipsius materiae: & ita nullibi datur partialis eductio, quin ibidem intime præsens adsit partialis virtus, à generante derivata.

V. Hoc generationis exemplo euertitur oppositæ sententiae fundamentum petitum à nutritione: nam in hac etiam id, quod immediate attingit traductionem formæ alii in materiam nutrimenti, non est ipsa forma substantialis nutriti, immo neque ipsa potentia nutritiva, sed dispositioes conaturales viuentis, quod nutritur, introducet in materiam alimenti vi potentia nutritiva, & caloris naturalis: ha vero dispositioes diffusæ sunt per totam illam materiam conuertendam in substantialiam alii, nec enim inducitur forma in materiam non apte dispositam: & ipsa vel euocant, atque inuitant ad materiam,

quam actuunt, formam viuentis, si incorruptibilis est, vel ex ipsa materia educunt, si forma est corruptibilis, & vitramque multo nexus copulant. Respondeo itaque argumento, tametsi vis nutritiva vitalis non infit aliamento, quamdiu manet sub forma alimenti, tamen actione partium viuentium, & virtute caloris nativi introduci dispositiones in totam illam materiam minimam informandam formam viuentis, quarum vi, & actione immideata introducitur forma in singulas eius partes. Argumentum de motu projectorum apud eos, qui negant imprimi mobili vim aliquam, siue impulsu à projiciente, difficile fortassis erit: ijs vero, qui impulsu admittunt, non item: quorum ego sententia accedo: Et rationi, qua oppugnatur, respondeo absurdum non esse, vt ab instrumento eiusdem speciei diuersimode applicato proveniant effectus specie distincti, ut vel in eodem motu admittere debent ijs, qui impulsu negant. Nam Homo una pollet virtute motiva eiusdem speciei ad mouenda alia corpora, & tamen pro diuersis ipsius applicatione, ac directione causat motum sursum, deorsum, & plures alios diuersos: quod ergo ipsi concedere tenentur in virtute motiva, non debent absurdum reputare in impulsu.

Hoc ipsum, quod ostendum est de agentibus creatis, habet etiam locum in Deo, non propter imperfectionem virtutis, sed propter repugnantiam rei. Et acut causæ secundæ transmittere nequeunt actionem in partes intimas passi, quod immideate tangunt, nisi per intermedias, ita si Deus esset solum extrinsece præsens, nec illaberetur intime rebus omnibus per se, vel suam virtutem nequaquam posset operari intra res ipsas. Fundamentum est, quoniam conditio propinquitatis causæ ad effectum, ut iam superius dixi, est de ratione causæ agentis in communione: & proinde, quamvis Deus supplere possit efficacitatem potentia siue vicem cuiususcum ausa secundæ, nec indigeat instrumento, aut dispositiōibus ad agendum, tamen ut agat ubi non est, non cadit in eius omnipotentiā. Sed enim inquiet aliquis, quamvis haec ita fint, adhuc ex operationibus ipsius non colligetur immideata præsentia; quandoquidem creature, quæ agunt, non oës habent intimationem sentientiæ, sed sola incorporeæ: & non semper habent præsentia cœactus extrinsecus, ut patet in sole, qui à visceribus terræ longe diffitus inib[us] gemit metallis: sicut ergo agètia creata, cum re ipsa distent ab effectu exercent vim actiua, & per virtutem in medio

medio diffusum operatur, vbi nou sunt, ita non videtur repugnare causam primam, vt non cocurrat ad effectus immediate per se, sed per virtutes communicatas creaturis, & ita ex operatione diuina in re aliqua, vel loco non elicetur efficaciter, quod Deus sit illis intime praesens. Et confirmatur quoniam Deus potest supplerre actionem causa secunda: ergo supplerre poterit concursus virtutis instrumentaria, quam ipse extrinsecus assistens induceret in intimas partes subiecti, vt per ipsam operetur: quo dato per solam extrinsecam praesentiam posset agere in intimas partes subiecti, absque alia virtute activa intermedia.

D. Thom. in I. d. 37. q. i. art. i. & I. p. q. 8. art. i. volens occurserre huic difficultati assisterit habere Deum in omni re effectum quandam sibi proprium: nempè esse creatum: hoc autem est intimum rei: ideoque oportet, vt Deus siue de nouo illud producens, siue conseruans sit intime praesens rei, que habet esse: contra quod fundamentum arguitur ex Scoto in 4. dist. i. quæst. i. quoniam, vel hic effectus ita est à Deo, vt non sit etiam à causis secundis, vel admittit etiam causalitatem ipsarum: primum non est dicendum, quoniam quidquid aliquid dignit, aut causat, confert illi esse, omnis enim causalitas terminatur ad ipsum esse: si secundum admittatur, non recte inferitur praesentia: nam proprius effectus causæ principalis, ad quem admittuntur aliae causæ subordinatae, non arguit immediatam praesentiam causæ illius principalis, vt constat in Architecto, cuius proprius effectus est tota fabrica, cum singulæ partes sint effectus opificum subordinatorum, & tamen non opus est, vt Architectus fabricam contingat: Caietan. I. p. quæst. 8. art. i. §. Notatatio, ita explicat sententiam D. Thom.

vt proprium non sumatur, prout distinguitur contra commune, sed prout distinguitur contra alienum; dicitur ergo ipsum esse proprius, siue per se primo effectus Dei, quia si solus potest omnia facere, quæ exiguntur ad hoc, vt aliquid sit: etenim res omnis, aut est materialis, aut immaterialis, si materialis, vt sit indiget materia, quæ à solo Deo creatur, & conservatur: si immaterialis, similiter à solo Deo sit, & ita in omni re est aliquid productum, & conservatum à solo Deo, & propterea Deus dicitur agens omnium immediate illuminatione suppositi.

Et quidem hæc interpretatio bene ex operatione colligit praesentiam: quoniam, cum res omnis sit substantia, vel insubstantia, si in quaquis substantia est esse à solo Deo

productum, Deus est intime præsens eius nodi substantie, & omnibus operationibus, & accidentibus, quæ in ea sunt. Verum tamen non videtur attingere mentem sancti doctoris, neque germanum sensum literæ: nā D. Thom. ait esse creatū esse proprium effectum Dei, sicut ignis est proprius effectus signis significans ipsum esse creaturæ quoad se ipsum adæquate procedere, ac fieri à Deo: quare censeo cum Sylvestro I. p. Sy'uest. conslati q. 8. art. 1. §. 2. quādo S. Thom. vocat ipsum esse effectū Dei proprium, id est, non alienum, intelligere esse adæquatum, ita ut nullū sit esse, quod non fiat à Deo, siue solo, siue simul cum causis secundis: & ita abstrahendo ab actione, qua Deus solus conseruat esse subtilitatem immaterialis, & considerando actionem vitalem talis subtilitatis, ex ipsa colligitur immediata, atque intima praesentia essentiae diuinæ, ex iacto fundamento. Quoniam esse huius etiam est proprius effectus Dei, ita ut nulla omnino virtute fieri possit, quin sit, etiam immediate à Deo: nam, cum sit creatura, absolui nequit ab uniuersali dependentia à creatore. Itaque, vt alibi contra Durand. fusius ostendam, res omnis siue sit substantia, siue accidentis, semper actu pendet ab uniuersali concursu causæ primæ, qui talis est, vt non nisi ab ea immediate procedat, aut procedere possit. Quo fundamento iacto, iam ex omnibus præmissis collatur argumentum, quo ostenditur immediata, atque intima praesentia Dei in rebus omnibus. Nihil distans agit in remotū nisi transmittat in proximum virtutem, que sit ratio agendi in remotum, non est autem virtus vlla creata, quæ supplet, aut supplerre possit vicem concursus generalis Dei in omnes effectus: ergo ubique sit, aut est aliqua creatura, ibi quoniam est Deus secundum essentiam,

Ex dictis constat cur Deus necessario debet esse intime præsens vbi operatur, non vero creatura: nempè quoniam hæc potest transmittere aliquā virtutem, quæ supplet vicem ipsius, non vero Deus. Ad confirmationem respondet distingendo antecedens. Nam, si loquamur de facto absque vbia suppositione impossibili, verti est: si vero de causa instrumentaria impossibili, & chymærica negadum. At vero virtus, quæ supplet immediatam causalitatem Dei, & sit veluti intermedia inter ipsum, & effectum, est impossibilis, & ideo argumentum nihil probat. Potest etiam responderi ideo Deum supplerre posse concursum cause secundæ, quoniam illa virtute continet: vbi, sicut ipsa non potest operari indistans, ita neque Deum suppledendo eius concursum posse.

IX.

agere in remorum, & sicut ad agendum per se supponit immediationem cum passo, ita etiam ad operandum supplendo actiuataem causæ secundæ.

Operatio diuina supponit præsentiam potentialem ad effectum, actualem vero ad subiectum, quod supponitur actioni.

C A P V T VI.

I.

EX superiorib^o satis liquet inter Deum, & omnes eius effectus, atque adeò res omnes creatas, quæ sunt effectus illius, intercedere præsentiam aliquam, sive indistantiam secundum esse reale, eamque recte ex diuina operatione probari. Nunc videndum superest vtrum sit prior operatio Dei in rebus, an vero indistantia ab illis. Huius quæstionis decisio facilis est in sententia Caietani, Ferrar. & aliorū Thomistarum dicentium ipsam Dei operationem esse rationem formalem existendi in loco, & fundamentum proximum præsentia: nā cum omnis ratio formalis sit prior natura effectu formalī, & omne fundamentum relatione, consequenter operatio, cùm sit contactus quidam virtualis Dei ad creaturas, si sit ratio formalis existendi in illis, erit prior existentia, ac præsentia Dei in rebus. Et huiusmodi præsentia non requiretur, quasi quid necessarium ad operationem, sed consequenter, vt effectus ipsius, vt expresse norat Caietanus i. p. quæst. 8. art. i. §. Ad obiectiōnem, Iauell. §. Quantum ad tertium, & Ferrar. lib. 3. contra Gentes cap. 68. §. Respondeatur, Ego tamen cum sentiam non operationem, sed immensitatem, cum indistantia esse proximum fundamentum præsentia Dei ad res, aliam rationem ordinis assignare debeo.

Præmitto itaque primo terminorum expositionem, & quandam diuisionem: diuisio est actionis diuinæ: nam alia est creativa dans esse nullo præsupposito subiecto, & cum nouitate essendi, alia sine nouitate essendi, quæ est conseruativa: Alia denique productiva alicuius in, vel ex præsupposito subiecto sive cum nouitate essendi, sive non: quales sunt omnes productiones, & conseruationes formarum dependentium à subiecto. Porro in hac comparatione aliud est loqui de præsentia Dei ad rem productam per operationem, aliud ad locum, sive subiectum, in quo

producitur. Termini, quorum expositiō est necessaria, sunt distans, non distans, indistantis: quorum duo priores sunt contradictorij, inter quos respectu cuiusque non datur medium; postremus est veluti priuatius, & contrarius primo, ita vt inter utrumque cadere possit medium, saltem per negationem utriusque: Etenim distans necessario inuoluit habitudinem inter duo extrema actu existentia, & disiuncta loco: indistantis vero importat negationē distantia duarum rerum actu existentium: quod enim non existit sicut non est distans, ita neque indistantis ab altero, sive existente, siue non. Ex quo fit, vt si comparentur duas res, quarum utraque, vel altera nō existat, verè dicantur non distantes, indistantes vero, aut distantes nequaquam. Porro indistantia vnius rei ab altera, alia est actualis, alia potentialis: actualis est, quando utraque actu existit cum negatione distantia: potentialis vero, quando res actu existit sub ea dispositione, vel modo, ut absque sui mutatione possit coexistere loco, aut rei alteri non distantia à se: quomodo cœlum empyreum dici potest indistantis potentialiter à loco, vel corpore possibili fieri à Deo immediate potest superficiem conuexam ipsius cœli empyreum: quamdiu enim tale corpus actu non sit, cœlum non est actu distans, aut indistantis ab eo: potentia tamen est indistantis: nam de se habet sufficiens fundamentum, ut sine vlla sui mutatione coexistat sibi, si ponatur: hoc etiam modo, vt constat ex dictis Patrum referendis, cap. 20. dicentium Deum esse supra cœlos, & extra omnia, Deus est potentia indistantis ab omni loco, & re, quandoquidem vi sua immensitatis est aptus, vt sit in omnibus posita ipsorum existentia, quod ratione patet: nam quoties interuenit aliqua negatio, quæ eo solum definit esse præsumptio, quia desideratur connotatum, eo ipso, quo id ponitur, transit in priuationem, vt negatio visus in catena ante septimum diem adueniente illo iam restat priuatio, sive cœcitas, quoniam iam est subiectum aptum, quod cœcitate connotatur: indistantia vero supra non distantiam solum addit connotacionem existentia extremorum: Et ideo cum Deus non sit distans ab vlla re non existente, vt se patet: Et hæc negatio semper, ac necessario ipsi conueniat, hoc ipso, quo res incipit existere, adeò connotatum, & ita negatio distantia perseverans transit in indistantiam priuatiè sumptam. Quod non necessario competit creaturæ.

Caietani.

Iauelli.

Syneſt.

II.

creaturis inter se collatis: nam negotio distantiae est accidentis respectu illarum: atque adeo potest abesse illis existentibus: Et idcirco euenire poterit, vt cum antequam existerent non essent distantes, sint tamen postquam existunt, si procul distare creentur.

III. His prælibatis dico in primis præsentiam, sive indistantiam potentialem Dei à re, vel loco, in quo debet operari, esse priorem naturam quavis operatione transeunte, qua sit in eadem re, vel loco: & esse conditionem requisitam ad operandum in ijsdem. Prior pars constat ex dictis: nam indistantia potentialis est, qua res aliqua, quod ad se attinet, est sufficienter constituta in actu primo, vt sine mutatione sui coexistat alteri rei, vel loco: hoc autem habet Deus ratione sua immensitatis comparatione cuiusvis creaturæ, aut loci: neque aptitudo, sive potentia proxima ad existendum aliquid prouenit illi ex vila operatione transeunte, nihil enim pertinens ad actum primū habet ex creaturis, sed à semetipso: refutat igitur, vt ante omnem operationem transeuntem sit potentialiter indistantia ab omni re, vel loco: quod non conuenit vili creaturæ existenti: nam licet habeat aptitudinem coexistendi cuiusvis rei distans & iuēsumptæ, non tamen simul: si namque illi adiicit unum corpus, nequit alteri coexistere: loco vero non nisi vni respondere potest absque sui mutatione: Cœlum enim empyreum ex ea parte conuexa, qua directe responderet polo aëtrico, illi tātum loco absque mutatione sui respōdere potest, qui est creabilis à Deo iuxta illā partem, ac spatiū: quod si secundum eam sui partem respondere debeat loco creabili ex diametro supra polum aëarticū, mouetur necesse est: Deus autem ratione sua immensitatis est in potentia proxima, vt immobili perseverans respondeat omnibus rebus, ac locis, si ponantur, & idcirco ab æterno habet indistantiam potentialem à rebus omnibus, ac locis. Secunda pars assertio-nis videtur intenta ab ijs, qui indistantiam realem Deitatem necessariam dicunt ad agendum. Probatur vero in hunc modum: multo maior vis requiritur ad agendum in remotum distans interposito vacuo, quam per plenum: Deus autem, vt constat ex dictis, operari nequit indistantia per plenum: ergo neque per vacuum: op̄. Taretur autem, si non presupponatur præsentia potentialis. Nam nunc potest de facto producere aliud mundum huic minimè contiguum, atque adeo, nisi ratione immensitatis sit ita dispositus, vt secundum poten-

tiam sit indistantia ab omni re creabili, træducet actionem indistantia per vacuum interpositum. Hæc vero indistantia potentialis explicari potest exemplo rei corporæ: nam cœlum empyreum ex parte superiore nō est præsens vili alteri corpori, si tamen fingamus illud habere vim producendi aliud, ex parte indistantia nō repugnaret, vt id sibi immediatum produceret: quoniam ex propria existentia ita dispositum est, vt absque vila mutatione sui possit coexistere corpori cuicunq; supra se immediate collocato: ita ex modo existendi, quo Deus est in se ratione sua immensitatis, habet, vt statim absque mutatione sui coexistat secundū essentiam præsens cuiilibet rei, vel loco, cùm primum incéperit esse.

IV.

quando

quando est, si causa erat ab eodem loco proximè indistans aptitudinaliter, vbi primum effectus, ibi incipit esse, iam manet actu indiltans, & ita nunquam pendet ab agente distante: nunquā enim in ea dispositio: causa, & effectus à se mutuo distant: itaque non idē distantia est impedimentū actionis, quia ante operationem tollit præsentiam actualē proximam: post illam vero tollit actualē, sine qua nō datur actualis dependentia effectus à causa. Et hoc modo nunquam Deus operatur in nō præsens: tametsi enim prius natura, quam operetur, abstrahat ab actuali præsentia, & non præsentia: nunquam tamen in eadem duratione actionis est non præsens effectui, vel loco, in quo operatur: esset autem, si careret aptitudinali indistancia proxima.

V.

Durand.

Dico secundum. Præsentia, sive indistancia actualis est posterior actione productiva rei, ad quam est præsentia. Hæc non solum est de mente Thomistarum, sed etiam Durand, in 1. dist. 37. 1. p. distinctionis q. 1. num. 13. & aliorum. Probatur autem ex dictis: nam actualis indistancia, atque præsentia supponit existētiā vtriusque extremi, inter quā est: existentia vero effectus supponit actionem productivam ipsius: ergo etiam indistancia supponit actionem, & est posterior illa. Dixi autem esse posteriorem actione productivam rei, ad quam est præsentia: quoniam si diuerteri sint termini actionis, & præsentia, fieri potest, vt aliqua præsentia actualis requiratur ad actionem: exempli gratia, cùm primum Deus mundum condidit, quia nihil præterat, cui Deus coexistet, non supponebatur illa præsentia actualis ipsius ad rem quampiam: sed præsentia actualis eius ad mundum fuit posterior creatione mundi. At si Deus in loco, vel subiecto præexistente aliiquid de nouo producat, sive in subiecto, sive extra illud, ad ipsum quidem effectum de nouo productum habebit nouam habitudinem præsentia actualis posteriorem ipsa productione, vt patet ex dictis: supponet tamē aliam priorem ad locum, vel subiectum, in quibus operatur: nam, cùm ad agendum supponenda sit saltem aptitudinalis indistancia ad locum, & effectum, si posito loco, & subiecto aliquo existente, Deus non esset actu præsens illis, iam hoc non proueniret ex defectu extremi requisiti ad præsentiam, sed ex ineptitudine ipsius ad coexistendum rebus in eo loco, & consequenter ad operandum in illo. Cùm igitur Deus post mundum conditum semper operetur in loco aliquo, vel subiecto, ex operationibus

eiusmodi colligitur semper actualis indistancia, & præsentia ad orānem locum.

Tertio, & ultimo dico. Indistancia, & præsentia actualis non est posterior natura actione Dei conseruatiua, ita Durand, q. ci-

VI.

tata, num. 9. Fundamentum est, quoniam conseruationem non aliter distinguimus à creatione, quam quod hæc sit cum nouitate essendi, illa sine nouitate essendi: itaque concipi nequit conseruatio, quin supponatur existentia rei conseruatæ: nam terminus iphius non est res ipsa conseruata absolute sumpta, sed cum suppositione eiusdem esse habiti: quidquid autem pertinet ad conceptum distinctiū alicuius, nō est posterior ipso, quoniam saltem in connotato ingreditur rationem formalem ipsius, quæ semper est prior natura, quam res, cuius est ratio formalis: quare, si res conseruata est prior natura conseruatione ipsa, iam Deus illi in ea prioritate coexistet, & ita est præsens ante conseruationem. Est tamen non leuis obiecitio aduersus hanc doctrinam: quoniam omnis actio est prior natura suo termino: quare conseruatio erit prior re conseruata: etenim res in primo signo durationis, qua conservatur, secundum spectata indifferens est, vt conseruetur, & non conseruetur: & per actualē conseruationem traducitur de illa indifferentiā ad permanendum in esse pro tali duratione: ergo prius est conseruari, quā existeret, & consequenter, quam coexistere, acesse præsentem Deo. Respondeo, hoc argumentum vt plurimum concludere prioritatē in diuerso genere causæ: quod non tollit, quo minus in alio res sit prior conseruatione. Deinde dico illam ipsam indifferentiā ad permanendum inuoluere existentiam rei conseruatæ: nam nihil non existens potest esse indifferens, & consequenter aptum ad permanendum in esse, sive ad continuandam existentiam, quod enim concipitur non esse, quomodo potest perseverare in esse? & ita, si res in eo priore est indifferens ad permanendum, si, unitur existens in se, & coexistens Deo. Responderi etiam potest in re cōseruata considerari posse, vel ipsum esse eius absolute consideratum, vel sub ratione conseruati: priore modo consideretur, semper præcedit actionem conseruatiam, vt patet ex dictis: si vero posteriore, cùm habeat rationem tantum, nō præcedet, sed subsequitur: vt vero Deus sit præsens actualiter alicui rei, sat est, vt illa quoquis modo existat: Et ideo, cùm absolute existentia rei præcedat actionem conseruatiam, etiā ante illā supponeretur conseruanda, debet præsentia Dei, ad rem cōseruandam,

Soluun-

Soluuntur argumenta opinantium ex operatione diuina non colligi immediatam præsentiam Dei cum rebus omnibus.

C A P V T VII.

Explatis fundamentis sententia affirmantis facile erit diluere argumenta negantis. Arguit autem Scotus primo quoniam non est maior vis activa creature, quam Dei: agens vero creatum operari potest vbi non est: nam quamvis oporteat, ut sit immediatum alicui passo sibi proximo, in quod agat, in id tamen non semper agit eadem potentia, vel actione eiusdem rationis cum ea, qua agit in remotum, ut multis experimentis constat: nam torpedo manum pescatoris tremulam, ac torpem reddit, rete vero, aut calamum non item: cælum gignit venas auri, atque argenti in visceribus terræ, non in ære intermedio: quare, cum accidens à sole immediate productum per corpora interpolita substantiam nequeat generare, ageret enim supra propriam virtutem: nam substantia non continetur virtute nisi in substantia ipsa, & ita forma substantialis cæli est virtus generativa misteriorum, qua cælum agit indistans non agendo simul per eandem in propinquum, licet in hoc simul agat per virtutem aliam distinctam. Hæc vero necessitas agendi simul in proximū per aliam vim, quando per formā substancialē agitur in remotum, prouenit, inquit, vel ex concurso duarum facultatum actiuarum, quarum alteri est proportionatum passum remotum, alteri vero proximum: vel ex defectu virtutis actiuarum agentis, quod prius agit secundum formam imperfectiorem, posterius secundū perfectiorem, sicut accidit in generatione substanciali, prius enim disponitur materia per formas accidentarias: deinde vero introducitur forma substantialis. Quod si hæc due conditiones tollantur, nihil erit impedimento, quo minus agens operari posse indistans non agendo in propinquum: in Deo autem propter perfectionem omnipotentiæ suæ vtraque absit: in minus enim proportionatum est illi passum remotum, quā proximum, & absque prævia alteratione potest integrā producere substantiam, ita ut producere ipsa substantialis sit prior saltem natura quavis alia actione terminata ad accidentia, quibus deinceps soulebit forma in materia. Alio exemplo idem fundamentum corroborat Ocham. vbi supra facta hypothesi

possibili, nempè quod radius solis per foramen aliquod penetreret in domū vndique clausam, & terminetur ad parietem, aut aliud corpus opacum. Hoc posito sic arguit aut lumen productum in illo corpore opaco est immediate à sole, aut à lumine fibi propinquō, non ab hoc: ergo à sole. Assumptionem ostēdit, quoniam omne principium actuum æque approximatū diversis passiuis ex aequo dispositis, & capacibus formæ imprimendæ, & non existente vlo impedimento, habebit æquales effectus in illis: sed lumen illud est ex aequo proximum corpori opaco, in quod productur lux, & alteri corpori inter quod, & solem est aliud corpus opacum, & vtrunque est æque dispositum, & tamen in hoc aliud non productur lux: ergo lumen illud propinquum non est agens productivum lucis in parietem directo oppositum foramini, sed sol ipse.

Ad hoc argumentum patet solutio ex proximis capitibus, vbi ostēdi causam operantem debere esse immediatā passo per se, vel propriam virtutē: & ideo negādum est fundamentū Scotti, ac dicendum nullā causam distantē ab effectu producere illū immediate per se, sed per virtutē per se missam. Ad particulares vero instantias, quæ proponuntur respondeo torpedinem, licet non reddat tremulam lineam, vel arundinem, sed manū pescatoris, aliquid tamen per illa transmittere ad manum, quod sit causa tremoris illius, non autem linea, vel arundinis: non est enim nouum in Philosophia, vt eadē omnino causa propter diuersas dispositiones subiectorum, antipathiam, vel sympathiam habeat aliquē effectum in uno, & non in alio: vt patet ex solis luce, quæ lutū excusat, ceram liquefacit, & propter diuersas dispositiones terræ, alibi spinas, alibi flores procreat; ita qualitas occulta à torpedine ad manum transmissa habet vim mouendi manū, non arundinem. Ad instantiam pettam à sole respondeo ipsum non producere immediate aurum in venis terræ, sed medante luce, & alijs qualitatibus, quibus terra disponitur ad formam auri. Ad huius vero impugnationē respondeo formā substancialē non contineri virtute in accidentali, quasi in causa principali, continerit tamen tanquam in instrumento agentis principalis: non repugnat enim, vt instrumentū sit minus nobile, quam effectus, vt est doctrina D. Thomæ, in 4. d. 1. q. 1. art. 4. quæstiuncula 1. ad 3. & communis. Ex eodē principio respondeatur ad argumentum Ochami sumptū à sole producēt lucem, dicēdo lumen in medio diffusum non esse præcipuum, sed

II.

sed instrumentariam causam lucis, quæ recipitur in loco opaco per lineam rectam opposito, solem vero ipsum esse præcipuum, & ideo cum inter eum, & alia loca sit obstatum corporis opaci intermedij non produci in ijs lumen.

III.

Contra hanc solutionem obiicit Ochamus. Nam, vel ideo lumen intermedium nequit in alia vicina loca lucem diffundere, quia non potest esse nisi à sole conseruante, vel quia non potest agere nisi sole aliquam virtutem ipsi immittente, aut denique sole ipso coagente: non propter primum, quoniam, quæ ita pendent à principali causa ex æquo agunt in subiecta sibi æque approximata, atque disposita, vt luna cuius lux pendet à sole in conseruari, & tamen ex æquo diffundit radios in omnes partes: & item ignis conseruatus virtute alterius maioris, æqualiter agit in subiecta æque proxima, ac disposita: non potest dari secundum: nam, idem argumentum fieri potest de illa virtute: nam si detur, erit principium actuum naturale, & consequenter ager ex æquo in omnem partem, si vero detur tertium, habetur intetum: nam, eo posito sol immediate causat lumen in loco, vel subiecto distante, quamvis simul agat aliud, quod sit indistans à passo.

IV.

Pro solutione obseruandum est non repugnare, vt cause instrumentariæ eiudem speciei propter subordinationem ad diuersa agentia principalia causent effectus non solum numero, sed etiam specie differentes, vt videre est in calore naturali indito diversis seminibus: nam, vt habet probabilis sententia est eiusdem speciei cum elementari, & tamen propter diuersam subordinationem ad viuentia, ex quibus semina deducuntur, in his disponit aliter materiam, atque in alijs: & reddit aptam formis specie distinctis. Præterea impulsus, quo corpora grauiam mouentur violenter, est eiudem speciei, cùm procedat ab eadem virtute motrice hominis: & tamen, si mobile dirigitur in vnam partem, nequit ab eo impulsu cieri in aliam: si quis autem, quando lapis perfecte sphæricus sursum proiectus est, in medio motu roget cur impulsus, qui æquè distans est à parte aëris ambientis, potius inclinet in hanc partem, quam in aliam, non potest reddit alia ratio, quam quia est instrumentum motoris, qui imprimendo ipsum ita modificavit, vt non nisi illo impelleret lapidem, quo à motore dirigitur. Eodem modo lumen diffusum per aërem procedit à sole per linéam directam, & vt sic productus nō habet vim instrumentariam producendi lu-

men, alter quam indirectum, vel per reflexionem ad corpus opacum tersum, ex quo rursus per lineam rectam diffunditur in alias partes. Hoc posito respondeatur ad impugnationem solutionis assignatae causam, cur lumen à sole diffusum in corpus rarum, & transparens non possit produce lumen in omnem differentiam loci, cui vicinus est, non esse ullam ex illis tribus, vt ex adductis impugnationibus patet, quanuis si secunda recte intelligatur, adaptari commode possit, nō tamen ut præcisè ponitur: non enim ideo lumen ita agit, quia accipit à sole virtutē agendi à se distinciam, sed quia ipse est virtus solis ita modificata, vt ex modo dependentiæ ipsius à sole in effendo, & operando non possit aliter, quam indirectum lumen illud diffundere. Contra quem dicendi modum non procedit impugnatio: nam modificatio ipsa non est principium actuum naturale, vt proinde debeat esse principium agendi in omnem differentiam loci, sed est modus lumenis, ex quo habet, vt non nisi in directum possit agere.

Argumentatur secundo Scotus, quoniam omnipotentia diuina non distinguuntur à voluntate: quemadmodum igitur de ratione voluntatis non est, vt habeat præsens obiectum, circa quod operatur, ita neque de ratione omnipotentia erit vt sit præsens passo, in quod agere debet, siquidem velle Dei est operari. Ad hoc argumentum Scoti respondeatur in primis, si loquamur de voluntate diuina, qua diuina est, repugnare illi, vt velit obiectum absens, quoniam ex eo, quod diuina est, ratione immensitatis est omnibus præsens, sed solum hoc illi non repugnat sub ratione communis voluntatis: omnipotentia vero repugnat, & qua est diuina, & qua est vis operativa: quoniam vero in eandem rem conuenient duæ rationes formales distinctæ secundum rationem talis naturæ, vt vni repugnet vnum prædicatum, alteri vero non: quoniam est indifferens ad illud, & de eius negationem, in singulari utriusque debet repugnare idem prædicatum, alteri quidem formaliter, alteri vero materialiter ratione identitatis, vt se res habet in voluntate, & omnipotentia diuina. Respondeatur secundo ex identitate reali non recte colligi conuenire eadem prædicata ijs, quæ ratione distinguuntur. Nam etiam intellectus diuinus, & voluntas sunt idem realiter, & tamen intellectus, vt intelligat supponit formam intelligibilem, qua nostro modo intelligendi sit in actu primo ad intelligendum, & intelligita actu omne intelligibile:

bile: voluntas vero minimè supponit in se ipsa formam, quæ sit in actu primo, neque vult quidquid potest velle. Quamvis autem voluntas, & potentia sint idem realiter, differunt tamen secundum rationem, ut ostendam 2. p. lib. 2. tract. de omnipotentiâ Dei, & ideo nihil mirum, si de ratione voluntatis, qua voluntas est, non sit, vt solum feratur in obiectum præsens, sit autem de ratione omnipotentiae, vt non nisi in præsens per se, vel virtutem suam operetur.

V. Obicit deinde Scotus, & aliqui recentiores, quoniam Deus antequam mundum conderet, nulli rei, aut loco præsens erat: etenim prius res extiteré, quam inter ipsas, ac Deum intercederet indistincta, sive contactus, ac presentia secundum locum: ergo operatio Dei creantis non supponit presentiam ipsius ad rem creatam, immo presentia supponit creationem. Eademque ratio militat in conseruatione, quæ est prior natura, quam res conseruata, & proinde concipi potest procedere, à Deo non præsente: semper enim præsentia supponit utrumque extreum, inter quæ exercetur, sub esse existentia, & indistincta situata. Et idcirco concludunt Deum non contineri sub illo principio vniuersali, omne agens debet esse immediatum passo.

VII. Hoc argumentum facile soluit ex dictis cap. præcedenti. Nam, quod attinet ad creationem, recte concludit presentiam actualē, non prærequiri inter Deum, & creaturam, quæ nondum est: quod nō tollit, quo minus necessaria sit potentialis, quæ posito termino creationis transit in actualē: & ideo ex creatione etiam colligitur præsentia actualis Dei ad creaturas simul tempore, sed post prius natura, quā creaturae ipsæ existant. Quod vero attinet ad conseruationem, ex eodem cap. constat, sicut existentia rei conseruatæ est prius ipsa conseruatione, itaque quoque priorem esse præsentiam Dei cum eadem re. Et quamvis esse posterior natura, tamen est simul duratione, ita ut impossibile sit rem conseruari ab agente prorsus distante: Et propterea ex ipsa quoque conseruatione colligitur immediata præsentia Dei cum reb⁹ omnibus, ac locis; quemadmodum in annulo, & figura ab ipso impressa non obstante prioritate causalitatis, recte ex impressione actuali colligitur præsentia annuli ad figurā: prius siquidem est imprimi annulum cœræ, & ex eius impressione resultare figuram, quā annulum esse presentem figuram: & nihilominus si quis ex actuali impressione colligat annulum esse indistinctum à figura, recte

concludet: similiter quamvis prius natura sit Deum producere effectum, quam esse ab illo indistinctum actu, tamen simul tempore, ac necessario illi præsens est.

Denique aliqui recentiores contendunt saltem ex operatione non colligi intimam præsentiam Dei cū rebus omnibus: quoniam, licet Deus contineretur sub communione ratione causæ, vt debeat esse proximus effectui, sat esset, vt sit præsens extrinsecè quoad extimam superficiem, vt sunt causæ naturales. Huius argumenti solutio patet ex dictis cap. 5. vbi ostensum est ex operatione diuina colligi intimam eius præsentiam ad res. Nunc vero breuiter respondetur, cur satis sit causas creatas esse extrinsecè præsentes effectis, vel subiectis, in quæ agunt, sit vero opus Deum esse intime præsenterem omnibus causam esse quoniam illæ transmittunt in partes proximas vim actuam, qua mediante agunt in remotas: at vero nihil est producibile à Deo, quod ipse possit esse totum principium operandi, aut supplere vniuersalem eius concursum. Et ita, si Deus fingeretur esse solum extrinsecè præsens corpori, nequaquam posset efficerre aliquid in interioribus partibus illius, immo neque illas conseruare: quoniam secundum propriam substantiam abessest ab ijs, neque adesset secundum ullam virtutem, quoniam partes proximæ nō sunt virtutes Dei operatrices, per quas, vt per instrumenta exerat Deus suum concursum in remotas: quare, si in ipsis operetur, necessario erit intime præsens.

Deus est rebus formaliter præsens, per relationem rationis.

C A P V T VIII.

EX dictis constat Deum esse præsentem rebus omnibus, ac locis. Superest explicandum, in quoniam constat hæc præsentia: utrumne sit ratio aliqua positiva similitatis inter Deum, & creaturas, quibus coexistit, an vero sola negatio. Nō esse rationem positivam, sed negatiuam existimat *Aureol.* in 1. d. 37. q. vn. art. 1. Ut vero hoc explicet, propositione 5. supponit varias proprietates locati in ordine ad locum: Prima est contactus vtriusque. Secunda similitas, quæ non est aliud, quā unitas in situ: ex his oritur præstantialitas, sive coexistentia locati cum loco. Tertia est, vt locatum circunscribatū loco: alia vt figuretur secundum figurā ipsius: alia, vt in eo conseruetur: ultima tandem, vt non distet à loco. Non

Gillij comment. Theol.

M m m

distantia

VIII.

I.

distantia vero à loco; alia coniungitur cum ratione positiva opposita distantia, hoc est cum relatione propinquitatis: quia ratione corpora nō distant à loco, quia ipsum contingunt: atque adeò ab eo non distant: Alia vero datur negatio distantiae, quæ nō coniungitur cum ratione positiva propinquitatis; & quæ ita non distant, non sunt propinqua, nec remota, sed abstrahunt ab utraque relatione, scilicet propinquitatis, atque distantiae, quia abstrahunt à situ, in quo illæ fundantur. Ex omnibus autem loci proprietatibus solam indistantiam hoc secundo modo sumptam ait conuenire Deo, & ratione eius dici esse in rebus omnibus. Quod enim Deus non contingat locum, aut habeat cum illo simultatem situs, siue contactus, item quod non circumscribatur, & figuretur loco per se pater. Quod vero etiam non distet fides docet. Non procul enim est ab unoquoque nostrum:

Actor. 17.

Ex hac indistantia habet, vt non sit extra mundum, aut quamvis eius partem: Non tamen propterea habet positivam rationem propinquitatis, aut simultatis, sed abstrahit ab illis, & ab oppositis, hoc est à relatione distantiae, & elongationis: Et idcirco Deum esse ubique non dicit formaliter Deum nō esse intra res, aut non coexistere, aut non esse illis propinquum, hoc enim modo tolleretur omnis conditio locati ad locum; & non remaneret etiam indistantia, atque adeò Deus nō posset dici esse in loco. Cùm vero ait Deum, cùm dicatur esse ubique, abstrahere à relatione distantiae, & propinquitatis, non ita intelligit, quasi æqualiter se habeat ad negotiationem utriusque, sed quia concernit, ac determinat negotiationem distantiae, qua negatio est quedam præstantialitas, intimitas, vel similitas, non tamen positiva.

II.

Augustinus.

Hilarius.

Augustinus.

Probat vero illa prope per hanc indistantiam dici Deum esse ubique auctoritate Patrum: nam Augustin. lib. 83. quæstionum, quæst. 20. ait, Deum non alicubi esse, & tamen quia est, & in loco non est, in ipso sunt potissimum omnia, quam ipse alicubi. Similiter D. Hilarius lib. 8. de Trinitat. circa medium ait, Deum esse viuam potentiam, quæ nusquam non adsit, nec desit vñquam, vt ubiq[ue] esse creditur, vt in omnibus non desit. Et idem Augustin. super Ioan. Deum nusquam deesse. Quibus loquendi modis satis indicant Deum esse ubique nō importare ullam habitudinem positivam, sed solam negotiationem distantiae. Propositione vero prima probat rationibus non dari rationem positivam præstantialitatem, siue similitatis. Prima est, quoniam non potest concipi similitas inter aliqua, quin

concipiatur aliquid suum damentum, in quo sint simul, vt se habent ea, quæ sunt simul in aliquo situ, vel spatio: at vero entitas divina, & creata non sunt simul in aliquo tertio: quare inter Deum, & creaturas non datur relatio similitatis, quæ sit præsentia. Assumptio constat, quoniam Deus abstrahit ab omni situ, vel loco, & proinde nequit esse simul cum creaturis secundum situm, vel locum. Secundo concipi nequit res aliqua existens simul cum alia, nisi quatenus intelligitur ibi esse, vbi est alia: sed esse hic, vel ibi nō conuenit nisi ijs, quæ sunt subiectum situs, & vbi: ergo similitas, vel præstantialitas Deo non competit, qui est omnino incapax situs. Tertio autem hæc relatio similitatis fundatur super res ipsas secundum se sumptas, hoc est quatenus res quædā sunt, aut quatenus situatæ sunt: primo modo fundari nequit similitas præstantialitatem: secundo vero non conuenit Deo: quare Deus nequit esse simul cum creaturis absque loco, vel situ, in quo simul sunt. Assumptio probatur quoad priorem partem: nam similitas eo modo sumpta solum facit esse simul in hoc, quod sunt res: hoc vero nō sufficit, vt dicantur esse simul, ac presentes inuicem: nam talis similitas est etiam inter ea, quæ loco maximè distant, quæ enim sunt in oriente, & occidente, sunt simul in hoc, vt sunt res, nec tamen sunt mutuo presentia: ergo modus ille non sufficit ad similitatem præstantialitatem. Probatur deinde eadem assumptio quoad alteram partem, quoniam relatio similitatis fundatur in rebus, quatenus situatæ sunt, facit, vel supponit illas esse situatas, nō enim fundatur similitas in aliquo, in quantum album, nisi ad aliud etiam album: Deus autem non est situatus, alioquin seipso situaretur, ac locaretur ergo modus similitatis fundatus in rebus, quatenus situatæ sunt, non conuenit Deo. Quarto id, quod in sua realitate caret omnitemino, intra quem sit, & extra quæ nihil de eo sit, nec aliter concipitur, quam sub ratione mere quidditatium, necessaria abstrahit ab omni similitate ad aliquod situatum: Deus vero ita abstrahit: quare abstrahit etiam à similitate, & coexistentia cum rebus alijs. Assumptio ostenditur: nam, si Deus ita nō abstraheret, esset determinatus ad aliquem situm, & conciperetur intra, & non extra rem aliquam, aut vice versa.

Hæc sententia Aureoli continet quædam vera, & communia inter alios Doctores, quedam vero singularia, & minus probabilia. Nam repugnare Deo proprietas locati, quæ sonant imperfectionem, qualis est contactus, circumscriptionis, figuratio, & conserua-

IV.

V.

conseruatio passiuā à loco, Deum item in distantem esse à loco verissimum est, & cōmune inter Doctores: Dici vero Deum esse in loco per indistantiā p̄cīsē sumptā, nec habere vllā rationē p̄sentialitatis saltem relatiū, in quo Aureolus à reliquis differt, vt ipse metatetur, minus probabile est. Pro quo obseruandū est p̄sentiam aut sumi solum pro pura relatione simultatis, aut pro habitudine locati, siue existentis in loco ad locum: si priore modo sumatur, ex æquo conuenit loco & locato, vt constat ex dictis. Nam, quando fundamento proximum conuenit ex æquo duobus extremis, ipsa quoque relatio ex æquo conuenit, indistantia vero, quæ est fundamento p̄sentia, ex æquo cōuenit loco, & locato: ergo etiam p̄sentia. Si vero sumatur postiore modo, nequaquam: aliquid enim concernit p̄sentia locati ad locum, quod non concernit p̄sentia loci ad locatum, vt infra dicam. Ex quo prouenit, vt locatū dicatur esse in loco, locus vero in locato nequaquam. Et sicut habitudo est diuersa, fundamento quoque debet esse diuersum. Et quidē fundamento pura p̄sentia, & simultatis, quæ abstrahit à modo existendi in alio, est indistantia cōnotans entitatem rei indistantis. Ea vero solum non est fundamento proximū p̄sentia localis, siquidem indistantia conuenit tam loco, quā locato: ergo ipsa sola non est proximum fundamento p̄sentia localis, quæ solum conuenit loco, nō autē loco: sed hac de re infra dicam. Nunc solum est controuersia de p̄sentia priore modo sumpta, vtrum vere competit Deo, an autem dicatur p̄sens solum per indistantiam negatiuam.

Mayron. IV. Dico primum. Sola indistantia non sufficit, vt Deus dicatur formaliter p̄sens locis, ac reb⁹ creatis. Hæc assertio est de mente Doctorum quos referam pro sequente assertione. Probat vero Mayron. in 1.d.37. q.1.art.1.conclusione 2. quoniam ipsum nihil, vniuersale, & ens in potentia obiectiva verè, ab negationem indistantiā à loco, nec tamen dicuntur esse in loco: quare pura hæc negatio, non est p̄cīsa ratio formalis essendi vbiq̄e. Hæc tamen impugnatio non habet vim: nam indistantia, quamvis formaliter significet negationem, constat tamen subiectū reale actu, & per se existens: quod non competit vlli ex illis, quæ in argumēto adducuntur. Arguit deinde, quoniam omnis ratio negatiua resolutur in affirmatiuam: indistantia est ratio negatiua: ergo debet resolutiū in affirmatiuam: quæ non potest esse alia, quam p̄sentialitas positiva, siue Deum esse alicubi.

Gillij comment. Theol.

M m m m 2

liter

Hæc etiam ratio nō convincitnam, quamvis negatio omnis fundetur in aliqua affirmatione, non tamen opus est, vt sit aliqua ratio positiva distincta à fundamento, in quam resoluatur: vt patet in vnitate, qua fundatur in ratione entris, nec tamen habet aliam rationem positivam, in quam resoluatur, sed sufficienter resolutur unum cum dicitur. ens indiuisum: ita negatio indistantiæ supponit ens, quod est indistans, & hoc modo sufficienter resolutur p̄sentia negatiua, cū dicitur p̄sens est ens indistans.

Omisis ergo his rationibus obseruan- dum est, quando negatio aliqua est funda- mentum relationis inter duo extrema, nō posse ostendari relationē positivam ad- ducentia duo, quibus competat negatio, & quæ non denominantur à relatio- ne: nam, si fundamento conuenit, etiam relatio conueniet: vt si quis exempli causa dicat homines non dici similes formaliter à relatione similitudinis, sed ab vnitate secundum qualitatem, impugnari nequit adductis duobus habentibus vnitatem se- condum qualitatem, quæ tamen non sunt similia: hoc enim impossibile est. Ita, cū indistantia sit fundamentū relationis p̄sen- tia, ostendi nequit aliquid, quod sit indistans, & non dicatur p̄sens. Ostenditur ergo à simili in hunc modum, sola indistantia non denominat res creatas sibi inuicem p̄sentes formaliter, sed materialiter tantum, & fundamentaliter: ergo eodem modo denominabit Deum, & creature. Responderi tamen potest esse disparem rationem, quoniam creature ad inuicem comparatur aliter, atque cum Deo: & ideo non sequi, vt si illæ inter se sunt p̄sentes formaliter relatione p̄sentialitatis, eodem modo sit Deus illis p̄sens. Huius responsionis impugnatio, & plena huius assertionis probatio pendet ex secunda asserzione, & eius probatione.

V. Dico secundum. Deus est positivè p̄sens rebus per relationem simultatis, qua terminat relationem p̄sentialitatis crea- turæ ad ipsum. Hanc asserit Alensis 1. p. q. 9. m. 3. ad vlt. & m. 4. S. Thom. in 1.d.37. q.2. art. 3. Capreol. q. vn. art. 2. post solu- tionem argumentorum, Aureoli contra primam conclusionem. Hispalens. quæst. etiam vn. art. 4. ad argumenta Aureoli contra primam conclusionem. Soncin. q. 2. conclusione 4. Caietan. 1. p. quæst. 8. art. 1. §. Ad hoc dicitur. & Ferrariens. lib. 3. contra Gentes cap. 68. in fine. Probatur primo: quoniam, quando inter Deum, & creature est fundamento proportiona-

V.

VI.

Alensis.

S. Thom.

Capreol.

Hispalens.

Soncinus.

Caietanus.

Ferrariens.

liter simile ei, ratione cuius creaturæ fundant relationem ad inuicem, etiam Deus vendicat habitudinem aliquam rationis, vt patet discurrendo per singula: nam, sicut quia substantia, & accidentis cōueniunt analogicè in ratione entis, habent relationem quandam identitatis analogicæ: quia vero diuiduntur prædicamento, habent relationem diuersitatis secundum genus, ita Deus, quia conuenit cum homine in ratione entis, denominatur à relatione identitatis analogicæ, & quia non pertinet ad prædicamentum, dicitur esse diuersus gēnere ab homine, & sic in ceteris. At vero in creatis illa, quæ habent negationem indistinctiæ vnius ab altero, fundant mutuam relationem præsentia, vt per se patet: ergo, si Deo in ordine ad creaturas competit negatio distantiæ, competit etiam relatio præsentia. Et confirmatur quoniam vel eiusmodi negatio est sufficiens fundamentum huius habitudinis, vel non: si est, competit etiam Deo formalis habitudo, sive præsentia positiva: si non est sufficiens, non erit satis, vt Deus denominetur præsens: nam à fundamento inadæquo relationis non potest sumi denominatio ipsius. Secundo relatio præsentia non includit ex propria ratione aliquid imperfectionis repugnans Deo: ergo de facto competit. Patet consequentia, quoniam Deus non repugnat referri ad creaturas per relationem rationis: & habet fundamentum aliqua ex parte simile illi, ratione cuius res creatæ dicuntur sibi inuicem præsentes: quare si ex propria ratione præsentia, non importatur aliqua imperfæctio, non potest non conuenire Deo. Antecedens constabit ex solutionibus argumentorum.

VII.

Testimonia Patrum non cogunt. In primis autem in verbis D. Augustini non video quid sit præsentia Aureoli: August. enim eo loco solum ait Deum nullibi esse, & nō esse in loco. Ex hoc vero solum colligitur Deum non esse in loco propriè dicto cum proprietatibus, puz inuoluunt imperfectionem, vt loquuntur alij Patres, vt dicam cap. 15. id vero, quod subdit, nempe omnia potius esse in ipso, quam ipsum alij cubi, propterea dictum est, quia creaturæ præter indistinctiam habent quandam proprietatem locati, quod conferuatur à loco, vt illæ conferuantur à Deo. Ex quibus non potest colligi Augustinum negare præsentiam positivam, aut agnoscere solam indistinctiam negatiuam. D. etiam Hilar. & si qui alij Patres eodem modo loquuntur, non faciunt pro Aureolo, quia

non alterunt Deum non esse positivè præsentem rebus, sed explicant per negotiū positiū modū præsentia: res enim occultas, quas in se ipsis non possumus apprehendere, per negationes explicamus, quod magis usurpatum est in relatiis, quæ per fundamenta solent explicari: quomo^{Aristot.}do Aristot. lib. 5. Metaph. cap. 15. t. 20. relationem identitatis, & qualitatis, ac similitudinis explicat per unitatem, quæ est negatio: & ideo cum ait similia esse ea, quæ sunt unum in qualitate, nō significat similitudinem esse puram negationem diuisio^{Aristot.}nis secundum qualitatem, aut non esse ens positivum ad aliquid. Eodem modo cum August. Hilar. aut alij Patres dicunt Deum nusquam esse, &c. Explicant relationem præsentia per indistinctiam, quæ est fundamentum ipsius, & proinde non negant præsentiam positivam.

Ad primum neganda est maior similiter: nam extrema loci, & corporis locati sunt simul, quoniam sunt contigua, quorum extrema sunt simul, vt ait Philosophus lib. 5. Physic. t. 22. & tamen non est aliquid tertium in quo sint simul. Ibi enim non est situs, locus, aut spatum reale distinctum à loco, vel locato: si vero Aureolus obijcat esse spatum imaginarium, nihil probat: hoc enim nihil est, & ideo non verè dicentur res esse simul respectu ipsius. Quod si verè sufficit ad hoc, etiam Deus, & creatura possunt dici esse simul respectu eius, siquidem adsunt eidem spatio imaginario: si quis autem velit concedere maiorem, adhuc potest negare assumptionem, dicendo Deum, & creaturas esse simul contactu virtuali, sicut duo corpora sunt simul tactu quantitativo. Hanc solutionem indicat Capitulo vbi supra capitulo ad primum Aureoli: tactum vero hunc ait consistere in operatione diuina consequenter ad opinionem, quam sequitur, nempe quod operatio sit Deo fundamentum præsentia. Ego vero iuxta sententiam, quam tueor, nempe quod immensitas diuina, quæ est quantitas virtutis Dei, sit fundamentum præsentia, vt est quantitas creata corpori, contactum statuo in ipsa indistinctia substantiæ diuinæ à creatu, sicut etiam contactus duarum quantitatum, non est aliud, quam existentia utriusque immediata inuicem secundum indistinctiam. Ad secundum distinguenda est auumptio, si enim esse hic, vel ibi intelligatur de loco propriè sumpto, concedenda: sed in hoc sensu maior est falsa, possunt enim aliqua esse simul, quin unum sit propriè in loco, vbi est aliud: si vero as^{sumptio}

sumptio intelligatur de loco improprie
sumpto, neganda est: unde argumentum
nihil cocludit. Ad tertium negat Capreol.
maiores, & merito, quoniam deest ali-
quod membrum: possunt enim res esse si
mul, quatenus se tangunt, quem tactum
ipse intelligit operationem, ego vero in-
distantiam iam explicatam. Ad quartum
neganda est assumptio quoad eam partem,
qua afferit Deum non posse aliter concipi,
quam sub ratione quidditativa, potest enim
intelligi, ut accidentaliter praesens locis, ac
rebus creatis. Ad cuius impugnationem
respondetur ex hac conceptione minime
sequi Deum esse determinatum ad locum,
extra quem non sit: ex eo enim, quod ani-
ma concipiatur praesens capiti minimè se-
quitur non esse presentem cordi: eodem
modo, etiamsi Deus concipiatur praesens
celo, potest esse extra illud in infinitis re-
bus, ac locis.

Fundamentum remotum praesentiae
Dei ad omnes res est quantitas, ipsius
virtualis ab essentia, & alijs per-
fectionibus virtute
distincta.

C A P V T I X.

Cum diuina ex creatis agnoscamus ex
mutua praesentia corporum inter se,
& fundamento ipsius indagare debemus
fundamentum praesentiae Dei ad omnes res.
In rebus autem corporeis duplex est fun-
damentum praesentiae: alterum remotum,
quod potest ab hac, vel illa praesentia sepa-
rari: alterum proximum, quod necessario
coniungitur cum terra, ac determinata
praesentia. Remotum est quantitas: per hanc
enim est corpus aptum commensurari lo-
co, vel cuius alteri rei corporei: & quia
quodvis corpus quantum est mobile, & se-
parabile ab altero, cum quantitate non ne-
cessario coharet praesentia cum alio corpo-
re determinato. Ex quo patet precisam ra-
tionem quantitatis non esse proximum funda-
mentum praesentiae, quoniam in variata
quantitate potest per motum localem pre-
sentia variari. Est autem proximum funda-
mentum praesentiae contactus quantita-
tius, quo duorum corporum extrema sunt
simil: nam, si se tangunt, absque dubio sibi
mutuo praesentia sunt, ac vice versa. Itaque
in corporibus fundamentum remotum praes-
entiae est quantitas, proximum contactus.
In Deo autem, qui propriæ quantitatis, &
contactus expers est, fundamentum praes-

sente erit quantitas virtualis, & contactus
metaphoricus. Sed quænam sit hæc quan-
titas, & contactus, controvergia est inter
auctores: dicam ergo prius de quantitate,
deinde de contactu.

II.

Vt vero incipiam à quantitate, obseruan-
dum est quantitatem metaphoricam non
vno solum modo dici. Nam, cum quanti-
tas corporea sit mensura substantiae, secun-
dum quam sit comparatio penes maius, aut
minus, quidquid aliquo modo subit hanc
comparationem, habet ratione metapho-
ricam quantitatis: ex quo prouenit, ut per-
fectio ipsa essentialis substantiae, intentio
qualitatis, extensio potentiae, & alia id ge-
nus dicantur quantitates virtuales. Verum
quantitas metaphorica in hac acceptione
latissimè patet, nec facit ad institutum: nam
etiam si per impossibile daretur qualitas in-
finitæ intensionis, aut potentia infinitæ ex-
tensionis in genere potentiae, si nihil am-
plius haberet, non proinde esset praesens om-
nibus rebus: videmus enim qualitates mag-
is intensas in minore quantitate, quam re-
missas, nec tamen proinde coexistere plu-
ribus rebus, ac locis. Concipienda vero est
ad praesens institutum quantitas metapho-
rica, quatenus est perfectio magis similis, &
proportionata propriæ: nam, ncut hec pro
sua magnitudine constituit substantiam in
ea dispositione, ut possit commensurari
tanto loco, ita perfectio illa, quæ substi-
tiam carentem propria quætitate eo modo
afficit, ut possit rebus alijs, & locis coexiste-
re, dicitur quantitas virtualis: ut enim do-
cet Aviceccna in sua sufficientia relatus ab
Ægidio in r.d.37.2. p. primæ partis princi-
palis q. 1. nulla res dicitur esse in loco, nisi
proper quantitatem, vel magnitudinem
suam. Et de hac respectu Dei videtur locu-
sus Athanas. contra Gregales Sabellij: nam
probare volens Deum non contineri loco,
Aviceccna.
Ægid.
Athanasius.
Magn. Dion.
Gillij comment. Theol.

Ambrosius.

solum ex magnitudine, qua eminenter
æquipollit magnitudini corporeæ: Eius-
dem magnitudinis meminit Ambrosius
lib. 2. in Luc. super id cap. 1. *Hic erit magnus:*
Benè, inquiens, magnus, late enim funditur
Dei virtus, late cœlestis substâta magnitudo por-
rigitur. Et Chrysost. in id Psalm. 9. *Psallite*
Domino, qui habitat in Sion, dicens Deum lo-
co nō circuncludi, est enim infinita eius magni-
tudo: Isidorus lib. 1. sentent. de sum. bono
cap. 2. §. 3. Rupertus lib. 7. in Genes. cap. 23.
Alcuinus lib. 2. de Trinit. cap. 4. & auctor
lib. de speculo, cap. 22. apud Augustinum.

III.

Aureol.

Augustinus.

S. Thom.

coexistendi loco, diuina quoque similiter
habebit. Tertio, Actualis existentia in lo-
co solum addit negatione distantia à loco,
& relatione præsentia ad ipsum: ad hoc au-
tē est sufficiens fundamentū ipsa substantia
illimitata absque vlla alia ratione positiva:
ergo hæc est superflua, & proinde non est
dāda. Assumptio probatur: nam si conside-
retur diuina substâta cum sola illimitatio-
ne, & præscindatur oēs alias rationes positi-
vae, eo ipso intelligitur apta, vt sit indistans
à quouis loco, & præsens omnibus. Ultimo
ita se habet æternitas ad coexistētiā Dei
tatis cū tempore, vt immēsitas ad coexistē-
tiā ipsius cum loco, vt per se patet: æter-
nitas autem vt constabit tract. 10. cap. 5. nō
addit rationem formalem positivam supra
existētiā diuinam: ergo neque immēsitas
addet supra substâtiā. Cōsequētia ostendit-
ur: nam, si sola existentia diuina sub cer-
tis negationibus, aut habitudinibus est apta
coexistere, ac respondere temporī, etiam
substantia diuina sub negatione finis, &
mensuræ erit apta respondere omni loco.

Rationes formales positivæ quadam
sunt absolute, & respondent perfectioni-
bus creatis absolutis habitibus conceptus
précisos, vt se habet ratio formalis iustitiae,
sapientiae, & similiū: aliæ vero cōcipiuntur,
vt modi aliarum, neque possunt omni-
no per intellectum ab illis præscindi, si in-
telligi debent in particulari: vt se habet inten-
sio, remissio, magnitudo perfectionis,
& similes aliæ: nemo enim potest appre-
hendere gradualem intentionē albedinis, quin
albedinē ipsam concipiatur, neque itē magni-
tudinem perfectionis essentialis cuiusvis
naturæ, quin essentiam ipsius agnoscat: vt
probat Scot. quodlibet. q. 6. art. 1. §. *Contra scu-
jsta:* Nam circumscripsit ab homine omni-
bus alijs, quæ non sunt de eius ratione for-
malis intrinseca, adhuc habet propriam
magnitudinem perfectionis, sive finitatem in
genere entium: & hæc magnitudo non est
aliquid distinctum realiter à re, cuius est
magnitudo, etiam in rebus creatis. Et quidem,
si immensitas sumeretur prout ecurrit
cum infinitate, maximē quatenus est in-
finitas intensiva perfectionū singularium,
non videretur improbabilis sententia Sco-
ti, vbi supra afferentis illā esse idem cum es-
sentiā, quasi modum eius, non autem quasi
perfectionē per se intelligibilem cum præ-
cisione ab essentiā. Verum immēsitas aliter
se habet, nā quouis perfectio diuina, sive per
modū essentiæ; sive per modū attributi cō-
siderata concipi potest cū præcisione ab im-
mēsitate: ex quo sequitur ipsam nō esse mo-
dū intrinsecū rationi formalis singularium,
sed

IV.

sed apprehendi posse conceptu proprio à singulis praeciso, sicut magnitudo, siue quantitas substantiae concipi potest abstrahi ut ab eadem, vt concipitur à Mathematicis. Verum ex eo, quod non sit modus intrinsecus, & concipi possit præcisa ab alijs perfectionibus, adhuc non sequitur esse perfectionem positivam virtute distinctam ab essentia: nam perfectiones, que important negationem, vt unitas, simplicitas, & similes possunt concipi præcisa ab alijs attributis: & nihilominus non important perfectionem positivam virtute distinctam ab essentia.

V. Dicendum tamen est magnitudinem Dei virtualem, quam Theologi immensitatem appellant, quatenus est attributum, in quo fundatur præstantialitas in ordine ad omnem locum, & rem, esse rationem aliquam positivam distinctam virtute ab essentia diuina. Ostenditur vero, quoniam omnis perfectio diuina, quæ æquipoller perfectioni creatore, & ratione distincta à ceteris omnibus perfectionibus creatis, distinguitur virtute ab alijs perfectionibus diuinis; potestque apprehendendi præcisa ab eisdem, vt constat ex dictis tractat. 6. cap. 8. ita vero se habet immensitas: quare distinguitur virtute ab essentia. Assumptio indicatur ab Anselmo in Monologio cap. 21, vbi loquens de præsencia Dei ad tempus, ac locum, cum dixisset Deum non esse proprium in tempore, aut loco, quia illis non circumscribitur, addit aduerbia temporis, ac loci, quodammodo de illo dici posse: quoniam sic est præsens omnibus circumscriptus, ac mutabilibus, ac si circumscribatur eisdem locis. Ex quibus planè colligitur habere æquipollerter, ac virualiter quantitatem, quatenus præsens est loco extenso. Ostenditur vero ratione, quoniam essentia diuina considerata quatenus præcise continet essentiam creatam, aut quamuis aliam perfectionem distinctam à magnitudine proprie dicta, non est repletiva loci, aut apta præsens esse rebus omnibus: ergo solum eam vim habet, quatenus eminenter continet quantitatem. Antecedens patet in primis quod præcisam rationem essentiae, quoniam hæc solum dicitur ad se, nec habet ordinem ad locum: ergo essentia diuina, quatenus eminenter continet rationem essentiae, vel substantiae creatæ, non habet rationem immensitatis. Antecedens ostenditur: quoniam, ratio essentiae, sub propria ratione diceret ordinem ad coexistendum præstantialiter rebus, vel locis, quo perfectior esset, diceret ordinem ad plures, res, vel maiorem loci.

Hoc vero est falsum; nam perfectior est natura Hominis, quam Elephanti, & natura formicæ, quam lapidis, & tamen & lapidis formicam, & Elephantus excedit Ho-

Gilbertus.

minem magnitudine, & ordine ad maiorem locum: & perfectior candor est in exigua margarita, quam in pede Equi, vt ait Auctor. 6. principiorum in cap. de susceptione magis, ac minus: ergo ratio præcisa essentiae non importat fundamentum presentia, aut vim repletiam loci. Sequela

Augustini.

maioris ostenditur, quoniam vt ait Augustinus lib. 6. de Trinitate cap. 8. in rebus, quæ non mole magna sunt, id est maius, quod est melius: at vero essentia sub præcisa ratione essentiae, non est magna mole, sed virtute: ergo si præcisa sub ratione essentiae est ratio existendi in loco, quo perfectior fuerit, eo erit maior in ordine ad locum. Id ipsum ratione ostenditur, quoniam quo ratio aliqua perfectior est, eo perfectiora sunt ea, quæ sunt idem omnino cum illa re, & ratione: si vero vis repletia loci, & fundamentum præsentia non distinguuntur ab essentia virtute, est idem cum illa re, & ratione: quare, quo maior fuerit essentia secundum esse, eo maior erit in ordine ad locum.

VI. Ad primum argumentum respondeo magnitudinem metaphoricam esse duplum, alteram intensiuam, alteram extensiua in ordine ad locum: & principium assumptum, esto, sit verum de magnitudine metaphorica intensiuam, non esse de extensiua: & proinde negandum in eo sensu. Ratio vero, quæ ad illud probandum adducitur, solum procedit de ijs, quæ habent magnitudinem intensiuam, vt patet in exemplis adductis: & de ijsdem quoq; loquitur Augustinus. Secundum argumentum tangit difficultatem de ratione formalis, qua Angelus est locabilis, de qua est eadem ferè controversia, quæ de Deo, & ideo argumentum ab hac re sumptum non habet vim. Nam si quis dicat Angelum esse in loco per modum aliquem distinctum ex natura rei à substantia ipsius, dicit etiam in diuina essentia requiri aliquid positivum virtute distinctum, quod æquipollerter continet non solum quantitatem, sed modum illum Angelicum. Si quis autem existimet Angelum esse in loco per propriam substantiam, absque alia ratione formalis distincta ex natura rei, dicit substantiam Angeli habere rationem quantitatis virtualis, quatenus responderet spatio diuilibili loci: atque adeo sub ea ratione distingui virtute à se ipsa, quatenus præcise concipiatur essentia substantialis. Ad tertium ad-

milla interim maiore propositione, de qua est controvèrsia inferius explicanda, neganda est assumptio. Ad eius confirmationem respondeatur, tametsi demus substantiam illimitatam esse rationem existendi in omni loco, tamen hanc ipsam illimitationem ad locum non fundari in substantia sub præcisa ratione substantiæ, sed sub ratione quantitatis, sive magnitudinis virtualis. Illimitatio enim circa aliquam perfectionem radicatur immediate in ipsa ratione formalis perfectionis ipsius: Et ita illimitatio in genere perfectionis essentialis oritur immediate ex ratione essentia, qua essentia est: illimitatio quoad effectus producendos prouenit ex propria ratione omnipotentiae diuinæ, qua potentia activa est: eodemque modo illimitatio quoad locum nascitur ex essentia diuina, quatenus est quantitas virtualis in ordine ad locum. Ultimum aduersus eos, qui existimant durationem creatam distingui ex natura rei à subiecto durante, non habet vim: nam dicunt etiam æternitatem significare rationem positivam virtutis distinctam ab existentia diuina, & non solam existentiam sub aliqua negatione, vel habitudine. Apud eos autem, qui oppositum sentiunt, plus ponderis habet: negabunt tamen consequentiam, & reddent rationem discriminis: Ea verò est quoniam in rebus creatis ipsam existentia sub illis negationibus, aut habitudinibus apprehensa absque alia ratione positiva superaddita haber rationem durationis: nec est illa duratio creata intrinseca subiecto, qua ab illius existentia distinguatur à parte rei, siquidem ipsum quoque tempus est prorsus idem ex natura rei cum motu primi mobilis; quae re dicam tractatu decimo huius libri: & ideo, cum distinctio virtualis in diuinis colligatur ex continentia virtuali, & æquipollentia perfectionum creatarum suæ natura distinctarum, non est unde sumatur distinctio virtualis æternitatis ab existentia diuina. At verò magnitudo formalis, & propria, ratione cuius corpora sunt in loco, est ratio formalis positiva distincta ex natura rei à substantia: & ideo essentia diuina, vt comparatur ad locum sub ratione immensitatis, distinguatur virtute à se ipsa sub ratione essentiæ substantialis, quoniam magnitudo, cui æquualet ut immensitas, distingui-

tur ex natura rei ab essentia substantiæ corporalis, cui diuinitas æquipollet ut essentia.

Nunc explicandum est vtrum immensitas coincidat cum aliquo ex diuinis attributis. Videbitur autem esse prorsus idem cum omnipotencia, quod sentire videntur Doctores referendi capit. decimo, numero secundo, qui dicunt Deum esse rebus omnibus præsentem per ipsam operationem, quæ est velut quidam contactus ad locum, & creature, in quibus est: ipsa verò operatio, cum sit aliquid ad extra, neque conueniat Deo necessario, esse nequit propria ratio immensitatis, quæ est perfectio Dei necessaria: sed habet se ad immensitatem, sicut contactus quantitatius ad quantitatem formalem: hic verò immediate fundatur in ipsa quantitate: ergo, cum operatio Dei ad extra emanet immediate ab omnipotencia, hæc est quantitas Dei metaphorica, sive immensitas ipsa, qua est aptus esse præsens omni loco.

Ostenditur verò hæc sententia imprimitur Hilarij, libro octavo de Trinitate; Vbi Deus, inquit, immensæ virtutis est, qui nusquam non adsit, nec desit usquam: Nisi autem ratio virtutis, & omnipotentiae diuinæ esset fundamentum præsentialitatis ad omnem locum, profectò inepite diceret Deum immensæ virtutis esse ex eo, quod adsit omni loco, & nulli desit. Accedit Nyssenus orat. I. de Christi resurrectione post medium de Christo loquens. Qui per diuinam, inquit, potentiam vbiq[ue] est, & Augustinus liber secundo de sermone Domini in monte cap. 5. Vbiq[ue], inquit, præsens est non locorum spatijs, sed maiestatis potest: Anselm. item in Elucidario initio. In omni loco, inquit, totus esse ideo dicitur, quia in nullo loco impotenter est, plusquam in alio, vt enim in Cælo, sic potens est in inferno. Qui Patres non obscure significant fundamentum, per quod Deus est vbiq[ue], & præsens omnibus, esse omnipotentiam: rauet Athanasius Epistol. decretis Synod. Nycen. contra hæref. Arian. inter principium, & medium his verbis. Deus per se existit, omniaq[ue] in se continet, & anullo continetur, & in omnibus est secundum suam beatitudinem, & potestatem; ideoq[ue] extra omnia est secundum propriam naturam: solum agnoscit modum existendi in rebus per potestatem, & bonitatem, quæ duo sunt principia causalitatis ad extra. Et contra Gregales Sabellij, cùm dixisset Deum non implere vniuersa corporali modo, subdit

subdit causam dicens; Deus enim ut vis, ac potentia continet omnia, eo quod potentia incorporalis, & invisibilis sit, non ambiens, nec ambita. Si potentia non esset ratio existendi in loco, perperam redderet pro ratione, cur Deus non sit in loco extensus, & conclusus potentiae immaterialitatem, & invisibilitatem. Probatur deinde ratione, primo quoniam magnitudo omnis, aut est molis, aut virtutis, in Deo non est magnitudo molis, vt per se patet, & fusè probat Philosophus libr. octauo, Physic. text. 86. & libro duodecimo Metaphys. text. 41. erit ergo magnitudo virtutis, vt habetur ex Fulgentio in libro de fide ad Petrum, cap. 9. vbi firmissime, inquit, tene, & nullatenus dubites Trinitatem Deum immensum esse virtute, non mole. Nihil vero habet rationem virtutis nisi in ordine ad operationem: ergo cum virtus diuina, & omnipotentia recurrent, magnitudo virtutis, qua Deus est aptus coexistere loco, est ipsa omnipotentia. Secundò, quoniam id est ratio praesentiae ad locum, & res alias creatas, quod ex parte existentis in loco immediatus attingit locum: praesentia quippe ad locum est habitudo immediata: ex omnibus autem perfectionibus attributibus nulla immediatus attingit locum, & res creatas, quam omnipotentia diuina: ergo haec est ratio existendi in loco. Asumpto patet, quoniam Deus non attingit locum tactu quantitativo, sed tactu virtutis: hic vero immediate procedit à virtute operatrice: ergo haec est illa vis, ratione cuius Deus est in loco.

IX. Dico secundum. Omnipotentia non est magnitudo virtualis, qua Deus est praesens rebus omnibus. Est de mente omnium, qui negant L'um esse per se, & formaliter praesentem rebus omnibus per operationem, quos referam cap. sequenti. Oftenditur autem primo: quoniam omnipotentia est unicum attributum eminenter continens omnem potentiam creatam, & intelligitur à nobis per ordinem ad operationes, vel effectus ad extra, ita vt si concipiatur potentia activa sub habitu dine ad omne posibile passiuum, vero confit ratio omnipotentiae, quantumuis praescindantur reliqua omnes rationes formales: ergo omnipotentia non est magnitudo virtualis, qua est fundamentum praesentiae ad res omnes. Antecedens constat apud omnes Theologos, qui omnipotentiam numerant, qualis vnum attributum à ceteris contradicendum, & definit per ordinem ad id, quod fieri non implicat contradictionem; in qua finitione

non permiscetur aliquid pertinens ad ceteras rationes attributales. Consequentia vero facilè deducitur, quoniam quantitas virtualis, qua est fundamentum coexistentiae cum rebus aliis, secundum propriam rationem formalem est essentia diuina, prout æquipollit quantitatibus corporeæ, qua res diffusæ loco coexistunt, ac sunt praesentes alijs: ergo, sicut in nobis differt realiter, & essentialiter potentia actua à propria magnitudine, ita differt in Deo omnipotentia à quantitate virtuali. Denique illa, quorum rationes mutuo praecisa per intellectum manent integræ, non habent eandem prorsus formalitatem, etiam virtute indistinctam: id vero conuenit omnipotentiae, & immensitati: ergo non constant eadem prorsus formalitate, sed mutuo distinguuntur virtute. Assumptio probatur: nam, si per impossibile fingeremus vim aliquam operaticem certo, & finito loco conclusam non habere terminum quoad effectus, & habere pro obiecto omne possibile, constaret propria ratio omnipotentiae, & tamen non includeret rationem immensitatis, quoad locum, vt per se patet: contra vero, si fingeremus substantiam aliquam infinitæ magnitudinis virtualis in ordine ad locum, habetem tamen vim operandi finitam, constaret ratio immensitatis sine ratione omnipotentiae: quare rationes formales ipsarum mutuo praecisa per intellectum adhuc manent integræ, atque perfectæ. Neque soluitur dicendo supponi à nobis impossibile: Nam si suppositio est impossibilis, & id, quod tolli supponitur, est ipsa ratio alterius, vel ad illam intrinsece pertinet, non manet integra ratio illius, vt si supponatur tolli ratione animalis, vel rationalis, hoc ipso dissoluitur, nec potest manere integra ratio hominis. Contra vero, etiam si suppositio sit impossibilis, & sublatu uno manet integra ratio alterius, id, quod sublatum est, minimè pertinet ad rationem illius: vt si sublata per impossibile risibilitate ab Homine, adhuc constaret definitio Hominis, rectè concluditur risibilitatem non esse ipsammet rationem formalem Hominis, aut ad eam intrinsece pertinere: similiter, et si facta suppositio sit impossibilis, si tamen ea facta adhuc restat integra ratio immensitatis praecisa omnipotentia, profecto haec non est ipsa vis repletiua loci, & fundamentum praesentiae ad res creatas.

X. Ad autoritatem Divi Hilarij respon-

deo in-

deo, in primis ipsum non explicare utrum loquatur solum de virtute activa; nam etiam immensitas ipsa dicitur à Theologis vis replendi locum: atque adeo comprehendendi potest nomine virtutis: quo sensu ex eo, quod nusquam non adsit, nec desit usquam, recte colligitur esse immensam virtutis: & è contra ex eo, quod immensa virtutis sit, recte colligitur, quod nusquam non adsit, nec de sit usquam. Respondeo secundò, cum attributa sint mutuo connexa, recte ex uno colligi alterum: maximè cum tactus actius omnipotentiae sit necessario coniunctus cum tactu præstantialitatis. Eodem modo respondendum est ad testimonia Nysseni, Augustini, & Anselmi: frequenter enim propter hanc connexionem Patres coniungunt præsentiam potentiae, & substantiam diuinam ad res omnes. Ambros. lib. 2. in Lucam, in id capit. 1. *Hic erit magnus, bene inquit, magnus, latè enim funditur Dei virtus, latè cœlestis substantia magnitudo porrigitur.* Augustin. lib. 7. de Ciuit. cap. 30. *Dens ubique totus implens Cœlum, & terram, præsente potentia, non absente natura, & optimè Anselm. in Monolog. cap. 19.* Primus locus Athanasi non nihil difficultatis habet, videtur enim significare rationem, cur Deus sit in rebus, esse ipsammet potestatem. Verum non est ea mens Diui Athanasi alioquin non sola omnipotentia, sed etiam bonitas erit fundamentum præsentiae, quod nemo ait. Mens ergo Athanasi, est declarare Deum secundum se, propriamq; naturam esse segregatum à rebus, & impermissum, atque immensum, & ideo per se, inquit, existit, & à nullo continetur; & secundum propriam naturam, est extra omnia: deinde verò reddere rationem cur speciale modum, & quasi determinatum habeat in rebus, quo extra illas non est: & hoc ait prouenire ex bonitate, & potestate; ex bonitate, quatenus voluit has determinate responderari, ex potestate verò quatenus has solù condidit: quia itaq; res sunt actu in se per participationem actuali bonitatis, & exercitium potestatis diuinæ, & actualis existentia ipsarum requiritur ad hoc, ut sint terminus præsentiae diuinæ, idcirco Athanas. cum de modo existendi in rebus loquitur, bonitatis meminit, ac potestatis: non verò ex eo, quod credit has coincidere formaliter cum immensitate: nam, cum haec comitetur naturam extra res, etiam per bonitatem, & potestatem esset extra res, cuius oppositum supponit, quia nimis accipit bonitatem, & potestatem pro suis effectibus. Ad secundum testimonio-

nium eiusdem responderi potest eodē sermōdō, quo respōsum est ad dictum S. Hilarij. Respondebat secundo Athanas. non reddere rationem simpliciter cur Deus nō sit in loco, sed cur non sit per commensurationē, & circumscriptionem, vt corpora; & cur non contentus omnia continet: ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex antecedentibus, dixerat enim Deum non se porrigere, aut circumscribere ad modum rei corporalis, sed continere omnia non contentum. Et quia continere pertinet ad omnipotētiā, idcirco ait ipsum eo, quod potentia incorporeā sit, non circumscripta loco, aut quasi extrinsecus solum res ambiens, non commensurari loco, neque per illum, aut cum illo distendi.

Ad primum argumentum respondendum est quantitatē virtutis nō esse idem

atque quantitatē potentiae, vt colligitur ex doctrina Diui Thomae 1. part. qu. 42. articul. 1. ad 1. de veritate questione 8. aritic. 14. ad 19. & in 1. diff. 17. q. 2. art. 1. vbi afferit qualitatē virtutis esse qualitatem, id est, formam ipsam substancialē: perspicuū verò est hanc non esse virtutem actiū. Quin verò citatis locis, & primo contra Gent. c. 43. diuidit quantitatē in tria membra, quia sc. alia est quantitas perfectionis, alia virtutis, alia molis, ex quo patet quantitatē perfectionis contineri interdum sub quantitate virtutis, ideoque hanc prout solum contradiuidit à quantitate molis, non esse præcise quantitatē virtutis actiū. Dicitur verò quantitas virtutis quia aliquo modo continet virtutē rationē qualitatis. Unde patet ex eo, quod Fulgent. agnoscat in Deo solam quantitatē virtutis, minimè colligi immensitatē, quæ est magnitudo diuina, consistere in ipsa Dei omnipotētiā. Ad secundum respondetur multiplicem esse immediationem, ad præsens verò institutum duplē considerari posse, alteram rei ad rem, alteram causæ ad effectum. Vtramque verò in suo ordine nō admittere medium: atque deo neutram comparari cum altera secundum magis, & minus in ratione tactus virtualis. Immediationem verò, quæ per se requiriatur secundum tactum præstantialē, non esse immediationē effectus ad causam, aut causæ ad effectum, quia non repugnat ut inter duo sibi mutuō præsentia, nulla eiūmodi situatio intercedat, sed solū per se requiritur immediatio rei ad rē secundum sitū, vel indistantiā. Hoc posito negāda est consequentia, licer. n. immensitas non immediatus attingat res, q̄ omnipotētiā, quia quælibet in suo ordine immediate attin-

git, om-

Ambrosius.

Augustinus.

Anselmus.

Athanasi.

XI.

s. Thoma.

II.

git omnipotencia immediatione causalitatis, immensitas autem immediatione praesentiae, sive indistantiae localis, non proinde sequitur omnipotentiam esse propriam rationem, ut Deus sit presentis rebus, ac locis: quoniam immediatus eius tactus ad res creatas, quatenus praeceps concipitur in ratione operationis, non est immediatus immediatione rei ad rem, sed causalitatis ad effectum.

Completa ratio fundamentalis praesentiae Dei ad creaturas non est operatio ad extra, sed immensis-
tatas cum indistantia pri-
uatiua vtriusque
extremi.

C A P V T X.

I. **S**ola quantitas non est completa ratio praesentiae, aut existendi in loco, sed praeterea requiritur aliquis contactus: vt superius dictum est: quare licet immensitatem diuinam concipiamus, vt quantitatem Dei virtualem, & vt fundamen-
tum remotum praesentiae, & coexistentiae cum rebus omnibus, ac locis, oportet in-
dagare contactum eius ad creaturas, & rationem proximam praesentiae inter Deum, & ipsas.

II. Fundamentum proximum huius praesentiae esse operationem Dei externam censet Diuus Thomas in 1. distin& 37. qu. 1. articul. 1. & quest. 2. articul. 1. & 3. & 1. parte, question. octaua, artic. 1. ad 2. & art. 2. cum Caietano, Syluestro, Iuello, & aliis Recentioribus Thomistis ibidem, & libro tertio contra Gent. cap. 68. cum Ferrariens. AEgidius in 1. distin& 37. secund. parte, primae partis principalis quest. prima. Capreolus quest. vni ca ad argumen-
ta contra primam Conclusionem. Hispaniens. question. vn. articul. 3. notabil. 1. & articul. quarto, ad argumenta contraprincipiam conclusionem. Soncinas question. secunda, conclusione tertia, & quarta, & octaua. Argentin. questione vn. artic. 1. conclusione secunda. & Abulensi. in cap. secundo. Exod. quest. 46. Ita vero ait Diuus Thomas articul. secundo citato ex primo sententiarum: *Essentia Dei, cum sit absoluta ab omni creatura, non est in creatura, nisi in quantum applicatur sibi per operationem, & secundum hoc, quod operatur in re dicitur esse in re per presentiam, secundum quod oportet operans operato aliquo modo presens*

esse: & quia operatio non deserit virtutem diuinam, à qua exit, ideo dicitur esse in re per potentiam, & quia virtus est ipsa essentia, ideo consequitur, vt in re etiam per essentiam sit. Quibus verbis satis indicat operationem esse applicationem diuinæ potentiae, atque essentiæ ad res creatas. Quam sententiam quæstion. tertia, eiusdem distinctionis articulo primo, extendit ad omnem substantiam spiritualem, quam secundum seabsolutam esse credit ab omni loco, solumque in illo esse per quandam applicationem. Hanc verò fieri solum per actionem in substantiis completis materiæ expertibus probat hoc discursu: hæc applicatio, inquit, vel intelligitur secundum situm, aut contactum, vel secundum formam, vel secundum operationem aliquam: secundum formam, sicut anima est in corpore, quo modo non sunt substantiae spirituales complete, quæ non sunt actus corporis: secundum situm determinatum, sicut punctus est in linea, quam terminat: qua ratione non se habent spirituales substantiae, quæ non habent situm in magnitudine: secundum contactum, quo modo corpus est in loco: contactus verò huiusmodi non conuenit substantiae spirituali: restat ergo, vt sit presentis loco per operationem, quæ est contactus virtualis, ac Metaphorici. Quidam recentiores Metaphysici, ita interpretantur Diu. Thomam, vt dicant illum non afferere operationem esse fundamentum praesentiae Dei ad res creatas: hanc enim aiunt fundari in ipsa Dei substantia, prout est indistans à rebus: sed solum velle Sanctum Doctorem, vt hæc praesentia non habeat rationem existendi in loco, nisi per operationem, in qua fundatur aliqua habitudo ad locum, quoniam sola indistantia, siue praesentia non est satis, vt res dicatur esse tanquam in loco, in alia, cui est presentis: nam duo Angeli poslunt esse indistantes secundum locum, & duo corpora se in unicum penetrantia, nec tamen unum est in altero vt in loco, atque adeo sola praesentia non sufficit. Quidquid tamen sit de hac difficultate, de qua inferius dicam, tamen Diuus Thomas operationem censet esse rationem praesentiae Dei ad creaturas, vt constat ex citatis verbis ipsius: Et in hoc sensu Sanctum Doctorem intellexerunt, & sequuntur Doctores citati.

Et huic dicendi modo fuit modus III.
loquendi sacrarum literarum: nam fre-
quenter

Capreol.
Hispaniens.
Soncinas.
Argentin.
Abulensi.

Iob. 19.
1. Reg. 6.10.

Psal. 138.

quenter usurpant nomen tangendi pro actione aliqua diuina, quale est illud apud Beatum Iobum cap. 19. *Manus Domini tetigat me; eodemque modo sumitur lib. 1. Regum, cap. 6. Manus eius tergit nos: & cap. 1. eiusdem lib. Quorumque tegerat Deus cor. Facit illud Psalm. 138. Si ascendero in cælum tu illicies, si descendero in infernum ades, si sum pavo pennas meas diluculo, & habitauero in extremitate mari: Intellige etiam illices, subdit autem rationem: Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua: quasidicat in omnibus his locis es, quia in omnibus operaris, atque adeo operationem, credit esse ratione presentie ad res omnes: suadetur deinde ratione primo. Praesentia Dei secundum essentiam ad creaturas est relatio rationis conueniens Deo ex tempore, immò adueniens, ac recedens iuxta inceptionem, vel desitionem creaturarum, quibus est praesens: solum enim ijs, quæ existunt est hoc modo praesens, ut Doctores communiter astrarunt: & proinde cum eisdem incipit, ac definit eiusmodi praesentia: omnis autem habitudo conueniens Deo extempore fundatur in actione aliqua, aut causalitate ipsius ad creaturas: cur ergo praesentia de nouo conuenit, nisi quia de nouo aduenit proximum fundamentum? quod vel est ipsa actio, vel aliquid ad illam consequens: non apparet autem aliquid aliud ab actione distinctum, quod sit fundamentum praesentiae Dei ad creaturas: nam posita actione, & eius termino statim Deus intelligitur praesens creature: ergo operatio est proximum fundamentum praesentiae, seu est ipsa praesentia fundamentalis, sive contactus Dei, quo constituitur intime praesens creature. Secundò subtrahente Deo concursum virtutis sua à rebus, hoc ipso immediate dissoluitur praesentialitas inter ipsum, & res: ergo ratio praesentialitatis actualis Dei ad locum, & res, quae in ipso sunt, est applicatio virtutis, sicut ratio praesentialitatis corporis ad locum est applicatio quantitatis ipsius ad quantitatem loci. Antecedens suadetur: quoniam, si immediate ad subtractionem concursus divini non dissoluitur praesentia, sed oportet adhuc subtrahi aliquid aliud, potest intelligi praesentia Dei ad res non existentes: hoc verò est manifestè absurdum: ergo & illud, sequela ostenditur: quoniam non repugnat, ut intelligatur manere ratio formalis sine aliquo fundamento remoto, quod dissoluitur prius natura, quam proximum, & immediatum: siquidem in eo priore, quo sub-*

ato remoto intelligitur manere proximum, potest etiam intelligi manere ratio formalis fundata in proximo: ergo, si datur aliud fundamentum, quo proxime inititur praesentia, sive existentia Dei in loco, potest Deus intelligi praesens rebus non existentibus pro eo priore, quo subtractur applicatio potentiae, & nondum intelligitur subtracta proxima radix praesentiae.

Dico tamen, licet aliqua Dei operatio transiens supponatur ad fundamentum proximum praesentiae realis inter ipsum, & creaturas, ipsa tamen operatio non est ex parte Dei fundamentum praesentiae, sed potius requiritur, ut ponat extremum huius habitudinis, hoc est creaturam, cui Deus est praesens. Tres sunt partes huius assertionis: Prima, quod fundamentum proximum praesentiae supponat aliquam operationem Dei ad extra: Secunda, quod operatio eiusmodi non est ipsa ratio fundamentalis praesentiae: Tertia, quod non alia ratione requiritur, ut ponat extremum habitudinis. Prima fatus constat ex duobus argumentis allatis pro sententia opposita: nam si nulla sit actio Dei ad extra: nulla quoque erit creatura, & proinde etiam non erit habitudo praesentiae, quæ non nisi inter res actu existentes excetur.

Secunda pars, in qua consistit difficultas, traditur à S. Bonaventura in 1. dist. 37. *Bonavent.*
1. parte distinctionis, artic. 3. q̄uest. 1. & 2. Richardo articul. 1. quæstion. 2. Durando *Richard.* prima parte distinctionis, quæst. 1. numero 9. Aureolo quæst. viii. articul. 1. propositione 3. Maiore. quæst. 1. notabil. 2. & Maior. conclusione 2. Palagio disputat. 1. & alij *Palat.* Recentioribus, & eis de mente omnium, quos retuli cap. 3. min. 1. negantium ex operatione colligi Dei præsentiam ad res omnes. Probarunt in primis: quoniam, ut patet ex communi sententia Theologorum explicanda cap. duodecimo, Triplices est modus, quo Deus existit in rebus creatis, nempe per essentiam, præsentiam, & potentiam: at verò, si operario effervescunt duo: quoniam eadem operatio est ratio existendi per potentiam. Caietan. 1. part. quæst. 8. art. 1. §. Ad eidentiam, respondet, licet aliud sit esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, non tamen esse aliud esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediate attingentem effectum, sive passum: siquidem præsentia potentiae non existit immediationem

suppositi:

suppositi: nec tamen sunt omnino idem esse praesentem secundum substantiam, & secundum potentiam immediate agentem: sed distinguuntur sicut ratio praesentiae, & res praeſens: quoniam immediate attingere est ratio praesentiae, non solum ipſi potentiae, sed substantiae: nam, sicut substantia situata est praeſens ipſo situ, & nihilominus ipſa est praeſens, ita substantia spiritualis immediata attingente est praeſens, vt quod, ipſa vero attinget, siue operatio, vt quo. Hæc Caietanus quibus in primis admittit esse praesentem secundum substantiam, & secundum potentiam immediate attingentem non esse simpliciter duos existendi modos, sed secundum quid, vt quo, & vt quod: cum tamen duo illi modi constituantur ab Auctoribus, vt simpliciter diuersi: si vero diuersitas modi vt quo, & vt quod est satis, vt res dicatur habere duos existendi modos, etiam corpus dicetur existere in loco secundum substantiam, & quantitatem: quoniam substantia est in loco, vt quod: ipſa vero quantitas, vt quo. Præterea immensitas, & omnipotencia sunt perfectiones virtute distinxæ: & vtraque intelligitur per ordinem ad creaturas; ergo vnicuique per se primo conuenit aliqua habitudo ad creaturam, quæ non conuenit alteri. Ex parte immensitas non sè offert alia, quam correspondentia ad creaturas, quibus Deus est praeſens: ergo ratio formalis, in qua immediate fundatur relatio praesentiae Dei ad locum, est ipſe contactus immensitatis, quatenus est quantitas virtutis: non autem operatio. Et confirmatur primo: quoniam, si per impossibile fingeremus nisi creaturas absque operatione Dei, & Deum esse immensum, non vero omnipotentem, adhuc intelligeretur Deum esse praesentem rebus: ergo proximum fundamentum praesentiae non est operatio. Confirmatur secundo, quoniam alioquin immensitas per se primo conueniet potentiae diuinæ, non essentiae: quod absurdum est. Consequentia patet, quoniam id, quod participat effectum formalem, siue primarium, siue secundarium alicuius formæ ex eo, quod habet identitatem cum alio, ratione cuius illum participat, non per se primo, sed secundario illum participat: essentia vero diuina dicitur esse praeſens rebus, quia est idem cum omnipotencia: quæ ratione operationis immediate in illo est, vt ipſe Diu. Thom. admittit: praesentia vero ad res omnes est quasi effectus

formalis secundarius immensitatis, sicut esse in loco est quantitaris: ergo immensitas per se primo conuenit omnipotentiæ, & secundario Deitati.

Secundò contactus debet esse mutuus, non enim concipi potest ex una parte, quin sit ex altera: ergo tam in Deo, quam in creatura debet esse aliqua tangendi ratio, & ita, cum hic tactus sit substantialis inter Deum, & creaturam, sibi inuicem praesentes, etiæ ex parte creaturæ debet esse aliqua tangendi ratio: hec non est operatio, quoniam creatura non est praeſens Deo, per potentiam quæ possit in illum operari: & tamen est praeſens illi secundum propriam entitatem: concipi ergo potest tactus praesentialis vnius substantiae ad alteram, & non per operationem. Responderi poterit ad hoc argumentum, rationem tactus ex parte creaturæ esse passionem, quæ respondet actioni diuinæ, & quamvis passio non attingat ipsum Deum, satis esse si attingat actionem, quæ est Deo ratio contactus ad creaturam: non enim opus est, vt id quod est ratio contactus vni substantiae cum altera, per se, & immediate attingat alteram substantiam, sed satis est si attingat rationem contactus eiusdem substantie, vt videre est in tactu corporum per quantitates, quæ non immediate attingunt ipsas substancias: sed se ipſas, substancias vero mediate. Hæc solutio non est adæquata: nam, quando ipſe rationes tangendi sunt intrinsecæ rebus, quæ se tangunt, vt quod, ad contactum substantiae, sat est ipſe contactus rationis tangendi intrinsecæ, quæ tangi nequit, quin tangatur substantia, cui inheret intrinsece: at quādō ratio tangendi est extrinseca, qualis est actio trāiens, quæ recipitur in passo, non intelligitur quomodo per eius tactum immediate attingatur Deus, cui actio transiens non inest. Verum quoniam cōtrouersum est apud Thomistas, an in opinione S. Doctoris actio Dei transiens sit in ipsis creaturis, an vero resideat in Deo, & sit ipſe actus voluntatis diuinæ, propterea illi responderet effectus extrinsecus, aliquis amplectens hanc ultimam sententiam eludet argumentum dicendo actionem, quæ est ratio tactus diuini ad creaturas, esse aliquid intrinsecum Deo, & per contactum passionis cum ipſa suo modo attingi Deum à creatura. Sed qui ita respondet, cōcedat necesse est actionem huiusmodi non esse tactum, neque proximum fundamentum praesentiae: nam tactus exigit actualē existentiam triusq; extremi, nec interuenire potest inter rem existentem, & non existentem, & proinde

VI.

Gillijs comment. Theol.

N n n

non

non fuit inter Deum, & creaturas ante orbem conditum: actio vero eiusmodi, si est Deo intrinseca, totum suum esse habet ab æternis, quando nondum existebant creaturæ: ergo ipsa secundum se non est tactus, aut proximum fundamentum præsentia: sed opus est, ut addatur aliquid, quo ultimo compleatur ratio tactus, & proximum fundamentum habitudinis præsentia.

VII.

Tertia pars eiusdem assertionis explicatur similitudine tactus, ac mutuæ præsentia substantialis corporum inter se: nam, Cœlum empyreum ratione propriæ quantitatis est modo sufficienter constitutum in actu primo, vt si iuxta eius superficiem conuexam, ratione cuius non est contiguum, aut præsens illius corpori, creetur à Deo corpus aliquod sibi immediatum, possit illud attingere, & consequenter præsens illi esse: quamdiu tamen non creatur eiusmodi corpus, neque tangere, neque præsens illi esse poterit: itaque creatio corporis illius erit quidem necessaria ad mutuum contactum, atque præsentiam, non tamen erit ipsa fundamentalis ratio præsentia, sed eatenus solum præsupponitur, quatenus ponit, siue adducit alterum extremum contactus. Ita prorsus Deus Optimus, Maximus consideratus secundum suam substantialiam, & immensitatem sufficienter constitutus est in actu primo, vt possit coexistere, & præsens esse secundum situm cuiusvis creaturæ: verum, quia coexistentia, atque præsentia exigunt duo extrema actu existentia, quamdiu creatura non existit, non est Deus in actu secundo coexistentia, siue præsentia: & idcirco requiritur actio productiva creaturæ, non quidem vt ratio præsentia ad ipsam: nam, si per impossibile fingamus eiusmodi creaturam produci ab alio agente, & non à Deo, adhuc ratione sua immensitas existit, & præsens illi erit secundum propriam substantialiam: sed solum tanquam actio adducens extremum, ad quod terminari debet habitudo præsentia, & quasi subit vicem approximationis in tactu corporeo: hæc enim non est ipse tactus quantitatius, in quo immediate fundatur relatio præsentia corporalis, qui permanenter durat, quamdiu corpora contigua sunt: approximatio vero, cum sit motus, cessat acquisito termino.

VIII.

Discursus adductus ad probandam sententiam oppositam deficit, quia non est adæquata a signatio membrorum illius disiunctiæ: in qua non sit mentio

tactus virtualis, vel, si sit, cum operatione confunditur, cum tamen latius patet: nam, quoties admittitur quantitas virtu lis, admitti quoque debet tactus virtualis ipsius: at immensitas diuina est virtu lis quædam quantitas, qua Deus potest rebus omnibus, ac locis præsens existere: & proinde admitti etiam debet tactus ipsius virtualis: hic autem non est actio Dei transiens, quæ nullo modo est effectus immensitatis, sed omnipotentia: quare, non solum actio transiens est tactus virtualis Dei. Iam vero sacræ literæ, quando tactum usurpat in operibus diuinis, non suunt pro tactu quantitatuo virtuali, qui requiritur ad præsentiam substantialis tangentis, sed pro tactu actu, qui de sua ratione non habet, vt faciat rem præsentem secundum substantialiam, sed secundum potentiam: nam qui de longe sagitta, vel ferrea glande vulnerat alium, dicitur illum tangere, non tamen tactu quantitatuo, quod est proximum fundamentum præsentia secundum substantialiam. Ad locum Psalm. & alia eiusmodi respondet ad veritatem similium propositionum sat esse, vt ex operatione Dei in omni loco colligatur eius præsentia secundum substantialiam: non requiri autem, vt immediata ratio existendi sit operatio. Primum argumentum probat quidem aliquam actionem Dei requiri ad contactum, ac præsentiam, non tamen probat ipsam actionem esse contactum, ac fundamentum proximum præsentia, vt in plerisque aliis exemplis conspicuum est; sed id, quod sumitur ex coexistentia secundum tempus, est accommodatissimum. Constat enim, vt Deus sit actu præsens secundum durationem rebus creatis, necessarium omnino esse, vt illæ existant, & consequenter, si non sint, vt producantur: & tamen proxima ratio fundamentalis habitudinis præsentia secundum tempus non est actio ipsa productiva creaturæ, sed eternitas cum simultate existentia alterius extermi, seu cum negatione distantia secundum durationem unius ab altero: eodem modo ad existentiam Dei in rebus, vel locis creatis supponi deber existentia ipsorum, quæ non nisi per operationem diuinam esse potest: verum operatio ipsa non est ratio immediata coexistentia, sed immensitas sub aliqua habitudine, vel negatione de qua dicam capite sequente.

Pro solutione secundi supponendum dupliciter dissolui ratione aliquam dif soluta altera, nempe causaliter, & forma

liter:

liter: sublato concursu omnipotentiae, hoc ipso causaliter dissoluitur praesentia Dei ad creaturas: nam, cum praesentia requiratur utriusque extremi existentiam, altero eorum sublato, consequenter etiam dissoluitur praesentia, etiam si ex parte alterius sit sufficiens, & immediatum fundamentum praesentiae, si alterum non deesset. Non tamen dissoluitur formaliter: haec enim dissolutio non intelligitur nisi sublata forma, quae est ratio formalis praesentiae, haec autem non est operatio, sed immensitas cum negatione distantiæ, ut statim explicabo. Hoc posito negandum est antecedens, si intelligatur de dissolutione formalis, ut patet ex dictis. Ad eius probatum neganda est consequentia; possunt enim adduci plurima exempla similia, in quibus non tenet consequentia, ut autem res clarissima appareat, ostendetur in simili fere materia, nempe in existentia in loco rei corporæ, quam certum apud omnes est existere in loco per suam magnitudinem: & tamen res corrupta eo ipso desinit esse in loco, quamvis prius natura sit rem non esse, quam non esse in loco: quia non definit esse in loco, nisi dissoluta coniunctione ipsius cum quantitate, & commensuratione cum loco, quam habebat per eandem quantitatem; prius autem natura est dissolutio corporis corruptibilis quoad substantiam, quam dissoluatur nexus eius cum quantitate, quae est proprietas illius, nequaquam ipsum datum existit, esse nequaquam potest: sicut igitur corrupta substantia corporea non potest vello modo intelligi praesentia eius ad locum, quamvis haec non dissoluatur formaliter, sed fundamentaliter, & causaliter, per corruptionem substantiam, ita etiam, quamvis praesentia Dei ad creaturas non fundetur immediate in applicatione omnipotentis ad effectus, sed in applicatione immensitatis ad tactum praesentialis rei ad rem, fieri nequit, ut destruxta creature per subtractionem concursus diuini intelligatur Deus illi praesens esse. Ratio vero huius est, quia ea, quae supponunt aliquod fundamentum in eo priore, quo fundamentum ponitur, nondum concipiuntur esse formaliter, sed causaliter: & contra quando fundamentum dissoluitur, etiam tunc concipiuntur destrui causaliter: non tamen proinde propter priore intelliguntur adhuc esse formaliter, quoniam in eo solum formaliter est, vel non est fundamentum ipsum: Et quemadmodum, quando fundamentum existit, pro eo priore nondum intelligi

Gillij comment. Theol.

Nnnn 2

nisi per

X.

nisi per mutuum contactum, quo partes corporis aptantur, ac respondent partibus loci: hic verò contactus impeditur tum per distantiam positivam, quando duo corpora existunt à se inuicem disiuncta loco: tum etiam per non indistantiam: quamvis enim ea, quae non existunt simul tempore, non distent loco positivae: nam distantia positiva exigit utriusque corporis existentiam, non tamen sunt indistantia namque sumitur priuatiue, & formaliter inuehit negationem distantie in subjecto apto: nullum verò subiectum est aptum distare, nisi existat. Itaque per indistantiam excluditur impedimentum contactus inter corpora quanta, qui non est aliud, quam distantia ipsa secundum suum, vel locum extremarum partium corporum, ut enim ait Philosophus li. 5. Physic. t. 22. illa se tangunt quorum extrema sunt simul.

XI. Tactus autem quantitatius duplamente usurpatur, aut pro actione, vel passione qua unum corpus ab altero distans illi coniungitur, & adaptatur, aut pro indistantia ipsa duorum corporum: illa enim se tangunt, quorum extrema sunt simul. Prima solum competit causa mouenti corpus, vel corpori ipsi moto, quod alteri applicatur: nam Homo dicitur tangere equum virga, & virga ipsa similiter: equus verò non dicitur tangere virginem: secunda competit utriusque corpori: nam duas tabulæ contiguae dicuntur se mutuo tangere. Ex his tactibus secundus est proxima ratio praesentiae: eo namque posito necessario sequitur praesentia eorum, quae se mutuo tangunt. Primus verò non est proximum fundamentum illius: sed est quasi via ad secundum tactum, ad quem terminatur. Et idcirco inter ea, quae positive distant non potest esse transitus ad tactum indistantiae, nisi per tactum actiuum: qui transit manente tactu secundum indistantiam quantitatum: Itaque aequalitatem fundamentum praesentiae vnius corporis ad alterum est quantitas formalis cum tactu permanente, siue indistantia vnius ab altero. Tactus verò actiuus requiritur tanquam causa tactus permanentis, ad quem terminatur.

XII. Quae dicta sunt de fundamento praesentiae localis substantiae corporeæ, suo modo applicanda sunt ad praesentiam diuinæ substantiae cum rebus creatis. Quemadmodum igitur quantitas est prima radix ac fundamentum, ratione cuius substantia corporea apta est commensurari loco sibi aequali, ita immensitas diuina est

prima radix, ac ratio, qua Deus potens est correspondere rebus omnibus, ac locis: non enim concipiatur alia ratio immensitatis, prout distinguatur à ceteris attributis, quam ita afficeret, atque actuare substantiam diuinam, ut quantum est de se, coexistere possit secundum locum rebus omnibus: sicut verò quantitas creata, nisi adsit contactus, non reddit rem presentem loco, ita neque immensitas Deum: & ideo non est Deus in rebus possibilibus, quia deficit tactus Dei erga illas. Hoc tamen differt immensitas à quantitate: quod hæc, ut potest finita, distare potest à rebus alijs quantis: & ideo ad contactum applicari potest per motum, vel sui ad illas, vel illarum ad se: at immensitas, cum sit interminata, nullibi absens est, nec distat à re existente: Et proinde ad contactum eius cum creatura, non exigitur motus illius localis, neque ipsius, neque creaturæ: quoniam hæc, si est, semper Deo praesens, & Deus in ipsa est. Solum requiritur existentia ex parte creaturæ, ut negatio distantiae positivæ, quæ erat inter Deum, & creaturam possibilem, transferat in priuationem, & verum sit dicere, Deus est indistans à creatura: quæ indistantia non est inducta per translationem extremi alterius, ex loco distanti, sed per solam productionem creaturæ, cui existenti Deus ob suam immensitatem non potest non esse praesens; Itaque tactus sufficiens ex parte Dei ad creaturas ut sit illius praesens, est indistantia suæ immensitatis ab eisdem: ipsa verò operatio, qua sit creatura, potest appellari tactus actiuus, qua creatura, quæ antea non erat indistans, quodammodo applicatur, atque aptatur immensitati: atque ita productio creaturæ non est tactus ultimus Dei ad ipsam, sed quatenus est positione creaturæ sub existentia cum negatione distantiae à Deo, est tactus actiuus, ad quem sequitur tactus secundum indistantiam, qui tactus analogicè responderet tactui formalis quantitatum, & constituit creaturam indistantiam à Deo, cui eo ipso competit indistantia à creatura. Et hic est proprius tactus quantitatis diuinæ virtualis, in quo immediate fundatur praesentia Dei ad creaturas.

Fundamentum huius sententiae est, quoniam immensitas diuina praefat Deitati in ordine ad locum: quidquid quantitas confert corpori sublati imperfectionibus: hæc autem ut reddat substantiam corporis, cui inest praesentem loco, non indiget alio, quam indistantia secundum extrebas sui partes, ad superficiem

conca-

concauam loci: ergo neque immensitas indigebit vlla re alijs præter indistantiam substantiaæ incretaæ à creata. Præterea sic ut ad coexistentiam, sive præsentiam Deitatis ad creaturas secundum durationem non exigitur aliquid aliud præter æternitatem, qua Deus formaliter durat, & existentiam creatureæ in tempore cum indistantia secundum durationem: siquidem æternitas, cum eminenter continet omne tempus, & durationem creatam, ex se ipsa habet vim coexistendi omni rei duranti absque additamento formæ alterius; ita, vt si per impossibile creature non procederent effectuæ à Deo, sed ab alia causa, & adhuc conciperetur Deus æternus, & creature existentes in tempore, hoc ipso coexisteret, & esset præfensis secundum durationem: ita quoq; quandoquidem immensitas eminenter continet omnem extensionem quantitatuum in ordine ad locum, se ipsa absque alia ratione formalis apta est coexistere, & esse præsens secundum locum cuius rei locatæ, ac loco: adeo vt quamvis per impossibile fingeremus creature non à Deo, sed ab alia causa fuisse productas, si tamen eum concipiamus immensem, eo ipso sua immensitate erit præsens rebus omnibus; similitudo verò est euidentis, quoniam ita se habet æternitas diuina ad tempora, sicut immensitas ad loca.

Deus est multipliciter in rebus, ad quod nec sufficit, nec formaliter loquendo requiritur indistantia.

CAPUT XI.

Liberius. **S**ola indistantia duorum extremorum non est satis, vt alterum dicatur esse in altero, vt supponit Albertus in 1. dist. 37. ap. c. 7. & facilè constat, nam locus & locatum, corpus & anima habent mutuam præsentiam, nec tamen locus dicitur esse in locato, nec corpus in anima. Contra verò nonnulla dicuntur esse in ijs, à quibus secundum substantiam longè distant, vt Rex in Regno per potentiam, amans in obiecto amato, vnde est illud communis quasi parœmia usurpatum: *anima et magis est ubi amat, quam ubi animat*: & nullomini nec Rex est secundum substantiam præsens toti Regno, nec animans est præsens obiecto, quod amore prosequitur. Cùm vero ea, quæ metaphorice dicuntur, ha-

Gillij comment. Theol.

Nnnn 3

sint

beant analogiam ad ea, quæ dicuntur proprie, & ex omnibus modis, quo res una dicitur esse alia, maximè proprius sit is, quo locatum dicitur esse in loco, vt ait Phylosophus libro 4. Physic. t.23. ex hoc

scriptor:

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

sint nostro modo loquendi intra essentiam Dei. Ad hoc vero non requiritur, ut res, quæ metaphorice dicuntur esse in alijs sint adæquate intra terminos ipsorum; nam Rex est per potentiam in qualibet Urbe sui Regni, quod non impedit, quo minus sit in aliis, & dæmon dicitur esse in Homine obfesso, & nihilominus non est in anima, sed in toto corpore. Ex quo patet, cum Deus sit plurimis modis in omnibus, & singulis creaturis, non esse in singulis adæquate, quoniam ita est in illis, ut non concludatur, sed etiam sit in aliis, imò nec in omnibus est adæquate, quoniam eti auctu non sit in non existentibus, atque adeo solum sit in omnibus, quæ auctu sunt, potest tamen esse in multis aliis, non deferendo ea, in quibus aliquo modo est.

III.

Magister.
Aristoteles.

Est verò Deus multipliciter in rebus ratione plurium attributorum, ut videre est apud Magist. in 1. distinct. 37. & alios Scholasticos ibidem. Porrò ex omnibus modis existendi in alio numeratis à Philosopho lib. 4. Phys. cap. 3. t. 23. solus ultimus conuenit Deo: nam, cum ipse sit prorsus expers compositionis tam actiæ, quam passiæ, nequit esse, tanquam totum in parte, aut pars in toto: cum sub nullo genere, aut specie contineatur, consequenter caret modo existendi in genere, aut specie: cum sit actus purus, & non informans, non est particeps modi, quo forma est in materia. Denique, cum sit à se, & independens ab omni causa, non est ad eum modum, quo effectus sunt in causa, sive effidente, sive finali. Solus ultimus modus, quo res dicuntur esse in loco, quem Philosophus ait esse maximè proprium, accommodari Deo potest, non quoad omnem prorsus rationem, qua conuenit rebus creatis, sed quoad aliquam superiorem ipsius, à Deo communem, ut dicam inferius. Verum Aristoteles prætermittit aliquos effendi modos vulgo, imo etiam à sapientibus usurpatos. Primus est, quo amans dicitur esse in obiecto amato, item causa dicitur esse in effectibus, quomodo Princeps est in tota Republica, quam legibus & iudiciis administrat. Dicuntur etiam res esse in sua similitudine, atque imagine, & his omnibus modis Deus est in rebus iuxta earum capacitem. Nam per amicitiam dicitur esse in iustis, ut significauit Christus illis verbis. Ioan. 14. Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansiōnem apud eum faciemus: per suos effectus in creaturis omnibus, ut patet ex illo Genes. 1. Et spiritus Domini ferebatur super aquas; quod plerique

Patres exponunt de operatione diuina, qua ex confusa illa congerie materia primo die condita educabantur res distinctæ, atque perfectæ, quæ operatio appropriate tribuitur spiritui diuino. Item ex illo Luce quarto. *Spiritus Domini super me, euangelizare pauperibus misit me: maxime verò ex illo Genes. 26. Verè Deus est in loco Genes. 26. isto, & ego nesciebam: neque enim, ut notat Bernardus serm. 6. in dedicatione Ecclesiæ, credendum est Sanctum Patriarcham ignorasse Deum ibi esse presentem, ut quidam illi imponunt: sed locutum esse de speciali aliqua ostensione, & operatione Deitatis in eo loco, in quo erat ratione aliquius particularis effectus: plures alios modos, quibus Deus est in diuersis rebus enumerat Albertus in 1. dist. 37. artic. 6. Altissimorum lib. 1. cap. v. scim. quæstio. 2. & alij.*

IV.

Magister.

Verum his, & aliis omissionis, Magister in 1. distinct. 37. & alij Theologi post Gregorium in Glossa super illud Cantic. 5. Quo abiit dilectus tuus? enumerant tres preci- puos modos, quibus Deus est in omnibus rebus, scilicet per essentiam, potentiam, & præsentiam; quos & alij non inepte colligunt ex illo Psalm. 138. Si ascendero in Psalm. 138. Si ascendero in calum, tu illic es, si descendero in infernum ad es: si sumpero pennas meas diluculo, & habituero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, & dixi forsan tenebra occultabunt me, & nox illuminatio mea in delitiis meis, quia tenebra non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur. Nam per verba illa, illic es, & ades, significatur modus effendi per essentiam: per illa vero: illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua; modus effendi per potentiam, quæ per manum, & dexteram Dei intelligitur: denique per illa tenebra non obscurabuntur à te, modus effendi per præsentiam intuitus diuini, quem nihil omnino latet.

V.

Sunt vero hi modi vniuersales respectu omnium creaturarum, & cæteros organes, qui particulares sunt, aliquo modo continent, sunt vniuersales: quia nulla omnino creatura est, cui Deus non sit præsens per essentiam, potentiam, atque præsentiam: omnibus enim est immediate præsens, & prorsus indistans: in omnibus immediate operatur: omnia nuda, atq; aperta sūt oculis eius, cuius oculus tanquam in centro constitutus ex æquo omnia collustrat. Continet verò reliquos oës particulares, quoniam omnes illi possunt ad hos reduci, nec competit comparatione rerum omnium: exempli causa modus, quo est in iustis

per

Ioan. 14.

Genes. 1.

per gratiam, solum competit in ordine ad creaturam rationalem: & quia gratia est specialis quidam effectus omnipotentiae diuinæ, modus hic spectat ad eum, quo dicitur esse per potentiam. Ad quem etiam modū reuocari potest modus existendi in humanitate assumpta, quatenus est maximum opus omnipotentiae diuinæ: quatenus vero est unio secundum substantiam, participat etiam modum existendi per essentiam: nam ipsam substantiam Verbi, atque essentiam diuina per unionem hypostaticam re ipsa præsens est humanitati assumpta: sed de his duobus modis, quibus Deus existit in iustis per gratiam, in humanitate assumpta per unionem hypostaticam, non est hic disputandi locus: nec de plerique alijs, qui ad hos tres reuocari possunt. Quin vero etiam ex his tribus, solus modus existendi in rebus per essentiam pertinet ad attributum immensitatis. Tamen quia eius occasione Theologi disputant etiam de alijs, breuiter quoque de illis dicam, deinde vero prosequar proprium existendi per essentiam, & cetera, quæ pertinent ad attributum immensitatis.

Explicantur tres modi, quibus Deus est in rebus, nempe per essentiam potentiam, & præsentiam.

C A P V T XII.

A Vreol. in 1. dist. 37. quæst. vñica art. 3. proposit. 1. ait hos nō esse tres modos existendi in rebus, sed solum perfecte exprimere modum illum, quo Deus est vbique. Nam, propositio illa, *per*, explicat causalitatem, & *per* est designare, vel substratum, siue subiectum, quod dicitur esse vbique, vel causam formalem, quæ substratum dicitur esse vbique, vel denique id, quod determinat formale ad substratum: quando vero ratio formalis essendi non est multiplex, sed simplex, est unus, non vero plures essendi modi. Ita vero se rem habere in hac materia probat: quoniam, quando Deus dicitur esse in rebus per essentiam, solum significatur substratum, siue id, quod est vbique, nempe diuina essentia: cum vero dicitur esse vbique per præsentiam, exprimitur ratio formalis essendi vbique, quæ est præsentia, siue indistantia Dei à rebus. Denique & in dicitur Deum esse vbique per potentiam, exprimitur aliquid determinans formale ad substratum, videlicet indistantiam ad essentiam: ex hoc enim, quod Deus est po-

tens, apprehenditur operatio diuina attinere necessario intima quæque rerum omnium, & essentia ipsa, à qua manat operatio, vt indistantia à rebus omnibus. Et hic est, inquit, perfectus modus essendi vbique, scilicet per essentiam subiectivæ, per potentiam determinativæ, per præsentiam, siue indistantiam formaliter. Non probat autem Aureolus aliter suam sententiam, quā impugnando explicationes aliorum doctorum. Quod attinet ad modum existendi in rebus per potentiam, illū impugnat, quoniam esse per potentiam nō est modus per se existendi proprius, sed abusus, & metaphoricus: nā modus, quo Rex dicitur esse in toto Regno per potentiam, non arguit illum esse præsentem immediate, sed per aliquem executorem ipsius: non est itaque potentia Regis realiter in toto Regno, sed secundū esse rationis, quatenus apprehenditur voluntas ipsius, & obligatio ad eam exequendam, quomodo Deus non est in rebus, & ideo esse per potentiam, est idem, quod per essentiam. Arguit deinde pluribus argumentis, quæ inferius referam contra modum existendi in rebus per præsentiam, cognitionis diuinæ: vnde colligit præsentiam; nihil aliud esse, quam indistantiam diuinæ essentiae à rebus, ac proinde nō esse modum distinctum à modo existendi per essentiam.

Hæc tamen positio est cōtra communem sententiam Doctorum cum Magistro vbi supra: Quod nō est ita intelligendum, quasi sint in Deo plures modi actiū distincti, sed quia concipimus existentiam ipsius in ordine ad diuersa cōnotata, & quatenus eminenter continent similes modos sparsos in creaturis. Et idcirco ad dijudicandū vtrum sint distincti, recurrendū est ad creaturas: in quibus, si reperti fuerint similes modi separati, perpicuum est habere aliquam distinctionē secundum rationes formales: videmus autem reperi quosdā sine alijs: nā spæra corruptibilium est in celo lunæ per essentiam, quia omnium substantia, siue essentia continetur intra concavum lunæ: non tamen per potentiam, quia nequeunt in illud agere, aut per præsentiam, qui hic modus, vt infra dicam conuenit solis rebus cognoscētibus. Contra vero cœlum ipsum, sol, & astra non sunt in terra per essentiam, aut præsentiam, vt per se patet, & tamen sunt per potentiam, quia virtus, & operatio ipsorum ad terram pertinet. Denique Aquila ex præruptis silicibus in subiectam planitatem prospectans est per præsentiam in ijs, ad quæ eius intuitus diffunditur, in quibus tamen minimè est

II.

per essentiam, vel potentiam. Idem ostendi potest, ex propria ratione cuiusque quoniam, ut statim explicabo, esse per essentiam consistit in existentia essentiæ diuinæ cum immediata præsentialitate, sive indistantia à rebus: esse per potentiam in eadem cum habitudine ad obiectum sive virtutis, sive ad subiectum operationis: per præsentiam vero significatur eadem sub habitudine notitiæ intuituæ ad obiectum visum, qua omnia differunt secundum rationes formales. Ex quo patet non esse veram explicationem Aureoli: nam, licet præsentialitas, vt ab ipso sumitur pro indistantia, pertineat ad rationem formalem modi existendi per essentiam, tamen in hoc sensu non accipitur, cum ponitur modus existendi ab alijs contradicuisus, vt infra dicam. Deinde vero modus existendi per potentiam non est determinatus, sive copulativus rationis formalis existendi cum substrato: nam hæc coniunctio habetur ab immensitate: si enim ponamus per impossibile Deum non esse omnipotentem, & nihilominus esse immensum, vt modo est, & dari creaturas, vt nunc sunt, ex vi solius immensitatis est ab omnibus indistans. Ad argumentum, quo impugnat modum existendi in rebus per potentiam, Respondet in exemplis non debere esse omnia similia. Exemplum vero Regis ut notat Capreolus in 1. distinct. 37. quæst. vñica art. 2. ad argumenta Aureoli, afferatur à D. Thoma ad explicandum, quomodo modus existendi per potentiam consistat non in indistantia, vel præsentia reali, sed in viactionia, sive coercitia, qualem habet Rex in toto Regno, in quo non est præsens realiter: differt vero à modo existendi Dei, tum quia potentia Regis in toto Regno est solum moralis, non phisica, Dei vero est phisica: tum quia existentia Regis secundum potentiam non habet adiunctionem existentiam, secundum realem indistantiam, sive præsentiam, vt habet diuina. Et ideo vt ait Capreolus vbi supra, licet Rex dicatur esse abusive in Regno per potentiam, Deus dicitur esse propriè.

Est vero magna sententiarum diversitas in explicandis his modis. Albertus in 1. distinct. 37. art. 5. explicat omnes secundum rationem exemplaris, ita vt Deus dicitur esse in rebus per essentiam, quia creature habent essentiam participatam à diuina, per potentiam, quia habent suas potentias à diuina, per præsentiam, quia speciem suam habent abidea, quæ est species in mente diuina. Verum in hoc ultimo modo non procedit expositio, tum quia

non distingueretur à primo, quemadmodum species rei non distinguitur ab eius essentia, tum quia præsentia obiectiva respectu speciei, quæ est in mente diuina est habitualis, non actualis, ac proinde non facit res absolute præsentes diuino spectui. Ideo aliter hostres modos explicant reliqui Doctores deinceps referendi: S. Thom. in 1. distinct. 37. quæst. 1. s. Thom. art. 2. ita explicat, vt diuina essentia, quia absoluta est ab omni re, non sit in rebus, nisi quatenus in eis operatur, & secundum quod operatur, dicitur esse in rebus per præsentiam, quia oportet operans aliquo modo præsens esse operato: & quia operatio non deserit virtutem, à qua exit, dicitur esse in rebus per potentiam: & quia virtus est idem cum essentia, dicitur esse in rebus per essentiam, eundem modum, vt probabilem admittit. Egid. ibidem 1. p. Aegid. distinctionis quæst. 1. & Hispalens. quæst. Hispan. vñica, art. 3. Notabil. 1. Et in idem recedit expositio Alensis, quæst. citata m. 2. & 4. Aenf. & Durand. in 1. distinct. 37. 1. p. distinctionis, quæst. 1. num. 12. & 13. Verum neque etiam hæc expositio placet, quia iuxta illam modus existendi in rebus per præsentiam, non est distinctus à modo existendi per essentiam, & potentiam, sed cum utroque coincidit, quia est præsentia, vel indistantia, potentia, & essentia à rebus.

Sunt vero tres alij modi explicandi probabiles. Primus est Andreæ de Nouo Castro in 1. distinct. 37. quæst. vñica, ad quintum, & Maioris, quæst. 1. notab. 2. qui dicunt Deum esse per essentiam in rebus quatenus participatur ab illis, per potentiam quatenus comparatur ad illas, vt agens, per præsentiam, quatenus est ab illis indistans. Secundus est Bonavent. in 1. Bonavent. distinct. 37. 1. parte distinctionis, art. 3. quæst. 2. Ochami, quæst. vñica, litera C. Ocham. & Gabriel. quæst. etiam vñ. art. 1. notab. 3. Gabriel. Qui quoad modū essendi per potentiam, & præsentiam conueniunt cum Nouo Castro, differunt quoad modum existendi per essentiam, quem dicunt addere præsentia intimitatem, & illapsum rei, cui præsens est. Tertius modus communior, & probabilior, qui conuenit cum præcedentibus quoad modum existendi per potentiam, differt quo ad alia, modum enim existendi per essentiam dicit esse indistantiam diuinæ essentiæ, & substantiæ à rebus omnibus: modum vero existendi per præsentiam, esse per notitiam intuituam Dei in rebus acutu existentibus.

Vt autem probabilitas hujus explicacionis magis appareat proponenda sunt aliqua

Capreol.

III.
Albert.

aliqua argumenta, quibus nonnulli Doctores illā impugnant. Arguunt primo Alenſ. art. 4. citato init. & Aureol. art. 3. dum impugnat opinionem S. Thomæ, & Scoti, quoniam potius dicitur obiectum esse in cognoscente, quam cognoscens in obiecto cognito, quare res cognitæ magis dicuntur esse in Deo, quam ipse in rebus. Secundo arguit Durand. vbi supra, & Aureol. dum impugnat opinionē Scoti, quoniam Deus non est præsens nisi rebus actu existentibus, at eodem modo cognoscit res præsentes, præteritas, & futuras: ergo non ideo est Deus per præsentiam in rebus omnibus, quia illas intuitu cognoscit. Tertio arguit Aureol. dum agit contra S. Thomam, quia si præsentialitas illa referatur ad esse cognitum, sequeretur quod diuina essentia non solum est in rebus per præsentiam, immo Deus esset in sua essentia per præsentiam, cum sit sibi cognita, quod tamen nullus concedit.

VI.

Pro solutione supponendum præsentiam esse triplicem, localem, obiectuam, vitalem: præsentia localis consistit in indistincta duorum secundum locum, quo modo corpus Christi Domini dicitur esse præsentialiter sub speciebus consecratis, & hoc modo opponitur absenti secundū locum, vt patet ex Paulo secundā ad Corinth. cap. 12. Prædixi, & prædico, vt præsens, & nunc absens, de hac præsentia loquebatur Apostolus eadem Epistola cap. 10. *Præsentia autem corporis infirma:* Et ad Philippiens. 2. Non ut in præsencia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea: hoc modo accipit Anselm. in Monologio c. 12. cum ait: *Sicut nihil factum est, nisi per creatricem præsentem essentiam, ita nihil rigeat, nisi per eiusdem seruaticem potentiam.* Obiectua est qua obiectum est præsens potentia cognoscendi, quomodo ait D. Thom. 1. p. quæst. 8. art. 3. ad 2. posse aliquid dici præsens alicui inquatum subiacet eius conspectui: quoniam vero obiectum modo est sub esse cognoscibili, modo vt terrena actualis cognitionem: ita præsentia eius ad potentiam, alia est habitualis, & quasi in actu primo, quando est in ea propositione ad potentiam cognoscendam, vt ab ea cognosci queat intuitu: alia vero actualis, quando actu videtur præsens, vt præsens. Præsentia denique vitalis est habitudo ipsius potentia ad obiectum præsens, sive ut cognitum, sive ut cognoscibili in actu primo: hoc modo sumitur illud Iob cap. 4. *Cum spiritus me præsente transiret,* non loquebatur enim de præsentia sui, ad spiritum obiectuam, sed vitali, qua scilicet spiritum sub corpore figura apparentem

vidit, ita etiam accipitur primo Regum 13. 1. Reg. 15. *Introduxit hunc, ut fueret me præsente,* hoc est in conspectu meo, me vidente: & lib. 4. Reg. cap. 5. dixit Eliseus ad Gieli, *Nonne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de cursu suo,* cum tamen ab illo longè distaret, nec ipse esset in prospectu Gieli, & ita hæc præsentia erat clara notitia, quam de facto illo habuit, & Clarius secundæ ad Cor. 5. vbi cum Apostolus dixisset: *Dum sum in corpore peregrinamur a Domino, subdit,*

4. Reg. 5.

audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum, & idem contendimus sive absentes, siue præsentes placere illi: Loquitur Apostolus de præsentia, quæ non semper competit homini respectu Dei: nam, si eam semper haberet, frustra illam appeteret. At præsentia cum secundū esse reale, tum secundum esse obiectuum respectu Dei necessario competit omni creaturæ: non ergo de his, sed de alia intelligit, nempe de præsentia vitali, qua ipse Deum præsentialiter aspiciat, quod colligitur ex verbis ipsius: nam, cùm dixisset: *Dum sumus in corpore peregrinamur a Domino, subdit, per fidem enim ambulamus, non per speciem;* & ideo, dum præsentes esse ad Dominum, coniungit cum peregrinatione a corpore, planè indicat se loqui de præsentia, quæ euacuat fidem, peregrinationem a Deo, & inducit visionem Dei, quam debet antecedere peregrinatio a corpore, hoc est mors.

His præmissis dicendum est, modum existendi per præsentiam optimè explicari per notitiam intuituam Dei in rebus actu existentibus. Ita Altisidor, lib. 1. cap. vlt. *Altisidoren.* q. 1. Albert. art. 5. citato in 2. expositione, *Albertus.* & art. 6. S. Thom. etiam mutans priorem sententiam tum in 2. scripto in 1. d. 37. q. 1. art. 2. tum 1. p. quæst. 8. art. 3. quem sequuntur Caiet. Iauellus, & alij recentiores Tho- *Caietanus.* mistæ ibidem, Egidius vbi supra, Richard. *Iauellus.* in 1. d. 37. art. 1. q. 1. & 2. Ocham. q. vn. lit. *Egid.* C. & D. Gabriel q. vn. art. 1. notab. 3. & *Gabriel.* art. 2. conclusione 2. Bassolis q. vn. art. 1. Aquilan. q. vn. art. 4. Nouo Castro, q. vn. ad 5. in 2. expositione illius divisionis, *Nouo Castro.* Capreol. q. vn. conclusione 3. & ad argumen- *Capreol.* tata Aureoli 3. loco posita contra eandem conclusionem, Hispalens. notabil. ci- *Hispalens.* tato, & art. 4. ad argumenta Aureoli 2. loco inducta contra secundam conclusionem Soncin. q. 2. conclus 6. Marsil. q. 39. art. 1. notab. 1. Maior. vbi supra, Palat. disput. 1. Carthus. q. 2. Eadem est sententia Augustini lib. de essentia diuinitatis in principio: vbi, Deus, inquit, est ubiq; præsens, sed latens: *Concinnus.* *Marsilius.* *Palatius.* *Carthusianus.* *Augustinus.* præsens, quia ipse omnia cognoscit, latens, quia

VII.

non

lib cap. 4.

VIII.

Iob 7.

Prouerb. 17. tu in me. & ex illo Prouerb. cap. 17. Oculi stultorum in finibus terra, dicitur enim potentia esse in obiecto, quasi motu suo vitali ad illud usque pertingat. Ad secundum respondeo, non omnem scientiam sufficere, ut sciens dicatur esse presentia in obiecto cognito, sed sola intuituam obiecti actu existentis: nam modus existendi in alio per presentiam non solum exigit obiectum praesens intentionaliter, hoc enim modo potius obiectum ipsum est in cognoscente, quam hic in obiecto, sed ulterius requirit presentiam realem, siue existentiam obiecti cogniti: quamvis enim contingat, ut id, quod existit in alio, non sit actu in se, quomodo fructus, antequam sint actu formaliter, sunt virtute in semine, id tamen, in quo aliud esse dicitur, oportet ut existat: nam, vel est alteri ratio existendi, quomodo effectus sunt in causa, & vicissim causa in effectibus: vel extreum coexistentiae alterius, quomodo corpus est in loco: repugnat autem, ut id, quod non existit, sit vel ratio existendi alteri, vel terminus coexistentiae illius: & proinde in creaturis non existentibus non est Deus per presentiam. Ad tertium neganda sequela: nam Deus est in se per identitatem, ut vero unum dicatur esse in alio per presentiam requiritur distinctio actualis, qua non est inter essentiam, & sapientiam diuinam, si vero quis dicat ad hoc non requiri distinctionem actualis, quod non est improbabile, ut indicat Capreolus in 1. distinet. 37. quæst. vn. ad 2. Aureoli ex ijs, quæ secundo loco obijciuntur, Respondeatur non esse absurdum ut diui-

Capreol.

na essentia dicatur sibi prælens per cognitionem.

Circa modum existendi in rebus per essentiam, notandum est, non ita dici Deum esse in omnibus per essentiam, quasi non simul adsit potentia, scientia, ac reliqua attributa, quæ sunt idem prorsus cum essentia: impossibile enim est ut eorum, quæ sunt prorsus idem, sit unum absque altero; & ita non solum essentia, sed omnia attributa, proprietates, & personæ diuinæ sunt ubique per essentiam: quoniam secundum entitatem, ac formalitatem suam à nulla re, aut loco distant. Nam, quemadmodum simplicitas, infinitas, & alia eiusmodi attributa, quæ concipiuntur à nobis, ut modi quidam substantiales, vel negationes imperfectionis alicuius, afficiunt essentiam, non solum prout distinguuntur ab attributis, sed etiam prout illa includit, & consequenter afficiunt etiam singula attributa, ita etiam immensitas non solum est ratio, ut substantia diuina sit ubique præsens, sed etiam ut ipsa attributa, ac personæ rebus omnibus adsint: Dicitur tamen hic existendi modus secundum essentiam: quoniam id, quod propriæ, ac per se alicubi intelligitur esse ut quod, est ipsa rei substantia, ratione vero eius proprietates, atque accidentia ipsius: quidquid autem secundum suam propriam entitatem alicubi est, verè dicitur esse ibidem per essentiam: & quoniam omnia attributa diuina secundum propriam entitatem, ac rationem formalem adsint rebus omnibus, verè dicuntur in illis esse per essentiam.

Deus est in rebus omnibus intime
præsens secundum substantiam, non autem
creaturæ in
Deo.

CAPUT XIII.

Prætermisis duabus modis existendi in rebus, nempè per potentiam, & presentiam, qui non pertinent ad attributum immensitatis, sequitur ut prosequamur tertium, quo Deus dicitur esse in rebus per essentiam, is verò, ut dictum est supra, fit datur remote in immensitate diuina, proximè vero in indistinctia. Quia tamen, ut capite ii. dictum est, sola indistinctia non sufficit, ut unum in altero esse dicatur, sed præterea requiratur, ut sit intra terminos ipsius, explicare oportet

oportet quonodo Deus ratione immensi tatis, aut alterius perfectionis sit intra terminos rerum creatarum: & vtrum creaturæ, quæ sunt æque presentes Deo secundum indistinctam propriæ essentiæ dici possint esse in Deo secundum essentiam.

Quod attinet ad primum, certum omnino est Deum esse intime presentem rebus omnibus, non solum corporalibus, sed etiam spiritualibus, quæ est communis sententia Patrum afferentium Deum omnia penetrare, perudere, & permcare. Ita expresse loquuntur Philo lib. 2. legis allegor. initio, & lib. de confusione linguarum post medium dum explicat illa verba Genes. 11. *Descendit Dominus, ut videret Ciuitatem, Hilarius in id Psal. 124. Montes in circuitu eius, &c.* Nyss. tract. de professione Christianorum versus finem. Nazianzen. orat. 34. quæ est secunda de Theologia num. 14. August. de cognitione vera vitæ cap. 29. Auctor lib. de speculo apud August. cap. 3. Cyrill. Alexand. lib. 1. Thesauri cap. 7. circa principium, Damascen. lib. 1. de fide cap. 16. Hugo V. Bor. Hugo de sancto Victore in sum. sent. tract. 1. cap. 4. Rebus omnibus illabi dixit Basil. hom. 27. de Spiritu sancto. Est etiam communis sententia Scholasticorum, quam Albertus in 1. dist. 37. art. 5. & alij deducunt ex illo Apostoli ad Hebr. 4. *Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipi, pertingens usque ad divisionem animæ, ac spiritus: compagnum quoque, & medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis: quo loco sermo est de Verbo eterno, ut ait Athanaf. serm. 3. contra Arian.*

ante medium, & iterum versus finem, & de salutari aduentu Christi post medium, & interpretatur ibidem Anselm. & D. Thom. & confitat ex verbis sequentibus: *Et non est illa creatura inuisibilis in coniectu eius, &c.* Quod non potest intelligi de sermone, siue Verbo creato, sed de increato: cum ergo Paulus dicat, *Pertingens usque ad divisionem animæ, ac spiritus*, satis indicat Verbum diuinum ita esse intimum nobis, ut sit intra ipsos terminos essentiæ, & quasi interpositum inter rationem vitæ animalis, quam habemus communem cum brutis, & spiritualis, qua conuenimus cum Angelis: nam, quamvis hoc intelligatur à multis ratione operationis, ac presentiæ, intelligi quoque potest, ac debet ratione indistinctæ intima secundum essentiam, quæ ex operacione colligitur: vnde D. Chrysostom. eodem loco homil. 7. ait verbis illis significati, quod Verbum Dei, ipsa etiam perudere incorpoream, non quemadmodum gladius solum corpora. Itaque certum est Deum

ita esse intimum etiam rebus spiritualibus, sicut ipse possunt esse intime presentes corporalibus.

Difficultas vero est in explicando modo huius praesentia. Nam, si nihil est intimum alicui rei, nisi sit intra terminos illius, res autem spirituales non habeant terminos extensionis entitatiæ secundum spatium, sed totæ sint in qualibet parte spatiij, si quid intra terminos ipsarū est, persuadere debet ipsos terminos essentiæ: his vero intermisceri aliquid extraneum, quod non sit de ratione formali intrinseca rei, est impossibile: nam termini essentiæ ita rei cuiusque naturæ finiunt in se ipsa, ut etiam separant ab omni alia, quæ non continetur ijsdem terminis: Deus autem, vt pote infinitum pelagus essentiæ, nullis terminis circumscribitur: atque adeò nequit intelligi intra terminos essentiæ ullius creaturæ; & consequenter neque intimus. Hec obiectio quamvis ostendat difficultatem explicandi rem, non tamen veritatem doctrinæ euertit.

Pro explicatione huius difficultatis supponendum in primis est ad intimam praesentiam primum omnium requiri, ut nullibi sit creatura, ubi non sit Deus, nec sit quidquam tam intimum in creatura, cui divina substantia praesens non sit, quod expresse requirunt Ocham. in 1. dist. 37. quæst. Ocham. vn. lit. C. Gabriel quæst. etiam unica art. Gabrie. 1. notabil. 3. & Aureol. quæst. etiam vn. aureol. art. 3. propositione 3. Hoc vero Deo conuenit ratione immensitatis diuinæ, quæ est magnitudo virtualis infinita, cui repugnat, ut sit aliquod spatium, à quo absit: Et idcirco praesentia intima, quatenus exigit indistinctam à rebus creatis, fundatur in immensitate. Verum, si sola hec indistinctia, & immensitas consideretur cum abstractione ab omni alia perfectione, nōdum intelligitur praesentia intima: si enim concipiamus sphæram existentiæ localis cuiusvis Angeli nullis terminis circumscribi, & penes cetera non variari, posset Angelus dici immensus, & haberet vim coexistendi praesentialiter omnibus omnibus rebus, nec tamen esset intime praesens spiritualibus: nam, vt est communis sententia Theologorum in 2. d. 8. modo non est intimus animæ, aut alteri Angelo, à quo tamen est indistans secundū spatium: ergo neque tunc esset: quoniam, vt supposui, quoad alia praeter extentionem virtualem non esset vlo modo mutandus. Est vero fundamentū summa Dei immaterialitas, atque simplicitas, vt notat Albert, in 1. d. 37. art. 5. & significant Patres dicentes Deum propter summam

liber.

impli-

III.

IV.

Athanafius.
Gregor.

Augustinus.

V.

VI.

Simplicitatem, & subtilitatem omnia penetrare. Ita Anastasius Synaita lib. 2. de rectis fidei Catholicae dogmat. Gregorius lib. 2. moralium cap. 8. in id Iob 1. Eges-
susq; est Satan à facie Domini. & Auctor lib. de speculo, cap. 32. apud Augustinum. Id verò respectu corporum perspicue patet: nam ideo Angelus, & anima possunt esse intime presentes rebus corporeis, quoniam sunt immateriales: quod adeò verum est, vt corpus Christi Domini materiale, & quantum, quia in sacro sancto Eucharistiae Sacramento est modo indivisiibili, & quasi spirituali, sit intimè præfens speciebus consecratis.

Quoad res spirituales est difficultas, quoniam ipsæ nō habent ullam repugnantiam inter se quoad existendum simul in eodem spatio: atque adeò, si creatæ nequeunt esse fibi mutuo præsentes intime, ratio immaterialitatis non videtur ad hoc conducere. Et confirmatur primo, quoniam existente eadē indistinctia secundum situm, & eadem immaterialitate, res desinit esse intimè præfens substantiæ spirituali, cùm antea foret: ergo sola immaterialitas non est ratio intimæ præfentia vnius rei spiritualis ad aliam. Antecedens ostenditur: nam, si ponamus Deum potentia absoluta conferuare extra subiectum eadē accidentia spiritualia, quæ erant in anima, vel Angelo in eodem situ, vel spatio, in quo est anima, vel Angelus, habebunt eandem indistinctiam ab eisdem, quam antea habebant, & cōseruabant eandem immaterialitatem: Et nihilominus, cùm antea essent intimè præfentes substantijs, quibus inhærebant, modo iam nō sunt. Confirmatur secundo, quoniam si sola immaterialitas sufficeret, etiam Angeli possent esse intimè præfentes animabus: quod est cōtra communem sententiam Theologorum. Sequela ostenditur, quoniam non est minus immaterialis substantia Angelica, quam accidentia spiritualia: hæc autem sunt intimè præfentia substantijs, quibus insunt: ergo, si suppolita indistinctia immaterialitas esset ratio adæquata, cur res sit intimè præfensa substantijs spiritualibus, Angeli essent intimè præfentes animabus?

Hæc argumenta probant quidem præcisam rationē immaterialitatis absque alia ratione non esse sufficiens fundamentum intimæ præfentiæ respectu rerum spiritualium. Cum hoc tamen stat immaterialitatem maximè ad id conducere, quod præcipue locum habet in diuina, quæ tam eximia, atque excellens est, vt sancti Patres relati tractat. 4. cap. 4. num. 10. afferant res omnes creatas; etiam spirituales respectu

Dei esse materiales: unde est illa Bernard. serm. 6. in Cant. initio. Demus ergo securi veram soli Deo, sicut immortalitatem, ita & incerporeitatem. Quod dictum est ratione potentiae passiuæ, quæ reperitur in omni recreata spirituali, & quia Deus est actus purus, & alienus ab omni ratione subiecti, & potentia, ipse simpliciter dicitur immaterialis, cætera vero respectu eius materialia. Et quemadmodum actus omnis potest intime inesse potentia, cuius est actus, quia sub hac consideratione habet perfectiorem modum immaterialitatis, ita Deus, quia est actus purus, licet non informans, sed subsistens, ratione sue immaterialitatis eminentissimæ habet, vt sit intimus rebus etiam spiritualibus. Verum adhuc habet vim argumentum supra propositum; quoniam accidens spirituale non est minus immaterial, cùm ponitur extra subiectum indistans ab illo, quam cum ipsi inhæret: & tamen, dum inhæret, est intimè præfens, separatum vero à subiecto nequam: ergo, cùm Deus nullo modo actuet formaliter creature spirituales, sola ratio actus puri subsistentis non est satis, vt dicatur esse intimè præfens, nisi detur aliqua alia conditio, vel ratio.

Hæc difficultas in sententia D. Thomæ facile expeditur: nam, sicut sentit Deum esse præsentem rebus omnibus per suam operationem, ita etiam dicet esse intimè præsentem eisdem per intimam operationem: cùm enim operatio sit tactus virialis, quo Deus est in rebus, operatio intima erit tactus intimus, quo nostro loquendi more Deus sit penetrativus, atque intime in ipsis rerum essentijs, ita i. p. q. 8. art. 1. & q. 28. de veritate art. 2. ad 8. & in i. dist. 37. q. 1. art. 1. ad primum: nam, cùm dixisset Deum non esse intrinsecum rebus, quasi partem constitutuam, subdit: tamen, Est intrarem, quasi operans, & agens esse vniuersum, rei, ad idem alludit in cap. 4. ad Hebræos super illa verba: Vnus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio anticipi: Hæc sententia iuxta principia D. Thomæ probabilis est. Ego tamen, vt congruerter procedam, sicut superius dixi præsentiam Dei ad res omnes non constitui formaliter ipsa operatione, ita nunc dico existentiam, siue præsentiam intimam ipsius in rebus omnibus, etiam spiritualibus non confundere formaliter in ipsa operatione, sed in alia ratione existendi penetrativus, quodammodo in ipso Spiritu. Fundamentum est, quoniam absque operatione intelligitur ratio præsentia intima: nam perfectiones formales intrinsecæ essentia cuiusvis substantiae

spiritua-

spiritualis, item formæ accidentales intrinsecus inhærentes, et si non sint vlo modo actiuæ, sunt intimè præsentes substantijs spiritualibus: quare præsentia intrinseca potest intelligi absque operatione eius, quod est intimè præsens. Cum ergo substantia diuina per se solum sine operatione consideratur, non minus sit intimè præsens animæ, quam intellectus, memoria, & voluntas, & operationes vitales ab ijs procedentes, si hæc secundum propriam entitatem habent modum intimæ præsentia, Deus quoque habebit. Quod supponit Bonavent. in 2. d. 8. 2. p. distinctionis art. vn. quæst. 2. vbi ait duo requiri ad rationem illapsus vnius rei in alteram: nempe, & quod sit illi intima, & quod in illa intimè operetur: nam, si hæc sunt duo, primum abstrahit secundo, atque adeò concipi potest ratio præsentia intima præcisa operatione: quod etiam docet Gabriel. eadem dist. quæst. 2. art. 2. & alij. Quid tamen sit, aut in quo consistat hæc præsentia Gabriel non explicat, sed solum ait esse indistantiam, & penetrationem sumpta metaphora à corporibus se inuicem penetrantibus: sicut enim hæc se mutuo secundum interiores partes penetrant, ac peruidunt, ita id, quod est alteri intimè præsens, intima quoque illius penetrat.

VIII.

Bonavent.

S. Bonaventura explicat in hunc modum, in anima humana idem est intimum, ac supremum: quod probat quoniam, quo magis animus noster reddit ad interiora, tanto magis ascendit, atque vnitur aeter-nis: & ideo, sicut secundum suum supremum magis appropinquat Deo, ita etiam secundum intimum: & quoniam Deus solum est superior humana mente secundum suum supremum, ipse quoque solus potest esse illi intimus. Hæc expositio supponit duo, quæ non carent dubitatione: alterum est supremum, & intimum esse idem: alterum est solum Deum esse superiorem anima secundū eius supremum. Nam, quod attinet ad primum, non minus int. ha est animæ ratio inferior, quam su-perior, voluntas, quam intellectus: & tamen intellectus est quid perfectius volun-tate, & ratio superior in seriore. Iam vero secundum facile confutatur: nam sub-stantia Angelicæ secundum perfectiones naturales sunt mediae inter Deum, & ani-mam rationalem, cum sint inferiores Deo, superiores anima secundum naturam: quare non solus Deus est superior anima secundum eius supremum: nam supremum animæ est pars intellectiva, secundum quam Angelus præstat animæ. Denique

ex hoc ipso colligitur rationem præsentia-intimæ non consistere in ratione superio-ritatis: tunc enim accidentia spiritualia ordinis naturalis, non essent intimè præ-sentia substantia spirituali: econtra vero Angeli essent intimè præsentes animabus: vtrunque vero est fallum. Non negauerim tamen ex absoluto, & independente excessu perfectionis diuinae supra creatas posse aliquo modo colligi intimam præsentiam Dei ad creaturem. Quoniam hæc præsen-tia est perfectio simpliciter, & melius est cuicunque enti esse intime præsens alteri, quam extrinsecus relinqui. Sed in ipso excessu, siue superioritate neutiquam consistit hæc intima præsentia, quam nunc exquirimus. Nam excessus per-fectionis essentialis constituit quidem ha-bitudinem maioritatis secundum quantitatem virtualem, non tamen contactum intimum vnius substantia cum alia: quod patet exemplo Angelorum, qui omnes excellentioris naturæ sunt, quam anima rationalis, & ipsi inter se alij alijs perfectiores: nec tamen proinde vel omnes animabus humanis, vel superiores ipsorum sunt intimæ præsentes inferio-ribus.

S. Thomas lib. 4. contra gent. cap. 17. in fine indicat ad præsentiam intimam requiri, & sat esse indistantiam participati à participante quatenus dicit ideo Spiritum sanctum esse intimum, & infundi animæ, quia participatur ab anima. Idem quoque docet Dydimus lib. de Spiritu sancto, vbi cum dixisset solum Deum im-plere posse mentem hominis iuxta sub-stantiam, diabolum vero dici esse in corde, quia in eo extrinsecus operatur, sub-dit. *Introire in aliquem increata natura est eius, que participatur à pluribus.* Et ideo ait diabolum introire secundum opera-tionem nō secundum substantiam, quia est imparticipabilis. Hæc tamen ratio non caret dubitatione: nam, cum dicatur præ-sentiam intimam constitui per indistantiam participati à participante, vel intel-ligitur de participatione formalis, vel de causalib: de neutra intelligitur: quare par-ticipatio nihil facit ad rationem intimæ præsentia. Assumptio constat in primis quod formale: nam Deus est intime præsens omnibus rebus, nec tamen par-ticipatur formaliter ab illis, quasi sit for-ma perficiens formaliter res ipsas. Non item debet intelligi de causalib. Nam, for-mæ omnes intrinsecæ subiectis habent inti-mam præsentiam cum illis, non tamen par-ticipantur causaliter, Angelus etiam

IX.
S. Thom.

Gillij comment. Theol.

Oooo

illumi-

Ferrariens.

illuminat alium Angelum, vel animam, atque adeo participatur causaliter, & nihilo minus non est intimè presens animæ, vel alteri Angelo. Ferrariens. cap. 17. citato. §. Ad huius evidentiam. Existimat D. Thom. intelligendum esse de participatione causalit, non qualicunque, sed secundum substantiam, quod exinde colligit, quoniam D. Thom. loco citato ex eo probat, nullam creaturam alij infundi, quia nulla est participabilis: at vero Spiritus sanctus, infunditur quasi ab eis participatus: certum vero est Spiritum sanctum non participari formaliter, sed causaliter. Hæc interpretatione Ferrar. si intelligatur de creatura per se existente, ut ipse loquitur, accommodata est ad doctrinam Diui Thomæ: cùm enim ait Spiritum sanctum infundi, & participari, non vero creaturam, loquitur de creatura per se existente, sive de substantia creata: & quia Spiritus diuinus eaufaliter participatur secundum substantiam à creaturis, substantia vero creatra nequaque, idcirco ille dicitur esse intime præsens, & infundi animæ, non vero demon, aut illa alia creatura. Hæc tamen causa non est adæquata: nam, formæ accidentales, que insunt animæ, sunt illi intime præsentes: ob quam causam supernaturales virtutes dicuntur infusa à Theologis, imò, & à Concil. Trident. sess. 6. de iustific. cap. 7. & in hymno Ecclesie dicitur, *Illapsa nobis calitus largire dona spiritus;* & tamen formæ accidentales non participantur causaliter ab anima, sed formaliter.

X.

Participatio omnis supponit aliquam dependentiam subiecti participantis à perfectione participata, vel quoad esse substantiale, vel quoad accidentale, quod superuenit substantiali: nam, si perfectio participata sit intrinseca subiecto, habet modum cause formalis, ut se habet vita ad viuens, intellectus ad intellectuum, candor ad candidum; si vero sit extrinseca, habet saltem rationem causa exemplaris: vtraque vero habet suum effectum communicatum subiecto, quod proinde pendet aliquo modo à perfectione participata. Et vero, cùm forma informans sit intrinseca subiecto, & effectui formalis, recte percipitur quomodo sit intrinseca substantia spirituali, quæ est subiectum, & interdum etiam effectus formalis ipsius, ut viuens est formalis effectus vita: item, cùm actus sit intimus potentiae passiuæ, quam perficit, cum perspicuum manet, quomodo forma participata, quæ est actus sub-

jecti, cui communicat suum effectum formalem, sit illi intrinseca. De forma exemplari manet difficultas: non enim, quidquid exemplariter participatur est intrinsecum subiecto participanti: nam rosa picta participat alias perfectiones naturalis, nec tamen hæc est illi intima, quod multis alijs exemplis constat. Imò, si per impossibile fingamus creaturam habere vim creandi independenter à Deo, vt à causa efficiente, cùm subordinatione tamen ad eundem vt ad exemplarem, ex hac dependentia minimè argueretur, præsentia intima Dei ad creaturam creatam: ad hoc enim, vt unum tanquam exemplar det esse alteri, sat est, vt sit obiectua in animo operantis ad similitudinem exemplaris: præsentia vero obiectua ad animum operantis, non infert realem ad ipsum, vel ad effectum productum, vt per se patet. Ergo, si præcisè consideretur dependencia ad causam exemplarem, non est sufficiens ratio, vt forma participata sit intime præsens rebus participantibus: atque adeo neque Deus ex eo præcisè, quod eius essentia participetur exemplariter à creaturis, erit intime præsens rebus spirituibus.

Vt ergo constet, quænam habitudo participanti ad participantis sufficiat ad complementum præsentie intimæ, offerendum discriben inter formas participantias formaliter, & causaliter: primæ enim communicant formaliter subiecto suum proprium esse, & habent in illo suum effectum formalem, vt se habet humanitas ad hominem, iustitia ad iustum: secundæ vero non communicant suum proprium esse formaliter participanti, sed aliquam eius similitudinem. Rursus participatio causalis alia est folium exemplariter à participato, quomodo rosa vera participatur à picta, alia exemplariter, & efficienter simul, qua ratione imago impressa in cera participat eam, quæ est in sigillo, cuius impressione fuit impressa.

Hoc posito dicendum est præsentiam intimam confidere in indistincta secundum situm cum habitudine ad formam participantiam immediate formantem subiectum participantis. Probatur quoniam omnis forma informans est intrinseca subiecto formato, & sublata informatione hoc ipso definit esse intimam subiecto, quantumlibet sit ab eo indistans secundum. Ergo signum est habitudinem ad formam participantiam, & formantem per-

timere

XI.

XII.

XIII.

tinere ad rationem intime praesentia.
Dictum est formam debere esse forman-
tem, & non necessario informantem, quo-
niam forma non inhærens, quæ non est
formaliter vnta subiecto, & consequen-
ter non est informans, potest esse intima
subiecto formato, & hoc modo se habet
diuinitas, quæ auctore D. Augustino lib.
de spec. cap. 21. est forma rerum omnium,
quæ ab ipsa formantur, vt tradit idem
Augustin. lib. 2. de libero arbitr. cap. 17.
his verbis: *Conficitur itaq; vt & corpus, &*
animus forma quadam incommutabili, & semi-
per manente formetur: Format autem Deus
per intrinsecum illapsum applicando se, vt
exemplar rebus creatis, & quasi sigilli im-
pressione constituendo aliquam sui simili-
tudinem in ijsdem, quo exemplo vitur

Albert. in I. distinc. 37. art. 1. Et quem-
admodum sigillum, quod impressione
materiæ mollis, reddit in illa effigiem si-
milem propriæ, est quodammodo intra
partes eiusdem effigiei, ita Deitas est inti-
ma ipsi essentiæ creatæ, quam immediate
applicatione sui figurat, & pro diuersitate
applicationis constituit diuersas rerum
species, & figuræ. Et quia quidquid est in
creatura participatur ab hac forma imme-
diate figurante, propterea Deus est inti-
mus rebus omnibus, non vero aliæ cau-
sæ exemplares: & ob eandem causam dixi
formam, in habitudine ad quam com-
pletur ultima ratio præsentæ immedia-
tæ, debere formare immediate: quod
solummodo conuenit illi, quæ vel in-
format, vel si non informat, format simul
exemplariter, & efficienter: hoc autem
respectu entitatis spiritualis soli Deo com-
petit: atque adeò solus ille est intimè præ-
sens.

XIII. Ex dictis solui potest obiectio proposita num. 3. cuius sunt duo capita: alterum est, quoniam natura diuina est extrinseca
essentiæ rerum creatorum, alterum quo-
niam caret terminis essentiæ: & ideo in-
tra nullos terminos essentiæ esse, vel con-
cipi potest. Ad primum respondeo du-
pliciter aliquid dici intrinsecum naturæ,
sive essentiæ: nempe, vel quia clauditur
in conceptu quidditatio rei, pertinetque
ad eius rationem formalem intrinsecam,
vel quia in ipsa intrinsecus existit quamvis
non denominat intrinsecus: quæ duo non
converuntur: nam, et si quidquid clau-
ditur in conceptu quidditatio sicut tan-
ta, inexsistat intrinsecus, non tam
contra quidquid intrinsecus in aliquo
existit, pertinet ad rationem formalen
ipsius, vt patet in accidentibus tam cor-

Gillij comment. Theol.

Ooooo 2

membris

poreis, quam spiritualibus, quæ substanciæ intrinsecus inhærent, nec tamen per-
tinent intrinsecè ad eius essentiam: simi-
liter Deus et si existat intimè præsens re-
bus spiritualibus, & intra terminos essentiæ
ipsarum, non proinde clauditur intrinsecè in ratione formalis quidditatio
ipsarum. Ad secundum respondeo, quem-
admodum non repugnat, vt Deus infinitus
secundum magnitudinem virtualem
extensem sit intra res corporeas, quia
ita est intra terminos ipsarum vt sit quo-
que extra, sic etiam non repugnat, vt
infinity secundum essentiam sit intra ter-
minos. Sentiæ rerum creatorum, quia illis
non circumscribitur, sed ita est in singulis,
vt sit extra in omnibus alijs.

XIV.

Quod attinet ad secundam questio-
nem, an dici posset creature esse in Deo
secundum essentiam, Pars affirmativa
probatur, quoniam Actor. 17. dicitur. *In Actor. 12.*
ipso vivimus, mouemur, & sumus: Si ergo
sumus in Deo cum omnimoda indistin-
tia, profecto sumus in illo per essen-
tiam: Et confirmatur ex dicto D. Gregor.
relati ab Alens. 1. p. quæst. 9. m. 3. quo-
libet mittantur Angeli intra Deum cur-
runt. Et ex communi modo loquendi
Patrum, qui aiunt Deum esse extra res,
& continere illas, qua de causa Alen.
vbi supra ait res dici esse in Deo, qua-
tenus ipse est continens extra. Ratiover-
o dubitandi est quoniam Patres &
Doctores communiter dicunt Deum &
continere creature, & non contineri ab
illis: res vero contenta propriè dicitur
esse in continente, vel intra illud, vt pat-
et in rebus corporeis: nam corpora cor-
ruptibilia dicuntur esse intra cœlum, à
quo continentur, aqua in vase, scien-
tia in anima, & sic in ceteris: quare crea-
ture possunt dici esse in Deo, vel intra
Deum.

XV.

Hæc quæstio non intelligitur ratio-
ne magnitudinis infinitæ, qua Deus ita
est in singulis rebus, ac locis, vt sit extra,
& intra omnes: nam forte ratione huius
non repugnaret dicere creaturem esse in-
tra Deum, hoc est vnde contentam
Deo, ad quod allusisse videntur illi, qui
creaturem comparant spongias immersæ
mari, Deum vero ipsi mari, sed neque
hoc modo propriè dicuntur esse intra
Deum, quoniam Deus vt ait Athanasij.
orat. cont. gregales Sabellij post med. nec
ambit, nec ambit: atque adeò, quam
uis sit extra res omnes, non proinde hæ-
verè dici possunt esse intra Deum, vel ef-
se in illo per essentiam, vt patet in ipsi

Athanasius.

membbris corporis humani, extra quæ est anima in alijs: nam cor non dicitur esse intra animam, quamvis ipsa sit extra illud in alijs membris, quæ corpus vndequeaque ambiunt. Intelligitur vero quæstio solum considerata præcisè ratione præsentia, & indistincta creaturæ ad Deum in eodemmet spatio.

XVI.

Alessis.

Dicendum est nihilominus creaturas non esse in Deo per essentiam, aut illi intime præsentes: hæc expresse traditur ab Alessi. I. p. quæst. 10. m. 4. in quæst. collateral. Probatur vero primo quoniam ratione materialitatis maior est improprio creature ad Deum, quam ad quamvis substantiam spiritualem creatam: sed ratione materialitatis corpus non est intra animam, aut intra substantiam dæmonis, à quo obserdetur, & est prorsus indistans: ergo neque erit intra substantiam Dei. Secundo habitudines eius, quod est in alio, & eius in quo est aliud secundum eundem essendi modum sunt opposita: Deus vero est in creaturis secundum essentiam, vt iam ostendi: ergo illæ nequeunt hoc ipso modo esse in Deo. Ex quibus facilè solvuntur rationes dubitandi. Inprimis autem quod adducitur ex Actis Apostolorum non accipitur eodem modo, quo dicimus Deum esse in rebus per essentiam: nam hic terminus, *In*, significat quasi quietem in re, in qua aliud esse dicitur: citato vero loco act. valet idem ac per virtutem, siue potentiam Dei, frequenter enim accipitur ad hunc sensum in sacris litteris ut constat Psalm. 17. *In Deo me transgrediar murum.* & I. Pet. 1. *In virtute Dei custodimini:* Eodem modo, Act. 17. *In ipso vivimus, mouemur, et sumus:* Idem valet, ac si diceret per ipsum vim, & potentiam habemus vitam, motum, & existentiam. Ad dictum Gregorij respondetur locutum fuisse metaphorice propter immensitatem diuinam, ratione cuius Deus nusquam deest. Et ideo quounque pergit Angelus Deum reperit, sicut nos reperimus aërem, & pisces aquam: est tamen in modo discrimen, nos enim scindimus, & penetramus terminos corporis: Nulla vero creatura penetrat intima Dei. Ad rationem dicendum est non esse eandem rationem in spiritualibus, & corporalibus: quamvis enim ut notat Albertus in I. dist. 37. art. 5. ad hoc, vt res vna dicatur esse in alia, requiratur connotatio aliqua continentis, & contenti, diversimode tamen in corporalibus id, quod continetur, est in contento, vt aqua in vase, locatum in loco. In spiritualibus tamen contra se res

habet: nam ea, quæ continent, dicuntur esse in ijs, quæ continentur: anima enim est in corpore, quod vi sua informatua continet, ac souet, corpus autem non dicitur esse in anima. Et ideo quamvis creaturæ contineantur à Deo, non proinde hæ sunt in illo per essentiam, sed Deus in ipsis.

Non est idem prorsus esse in rebus per essentiam, & tanquam in loco.

C A P V T XIV.

I. Explicato fundamento, & propria ratione formalis existendi in rebus per essentiam, sequitur explicandum utrum, & quomodo Deus sit in loco: nam ipsa quæ immensitas est fundamentum existendi in loco. In primis autem non est curanda distinctio, quam Alessi. I. p. quæst. 9. Alessi. m. 4. tradit, vult enim hæc tria distinguiri, nempe esse vbiique, in omni loco, in omni re. Nam idem est esse vbiique, atque esse in omni loco, vt doctores communiter ponunt, vt videre est apud S. Thomam in s. Thom. I. dist. 37. quæst. 2. art. 3. ad 2. Bonavent. Bonavent. I. p. distinct. art. 2. quæst. 2. & alios: licet enim aliqui distinguant vbi à loco, quatenus constituunt modum quandam intrinsecum locato, per quem respondet loco, tamen is modus potius est ratio proxima existendi in loco, quam extreum, siue terminus, in quo sit locatum. Et ideo cum rogamus vbi sit Petrus, nō curamus de hoc modo, sed de loco, in quo sit: Eodem modo, cum dicimus Deum esse vbiique, intelligimus esse in omni loco: sed omisso hoc discrimine veniamus ad duos alios modos.

II. Non esse vero discrimin inter modum existendi in rebus, & in locis, Probatur. Primo quoniam in substantijs spiritualibus idem est esse in re aliqua, & in loco, ac vice versa: & tamen potest in eis considerari eadem diversitas ex parte connotati, vel habitudinis extrinsecæ, quæ reperiatur in Deo: quare hæc in Deo non distinguuntur. Secundo ex parte Dei eadem est ratio fundamentalis existendi in re, atque in loco: ex parte vero ipsarum rerum, ac locorum eadē habitudo ad Deum: quare discrimin III. non potest esse intrinsecum ex parte ipsius Dei, neque extrinsecum ex parte connotati, & ideo nullum omnino est. Antecedens quo ad priorem partem est manifestum: nam ratio fundamentalis existend

Psalm. 17.
1. Pet. 1.
Act. 17.

Albertus.

in rebus, remota quidem est ipsa immensitas Dei, qua aptus est coexistere, & esse præsens rebus omnibus: proxima vero est indistinctia ipius à rebus: hæc eadem vero est ratio existendi in loco. Ex parte verè rerum, ac loci est existentia cum negatione distantiae ab ipso Deo, posita enim re, vel loco cum eiusmodi negatione, hoc ipso est terminus præsentia diuinæ ad ipsa. Tertio si, hæc duo distinguuntur, aut habent aliquem ordinem prioritatis, & connexionis inter se: aut sunt prorsus disparata, atque disiuncta: posteriori admitti non potest: nam saltem in loco nequit esse Deus qui sit in re, quandoquidem locus ipse res quedam est; & ideo, si est in loco, simul etiam est in re. Ex quo fundamento Albert. infra citandus indicat prius esse Deum existere in aliquo vt in re, quam in loco. Et patet, quoniam ab existentia in loco vallet consequentia ad existentiam in re, non è contra: nam, si Deus creasset solum substantias spirituales, esset in illis, vt in re, non vt in loco. E contrario vero ratio loci videtur esse prior, & independens ab existentia in re: nam, quod manet idem alijs, atque alij succendentibus, si apta natura est prius ijsdem, & independens ab eis: sed succendentibus sibi inuicem varijs rebus in eodem loco, manet idem locus, & eadem præsentia Dei ad illum: variatur autem in ordine ad res: nam habitudines variantur mutatis terminis. Et idcirco, quando in locum aëris succedit aqua, Deus iam non est ibi præsensaëri, sed aquæ, cùm tamen sit præsens loco eodem modo quo antea erat: ergo prius est existentia Dei in loco, quam in rebus.

III.
Alens.
Albert.
Ægid.

Dicendum est tamen aliquam esse distinctionem in modo præsentia, siue existentia Dei in loco, atque in rebus. Hæc est communis doctorum, qualiter expllicant modum existendi in rebus, & in loco, vt videre est apud Alens. I. p. quæst. 9. m. 3. Albert. in I. distinct. 37. art. 2. Ægid. ibid. 2. p. primæ partis principalis, quæst. I. & alios, quos inferius referam. Facile vero suadetur, quoniam aliter comparatur anima ad corpus, quod informat, aliter ad superficiem corporis ambientis, siue ad locum proprij corporis, in quo est per accidentem, ita vt in proprio corpore sit intimè præsens informatiue, in ambiente vero localiter: similem vero comparisonem suo modo habet Deus ad res, quas acceperit format, vt actus non inhærens, sed per se subsistens, & quibus intimè præsens est, & ad locum, in quo sunt ipse res: sed modus, quo anima est intimè præsens corpori,

Gillij comment. Theol.

O o o o 3

modo

distinguitur à modo, quo est in loco: ergo etiam modus intimæ præsentia Dei, ad creaturas distinguitur à modo existendi in loco. Et confirmatur: quoniam, quando duo ita se habent, vt alterum sine altero reperiatur, necessario distinguuntur ratione aliqua: potest autem singi casus possibilis, in quo Deus sit in re aliqua, nec tamen sit in vlo loco: quare aliud est esse in re, aliud esse in loco: casus vero est, si Deus ante vllam creaturam corpoream crearet Angelos: hoc enim dato Deus esset in Angelis, non tamen esset in loco, quippe cum non esset locus.

Difficultas vero est in assignanda differentia inter vtrunque. D. Thom. in I. s. Thom. distinct. 37. quæst. 2. art. 1. & 1. p. quæst. 8. art. 2. cùm Caietano, & Syluestro, & caietanus. Chrysostomo Iauello ibidem, Ferrariense lib. 3. contra Gentes cap. 68. §. Circa existentia. Iauellus. Ferrariensis. Capreolo in I. dist. 37. quæst. vnica, conclusione 2. discrimen constituit in hoc,

IV.
I. Thom.
distinct. 37. quæst. 2. art. 1. & 1. p. quæst. 8. art. 2. cùm Caietano, & Syluestro, & caietanus. Chrysostomo Iauello ibidem, Ferrariense lib. 3. contra Gentes cap. 68. §. Circa existentia. Iauellus. Ferrariensis. Capreolo.

quod in rebus sit sicut dans eis esse, virtutem, & operationem, & hoc modo est etiam in loco, vt res quædam est, dans ei esse, & virtutem locatiuam: Est vero in loco, vt locus est, ad modum, quo locata sunt in loco, in quantum illum replent; & ita suo modo Deus est in loco repletius, non quidem instar corporum, que excludunt alia ab eodem loco, sed modo sibi peculiari, quia dat esse locatis, quæ replent loca. Ex quo discursu sancti Doctoris euidenter colligitur de sententia ipsius prius esse Deum esse in rebus, quam in loco: imò existentiam in rebus locatis esse rationem existendi in loco, quemadmodum accidentibus existentia in subiecto est ratio existendi in loco ipsius subiecti: nam, si eatenus est in loco repletius, quatenus dat esse locatis replentibus locum, & in rebus locatis est, quatenus dat eis esse, virtutem, & operationem, consequens est, vt idcirco sit in loco, quia est in rebus: imò quod eadem operatio, quatenus est collativa existentia, sit ratio existendi in re, cui datur existentia: quatenus vero dat eidem rei vim repletiam loci, sit ratio existendi in loco: & ita esse in re, vel in loco nituntur eadem ratione fundamentali, nempe oratione diuina, cùm diuersa connotatione, & habitudine, siue præcisè ad ipsam rem, siue præterea ad locum, quem ipsa replet. Eadem est sententia

Ægid.

Ægidij in I. distinct. 37. 2. p. primæ partis principalis quæst. I. afterentis Deum esse in loco, quatenus continet locata, quia non est in loco magnitudine molis, sed immensitate virtutis. Verum non intelligo, quo

modo etenim solum Deus est in loco, quia dat esse rebus locatis: nam hoc modo non erit per se in loco, sed per accidens ratione rerum, in quibus est, quod non est dicendum: tum quia id, quod recente altero à loco manet in eodem, est per se in illo, non ratione eorum, quæ sibi inuicem succedunt in eodem loco: tum quia id, quod habet proprium fundamentum existendi in loco, per se, & non per aliquid in illo est: immensitas vero diuina est Deo sufficiens fundamentum existendi in omni loco: ergo per ipsam coexistit, ac respondet omni loco: non vero per accidens ratione rerum, quibus confert existentiam. Præterea replere locum efficienter non sufficit, vt, qui ita replet in loco sit: nam, sol, qui lumine suo omnia collufrat, & complet, non dicitur esse repletum tanquam in loco, in toto aere, quem illuminat. Aliud quippe est replere locum suis effectibus, aliud propria substantia: & hoc secundum pertinet ad rationem existendi in loco, non vero illud: ideoque ut ostendam cap. 16. Deus non solum replet omnia loca suis effectibus, sed substantiam suam immensitatem.

V.
Albert.

Egid.

Albertus in 1. distin&. 37. art. 2. q. 7. & 8. ait Deum dici esse in loco, quia tenet locum in se: & dat ei virtutem contentiuam: hanc vero non dat Deus cuilibet rei, in qua est, sed ea solum, quæ sunt propria conseruationi ipsius. Qui etiam videtur sentire existentiam in loco esse per aliquam causalitatem habentem particularem effectum, hoc est vim contentiuam, qua locus continet locata. Albertum sequitur Egidius loco citato, dicens Deum esse in loco, quatenus ipsum continet. Verum hic modus explicandi non est idoneus: quoniam, ut probatum est supra, ratio præsentia rei ad res omnes, & locata non est operatio, sed immensitas: atque adeo, etiam si per impossibilem Deus non haberet virtutem communicandi loco potentiam continendi loca, & conciperetur immensus, adhuc esset præsens omni loco. Præterea, quatenus Deus dicitur esse in loco, non requiritur, ut sit intime præsens ipsi entitatibus loci, sed sufficit, ut sit intra ambitum illius, quomodo creata sunt in loco, quin sint intima ipsi loco sive superficie: ut autem Deus conferat loco vim continendi locata, non sat est esse intra locum, nisi simul sit intimus realitati ipsius: quare propria ratio existendi in loco, non consistit in eo, ut conferat illi vim continendi locata.

VI.

Vt vero pateat in quo potissimum hæc duo differant, supponenda sunt ea, quæ superius cap. 9. & 10. dicta sunt de ratione fundamentali præsentia diuinæ ad res creatas. Quibus positis dicendum est modum existendi Dei in rebus, & in loco, partim conuenire, partim differre: conuenire quidem in ratione fundamentali ex parte ipsius Dei hoc est in immensitate, atque indistinctia: differre vero in modo applicationis suæ immensitatis, & in modo indistinctæ rebus. Prima pars ostenditur, quoniam Deus ratione suæ immensitatis habet, ut coexistere possit rebus omnibus, ac locis: ratione vero indistinctæ, ut sit præsens illis secundum substantiam. Secunda vero patet, quoniam esse in rebus dicit intimam, ac similitudinem indistinctiam Dei à rebus: ita ut, si Deus concipiatur extrinsecus rebus, non verè dicatur esse in ijs, quamvis sit immediatus ipsis secundum externam superficiem: esse vero in loco dicit existentiam Dei intra locum, cum sola indistinctia extrinseca à superficie concava loci: ita ut, si impossibilem Deus non esset intimus eiusmodi superficie, sed tantum intra illam, adhuc esset in loco: quod exemplo animæ declaratur, quæ in corpore est ut in re, in superficie autem aëris ambientis corpus est per accidens ut in loco: si vero aliqua pars corporis arescat, ita ut non informetur ab anima, quamvis sit illi immediate præsens extrinsecè, nec est in tali parte, ut in materia sua, vel re: at in superficie ambientis est ut in loco, non vero in ultima superficie proprij corporis, quod informat, quoniam huic est intima, neque ea extrinsecus ambitur. Pari modo quatenus Deitas consideratur ut præsens intra concavitatem loci, & illam immensitatem sua replens dicitur esse in loco: quatenus autem totam substantiam peruidit intime præsens singulis eius parti bus dicitur esse in re.

VII.

Ad primum fundamentum oppositionis præsentia respondet etiam in Angelo, & rebus spiritualibus posse concipi modum existendi in alio per essentiam quatenus substantia ipsius indistans ab illo est, quin definiatur, aut exterius ambiatur, & modum existendi in loco, quatenus ipse est intra superficies extremas loci quin sit illis intime præsens: quod etiam patet in anima, ut ceterū est supra. Secundum argumentum probat quidem fundamentum remotum vtriusque modi existendi esse idem, scilicet immensitatem: non tamen idem proximum, nec eandem connotationem:

nam

nam proxima ratio existendi in rebus, ut resunt, ex praesentia, siue indistincta intima cum connotatione effectus, quandoquidem, quando anima dicitur esse in corpore, est praesentia intima connotando ex parte corporis proximam capacitatem, ut informetur ab anima: proxima verò ratio existendi in loco est indistinctia immedia-ta, extrinseca tamen secundum ultimam concavitatem loci. Et ita argumentum deficit, quatenus solam immensitatem cum indistinctia constituit proximum funda-mentum utriusque: nam esse in re connotat solum effectum, esse in loco connotat capedium loci, intra quam sit res, qua ex-istit in loco. Ad tertium Diuus Thomas responderet modum existendi in re esse priorem modo existendi in loco, quoniam non est in loco, nisi quatenus conseruat rem, qua est in loco. Verum, quoniam Deus ratione sua immensitatis verè esset in loco, et si supponeretur res in loco ex-istentes non fieri ab eo, neque ad esse sim-pliciter in loco requiritur aliud, quam esse intra capedium illius, nam existentia in loco non includit habitudinem ad aliud, quam ad locum, nō video rationem prioritatis per se inter hęc duo. Etenim, quamvis non possit Deus esse in loco, quin in ipso sit etiam tanquam in re per intimam præsentiam, atque illas sum, tamen hic modus existendi non est ratio illius: uterque enim exigit distinctam applicationem immensitatis diuinae. Si verò comparemus existentiam dei in rebus locatis cum existentia in loco, nulla est necessitas con-nexionis, nullus ordo absolute loquendo: nam potest esse in re, quin sit in ullo loco, ut tacitum est in argumeto. Posito tamen ordine varietati videtur admittenda mutua prioritas: nam vna ex parte, cum locus sit quædam res, & prius sit esse aliquid in se, quam in ordine ad locum, prius Deus sit in rebus locatis, & in loco ipso, tanquam in re, quam tanquam in loco, contra verò ex alia parte modus ex-istendi in loco videtur aliquid prius, & in-dependens ab existentia in rebus locatis: quandoquidem ut in argumeto dice-

batur in variata existentia in lo-co, variatur existentia in rebus.

Deus non est proprius in loco, est ta-men ubique totus intermina-biliter.

C A P V T X V.

Post explicatam differentiam inter modum existendi in rebus, & in loco, explicare oportet, an, & quomodo Deo conueniat esse in loco. Non abhorret aut à modo loquendi sacrarum literarum, si tribuamus illi locum: Nam, in Psal. 67. dicit: *Deus in loco sancto suo;* & Iob. cap. 12. *Iob. c. 12.* sic habetur, *Sapientia verò ubi inuenitur, & quis est locus intelligentie?* Vbi sermo est de sapientia diuina, & Psalm. 25. *Locum habita-Psalm 25.* *tionis gloria tua?* Baruch. 3. *O Israhel quam Baruch. 3.* magna est domus Domini, & ingens locus posse-sionis eius? Verum hęc, & similia testimonia Scripturæ accipi aliter possunt, quam de loco creato, in quo Deus sit, domus enim Dei, & locus possessionis eius, de quo loquitur Baruch, est ipsem Deus: sicut & locus habitationis gloriae Domini intelligitur tabernaculum, in quo Deus peculiari modo gloriam suam manifestauit Hebreüs: & Iob non afferendo, sed in-terrogando locutus est: & eodem capite asserit sapientiam, de qua loquitur, non inueniri in terra suauiter viuentium: Ex quo patet, non loqui de existentia sub-stantiali Dei in loco. Verba etiam Psalmi 67. possunt intelligi de tabernaculo, ubi se ab Israelitis sancte coli, & adora-ri voluit. Non est tamen negandum hęc, & alia testimonia scripturæ pluri-mum conducere, ut non habeatur tan-quam absurdus visus huius vocis, cum Deo tribuitur; sed quoniam voces à creaturis translatae interdum retinent aliquem mo-dum imperfectum ex parte obiecti signifi-cati, interdum verò absoluuntur ab omni imperfectione. Explicare primum oportet proprietates loci, ut constet utrum in-ter eas sit aliqua, qua fine imperfectionis nota posset tribui Deo, & consequenter Deus dici esse in loco.

Inter alias proprietates loci, qua communiter traduntur à Philosophis post Aristotelem 4. Physic. sunt præcipui tres, quas perstringit Diu. Bonaventura in I. distin. 37. articul. 1. quæst. 2. nam locus, inquit, continet, mensurat, saluat, ac ter-minat locatum: verum quia prima, & quar-ta ferè coincidunt, propterea in 2. distin. 2. art. 1. q. 1. tres tantū enumerat, nempe con-tinet, mensurat, & seruat: continet ut vas,

II.

Aristotel.
S. Bonavent.

mensurat ut quantitas, seruat ut natura. Primam tradit Philosoph. lib. 4. text. 39. cum appellat locum terminum corporis continentis: continere verò hic non sumitur causaliter, sed localiter, quia locus recipit, ac tenet locatum intra suum finum, & ambitum. Ex qua proprietate sumitur una imperfectio rei locata, nempe inclusio, ac terminatio: nam locus, ut docet Philosophus lib. 3. Physicor. cap. 4. tex. 39. & 41. est finis corporis continentis: & propterea ea parte, qua continet, necessario est finitus: & consequenter ipsum corpus contentum debet esse finitum: ut constat ex Philosopho ibidem text. 42. vbi id circò docet locum esse simul cum re locata, quia ipsi fines simul sunt, nempe corporis, & loci. Et patet quoniam, ut idem docet text. 30. primus, hoc est proprius, rei locus, non debet esse maior, vel minor re locata: & ideo, sicut locus est finitus, ita quoque res locata est finita, ac limitata. Ex quo deinde sequitur, ut locatū claudatur loco, nec sit extra illum: nam, si finis corporis locati ex parte conuexa est simul cum fine loci ex parte ipsius concava, ambitus, & includitur ab illo ita, ut dum cōtinetur loco, non possit esse extra. Ex quo etiam prouenit, ut sit aliquid extra ipsum locatū; nam, ut ait Philosophus vbi suprà, *corpus id est in loco, extra quod aliquid est corpus continens ipsum.* Et consequenter, si esset corpus infinitum, non esset per se in loco, quia non esset finis alterius corporis, quo ambiretur: Et hac de causa rectè notauit Diuus Thomas in 2. distinct. secund. question. secunda, articul. secundo ad tertium, & de potentia quæst. nona, articul. septimo, locum & vbi non deberi quanto, in quantum huiusmodi, sed in quantum est determinata natura: & ob eam causam locum, & tactum non deberi Mathematicis nisi metaphorice: quod dictum est, tum quia determinatus locus Physicus non debetur nisi ratione determinata natura; tum quia Mathematica possunt abstrahere à finitudine, & consequenter à loco, qui non nisi finitæ magnitudine competit.

III.
Auerroes.
Aristot.

Secunda proprietas loci est conseruatio locati; propter quod dixit Auerroes libr. quarto. Physicorum com. 36. & lib. 4. de Cœlo comment. 34. locum esse formam, & perfectionem locati, quod sumpsit ex Aristotele lib. 4. Physic. t. 49. afferente locatum respectu loci esse tanquam potentiam, & materiam: locum verò tanquam actum, & formam, intellige formam extrinsecus, & actiue, non intrinsecus actuantem. Ad hoc verò probandum sat est tanta diuersitas in animalibus propter diuersitatem locoru, ut notat Aristot. li. 8. de histor. Animal. c. 28. & 29. Ex hac loci proprietate colligitur maxima imperfæctio locati, nempe potentialitas, & dependentia à causa: quod enim ad sui generacionem, vel conseruationem pender à loco, non habet esse à semetipso, sed aliunde, nec est actus primus, sed potentialitatim missus. Tertia denique est ratio mensuræ: ex magnitudine enim loci innoscit magnitudo locati; hæc verò commensuratio vel est in ordine ad totum, & hanc indicavit Aristoteles cùm dixit lib. 4. Physic. t. 30. locum esse equalē locato, vel in ordine ad partes vtriusque, quæ sibi mutuo respondent major maiori, & minor minori. Et ita, sicut totum locum commensuratur loco, ita partes ipsius partibus loci: & propter hanc causam dixit D. Thom. in s. thoma. i. distinct. 37. q. 2. art. 1. & q. 3. art. 1. ad primum: idem esse proprie in loco, atq; esse in mensura. Ex quo colligitur sola corpora esse proprie in loco. Ea namq; sola cōmensurantur loco. In corpora enim, cūm careant quantitate, nequeant cōmensurari: omnis enim mensura continet formaliter, vel eminenter mensuratum, quantitas corporea non continet formaliter spiritu, vt per se patet: neq; item eminenter, quoniam est multo imperfectior illo. Hę omnes conditiones competunt rebus corporeis corruptibilibus, ut notat Gabri. Gabriel. in i. d. 37. q. 2. Notab. 2. & per se patet; omnes enim ratione finitudinis continentur à loco extrinsecus ambiente: ratione magnitudinis eidem commensurantur: denique ratione corruptibilitatis indigent loco conseruante: incorruptibles autem, quoniam non indigent ad sui conseruationem actione vila cause secundæ, sed solo influxu Dei, solum habent duas priores habitudines ad locū. Angeli verò, cūm sint incorruptibles, & careant quantitate, ratione tamē finitudinis dicuntur cōtineri seu definiri loco. Ex quo sumpta est celebris diuisio loci apud Philosophos, ac Theologos, in circulcriptuum, ac definitiu, vterque enim conuenit in ratione communis continendi locatum, differunt vero mutuò, quoniam circulcriptuus commensuratur locato, & secundū totum, & secundum partes: nam diuersæ partes locati respondunt diuersis partib; loci: at verò definitiu non commensuratur locato: nō enim potest esse commensuratio secundum magnitudinem inter rem carentem mole corporis, & locum quantum: sed tota substantia rei spiritua-

IV.

Aristot.

V.

Magister

Aenetus

Albertus

Iacobus

Dionysius

Gabriel

Agnes

Hilarius

Andreas

Gratianus

Eusebius

Cyprianus

Bartholomaeus

Thomus

Genes

spiritualis est in toto loco, quo definitur, & tota in singulis eius partibus; locus circumscriptius dicitur propriè, definitius autem minus propriè.

VI. Omnes haec tres proprietates includunt imperfectionem. Prima quidem finitudinem, & circumscriptiōnē, quam aliqua ex parte admisit in Deo Manichaeus & alii hæretici supra relati. Secunda distinctionem propriæ substantiæ per alias, atque alias partes quantitatē extensas: quam finixerunt Anthropomorphitæ, qui Deum corporeum esse commenti sunt. Tertia deniq; dependentiam quandam à loco penes conseruationem, aut meliorem dispositionem locati, quam ex parte inuixerūt, etiā Manichæi, quatenus terram lucis stauerunt locum proprium veri Dei, terram verò tenebrosum, vt locum aptum Dei tenebrarum: ita vt, & partes Dei lucis ex conflitu cum deo tenebrarum in hunc inferiorem mundum deruſe sint extra naturalem dispositionem, & contentur ad propriam regionem se recipere, sed haec non dicam hæreses, sed portet, & figura somniantum procul exulant à veritate.

VII. Dicendum igitur primo est Deum non esse in loco propriæ, immo nec minus propiè. Hanc ex professo tradit Magist. in i.d. 37. lit. S. Alens. i.p. q. 9. m. 1. Albert. in i.d. 37. artic. 7. S. Bonavent. i.p. distinct. art. i. q. 2. Durand. i. etiam part. distinct. q. 2. Gabriel qu. unica art. 2. conclusio. 4. Argent. qu. vn. art. 1. conclusio. 1. Contentiunt Patres expreſſè afferentes Deum non comprehendendi, contineri, includi, aut circumscribi loco; Ita Iustinus dialogo cum Tryphonie versus finem. Origen. homil. 12. in Genes. circa principium, & libr. 7. contra Celsum paulò ante medium. Athanas. ora. contra Gregal. Sabellij post medium. Hilarius in id Psalm. 11. Prop̄ es tu Domine. Ambros. lib. 2. in Lucam in id c. 1. Hic erit magnus: & lib. 2. de Fide cap. 4. post medium. Cyrillus Hierosolym. Cateches. 6. ante medium. Hieronym. in id Psalm. 118. Prop̄ es tu Domine. Chrysostom. enarratione in id Isai. 6. Vidi Dominum sedentem, &c. homil. 17. ex variis in Matth. locis versus finem. in id Psalm. 9. Psallite Domino, qui habitat in Syon. August. libr. 5. confess. cap. 2. lib. 7. de Trinitate, capit. 30. tractat. 36. in Ioan. lib. 20. de sermone Domini in Monte capit. 5. & epist. 57. ad Dardanum quæst. 1. Cyrill. Alexand. lib. 5. Isai. in id cap. 66. Celum mihi sedes est: Lib. 4. in Ioan. cap. 40. & tract. de fide in Christum ad medium, qui refertur à Concilio Ephesi. tom. i. cap. quarto. Fulgentius lib. 2.

ad Monimum cap. 6. Procopius in cap. 64. Isaiæ. Theophylus libr. 2. ad Autoly. um circa principium. Euthy. super illud. Matth. 6. Qui es in celis. Hugo de S. Victore in summ. sentent. tract. 1. cap. 4. Richard. Victorin. lib. 2. de Trinitate ca. 23. Bernar. ser. 6. in dedicatione Ecclesiae. Ad sensum huius assertionis locuti sunt Patres, qui simpliciter negant Deum esse in loco: ita Clemens Alexan. lib. 2. Stromat. non longe ab initio. Tertullian. lib. aduersus Praeexam. cap. 16. Origen. homil. 13. in Genes. Basilius homil. 16. in illa verba. In principio erat Verbum; Autor lib. de Speculo apud Augustinum cap. 32. Cyrillus lib. 9. contra Julianum post medium, & lib. 1. Thesauri cap. 7. circa principium Damascen. lib. 1. de Fide cap. 16. Quod expreſſè dixit Anselm, in Monolog. cap. 22. his verbis, in nullo itaque loco, vel tempore proprio dicitur esse, quia omnino à nullo alio continetur; Et Philo lib. 2. legis Allegoriarum inter principium, & medium, explicans illa verba Genes. 3. Adam vbi es? Audi, inquit, sententiam verissimam ab eo, cui cuncta sunt cognita, Deum esse nusquam, nam ipse non continetur, sed universa continet, quidquid autem in loco est, id contineri, non continere necessario sequitur. Similia dicit lib. de confusione linguarum post medium, dum explicat illa verba Genes. II. Descendit Dominus ut videret Cuiatem.

Ratione verò patet, quoniam conditiones omnes loci assignatae à Philosopho repugnant Deo. Et quidem quod attinet ad primam proprietatem, planū est Deum nullo modo contineri, aut includi loco; quoniam omne continens est maius contento: Deo autem nihil maius esse, aut finigi potest: atque adeo neq; loco contineri dicendus est. Præterea Deus est ubique, & omnibus rebus præsens: ergo non continetur loco. Hoc arguento Patres vuntur ad probandum Deum esse illocalem. Ita Hierony. in id Psalm. 30. Statuisti in Hieronym. loco spatio pedes meos; & in id Psalm. 70. Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitionis. Augustinus de essentia diuinitatis initio. Autor libro de Speculo apud Augustinum cap. tertio, & quarto. Anselm. in Elucidario in principio. Hugo Victor. libr. 1. de Sacramentis part. 3. capi. 18. & libr. 7. Eruditio didascalice, qui est de Trinitatis summa per visibilia agnitio- ne cap. 19. Quibus omnibus pro comperto est Deum non esse in loco, quasi continetur loco, & absit alicuius spatio. Ex quo etiam concincitur nullum omnino, certis spatiis limitibus circumscriptum esse Deum.

Ex quo

Procopius.
Theophil. Euthym. Hugo Victor. Richard. Bernard.

Clem. Alex. Tertullianus. Origenes. Basilus. Augustin. Cyril. Alex. Damascen. Anselm.

VIII.

Magister. Alensis. Albertus. J. Bonavent. Durand. Gabriel. Aragon. Iulius. Virgines. Athanasius. Hilarius. Ambroſius. Cyril. Hiero. Beoz. Chrys. Agapitus. Cyril. Alex. Fulgentius. M. Universitätsbibliothek Paderborn

Irenaeus.

Ex quo principio, Irenaeus lib. 2. aduersus hæreses cap. 1. & sequ. impugnat errorem Valentini, & Sequacium statuentium plures Deos alios ab aliis loco disitos, cùm enim dixisset Deum continere omnia subdit: Quomodo enim poterit super hunc aliaplenitudo, aut initium, aut potestas, aut aliis Deus esse: cum oportet at Deum omnium pleroma in immenso omnia circum continere, & circum contineri a nomine; si autem extra illum est aliquid, iam non omnium est pleroma, neg. continent omnia. Et similiter arguit contra Marcionem, qui duos Deos astruens alterum ab altero disiunctum, & circumclusum fingebat.

IX.

Augustin.

Augustin.

Hug. Victor.
Alens.
Magister.

quantitatib[us] subiecti: Deus non est subiectum loci, & caret quantitate commensurabilis quantitatib[us] corporeæ loci; quare non est commensurabilis loco.

Denique tertia proprietas etiam repugnat Deo. locus enim eatenus conservatur locatum, quatenus hoc ad existentiam indiget certis dispositionibus, cum quibus forma conservatur in materia, & impeditur corruptio: quod pro diueritate rerum naturalium quibusdam praefat unus locus, quibusdam vero alias propter diuersem distantiam à sole, & orbibus cœlestibus. Existentia verò Dei non pendet in conferuari à dispositionibus corporeis, aut actione Cœli, ideoque locus non comparatur ad ipsum, vt natura conservans. Ex quo fundamento confutari potest inane, & blasphemum dogma Manichæorum: nam, si Deus ad sui, suarumque partium conferuationem loco indiget, hoc ipso conuincitur non esse Deus, cuius vita, & incolumitas non pendet ex loco.

Dico nihilominus secundo, Deus est in loco improprie. Hæc est communis Scholasticorum cum Magistro in 1. d. 37. Confessiunt Patres, Philo lib. 2. legis allegoriarum Philo. initio. Quem locum, inquit, occupabis, in quo non sit Deus? Origen. in id Iob. c. 1. Venerant origen. Angeli Dei, ut siarent ante Deum. Bafilius orat. 2. de Precautione ante medium. Cyril. Hie-Bafilius. rofolymit. vbi suprà. Hierony. in id Hie-Cyrill. remi 23. Deus appropinquans ego sum. Gregor. hom. 28. in Euangelio expones illud Ioh. 4. Rogabat eum, vt descendere, &c. Anastasius Synaita lib. 2. Anagogic. contemplat. in hexamer. Hugo Victor. in sum. sentent. tractat. l. c. 4. & lib. 1. de Sacram. p. 3. c. 17. & 18. & lib. 7. erudit. didascalic. c. 19. Richar. Rich. VIII. Victor. vbi suprà. Rupert. lib. 7. in Genes. c. 23. Bernar. ser. 6. in dedication. Ecclæsiæ. Eft eriā de mente Paulum, q[ui] aiunt Deum esse vbiq[ue]; quos retuli c. 1. nu. 6. vbiq[ue]; enim est aduerbiū loci. Fundamentū est; quoniam esse in loco improprie nullā ad citimperfectionē, propter quam remoueri debet à Deo; si enim consideremus ipsum modum existendi in loco creaturæ spiritualis, aliquid comperiemus in illo, quod possumus concipere præcisa omni imperfectione; in primis enim caret duabus ultimis imperfectionibus, quoniā neq[ue] commensuratur loco, neq[ue] ab illo dependet, vt iam diximus. Quamuis aut singuli spiritus contineantur, ac definiantur iuriis locis, siue sphæris ad æquatis, ita vt sint intra, & non extra illas, tamen si comparentur cum locis inadæquatis, hoc est minoribus maximè, quæ aetu occupant, sorriunt aliquem modum

modum in circumscriptionis; ita ut sint in illis non inclusi, aut contenti, non commensurati, non dependentes. Quod exemplis patet: nam, anima rationalis ita est tota in una parte corporis, ut sit etiam tota in aliis: & ideo secundum quid est incircumscripta respectu singularium partium, quibus minime finitur, aut circumscribitur: exempli causa in corde est tota non contenta, ac terminata localiter, quoniam est extra illud in reliquis partibus corporis: Et ita hac similitudine ad immensitatem Dei explicanda vtuntur Athanasius de Incarnat. Verbi eiusque corporali ad nos aduentu inter med. & fin. Hilar. in id Psalm. 118. *Propè es tu Domine*. Basil. in id Psalm. 138. *Quo ibo a spiritu tuo?* & orat de Verbi Incarnat. quæ habetur tom. I. Bibliothecæ Patrum. Ambrosius in libello de dignitate conditionis humanae initio. Hierony. in id ad Ephes. 2. *Fatuus est prope in Sanguine Christi*. Chrysostom. 5. hom. in Symbolum Apostolorum, & in id Psalm. 138. *Si ascendero in Cœlum*, &c. Augustinus de cognitione veræ virtutum c. 29. lib. 7. de Cœl. c. 30. lib. 16. c. 5. & in id Psalm. 18. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum*. Autor lib. de Speculo apud Augustin. c. 2. 3. & 5. & 24. Theodor. Ancyra Episcopus hom. in *Theodotus*. Natalem versus finem, quæ habetur tom. 6. Concil. Ephesin. c. 10. Fulgentius de fide ad *Fulgentius*. Petrus c. 3. & l. 2. ad Monimum c. 7. *Gregorius*. Gor. lib. 16. moral. c. 15. in id Iob. 24. *Si ad Orientem venero, non apparebit*. Isidor. lib. 1. de *Isidorus*. fenten. de sum. bono c. 2. §. 1. Alcuin. epist. *Alcuin*. de Animæ ratione. Damasc. li. 1. de Fide c. *Damascen*. 16. Anselm. in Elucidario in principio, in *Anselm*. Monolo. c. 22. & 23. & in Prostol. c. 13. & 18. Hugo de S. Victore in sum. fenten. tract. I. *Hug. Victor*. c. 4. Richard. *Victor*. vbi sup. & Bern. ser. 3. *Rich. Victor*. sup. *Missus est*, & l. de interiori domo, c. 67. *Bernardus*.

At inquietaliquis, non quidquid imperfectione caret, tribuendū esse deo abfolūtē sumpto, prout præscindit à personis: na-
relatio paternitatis, & filiationis non dicūt imperfectionem, alioquin non conuenient deo: nec tamen cōuenient per se pri-
mo essentiæ diuinæ, quatenus præscindit à personis: & ideo id, quod debet conuenire deo necessario, opus est, ut dicat perfectio-
nē simpliciter: at verè esse in loco, tametsi nō inuoluit imperfectionē repugnantem deo, nō dicit perfectionē simpliciter: tum quia conuenit deo ex tempore; tum quia est relatio rationis: tum quia cōuenit in ordine ad creaturas: omnis autē perfectio sim-
pliciter deo conuenit antē concipiatur creature, aut nullus ordo ad illas. Huic ob-
jectioni respōdetur, deo absolute sumpto
tribuendum esse quidquid est ens reale
intrinsecum virtute distinctum à quo quis
alio, & caret omni imperfectione rām secundū propriam rationē formalem, quām
secundū antecedentia, & consequentia
necessaria. dixi *reale*, quoniam actualis re-
latio dominij, vñionis hypostaticæ, &
similes, quæ conuenient deo ex tempore,
non inuoluunt imperfectionem, nec ta-
men deo conuenient necessario: dixi *in-
trinsecum*, propter actiones ad extra, di-
xi *distinctum virtute à quo quis* alio propter
actus liberos, qui complentur termina-
tione extrinseca ad creaturas. At verò rela-
tiones diuinæ, quatenus personales sunt,
nullo

Hilarius.
Basilius.

Ambroſius.

Hierony.
Chrysost.

Augustin.

Theodotus.

Fulgentius.

Gregorius.

Anselm.

Isidorus.

Alcuin.

Damascen.

Anselm.

Monolo.

Hug. Victor.

Rich. Victor.

Bernardus.

XII.

nullo ex his modis importans imperfectionem, ut per se patet: si autem Deo absolute considerato competenter, non importarent quidem formaliter imperfectionem, sed antecedenter, quoniam supponerent Deum distinguui secundum naturam realiter ab altero Deo: quae est maxima imperfectione. Supponere vero id constat, quoniam relatio realis exigit realem distinctionem inter extrema, & fundamenta: Et ideo, si Deus absolute sumptus esset Pater, dandus esset necessario alius Deus ab eo realiter distinctus, qui ab ipso procederet. Respectus vero Dei ad locum supponit in Deo aliquid reale absolutum virtute distinctum a quo quis alio carens omni imperfectione, nempe immensitatem ipsam, ratione cuius est in loco. Nam Deus duplenter comparatur ad locum: nempe vel in actu secundo penes actualiem existentiam in illo, vel in actu primo penes aptitudinem proximam effendi in omni loco. Prima comparatio est simpliciter accidentalis Deo: supponit enim actualiem rerum, & loci existentiam, quae contingens est; nam habitudo similitatis secundum locum dari nequit absque actuallia existentia loci, & eius, quod est in loco. Et ideo, cum perfectio Dei intrinseca, & necessaria minimè pendeat ex contingentia existentia rerum creatarum, actualis praesentia, sive habitudo essentiae divinae ad locum non est perfectio eius intrinseca, & necessaria: atque adeo neque attributum, ut notauit Altisiodorens, libr. I. cap. vii. q. I. ad tertium ex ultimo loco objectis. Secunda comparatio est ad formam, sive perfectionem necessariam, & intrinsecam Deo, quae proinde conuenit Deo ab eterno independenter ab existentia loci, & haec est perfectio simpliciter, quae necessario conuenit Deo. At inquit haec perfectio est quidem radix existentiae in loco, non tamen ex ea necessario sequitur Deum esse in loco. Ad quod dicendum est absolute quidem non esse necessarium Deum esse in loco, quoniam contingens est esse locum creatum, in quo sit: posito tamen loco necessario consequi, ut Deus in illo sit, quoniam cum habeat ex se ipso sufficiens fundamentum existendi in illo, hoc ipso, quo locus ponitur, in illo est: nam, si non esset, a destructione consequenti recte inferretur carere Deum fundamento, coexistentiam cum omni loco: quemadmodum visio intuitiva creaturarum absolute non necessario conuenit Deo, quoniam supponit existentiam creaturarum in eternitate, quae contingens est: at positis crea-

turis necessario conuenit, si enim actu essent, nec viderentur a Deo, colligeretur limitatio, & imperfectio scientiae diuinæ. Ex quibus facilè soluitur argumentum distinguendo antecedens: quod si intelligatur de actuali existentia in loco, verum est: si vero de potentiali falso. Prima vero, & secunda probatio eius deficit, quoniam existentia potentialis in loco non conuenit ex tempore, nec propriè est relatio rationis. Tertia vero, quoniam plurimæ imperfectiones simpliciter conueniunt Deo in ordine ad creaturem.

Deus est in loco repletive, non causaliter solum, sed aliquo modo formaliter.

C A P V T XVI.

I. Inter plurimas imperfectiones existentiarum in loco unam agnoscit perfectiō Alensis, part. q. 9. m. 1. ac 3. & D. Bonavent. in 1. dist. 37. 1. p. d. art. 1. q. 2. ea vero est vis repletiva loci, qualocatum replet, ac supplet indigentia illius: locus enim sine locato priuatus est, & indigens quodammodo, sicut concavitas oculi est sine organo. Est ergo questio vtrum Deus replete locum. Pro qua obseruandum est duplēcē esse repletionē, scilicet formalē, & efficientē, sive causālem: formalis est, qua locutū præsentia, sive indistincta propria substantiae complet vacuitatem, vel capedim loci: causālis, qua producit in eadem res illum formaliter repletas; utrāque proprie loquendo supponit locum, sive rem, quae dicitur repleri, & exigit ut repletis distinguatur a replete. Exemplum est in vrna, quae dicitur repleri formaliter ab aqua infusa, efficiens ab infundente, & distinguuntur re ipsa ab aqua, & ab eo, qui infundit. Et quod apparet in hac repletione propria, cernitur quoque in metaphorica: nam Deus dicitur replere efficienter. Homines spiritu sapientia, & intellectus, ipsa vero dona consilij, & intellectus replet formaliter. Hoc tamen est discrimen inter repletionem propriam, & metaphoricam: quod propria, cum fiat per corpora, quae sunt impenetrabilia, & excludunt alia ab eodem loco, non potest intelligi, cum præsentia, aut existentia alterius corporis, sit loco, qui repletur ab altero: nam, si vas plenum est aqua, non capitulo, aut alium humorem: metaphorica vero, cum fiat per quantitatem virtualem, & spiritualem, quae patitur in eodem subiecto,

Altisiodor.

iecto, vel loco plures alias quantitates virtuales, intelligitur cum praesentia alterius quanti virtualis in eodem subiecto, vel loco: ut sumitur ex loco illo Esai. 11. Replebit eum spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus consilij, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quo loco numerantur plura dona Spiritus Sancti, & tamen omnia, & singula dicuntur replere, nec repletione vnius impedit, quo minus altera impletat, & replete. In histamen est quoddam discrimen, nam quedam dicuntur replere, non quia compleant capacitatem extensiua sed intensiuam subiecti: quiuis enim habitus sapientiae est præsens toti animæ vbi cuncti illa est, nec tamen ob vnum vel alterum habitum dicuntur homines pleni sapientia, quia manet adhuc capacitas subiecti intensiuam magna ex parte vacua: cum vero habitus crescent numero, vel intentione ad magnam quantitatem virtualem, ita ut capacitatem magna ex parte replete, denominatur subiectu ab his repletum, quomodo viros præstantes doctrina dicimus plenos sapientia: & Sanctissima Virgo dæta est gratia plena à Gabriele. Alia vero magis accommodate ad metaphoram sumptam ex corpore replete locum, dicuntur replete aliquid, cum ratione aliqua adæquatur extensioni illius: qua ratione aer dicitur repletus luce, cum nulla eius pars caret luce, sed omnes luce aliqua perfunduntur: si vero simul utrumque adfit, nempe, & ut impletatur capacitas extensiua, & intensiuam demum est perfectissimus modus replendi aliquid metaphoricè.

II.
Menſis.
Bonaventura.
Durand.
Gabriel.
Bonaudorens.
Tractat. I.
Hierem. 23.
Genes. 1.
Baruch. 4.3.

Porrò Deum esse in loco replete est communis sententia Theologorum, ita docent Alesiensis, & Bonaventura. vbi suprà Durand. in 1. dist. 37. 1. part. dist. qu. 2. nūmer. 6. Gabriel. ibid. qu. vnica art. 2. conclus. 4. Altissimodoren. lib. 1. cap. vltim. q. 1. & alij, & idem est communis modus loquendi Patrum, quos infra referam, imò, & sacrarum literarum Sapientiae. *Spiritus Domini replete orbem terrarum: Hierem. 23. Numquid non cœlam, & terram ego impleo, dicit Dominus? Er' quidem Deum replere omnem locum effectiue planum est: nam, ut habetur Genes. primo. Deus creauit omnia, quæ locum replent, atque adeo est in illo replete causaliter, ad quem modum allusit Propheta Baruch. cap. 3. Qui preparauit terram in eterno tempore, & repluit eam peccatis. Ecclesiast. 16. Post hoc Deus interram respergit, & repluit eam bonis suis: que replete actiua extenditur etiam ad communicationem perfectionum, quæ replent metaphoricè; quomodo loquitur David*

Psalm. 144. Aperis tu manum tuam, & implet omne Animal benedictione. Controversia est utrum Deus replete etiam loca formaliter, hoc est praesentia, & indistincta sua substantia. Durand. vbi suprà solam agnoscit repletionem causalem, quod etiam sentire videtur Alesiensis vbi suprà m. 1. nam solum duos modos repletionis agnoscit, nempe materialis, & virtualem: & hunc secundum Deo tribuit, quatenus is continet locum, eique vim conseruandi tribuit: eiusdem sententia videtur esse D. Thom. & Sectatores relati ca. 14. num. 4. dicentes Deum esse in loco in quantum dat esse locatis: Facit Diuus Augustinus libr. 1. confess. cap. 3. vbi sic ait: *Anopus habes, ut à quoquam continearis, qui continet omnia, quoniam, que implet continendo implet.* Ecce non agnoscit aliam repletionem, preter actuam, qua Deus omnia continet, & Autor lib. de Specul. apud eundem Augustinum cap. 21. Nec ideo, inquit, te omnia implere dicimus, ut te continueant, sed ut ipsa potius à te continueantur.

Ostenditur autem ratione primo: quoniam, si Deus repleret locum, non admitteret aliam substantiam in eodem loco: admittit autem tam spiritualem, quam corpoream: ergo non replete. Secundo, ut Deus hoc modo locum replete, opus est dare in loco aliquam capacitatem respectu Dei, qua substantia ipsius repleteatur: est autem impossibile creaturam ullam esse capacem recipiendi Deum in se, sicut locus recipit locatum; ergo Deus non replete hoc modo locum. Diu. Bonaventura, vbi proxime ait. *Bonaudent.* Deum per suam praesentiam implere vacuitate essentiae, & illam quidem sine hac esse non posse. Hæc tamen responsio non satisfacit: nam vel intelligit Deum replere essentiam perfectionibus superadditis, vel producendo, & conseruando illam: utrumque modus pertinet ad repletionem causalem, nec assignat capacitem in loco, vel rebus respectu ipsius. Præterea secundus modulus in particulari repugnat repletioni formalis, quæ supponit locum, & capacitem ipsius, quam replete, nihil formaliter communicando loco continent, sed exhibedo se illi praesentem: at Deus non replete alter vacuitatem essentiae, quam faciendo ut sit actu, cum suapte natura non necessario sit; atque adeo non est illa vacuitas actu, quam Deus replete, imò repugnat esse vacuitatem, quoniam repugnat esse rem aliquam sub sola vacuitate, & aptitudine, ut Deus in ea sit: si enim aliquid est, occasio Deus erit in illo. Respondebit aliquis ideo Deum dici replere vacuitate essentiae,

Psalm. 144.

Durand.

Alesiensis.

Augustinus.

Bonaudent.

quia ipsa secundum se non est omnis alia perfectio, & considerata absq; perfectiōnibus accidentalibus superadditis, est quasi vacua: & ideo, quatenus Deus cōmunicat eiusmodi perfectiōnes, dicitur replere eius vacuitatem. Hæc tamen responso non satisfacit, tum quia recurrit ad repletionem causalem, vt paulo antè dicebam: tū quia, etiamsi per impossibile Deus conseruaret essentiam rei sine perfectionib; accidentiis superadditis, adhuc verè esset in illa, & diceretur illam replere: quare hēc repletio nō cōsistit in cōmunicatione perfectiōnium accidentalium, quibus ornatur substatia rei, capacitasque naturalis repletur.

IV.

Altisiodor.
Bonauent.
Gabriel.
Syluest.
Sapient. i.

Athanasius.

Augustin.
Ambrosius.

Hierem. 23.

dixerunt Propheta, &c. Nam, si propere ait non posse abscondi ab illo ea, quæ falsi Prophetae in abscondito dicunt, quia ample Cœlum, & terram implet, intelligi profecto debet de repletione formalis, qua replet omnia exhibendo se immediate præsentem omnibus: quomodo hūc locum intellexerunt communiter Patres citati ca. numer. 3.

Eadem est sententia Patrum, ita Philo lib. 2. legis allego. initio, Deus, inquiens, im- plet omnia, penetrat omnia, nihil omnino relin- quens se ipso vacuum; & libr. de confus. lin- guar. post medium explicans illa verba Genes. 11. Descendit Dominus, ut videret ciu- tatem. Origen. in id Iob. cap. primo. Ve- origen. nerunt Angeli Dei, vi flarent ante Deum: Eu- feb. Cœfariens. libr. nono, de demonstrat. Euangelic. demonstratione 12. Athana. orat. cōtra Gregales Sabellij post medium, de humana natura assumpta post mediū, & de vnita substantia Trinitatis libr. 5. in fine. Hilarius in id Psal. 124. Montes in cir- cuitu eius, &c. Basilius homil. 16. in illa ver- ba. In principio erat Verbum post medium, & lib. de spiritu Sancto cap. 6. & lib. 5. contra Eunom. ad medium. Nazian. orat. 34. que Nazian. est secunda de Theologia, num. 14. Elias Elias Cre- Cretens. in orat. primam Apologetic. Nazianzeni pag. 41. Chrysost. enarrat. in id chrysost. Isai. 6. Vidi Dominum sedentem: & in id Psal. 138. Si ascendero in celum, &c. Et homil. 17. in Genes. initio. Autor li. de Speculo apud Augustinum cap. 4. 6. & 24. Cyprian. Ale- xandr. in id Isai 63. Conuertere ē cœlo, &c. & in id cap. 66. Cœlum mibi sedes est, &c. lib. 4. & 9. in Ioan. vtrobiique c. 40. lib. 13. thesau- ri cap. 2. & libr. 9. contra Julian. post me- dium. Fulgentius de fide ad Petrum, c. 3. Fulgentius, & lib. 2. ad Monum. c. 6. Theodore. in id Theodoret. Psal. 138. Quo ibo à spiritu tuo? Procopius in c. Procopius, 32. Isai. ad fin. Gregor. lib. 16. moral. cap. 15. Gregorius. in id. Iob. 24. Si ad Orientem venero, non ap- pareat: Anatolius Synaita lib. 1. Anagogic. Anatolius, contemplat. in Hexamer. explicans illud Genes. 1. Et spiritus Domini ferebatū super aquas, & lib. 2. Isidorus lib. 1. fent. de fum. bono, cap. 2. §. 1. Alcuin. lib. 2. de Trinitate cap. 4. Damasc. lib. 1. de Fide cap. 16. & 18. Cuncta, inquiens, substantia imples, omnia con- tinens, mundumq; substantia lites replens. Eu- thymius super illud Matth. 5. Neque per celum, quia thronos Dei est. Hugo Victor. lib. 7. Erudit. didascalice, quæ est de Trinitatis sūt. nā per visibilia agnitione cap. 19. Denique August. libr. 7. de Ciuit. cap. 30. Deus, inquit, vbiq; totus, implens celum, & ter- ram, præsente potentia, non absente natura. Hugo Victor.

Suadetur autem ratione, quoniam à rebus

V.

Eu- feb. Cœf.

Athanasius.

Hilarius.

Basilius.

Elias Cre-

Cretens.

Chrysost.

Isai.

17.

Genes.

Augustin.

Alexandr.

Procopius.

Gregorius.

Fulgentius.

Theodoret.

Isai.

Gregorius.

Anatolius.

Damasc.

Euthymius.

Hugo Victor.

Augustin.

VI.

rebus creatis ascēdimus ad diuinās: at verò res corporeæ, à quibus metaphora replēdi locum transfertur ad spirituales, non dicuntur esse in loco propriè, quia illum replet effienter, sed formaliter: ergò etiā Deus dicitur esse repletū in loco, nō quia replet omnia causaliter suis effectibus, sed quia replet formaliter assistentia, & præsentia sua substantiæ. Accedit quod repletio causalitatis de se non necessario importat indistantiam substantiarum replentis à loco, quem replet effectibus, ut per se patet: repletio verò formalis maximè, ut patet discurrendo per singulatas esse in loco nil potest nisi sit indistans: ergo ratio existendi in loco nō est repletio causalitatis, sed formalis. Et confirmatur quoniam diuersa est ratio replendi locū formaliter, & causaliter: ergo & diuersa repletio. Antecedens ostenditur, quoniam vis replendi locum causaliter consistit in ratione omnipotentiae, vis autem repletiva formaliter cōsīlit in magnitudine virtutis dei, qua eminenter cōtinet quantitatem creatam: ergo, sicut in creatis quantitas molis est ratio replendi locum formaliter, in illoque existendi, etiam immensitas diuina erit ratio, & fundamen-tum replendi locum formaliter.

VII. Cūm Deus omnem locum repleteat tam actiūè, quam formaliter, diuersimode tamen competit vtraq; repletio: nam actiua, sive causalitatis conuenit propriè, formalis autem metaphorice: ut patet, quoniam Deus actione sua replet vacuitatē locorum creando, & cōseruando corpora, quae sunt in illis: creare verò, & agere propriè conuenit deo. Quia tamē repletio formalis propria dicitur de rebus corporeis, quae adæquant omnino capacitatē loci, & ideo non patiuntur secum simul aliud corpus in eodem loco, non cōvenit Deo, cuius præsēntia ad locum non implet, quo minus alia pleraq; possint in eodem simul esse: conuenit autem metaphorice, tum quia explet capacitatē extēliam cuiusvis loci, cuius om̄ib; & singulis partibus præsens est: sicut itaque aer, cuius nulla pars luce vacat, dicitur totus plenus luce propter adæquatam coexistētiā lucis ad ipsum, ita etiam, quia Deus rebus omnibus est præsens secundum totam latitudinem spatiū creati, verè omnia dicuntur plena Deo, quo respexit Poeta cūm dixit. *Iouis omnia plena:* tum etiam, quia replet capacitatē intensiūam creature, non quasi formāter, & intrinsece illam perficiat, sed quoniam creature haber aptitudinem, ut coexistatenti perfectissimo, cuius præsēntia, & quasi societate illustratur, quae aptitudo alia-

rum rerum præsēntia minimè compleetur: omnes enim habent infinitam distantiam à perfectione Dei, qui est omnis perfectio simpliciter; & idcirco sola præsēntia ipsius repletur vacuitas immensa creature, & quadammodo satiatur eius appetitus hoc qualicunque contactu summi boni.

Auctores in contrarium allati, quando negant Deum replere loca formaliter, intelligēti sunt de repletione propria, quod nos etiam concedimus: non tamen negant, neq; negare possunt de metaphorica, quæ consistit in indistantia substantiarum diuinarum, ut explicatum est. At verò D. August. citato loco confessi, non aduersatur dictis: nam, cūm ait Deum implere continendo, non significat eandem esse rationē formalē continendi, & implendi: sed solum intendit assignare discrimen inter corpora, quæ ita implet locū, ut ab illo contineantur: nam implere, & contineri non sunt idē formaliter: terra enim cōtinetur celo, nec tamen illud implet; viceversa mare implet spongiam, nec tamen illa continetur; similiter implere, & continere diffrerunt formaliter: nam continere est actus potentiae, implere verò immensitatis. Eodem modo interpretandus est Autor lib. de Speculo.

Pro solutione primi argumenti obser-vandum est discrimen inter repletionem, quæ fit quantitate molis, & eam, quæ prouenit ab immediata præsēntia substantiarum spiritualis. Nam, quæ prouenit à quantitate molis, excludit ab eodem loco alia corpora ratione trinæ dimensionis, quæ alii corpori impermeabilis est, quæ vero à præsēntia spirituali, nequaquam; Deus verò replete immensitate, ac præsēntia sua Deitatis, quæ propter summam simplicitatem non repugnat existentiæ alterius rei in eodem loco: implet eo ferè modo, quo gratia, & sapientia implere animam dicitur in sacris literis, quæ similitudine vtitur Diu. Augustinus epist. 57. ad Dardanum: sicut ergo gratia, & sapientia ita animam replete, ut tamen non excludant ab ea iustitiam, religionem, fidem, ita Deus omnem locum replete, ut rem quamlibet in eiusdem confortium admittat, nullam excludat: dicitur tamen replete constitutus in illo se ipsum, quia est plenitudo essentie, ac perfectionis vniuersæ, & quemadmodum is locus dicitur repleri corpore, cuius nulla pars vacat corpore, ita locus dicitur repleri à Deo, quatenus nulla est pars, cui Deus non sit præsens. Hoc posito neganda est sequela mai. nam, ut patet ex dictis, sola repletio materialis excludit alia eiusdem

VIII.

IX.

generis ab eodē spatio, quod replet: Deus aurem non replet materialiter, ac proprie, sed spiritualiter, & metaphorice per immediatam sui præsentiam. Ad secundum respondet dupliciter aliquid recipi, & esse in loco, vel per modum contenti, & inclusi, vel per modum præsentis, sive in distantis: & priore quidem modo non est in illa creatura capacitas recipiendi Deum: posteriore autem maxime, quoniam creatura omnis necessario eget præsentia diuinæ substantiæ, & est capax co-existenti Deo, quæ capacitas adimpletur per existentiam dei in ipsa. Quod vero attinet ad verba D. Bonavent. possunt intelligi, vel de repletiōe effectiua, qua deus rerum essentias ornat, & compleat perfectionibus superadditis: Verum hæc non est, qua dicitur esse in loco, ut bene probat argumentū, vel de repletione formalī per præsentiam propriæ substantiæ: tunc vero vacuitas substantiæ non est respectu propriæ existentiæ: sed, quia cum res creata comparatae deo sint quasi non entia, & nihil, vt aiunt Sancti Patres, concipiuntur ut quedam capacitas ad ipsum ens simpliciter, & recipiendo deum in se tanquam in loco habent in se summum ens, & omnem perfectionem.

X. Ex dictis colligo, quamvis deus non sit proprie in loco, non tamen esse absolute dicendum, deus nullibi, vel nusquam est: ideoque Patres absolute afferunt eius contradictionem. August. in id Psal. 32. *Confitemini Domino in cythara. Vbi ergo, inquiens, deest, qui nusquam non est?* & Chrysost. enarrat. in d. I. 6. *Vidi Dominum sedentem, &c.* Qui nusquam non præsens est. Ratio est quoniam, ut rectè aduertit Alensis 1. p. q. 9. m. 1. ad 4. absoluta negatio excludet videtur omnem modum existendi in loco: at vero deus in sacris literis dicitur alicubi esse, & Sancti Patres vñica confensione aiunt esse vbique quare non est absolute negandum esse in loco, sed cum aliqua moderatione: quomodo locutus est Boet. lib. de Trinit. cap. 8. cùm dixit deus omnino in loco esse non potest, qui vbiq; est. Chrysost. homil. 5. in cap. 2. ad Colos. *Nusquam, inquit, est Deus, & est vbique.* Fulgent. lib. 2. ad Monum. ca. 7. *Cum Trinitas sic localiter nusquam sit, vt tamen nusquam deest?* Bernardus lib. 5. de consideratione c. 6. in fine. *Non parum apprehendisti, si hoc tibi de Deo captum est, quod nusquam sit, qui non clauditur loco, & nusquam non sit qui non excluditur loco:* & ferm. de trivili coherentia vinculorum: *Nusquam est, & vbiq; est, quia nec abest ulli, nec villo capitul loco.* Itaq; vt notauit D. Bonavent. in 1. d. 37.

Augustin.

Chrysost.

Alensis.

Boet.

Chrysost.

Fulgentius.

Bernardus.

S. Bonavent.

12. p. d. art. 1. q. 1. ad tertium, quando deus dicitur esse hic, aut illic, in hoc, vel illo loco, si eiusmodi locutiones sumantur demonstratiue, id est, quatenus præcisè indicant deum esse in hoc loco, non negando quod sit etiam in aliis, veræ sunt: nam hoc etiam modo verè dici solet anima esse in manu, quia scilicet substantia sua illi præsens est, cum tamen etiam sit in aliis membris. Si vero voces illæ sumantur discretiue, quasi discernentes, ac separantes deum ab alijs locis, falso dicuntur deo. Ob hanc causam Patres relati c. 15. num. 8. negant enim esse locabilem, quoniam accepérunt has voces ex vi communis usurpationis, qua sumuntur pro locabilitate terminabili, ac separabili ab uno loco in alterū: eodemque modo Bonavent. q. cit. ad 1. & alij non audent dicere deum esse locatum. Et merito, quoniam voces, quæ ex primaria impositione significant modos imperfectos creaturarum, non debent vulgo accommodari deo, nisi sapientiū vñus hoc approbet: eiusmodi verò nomina non videntur haec tenus usurpatæ ad significādām actualē existentiā, vel aptitudinē, vt sit in loco. Verum quæ admodum in aliqua acceptio dicimus deum esse in loco, iuxta eandem posset dici locabilis, hoc est de se, ac ratione suæ immensitatis, aptus vt in loco sit: & locatus, hoc est actu præsens loco. Locus enim, locabilis, & locatus sunt coniugata ab eadem forma: quare, si ea rectè tribuitur deo, etiam dici possunt denominatiua *a ea derivata.* Cui rei fauet Anselm. in Monologio *Anselm.* c. 23. *vbi de existentiā dei in loco, ac rebus loquens, sic ait. Solemus namque localia verba sapere irreprehensibiliter attribuere rebus, que nec loca sunt, nec circumscriptione locali continentur.* Hac dixerim in rigore, seruandus tamen est vñus, nec temere sine explicatione usurpanda vocabula, quæ doctores, ac patres respunnt.

Proprium est Deitatis esse
vbique.

CAPUT XVII.

D Octores omnes Scholastici in 1. dist. 37. communi cōsensione docent, esse vbique soli deo conuenire, & ex professo probant Alensis 1. p. q. 9. m. 5. Albertus in 1. dist. 37. art. 8. Bonaventur. 1. p. distinctio- nis art. 1. quest. 1. Argentin. q. vñica, art. 1. conclusio 3. Maior. quest. 1. conclusio 3. & alij deinceps referendi. Contra tamen arguitur, quoniam rei singularis proprie- tas neque illi vñquam deesse, nec alii ad-

esse de-

esse debet: esse autem ubique nec soli, nec semper conuenit Deo: quare non est proprietas illius. A sumptio continet duas partes, prima assertit esse ubique conuenire alii à Deo: ostenditur autem primo, quoniam vniuersalis natura substantiae ubique adeat, & omnia replet, neque est locus nullus, à quo absit: cum non sit nullus locus vacuus in rerum vniuersitate: vacuum autem sola substantia corporea excludit: ergo est ubique. Et quod in substantia vniuersali videmus, vere etiam potest de ipsa singulari substantia orbis vniuersi, quae ubique est, & omnia loca complet. Secundò si creetur à Deo corpus unde quaque infinitum, erit ubique: non enim assignabitur locus, in quo non sit: si vero non repugnat fieri eiusmodi corpus, non repugnabit fieri animam indivisiabilem, quae illud informet: hæc autem, si detur, absque dubio erit ubique; eodem modo, quo Deus incircumscribilibiter, atque interminabiliter: si vero possibile est corpus infinitum, & anima illud actuans, ac viuiscans, plane erit possibilis Angelus tantæ perfectionis substancialis, ut habeat infinitam extensionem virtualem, & possit esse praesens toti illi corpori infinito; si enim infinitas extensio non repugnat corpori, quod est multo imperfectius rebus incorporeis, cur repugnabit Angelicæ naturæ? Si vero fiat Angelus, cui suæ natura competat extensio virtualis infinita; is profecto quoad rationem existendi ubique, non differet à Deo: erit quippe in omni loco repletuè per suam substantialiam: independenter, quia corruptionis expers: incircumscripuit, quia totus in toto, & totus in quaue parte: interminabiliter, quia nullus erit certus locus, extra quem non sit. Secunda pars assumptionis priori syllabis, nempe non semper conuenire Deo ut sit ubique, traditur ab Alenſi i. part. quæst. 9. m. 4. Alberto in i. distinct. 37. art. 4. Sanct. Thom. quæst. 2. art. 3. Bonaent. art. cit. quæst. 2. & G. S. quæst. vnica, artic. 3. dubio 3. Et probatur primo, quoniam omnis forma, quæ necessario inuoluit habitudinem ad creaturam actu existentem, conuenit Deo ex tempore posita existentia creaturæ, ut conspicuum est in relatione dominij, & creatoris: at esse in aliquo, ut ex superioribus constat, dicit habitudinem ad rem actu existentem: ergo antea orbem conditum non conueniebat Deo: imò vero neq; modo: nam creature non occupant omnne spatium occupabile ab aliis, atq; aliis creaturis: Deus vero solum est in spacio,

quod occupant creaturæ actu existentes. non verò in infinito illo spatio imaginario, quod pretendit extra couem partem celi empyrei: ergo est in certo, ac difinito loco, & non ubique. Et confirmatur, quoniam si Deus de nouo conderet alium orbem supra ultimam spharam, inciperet esse de nouo in illo: ergo modo non est ubique.

His non obstantibus absolute dicendum est proprium esse Deo, ut sit ubique; quod communis consensione docent Patres. Ambros. lib. 1. de spiritu Sancto c. 7. Hieronym. in id Psal. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* Damasc. lib. 1. de Fide cap. 17. Ansel. in Prosologio cap. 13. Richard. Victor. lib. 2. de Trinitate cap. 11. & 12. & plures alij. Porro esse ubique aut dicit ordinem ad locum, & res creatas, aut ad ipsam immensitatem Dei, qua est infinita, & æquipollit omni loco: & ideo, quod adæquate in ipsa est, ubique est: & hoc modo accipiunt, Hugo Victor. in sum. sent. tract. 1. c. 4. Alenſ. & Bonaent. ut suprà, qui aiunt Deum ab æterno suisse ubique, hoc est in se ipso, in sua immensitate: nec absurde hoc modo dici potest esse ubique: cum propter ipsum immensitatem dicat Baruch. 3. *O Israel quam magna est domus Domini, & quam ingens locus possessionis eius?* Si domus, & locus dicitur, & est infinita, merito, quod est in illa adæquate, verè dici potest esse ubique: si verò sumatur in ordine ad locum, vel sumi potest secundum potentiam, vel secundum actum: & secundum potentiam, is dicitur esse ubique, qui suæ extensio virtuali ita affectus est, ut absque illa mutatione sui possit esse simul in omni loco, qui dabitur: actu vero id est ubique, quod actu coexistit in omni loco actu existenti. Hoc autem vel potest explicitari in sensu coiuncto, ita, ut huius propositionis, *Deus est ubique*, sensus sit, & Deus, & locus existit, & Deus illi coexistit: vel conditionaliter, ita ut sensus sit, si est locus, in quo possit esse aliquid praesens, Deus est in illo. Hoc positio dicendum est, si loquamus in sensu coiuncto de existentia actuali Dei in loco esse ubique non est proprietas Dei, ut notat Altisidorens. i. cap. vltim. qu. 1. ad 3. ex ultimo loco positis, & Gabriel. in i. dist. 37. qu. vnica, art. 3. dubio 2. conclusione. Et rectè ostenditur priore parte vltimi argumenti: & forte non repugnat, ut creetur à Deo substantia aliqua spiritualis tantæ perfectionis, ac virtualis extensionis, ut orbis vniuersus sit adæquate sphera locabilitatis ipsius: vel, si hoc videatur impossibile, salte. Non repugnat, ut Deus conderet solum corpus

II.

Ambrosius.

Hieronym.

Damascen.

Anselm.

Rich. Victor.

Hugo Victor.

Alenſ.

Bonaent.

Altisidorens.

Gabriel.

Gillij comment. Theol.

PPPP 3

aliquid

aliquid tantæ magnitudinis , quanta est sphaera locabilitatis primi Angeli, qui proinde tunc temporis esset ubique , si verò loquamus in sensu conditionato , verè est proprietas Dei . Patet quoniam ad veritatem conditionalis , non requiritur veritas antecedentis , sed sat est habitudo connectionis inter antecedens , & cōsequens: hæc verò datur inter existentiam loci , & coexistentiam , sive præsentiam Dei ad ipsum: quæ habitudo non est inter existentiam loci , & coexistentiam alterius omnino rei: neque enim , si locus existit , opus est , vt res aliqua creata determinate sumpta in eo sit.

III.

Vt verò ad præsentiam aptitudinalem veniamus , quoniam aptitudines dignoscuntur ex actibus , ad quos sunt , explicandum est prius , qualis sit ubiquitas Deo propria , nulli alteri substantiæ accommodabilis. Omisis verò aliis rationibus , quæ à pluribus adducuntur: præcipua ratio ubiquitatis diuinæ , consistit in eo , vt ratione eiusdem singularis , ac simplicissimæ entitatis necessario sit in omnibus locis designabilibus interminabiliter . Ita Sanctus Thomas in 1. distinç. 37. quæst. 2. art. 2. & 1. part. quæst. 8. artic. 4. cum Sylvestro ibidem , Aegid. in 1. dist. 37. 2. part. primæ partis principalis quæst. 2. Richard. artic. 1. quæst. 3. Ocham. q. vñica , à lit. E. Gabriel quæst. vñica , art. 3. dub. 2. & 3. Bassolis qu. vñica , art. 2. Aquilan. quæst. vñica , art. 3. Marſilius quæst. 39. artic. 1. conclusio 4. Dico ratione eiusdem singularis , ac simplicissimæ entitatis , quoniam id , quod propriæ ac per se est alicubi , debet esse singulare ; nam vniuersalia per accidens , & ratione singularium sunt in loco , & quamvis admissa , & ad actum reducta possibilitate infiniti secundum quantitatem discretam : natura vniuersalis esset ubique , non tamen ratione eiusdem singularis entitatis , sed ratione vnius in uno loco , ratione alterius in alio , non tamen in omnibus ratione eiusdem. Addidi simplicissimæ ad declarandum modum indiuisibiliter existendi in loco , non ratione diversarum partium , vt sunt corpora , sed ratione eiusdem entitatis simplicissimæ , quæ est tota in toto , & tota in quavis parte: qua ratione excluditur corpus infinitū à consortio ubiquitatis diuinæ : nam esset quidem vbiq; ratione diversarū partium , non tamen ratione eiusdem indiuiduæ , & simplicissimæ entitatis. Addunt aliqui recentiores etiā substantias incorporeas non esse hoc modo præsentes locis , in quibus sunt: nam , quamvis substantia ipsa simplex

sit , atque indiuidua , modus tamen ipse præsentialitatis diuisibilis est , & ita nō est tota in toto , & totus in qualibet parte: quæadmodū , inquit , anima rationalis , tametsi indiuisibilis sit , nō tamen habet tota vniueniem cum qualibet parte , etenim , corrupta vniione ad aliq; partem , adhuc manet integra substantia animæ , & vnius ad reliquias partes: At verò essentia diuina ita est ubique , vt habeat ibidem totam substantiam , præsentia , atq; immensitatem; quādoquidem in Deo præsentia , quamvis concipiatur à nobis , vt modus immensitatis , re tamē ipsa non est ; sed ipsam etiā essentia diuina , à qua nullo modo distinguitur ex natura rei. Ego verò non intelligo in Deo præsentia , vt quid intrinsecum , ac reale , idem cum Deitate , sed solum relationē ad rem , à qua Deus indistans est , fundata in immensitate , & indistincta Dei ad creaturas: hæc autem præsentia , vel etiā indistincta suo modo à nobis concipiatur vt diuisibilis : nam sublata re , vel loco , cui Deus præsens erat pro aliquo tempore , iam defineret etiam præsentia Dei erga rem illā , vel locū manente præsentia eiusdem erga alias creaturas. Quapropter , si ex eo , quod dissoluta vniione animæ cum una parte corporis , manet integra erga alias , colligitur esse diuisibilem , colligeretur etiam diuisibilem esse præsentiam Dei ad creaturas. Quod nō est absurdum: nam eadē est ratio præsentia , sive coexistentia Dei cum creaturis secundum tempus , ac secundum locū : coexistētiam verò secundum tempus esse diuisibilem ostendam tractat sequ. de xternitate cap. 17. eodem igitur modo est diuisibilis coexistentia secundum locum. Neq; vt hæc dicatur indiuisibilis simpliciter , sufficit esse indiuisibilem ipsam immensitatem , quæ est fundamentum huius præsentia: quoniam hæc non meretur nomen præsentie , cum semper , ac necessario conueniat Deo: præsentia verò contingenter. Eodem verò modo ipsa extensio virtualis substantiæ incorporæ creatæ est idem ex natura rei cum ipsa , & solum distinguitur penes contatum , & est omnino indiuisibilis tota in toto , & tota in quavis parte. Neque id , quod hæc sententia supponit , nempè Angelum in loco existentem habere modum quendam realem , ac diuisibilem distinctum ex natura rei à substantia Angeli , tantam habet probabilitatem , vt in eo fundar debeat distinctio inter modum existendi in loco proprium Dei , & modum creaturæ.

Cæteræ partes adiunctæ sunt ad explicandam negationem omnimodam terminacionis,

IV.

S. Thomas.
Sylvest.
Aegid.
Richardus.
Ochamus.
Gabriel.
Bassol.
Aquilan.
Marſilius.

tionis, quæ competit Deo: ratione cuius habet, ut quis loco designato adhuc possit esse in maiori: quia nullo clauditur, ac terminatur: non est autem possibilis creatura, quæ ratione eiusdem simplicis entitatis excludat omnem terminum. Ex quo sequitur propterea nō esse possibilem animam indivisibilem, quæ actum corpus infinitum, neque Angelum, qui virtute con naturali adæquari possit spatio infinito, quoniam anima indivisibilis eo, ceteris partibus, est perfectior, quo est informatum maioris corporis, & Angelus, quo maius spatum occupat: & proinde, siue hic naturaliter esse possit in spatio infinito, siue illa infinitum corpus actuare, uterque esset infinite perfectus secundum substantiam, quod falsum est. Si vero aliquis contendat id non regnare, adhuc eiusmodi Angelus, aut anima longè distarent à modo ubiquitatis diuinæ: hæc enim non solum habet negationem terminationis actualis, sed etiam potentialis: idcirco enim dixi necessario debere esse in omnibus locis: nam, si sit locus, Deus necessario in eo est, & ita non solum caret termino actuali: sed etiam capacitate, ut terminetur: at creature omnis, eti in aliquo casu admittetur esse actu ubique, possit tamen excludi ab aliqua parte loci, siue spatij illius immensi: nam anima, si in aliqua parte illius corporis infiniti dissolviatur harmonia dispositionum, quibus corpus redditur, apta, ac proxima materia animationis, definet in formare illam partem, & consequenter esse in illa: quo posito nō erit actu ubique. Item Angelus, quemadmodum, ut censet D. Thomas, non necessario est in sphæra adæquata suæ extensionis localis, sed pro libito se retrahit in minorem, ita posito illo eveniat posset has, vel illas partes infiniti se in destrere: & consequenter non esset actu ubique, neque careret terminatione potentiali, ut caret Deus, sine quo nullus locus est, aut esse potest.

V. Ex his patet quomodo aptitudinalis existentia Dei in omni loco sit proprietas ipsius. Et de hac intelligendi sunt sancti Patres, atque Doctores, cum dicunt proprium esse Dei, ut sit ubique: nempe aptitudine proxima ratione impenitatis, & actuali indistincti, si sit locus aliquis, aut res, cum negatione omnimoda terminationis, tam actualis, quam potentialis: quia ratio nulli creature conuenit, cum tamen competit semper Deo. Porro argumenta, quibus probatur hanc perfectionem conuenire etiam creaturis, facile diluuntur ex dictis: nam, licet admittamus dari infinita corpo-

ra in rerum natura, non proinde natura vniuersalis esset ubique per se, ratione eiusdem singularis naturæ, ut est Deus: orbis etiam vniuersus non est ubique per se, sed ratione partium, & habet terminacionem: nam ita est in omni loco per partes, ut non possit simul esse in alio, si detur: & ita continetur loco: corpus etiam infinitum non esset ratione eiusdem indivisibilis entitatis, sed ratione diuersarum partium. Angelum vero, aut animam repugnat esse extensiu infinitam, ut iam ostendit: ratio vero, cur potius repugnet hæc infinitas, quam corporis est, quoniam in corpore quemadmodum multiplicantur partes quantitatibus extensionis, ita multiplicantur partes substanciales, ex quo non colligitur infinitas intensiu perfectionis essentialis, sed solum extensiu partium integrantium: at in anima, vel Angelo, cum careant partibus, tota illa vis locabilitatis infinita sumenda est à perfectione essentiali infinita, quæ in creaturam non cadit. Si cui vero non videbitur absurdum dari substantiam spiritualem creatam infinite perfectam, vel infinitæ locabilitatis, quamvis sit finita secundum perfectionem essentialiem: respondebit adhuc ubiquitatem talis creature non esse eiusdem rationis cum diuina, quoniam hæc excludit etiam terminationem potentiali, illa vero nequaquam, ut paulo ante explicaui.

Argumentum, quo confirmabatur secunda pars assumptionis primi Syllogismi, solum probat esse ubique, quatenus dicit actualem præsentiam Dei ad creature, in sensu copulativo non esse proprietatem Dei, quod est verissimum: non vero quatenus dicit aptitudinem, vel etiam actualem in sensu conditionato, ut explicatum est. Ex eo vero, quod loci creati, ac res, in quibus Deus est, sint numero, ac magnitudine finitæ, non sequitur Deum habere terminum suæ impenitatis: quoniam ita est in rebus omnibus, ut sit extra illas non contentus, sed continens. Quia tamen hoc ultimo argumento attingitur celebris difficultas de existentia Dei in vacuo, quæ plurimum conducit ad agnoscendum modum impenitatis diuinæ, in sequentibus expeditur.

VI.

Deus non est in imaginaria capedine spatij ultra mundum.

CAPUT XVIII.

I.

Celebris est questio apud recentiores de existentia Dei, extra, vel supra mundum. Pro qua supponendum est Dei existentiam vel esse in aliquo, ut in loco, vel vt in re: item aliam esse potentiale, aliam actualiem. Item vacuum, sive inane posse considerari dupliciter, aut simpliciter, aut cum habitudine ad aliquid corpus, simpliciter quidem prout est pura negatio spatij veri sine vlo respectu, aut habitudine ad corpus intra, vel iuxta cuius extremas partes non est aliud corpus, quo pacto ante orbem conditum nihil omnino erat praeter inanitatem, quam nos concipi mus ad instar spatij cuiusdam in infinitum circunquaque diffusi cum capedine quadam potentiali ad recipienda corpora: cum habitudine vero ad corpus potest etiam concipi duobus modis: nempe vel intra concavitatem alicuius loci, quo pacto appellatur propriè vacuum à Philosopho, cùm vacuum diffiniens lib. 4. Physicor. t. 60. **E**s, inquit, locus carente corpore aptus tamē repleri: vel extra superficiem cōexam supremi cœli, quod Theologi nominare etiam solent vacuum. Triplex ergo est difficultas. Prima vtrum Deus sit in spatio ipso imaginario, quod concipi mus extra mundum. Secunda vtrum, si quo casu fieret vacuum intra mundum, esset in ipso. Tertia denique vtrum verè sit supra cœlum, & habeat respectu ultimæ superficiei ipsius præsentiam aliquam extrinsecam. Et quidem controuersiam non credo esse de existentia Dei potentiali: nam hæc aeterno Deo conuenit, quia potest esse in corporibus, quæ mole sua possunt vacuum illud explere, & loco eius succedere: ita ut iam nunc Deus sit sufficienter constitutus in actu primo, vt sit præsens illis corporibus, ac spatij realibus, si fierent, & explerentur inania, & vacua, in hoc enim conueniunt omnes doctores, ita expresse Altisiodorenſ. lib. 1. cap. vlt. quest. 1. ad 1. ex 3. loco positis, cuius sententiam approbat Nouo Castro in 1. distinct. 37. quest. vn. proposit. 1. in fine. Controversia igitur est de existentia Dei actuali in spatij imaginarijs.

II.

Quod primam attinet. Partem affirmantem sequuntur sunt aliqui antiqui, quo-

rum tacito nomine meminit Nouo Castro q. citata, & expresse tenet Maior eadem d. Maior. q. 2. & in 2. d. 1. q. 1. ad 8. Palatius in 1. d. Palatius. 37. disp. 2. Marsilius Ticinus lib. 2. de Immortalitate animæ, cap. 6. Fonseca lib. 5. Fonseca, Met. cap. 15. q. 9. sect. 4. Molina 1. p. q. 8. Molina, art. 1. dist. 3. Ostenditur vero in primis ex testimonij sacrarum literarum, in quibus dicitur Deus, *Excelsior cœlo*. Job 11. item Job 11. 3. Reg. 8. Cœli cœlorum te capere non possunt; 3. Reg. 8. Deinde vero auctoritate Parrum, quos referam cap. 20. qui aiunt Deum esse extra mundum: extra mundum vero non est aliud, quam spatium imaginarium. In particulari vero fauet D. Augustinus lib. 11. de Ciuitate Dei cap. 5. vbi sic habet. *An forte substantiam Dei, quam nec includunt, nec determinant, nec distendunt loco: sed de ea, sicut de Deo sentire dignum est, fatetur incorpores presentia ubiqz totam, tantis locorum extra mundum spatij absentem esse dicturi sunt, & uno tantum, atqz in comparatione illius infinitatis, tam exiguo loco, in quo mundus est, occupatam? non opinor eos irraciocinios progesuros.* Hæc August. quibus sententiam affirmantem Deum esse absentem ab illis locorum extra mundum spatij reiicit, vt vanam, atque absurdam. Accedit communis sensus hominum, *Etenim que sunt, inquit Aristoteles lib. 4. Physicor. t. 1. Omnes Aristot. existimant alicubi esse:* Et consequenter, quod nullibi est, nunquam existere: iuxta quem sensum loquitur Hugo Victor. lib. 1. Hugo VIII. de sacramentis p. 3. c. 17. *Quod nusquam est, inquietus, ipsum omnino nihil est.* Deus autem verè exitit, antequam quicquam faceret: ergo necessario fuit alicubi, non in locis, aut rebus creatis, que non erant: ergo in spatio illo imaginario. Si respondeatur sat esse, vt fuerit in semetipso, vt aiunt sancti Patres: obijcitur quoniam, vt probat Philosophus 4. Physicor. p. 4. nihil dicitur esse in semetipso, nisi minus propriè ratione partium, quatenus totum est in partibus, & partes in toto. Deus vero est expers partium, vt ratione ipsarum dicitur esse in se: quare non satisfit dicendo Deum esse, quia in se est: deinde vero esto Deum in se esse concedatur, id non sat est, vt sit alicubi: nam in sententia Philosophi supremum cœlum, quamvis in se ipso sit, nusquam tamen est, quia non est in loco distincto a se, & suis partibus.

Ratione vero ostenditur. Primum quoniam, si Deus non est in loco imaginario, nec fuit ante mundum conditum, incepit de nouo esse in spatio, in quo nunc est mundus:

inundus: Hoc vero fieri nequit ab ipse mutatione ipsius, quod repugnat: ergo est in loco imaginario. Assumptio vero probatur, quoniam non potest concipi quomodo essentia diuina absque villa mutatione incipiat de nouo esse praesens spatio, in quo antea non erat: nam, si non erat ibi, & modo est, aliunde venit: & consequenter per motum acquisiuit nouum vbi, & praesentiam ad spatiuum: quemadmodum Christus per veram mutationem sui incepit esse praesens spatio, quod post ascensionem occupauit supra cœlum empyreum: nam, sicut Christus non dicitur esse praesens eiusmodi spatio per denominationem extrinsecam à substantia Dei, sed per veram indistantiam, ac presentiam ad illud spatiuum, ita quoque substantia diuina non dicitur praesens ibi pèr accidens ratione corporis Christi: nam, si cogitatione singamus existentiam diuinam certo aliquo spatio distinctam, verbi gratia cœlo stellato, ita ut nequeat à Christi corpore extrinsecè denominari praesens spatio eiusdem corporis, deinde vero de nouo incipere esse praesentem ei spatio, in quo est corpus Christi, profecto denominaretur ab aliquo sibi intrinsecus inherente, quod absque mutatione intrinseca non posset aduenire de nouo: ergo nisi Deus concedatur esse in vacuo supra cœlum, cum incepit esse praesens humanitati Christi Domini, debuit mutari: si respondeatur negando consequentiā, quoniam Deus absque sui mutatione incipit esse praesens de nouo singulis creaturis, quæ de cursu temporum succidunt, & eodem modo sine mutatione potest de nouo coexistere spatio nouo, cui antea praesens nō erat, obiectuēt esse dispersionem: nam, cum Deus incipit esse praesens cœlo, aut alteri rei, inuoluitur extrinseca denomination, aut relatio orta ex praesentia cœli, ut dimanantis à Deo: ex quibus solum resultat in Deo denomination extrinseca, aut relatio rationis: cum vero dicitur esse, vbi cœlum est, neutrum horum includitur, sed solum id, quod ex parte Dei necessario supponitur ad hoc, ut eo ipso, quo res aliqua ibi existit, dicatur Deus existere in illa: quod fundamentum nequit aduenire de nouo absque mutatione ipsius: hoc igitur habuit Deus antequam corpus Christi ascenderet supra omnes cœlos, ut statim, ac peruenit illuc, cœperit ibidem coexistere humanitati illius, & consequenter iam antea ibi erat.

IV. Secundo ad omnem operationem præsupponitur indistantia operantis à loco vbi operatur: Deus autem operatus est

in spatio, in quo est mundus: ergo erat in illo antequam operaretur: & modo potest operari in infinito spatio imaginario supracœlum: ergo iam ibi est. Namque ut bene notauit Durandus in 1. dist. Durand. 37. quæst. 1. non minus colligitur praesentia diuina ex actuali operatione, quam ex potentia ad operandum: præsertim quia attributum immensitatis est prius attributo omnipotentiae: ergo etiam ipsius veluti actus, nempè existentia Dei in omni spatio, erit prius actione transeunte, quæ est actus omnipotentiae. Tertio, si Deus crearet extra mundum corpus aliquod non contiguum cœlo, & simul cum illo Angelum existentem totum in eo corpore, & in quauis parte illius: deinde vero nulla facta mutatione in Angelo permetteret corpus illud in nihilum redigi, Angelus maneret in vacuo: ergo eti m Deus, quoniam esset in Angelo: & eod m Angelo in nihilum redacto maneret ibidem. Ex qua suppositione sumitur aliud argumentum: nam, si corpus illud, & Angelus essent distantes à cœlo empyreo, diuina substantia esset à se ipsa quodammodo diuisa, nempè existens in extremis, & non in medio: quod est absurdum: Ultimo Deus ratione infinitæ perfectionis est tam perfectus, ut nihil secundum perfectionem maius cogitari possit, & quia est infinite bonus, nihil eo melius cogitar potest, & quia est æternus in duratione, nihil eo magis durare fangi potest: ergo etiam, quia est immensus, hoc est magnitudinis infinitæ, debet esse in tanto spatio, ita ut non possit cogitari aliquid esse in maiore: at si non est extra mundum in vacuo, non repugnat, ut cogitetur aliquid esse in majori spatio.

Dicendum est tamen Deum non esse in ipso spatio imaginario. Hæc est expressa Richard. in 1. d. 37. art. 1. q. 4. Scot. q. vn. in fine corporis cum Lych. ibid. & Bargio. §. 1. Nouo Castro ibidem q. vn. proposit. 1. Mars. q. 39. art. 2. ad 8. principale. Capreol. in 1. d. 37. q. vn. ad 4. Scotti contra primam conclusionem, Hispalens. ibidem, quæst. vnica, art. 4. ad 4. Scotti contra 1. conclusionem, & est communis Thomistarum. Nam hi, cum afferant Deum non esse aliter in aliquo, quam per operationem, & in vacuo non sit illa operatio Dei ad extra, consequenter dicunt Deum non esse in vacuo: sed cum hoc fundamentum supra reiecerim, alio opus est. Inprimis vero nititur hæc assertio manifestis Patrum testimonijs negantium Deum ante orbem conditum fuisse alibi, quæ in se: ita Tertull. lib. contra

Tertullian.

V.

Richardus.
Scot.
Lychetus.
Bargius.
Nouo Castro.
Marsil.
Capreol.
Hispalens.

Præream

Augustinus.

Alcuinus.
Bernard.

Aristot.

Aristot.

Praxeam cap. 5. Augustin. in id Psalm. 122. ex parte omnipotentiae diuinæ.
Qui habitat in celo. Alcuinus lib. 2. de Trinitate cap. 5. Bernard. lib. 5. de consideratione cap. 6. in fine, vbi, cùm docuisset Deum esse in omni loco creato, subiungit: *Alias vero ubi erat, ante quam mundus fueret, ibi est: non est, quod queras ultra, ubi erat: præter ipsum nihil erat: ergo in se ipso erat.* Hæc Bernard. qui breuiter perstrinxit huius assertio[n]is fundamentum, quod est huiusmodi. Præsentia realis in altero requirit actualem existentiam eius, quod est terminus præsentiae: in eo enim, quod non est, nihil omnino esse potest: sicut enim id, quod nō est, nusquam est, vt ait Philosophus lib. 4. Physicor. text. 1. ita etiam in ipso nihil est: etenim ad coexistentiam, siue præsentiam requirit mutuus contactus extremorum, qui non nisi inter res actu existentes datur: quapropter dixit idem Philosophus lib. citato, text. 18. *Semper id, quod alicubi est, & ipsum esse aliquid, & aliud aliquid extra ipsum:* Alioquin dici posset Deum iam modo coexistere actu rebus futuris, immo, & possibilibus, quæ nunquam erunt: siquid hæc sunt vera entia, & habent potentiam logican, ut sint, quæ, cùm nitatur rei essentia, verius meretur nomen potentiae, quam capacitas illa vacui imaginaria: cùm igitur ante orbem conditum nihil omnino fuerit, sed pura inanitas, dici nequit Deum fuisse alibi, quam in se ipso: aut fuisse in spatio imaginario. Et confirmatur, quoniam non plus habet entitatis, aut veritatis illud spatum imaginarium, quā chymæra, aut aliud ens fictitium: Deus autem nō est in chymæra secundum realem præsentiam: ergo neque in spatio imaginario. Patet consequentia, quoniam utrumque non habet aliud esse, quam fictum ab intellectu nostro: nam spatum imaginarium non est ens positivum, ut colligitur ab Aristotele lib. 4. Physic. t. 37. nam si essetens, nunc etiam maneret simul cum alijs corporibus, quæ successivè occupant idem spatum loci, quod tamen Aristot. impugnat, non est priuatio quoniam hæc supponit subiectum, cui conueniat, at vero extra celum nihil omnino est, cui hæc priuatio competit: non pura negatio; non enim appetit forma, quam neget, quæ etiam non competit entibus fictitijs, si quis respondeat esse non repugnantiam, ut recipiantur, ac fiuant in eo spatio substantiae corporeæ. Contra, non repugnantia omnis, & aptitudo habet modum potentiae passiuæ: hæc vero fundari debet in aliquo actu: ergo si supra celum nihil est, etiam non est non repugnantia: sed tota hæc potentia se habet

Te[stimonia] sacrarum literarum, & sanctorum Patrum non probant Deum esse in ipso vacuo sublata omni habitudine ad aliquid positivum, ut modo loquimur: Ex eo enim, quod dicant Deum non capi celo, aut mundo, vel esse extra mundum, vel supra celum, minimè sequitur esse in ipsa inanitate, sed habere existentiam cum diuersis negationibus, & habitudinibus ad mundum, vel celum, in quo est, vt in sequentibus explicabo. Quod vero attinet ad verba D. Augustini ibidem adducta respondet esse intelligenda ratione distantiae potentialis, qua Deus est supra celum sub ea dispositione, ut ex vi ipsius Deus sit in actu primo ad coexistentium cuius corpori, vel loco, si supra celum crearetur: August. enim solum intendit Deum nō ita esse in hoc mundo, ut in illo concludatur, quod colligitur ex discursu eiusdem Augustini, loquebatur enim ex suppositione aduersus eos Philosophos, qui contendebant mundum fuisse ab æternio, eo quod existimarent Deum non potuisse cessare ab operando in infinitis temporum spatij, quam ante mundum conditum cogitabant: contra quos arguit, ut similiter cogitent extra mundū infinita locorum spatia, & reddant rationē, cur ibi Deus ab opere cesseret. Quia vero respondere aliquis posset, Deum non esse in illis, & idcirco non operari, intulit non esse dicendum Deum inde absesse: quemadmodum ex ipsorum sententia nō aberat ab infinitis spatij temporum præteritorum: deinde vero in fine capituli recitans responsionem ipsorum, qua dicunt spatia eiusmodi extra mundum esse fictitia, non eam reprobat, sed admittit, & applicat ad spatia temporum his verbis: *Quod, si dicunt inane esse hominum cogitationes, responderet eis isto modo inane homines cogitare præterita tempora vacationis Dei, cùm nullum tempus sit ante mundum:* Si inaniter utrumque cogitatur, inaniter etiam dicitur Deum fuisse actu in tempore imaginario, vel nunc esse in loco fictitio supra celum: & idem, quemadmodum hæc est falsa: *Deus fuit in spatio temporis imaginarij, ante mundum conditum:* Quia spatum eiusmodi nihil est, ita hæc est falsa, *Deus est in spatiis loci imaginarij extramundum,* quia eiusmodi spatia nihil sunt. Populari hominum sensu, quem refert Aristoteles, opponitur auctor[is] eiusdem Aristotelis, qui cap. 9. lib. 4. Physic. ex instituto probat dari corpus, quod non sit in loco: id nimur, extra quod non est aliud corpus: ideoque eodem capite texti. 45. *Celum, inquit, sicut*

dicitum

dictum est, non ait alicubi totum, siquidem nullum corpus ipsum continet: Ex quibus constat de mente Philosophi posse aliquid existere, quin sit alicubi, hoc est in aliquo loco. Et hoc modo antequam mundus fieret, Deus nullibi erat, hoc est in nullo loco, nec tamen propterea absolu-
te non erat: quoniam licet non esset alicubi, in se ipso tamen erat. Hugo autem Victorin, idèò verè dicit; *Quod nisquam est, nihil omnino esse*, quia accipit alicubi, vel vbique esse, non solum pro existentia in alio: sed etiam in seipso, vt patet ex summa sententiar. tractat. i. cap. 4. quo sensu manifestum est, nihil omnino esse, quod nisquam est. Aristot. autem quatenus afferit nihil esse in semetipso, intel-
ligi debet de proprio existendi modo: non vero de quoctinque: nam, quamvis nihil in semetipso sit propriè velut in loco, qui semper est aliquid extrinsecum, & distin-
ctum à locato, id tamen quod non indi-
get loco, vt sit, & reuera exigit, quamvis nihil omnino aliud sit, merito dicitur esse in semetipso ratione independentiæ ab ex-
traneo, & propriæ sufficientiæ, vt sit: & hoc modo Deus est in semetipso iuxta
communè loquendi modum sanctorum:
ratione cuius independentiæ, & sufficien-
tiæ immensitatis diuinæ, dixit Plotin.
Enead. 6. lib. 8. cap. 16. potius dicendum
q̄ Deus sit ipsum vbique quā quod ipse sit
vbique: quo etiam modo loquitur Hugo
Victorin, & Scholastici citati cap. 17. nu.
2. quatenus aiunt, sicut semper esse signifi-
cat aeternitatem, ita etiam vbique esse im-
mensitatem: non igitur mirum si Deus,
cūm non alibi, quam in se ipso sit, vbi-
que esse dicatur, quia ratione immensi-
tatis est ipsum vbique, ipse sibi locus adae-
quatius.

VII. Ad primum argumentum neganda est assumptio; Et ad probationem sumptam ab exemplo corporis Christi respondetur, etiam corpus Christi non esse in spatio ipso imaginario, sed esse supra cœlum, quo per modum peruenit: in Deo vero est disparatio, quoniam iam modo est supra cœlum, & in se existens eo modo, vt ex vi ipsius absque mutatione sui possit coexistere cuius corpori, si ponatur supra cœlum: at vero corpus Christi est circumscripsum loco, neque quando erat in terris, erat taliter dispositum, vt ratione suæ quantitatis absque vlla mutatione respondet, ut parti cœli, supra quam stat, & ita probanda est solutio ibidē assignata. Ad cuius impugna-
tionem responderetur in primis, terminum, vbi, aut significare locum extrinsecum, aut

spatium intrinsecum, in quo res est: si signi-
ficetur locus extrinsecus, necessario conno-
tari debet existentia ipsius: nam in loco non existente nihil est: si vero significetur spatium intrinsecum, adhuc opus est conno-
tatione rei corporeæ, sine cuius positio-
ne spatium nihil est: & consequenter ne-
quit esse extrinsecum coexistentiæ vllius
rei: quare supra cœlum, nec fuit antea, nec
modo est aliquid spatium distinctū re ipsa
à corpore Christi, & eius quantitate: & pro-
inde Deus verè dicitur esse in humanitate
Christi, & in spatio, in quo ipsa est, per so-
lam positionem humanitatis, ac spati supra
cœlum. Verum inquiet aliquis Christum
modo esse in diuerso spatio, ac erat quando
versabatur in terra: quare illud esse aliquid
distinctum à proprijs dimensionibus. Ad
hoc distinguendum est antecedens: nam, si
intelligatur per se de spatio positivo est fal-
sum: erat enim Christus in terris in pro-
prijs dimensionibus, in quibus consistit ra-
tio positiva spati, in quo modo est, si vero
intelligatur quoad connotatum, conce-
dendum est: quoniam spatium connotat
immobilitatem per respectum ad diuersa
puncta immobilia, quemadmodum locus:
& quoniam mutatur in Christo hæc con-
notatio, idcirco variatur spatium quoad
connotatum, & non quoad posituum. At
vero Deus antequam Christus Dominus
penetraret ad locum, in quo modo est, erat
præsens ipsi connotato, hoc est ultimis par-
tibus cœli empyrei, quas Christus tangit
plantis: & ratione quarum dicitur esse in
hoc loco designato: & idcirco Deus ex eo,
quod incipiat ibidem de nouo coexistere
Christo, non mutatur: quoniam habet pre-
sentiam ad humanitatem Christi, & eius di-
mensiones cum noua connotatione ad cer-
tum locum empyrei: ratione cuius conno-
tati dicitur Deus modo esse in dimensioni-
bus, vt in diuerso spatio: non quod ab ipsis
vnquam absuerit, sed quia illæ ratione di-
uersi connotati habent rationē diuersi spa-
tij. Et ita patet quomodo Deus sine muta-
tione sui per solam positionem extremitati
incipiat esse in illo. Quod si velint Deum in
se ipso ratione propriæ immensitatis suffi-
cienter esse constitutum in actu primo, vt
coexistat creature, si ponatur in vacuo, id
verissimum est: verum ex hoc nō sequitur,
vt sit in vacuo, quemadmodū cœlum em-
pyreum ratione propriæ qualitatis aptum
est respondere alteri corpori, si immediate
supra ipsum creetur à Deo: nec tamen ex
parte superiori est alicubi, aut in vacuo.

Solutio secundi argument. patet ex
dictis cap. 6. Ad agendum enim actione
creativa

creatiua de nouo nō exigitur actualis præsentia Dei ad effectum, vel spatiu[m], quod non est: & idcirco nequit esse terminus coexistentiæ, vel præsentia: Sed sat est aptitudo proxima, vt posito termino agens sit statim præsens, vbi operatur. Ad obiectionem ex Durando respondeo existente spatio, ac subiecto recte ex potentia ad operandum colligi actualem præsentiam: quoniam, si datis terminis, ad quos haberit posit habitudo præsentia, substantia non est præsens, profecto neque operabitur, quoniam erit verè distans ab ijs: à distante autem, vt sic non potest esse, aut dependere effectus. Quod locum nō habet, quando non dantur termini coexistentiæ, tunc enim agens de se potest ita esse dispositum, vt sit aptum coexistere illis, si dentur: quod sat est ad agendum. Ad alteram obiectionem respondeo formas attributales, quæ habent aliquam habitudinem ad creaturas, duplicum habere actum, alterum intrinsecum, & quasi formalem, quomodo immensitas constituit Deum interminabilem loco, omnipotentia potenter operari: alterum extrinsecum, & secundarium, qualis est actualis præsentia, quæ respondet immensitati, & actualis operatio, quæ respondet omnipotentia: & intrinsecos quidem, quoad rationem prioritatis, sequi ordinem formarum, à quibus sunt, vt patet: extrinsecos vero nequaquam: vt videre est in attributo scientia practicæ, & potentia executiæ: etenim prius nostro intelligendi modo est Deus sciens, quam potens operari: concipimus enim scientiam, vt regulam potentia, & tamen in ipso opere non prior est effectus scientia, quam omnipotentia: ideoque cum esse actu in rebus sit veluti actus extrinsecus immensitatis, non opus est, vt sit semper prior operatione, quæ est actus omnipotentia.

IX.
Nuno Castro.
Propter tertium argumentum Nouo Castro vbi supra cum propositione prima absolute negasset Deum esse in vacuo supra cœlum, rursus proposit. 3. concedit posse in illo esse: Immerito tamen, quid enim post Angelianihilationem haberet Deus in spatio imaginario, quod modo nō habeat? et si modo non est in illo, quia nulla res est in nihilo, etiam facta illa hypotheci non est, quoniam ipsa non dat esse spatio illi. Est vero respondendum facta illa suppositione Angelum adhuc non manere in vacuo: quoniam, vt iam dixi, in eo, quod non est, nihil existit. At inquires, Angelus ille existeret, non in pleno: ergo in vacuo, quoniam quidquid est, in alterutro

horum est. Neganda eit consequentia, & medium, quod ad illam probandam sumitur: nam vt ait Aristot. lib. 4. Physic. t. 45. supremum cœlum est: & tamen nullibi est secundum se totum, hoc est in nullo loco. Et hoc modo se haberet ille Angelus: esset enim extra mundum, & idcirco non in pleno: vacuum vero præcisè sumptum cum abstractione à loco nihil est, & idcirco Angelus in ipso non esset, sed in se. Ad argumentum vero, quod ex eadem suppositione sumitur neganda est sequela: nam substantia rei non censetur diuisa eo, quod sit interrupta coexistentia ipsius ad aliam rem, quomodo anima nostra non est diuisa, etiamsi partes, quas informat, inter se aliqua ex parte diuidantur, sed plenior huius argumenti solutio constabit cap. sequent. Ad ultimum distinguendum est consequens: & si intelligatur de existentia actuali Dei in spatio, est neganda: concedenda vero, si intelligatur de potentiali. Ratio vero est quoniam existentia actualis Dei in spatio non est perfectio simpliciter, nec conuenit Deo necessario absque suppositione, sed posito spatio: qua vero ita conuenient non opus est, vt infinito modo conueniant: nam non opus est, vt crederet, ac tam perfectas creaturas, vt plures, ac maiores creare nequeat. At vero existentia potentialis conuenit necessario, & fundatur in immensitate: & idcirco non potest existere in tanto spacio, quin possit adhuc in maiore. Alia vero omnia, quæ in arguento adducuntur, conuenient necessario: & idcirco ex eo, quod est tam bonus, aperfectus, vt melior, ac perfectior nec esse, nec singi possit, minimè sequitur debere existere actu in tanto spacio, vt nequeat existere in maiore.

Deus erit in loco vacuo, si quo modo detur.

C A P V T X I X .

Expedita prima difficultate initio superioris cap. proposita, veniendum est ad secundam. Cuius negativa pars suadetur. Primo, quoniam eadem est ratio vacui contenti intra duo corpora, ac extra corpora diffusi: in vacuo secundo modo sumpto Deus non existit: ergo neque erit in vacuo prope modo accepto. Antecedens ostenditur, quoniam utriusque ratio consistit in negatione spatiij realis. Consequentia vero patet: quoniam, si idcirco non est in vacuo concipimus supra cœlum, quoniam est non

est non ens, & nequit esse terminus habitudinis eius, quod est in alio, et iam quia vacuum intra mundum est non ens, non poterit esse in illo. Secundo frustra, & sine fundamento dicitur Deum esse actu præsentem ibi, ubi nihil agit: non agit autem quidquam in vacuo, si detur: ergo non est in illo. Tertio, si dato loco vacuo intra mundum Deus in illo esset, necessario quoque erit in vacuo destruncto mundo: huius oppositum dictum est cap. proximo: ergo non potest esse in vacuo intra mundum. Maior patet, quoniam Deus non definit esse ubi aliquando fuit, nisi definit ipsum, in quo fuit: sed vacuum manet, etiam si dissoluatur corpus & locus, intra quem esse dicitur: ergo, si Deus sit in vacuo intra mundum, erit etiam in vacuo extra mundum, vel etiam in spatiis imaginarijs destructo mundo. Denique si Deus fecisset ab initio vacuum intra mundum, non esset in illo: ergo neque, si modo faciat, erit in ipso. Patet consequentia, quoniam ex parte ipsius est eadem immensitas, ex parte vacui eadem negatio spati corporis, ex parte loci eadem capacitas ad recipiendum intra se corpora: quod vero fuerit ab initio mundi, vel postea, parum facit ad præsentiam, vel existentiam Dei in ipso. Antecedens vero probatur, quoniam Deus non incipit esse de novo aliqui, nisi posito de novo termino coexistentiae, vel præsentiae, ut patet ex cap. præudente: ante mundum conditum Deus non erat in vacuo, sive spacio imaginario: si autem mundus crearetur remanente aliquo vacuo intra ipsum, non poneretur in eiusmodi vacuo nouus terminus coexistentiae, sive præsentiae diuinæ: ergo, si ab initio mundi fuisset vacuum intra ipsum, Deus nequaquam esset in illo.

II. Illi, qui rationem existendi in loco aiunt esse ipsam operationem, consequenter negare debet Deum esse in vacuo intra mundum. Econtra vero illi, qui asserunt Deum esse in spatiis imaginarijs extra cœlum, consequenter dicent esse in vacuo intra mundum, quoniam immensitas, ratione cuius Deus nostro intelligendi modo habet infinitam extensionem virtutalem, non minus est ratio existendi in loco vacuo, quam in infinitis spatiis imaginarijs extra cœlum, difficultas superest solum apud illos, qui censent ipsam, ut immensitatem esse rationem existendi in loco, & negant ipsum existere in spacio imaginario. Cuius decisio, ut melius intelligatur obbseruandum est vacuum propriæ

dictum, ut à Philosopho definitur lib. 4. *Aristot.* Physic. t. 60. & à nobis nunc accipitur, non esse puram negationem corporis occupantis locum, sed esse locum carentem corpore cum capacitate apta, ut repleatur: atque adeo, id, quod in vacuo esse dicitur, non habere respectum ad ipsam negationem, & capacitatem continendi corporis, sed ad locum, intra cuius ambitum corpus aliud recipi potest. Ad hoc autem, ut aliquid sit in loco non requiritur, ut secundum omnem suam magnitudinem reallem, vel virtualem illum attingat, sed solum sufficit, ut secundum aliquid illius sit immediate præsens extremis superficiebus loci, ut se habet sphæra terræ, & aquæ comparata aeri, non enim illum tangit secundum omnes partes suæ magnitudinis, sed solum secundum extimas, & tamen dicitur esse intra ambitum ipsius aëris: & quamvis per impossibile nihil nisi terra, & aqua esset intra hunc ambitum, ipsæ mole magnitudinis suæ totum illum replerent. Et quod in rebus corporeis ipso sensu apparet, in spiritualibus, & incorporeis ratio ostendit: nam, si Angelus haberet tantam sphæram, quantum est globus ex terra, & aqua conflatus, & se præsentialiter applicaret toti illi globo, verè diceretur esse in cōcau aëris: tum vero si terra, & aqua annihilarentur, non desineret Angelus esse ibidem, quoniam præsentia eius ad locum aëris non dependet ex terræ, vel aquæ existentia. Nec tamen tota eius magnitudo virtualis continget superficiem aëris, sed ratione eius haberet eum existendi modum, ut si rursus terra, & aqua fierent, absque mutatione sui coexisteret omnibus, & singulis partibus ipsarum.

Hoc posito dicendum est, si Deus comparetur cum ipsa vacuitate loci carentis corpore non magis esse in illa, quam in vacuo supra cœlum: si vero cum loco vacuo verè in illo esse. Hæc est expressa Bonavent. in I. distinc. 37. 2. p. distinctio-
Bonavent. nis art. 1. q. 2. ad vltimum. Prior pars est de mente eorundem, qui asserunt Deum non esse in spatiis imaginarijs, & iisdem rationibus probatur, quoniam hæc vacuitas est eodem modo non ens, atque illa quæ fingitur ultra cœlum: ergo non potest terminare relationem præsentiae. Posterior est de mente aientium Deum esse supra cœlum, & in spatiis imaginarijs. Ostendi vero potest ex dictis sanctorum asserentium Deum esse intra omnia, esse rebus omnibus interiorem: quod verum non esset, si dato loco vacuo non esset intra

Gillij comment. Theol.

Qqqq

illum,

III.

*Athanasius.**Augustinus.**Hilarius.**Hieronym.**Richardus.**Gregor.*

illum, ita vero loquuntur Athanasius de unitate et sempiterna substantia Trinitatis lib. 5. in fine. Augustinus lib. de essentia diuinitatis initio. Hilarius lib. 1. de Trinitate non longe a principio. Hieronymi in id Ezech. 40. Et introduxit me in atrium. Richardus Victorinus lib. 2. de Trinitate cap. 23. Gregorius lib. 2. moral. cap. 8. in id Iob cap. 1. Egressus est Satan a facie Domini. & hom. 17. in Ezechiel. a med. & alij. Respondebit aliquis sanctos Patres loqui de rebus, prout modo sunt: nunc autem omnia esse plena: & ideo non posse ex eorum dictis sumi argumentum ad probandum Deum fore in vacuo, si daretur. Verum sancti soli attendunt immensitatē Dei, quae nullis terminis circumscribitur, & a nullo excluditur: & ideo siue locus sit plenus, siue vacuus, intra illum esse volunt, quamuis id in particulari non dicant, sed absolute esse intra omnia.

IV.

Fundamentum vero sumitur primum ab indivisibilitate, & simplicitate diuinæ substantiæ. Nam, si non sit in loco vacuo, sequitur Deum esse prorsus diuisum a se facta aliqua hypothesi, nimis quod an-nihilet Deus cœlum Veneris: tunc enim Deus erit in celo solis, ac lunæ, in loco vero intermedio non erit: atque adeò ex omni parte erit a se diuisus. Hoc argumentum dissoluet aliquis dicendo procedere ex falsa imaginatione, qua concipimus Deum quasi distinctum, atque diffusum per ipsas creaturas, & rursus ijs abeuntibus constringi quodam modo, & coarctari in se ipso. Quod est merum fragmentum: nam Deus in se ipso est immensus, atque interminabilis: non magis extensus, quo est in pluribus, ac maioribus locorum spatijs: quia non minus in angustis, quam in lati totus est: vt ait D. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. quare esse, vel non esse in hoc, vel illo loco nihil intrinsecum illi addit, vel demit, sed solam relationem praesentia ortam ex positione creature, cui coexistit: & quemadmodum, si omnis creatura desineret esse, non dicetur Deus absolute non esse, ita ex eo, quod creature, quibus coexistit, inter se disiuntur, ac distantes sint, ipse a se diuisus haudquam existit: quemadmodum si supra cœlum empyreum collocarentur aliqua corpora, a se inuicem certis interuallis distan-tia, cœlum tamen immediate tangentia, illud non diceretur a se diuisum ex eo, quod haberet praesentiam ad illa corpora, non autem ad spatia vacua intermedia: quoniam substantia ipsius integritas, atque indivisibilitas, in pendet a praesentia ad alia corpora extra se: quod exemplum etsi non om-

nino, magna tamen ex parte rem declarat: magis enim unius, atque idem sibi, & independens ab alijs est Deus, quā cœlum empyreum a corporibus, magisque aptus ratione suæ immensitatis ad coexistendum rebus omnibus, quam cœlum empyreum ad coexistendum illis corporibus. Et ideo, cum in se ipso indivisus, & immensus existat, etiam si non sit actu in spatio illo inani, non proinde a se diuisus erit. Rem apertius explicat similitudo æternitatis comparata ad tempus: nam, si ponamus Deum cessante aliquantulum tempore per annihilationem uniuersi, rursus producere mundum cum ordine temporum similiter, qui modo est, non proinde dicemus durationem Dei suisse interruptam ex eo, quod tempora, quibus coexistit interrupta sint: nec in illa interruptione verum fuerit dicere: Deus existit in hoc spatio: siquidem tunc non erat spatum verum: itaque interruptio corrum, quibus Deus coexistit, non arguit illam interruptionem ipsius: & sicut, etiam si tempora interrumpantur, semper indivisibiliter existit in sua æternitate, ita licet loca, quibus coexistit, interiecto vacuo distincta sint, non proinde diuina substantia erit diuina a semetipsa.

Hec tamen solutio non eneruat argumentum, quoniam huc non agimus de coexistentia Dei ad creaturas: huc enim potest esse interrupta ratione connotata, quod importat: sicut enim creaturae ipsæ sunt disiuncte inter se, ita coexistencia est interrupta: nam Deus facta illa hypothesi coexistet in celo solis, ac lunæ, in medio, quorum, non haberet aliquid, cui coexistet. At vero existentia in loco non potest interrumpi, nisi desit locus: inter cœlum autem lunæ, & solis esset locus aptus repleti: & ideo si substantia aliqua sit in ipsis cœlis intime, & non in loco intermedio, vere erit a se disiuncta. In similitudine vero sumpta a celo empyreio est diversa ratio: nam illud esset solum præsens extrinsecè corporibus supra se positis, & proinde quamuis ea a se disiuncta sint, & consequenter non continuata præsentia cœli ad ipsa, non sequitur cœlum esse a se diuisum: Deus autem est intrinsecè præsens utique cœlo, ideoque si non est in medio apto recipere quamvis substantiam, est a se disiunctus secundum substantiam. Nam, si locus est capax substantiarum, & accommodatus terminus substantiarum, siue præsentiarum, qualiter substantia ad ipsum, non potest intellegi, quomodo talis substantia sit extra eum locum circumquaque præsens, & non intra ipsum, quin vere diuisa, & a se ipsa diuisa

V.

diuisa sit. Similitudo etiam sumpta aeternitate comparata tempori est longe diversa: nam substantiae corporeae interrupae, media aliqua capacitate habent rationem loci, & modum denominationis realis, quem tribuunt substantijs replentibus eam capedinem: & ideo, quod coexistit ipsis substantijs, quibus inest ratio loci, nisi etiam sit intra locum, a seipso diuulsum est, non enim definit existere, quia deest terminus in quo dicatur existere, sed quia ipsum est disiunctum a se, nec habet talen modum existendi, ut sit in loco, & substantijs ipsis, quae circumstant locum. At vero ex temporis interruptione non sumitur vlla denominatio realis ad re existentem inter finem vnius, & initium alterius: & idcirco, quamvis res non sit actu in spatio intermedio, quoniam re vera non est spatium, in quo sit, non sequitur ut sit duratio eius interrupta, quia potest existere in se vna, & indiuisa duratione.

VI. Secundo Deus est immensus: ergo est in loco vacuo. Patet consequentia, quoniam immensitas est magnitudo virtualis Dei, & equipollens quantitati infiniti: si vero esset corpus magnitudine infinitum esset in omni loco: ergo & Deus est in omni loco: vacuum vero intra mundum est locus carens corpore: quare Deus est in illo. Patet consequentia, quoniam non est major vis replendi locum magnitudinis corporeae distensione sui, quam immensitas diuina ratione sua extensionis virtualis. Et ideo, quemadmodum corpus infinitum non potest abesse vlli loco, Deus etiam non potest non esse in quoquis loco, etiam vacuo. Ut vero hoc clarius eluceat, supponamus esse vas plenum aqua, in quo Deus est, & vt in re, & vt in loco: in re quidem quatenus precise est intimus partibus substantiis vas, quatenus vero est indistans ab aqua contenta vase, habet indistantiam extrinsecam ad superficiem concauam vasis, etque in illo tanquam in loco. Si vero ponamus aquam in nihilum redigi, & impediri ingressum alterius corporis, Deus carebit habitudine coexistentiae ad aquam, quoniam haec iam non est, non vero praesentiae secundum superficiem conuexam vasis, quoniam nec Deus ipse in se, nec vas mutatum est: Et ideo si antea erat in vase, vel intra vas tanquam in loco, etiam modo est.

VII. Ad primum negandum est antecedens: quoniam vacuum proprium sumptum importat aliquid reale, in quo Deus est: improprium vero sumptum importat solam negationem, in qua nihil est, ut patet ex

dicitur. Ad secundum negandum est antecedens: non enim ratio existendi alicui est operatio ad extra, sed immensitas. Et ideo non repugnat, ut Deus sit etiam, ubi non operatur. Ad tertium neganda est maior propositio, & ad eius probationem distinguenda est assumptio: si enim vacuum sumatur improprium pro pura negatione repletionis per praesentiam corporis, concedenda est: sed in hoc sensu non est ad rem: non enim dicimus Deum esse in vacuo ita sumpto: si vero vacuum sumatur proprium, neganda est assumptio: cum enim sit locus carens corpore destructo loco ipsum quoque definit, & consequenter etiam Deus definit esse in illo. Ad ultimum neganda est sequela maioris: Et ad eius probationem dicendum est, si initio mundi crearetur locus vacuus, dari verum terminum coexistentiae, nimurum ipsum locum vacuum: nam si potest esse terminus coexistentiae alterius corporis intra illud contenti, cur non erit respectu Dei, cuius immensitas replet quidquid potest corpus replere.

Deum esse extra mundum, & supra cœlum ostenditur auctoritate scripturæ, Patrum, & Scholastico-rum.

C A P V T X X .

TAMETI Deus non sit in ipsa vacuitate, quam extra mundum, & supra cœlum animus noster fingit, adhuc dubitari potest utrum sit supra cœlum: nam corpus Christi Domini est supra cœlum empyreum, nec tamen est in ipsa vacuitate: eodemque modo, si Deus de novo crearet aliud cœlum supra empyreum, verè ac realiter esset supra illud, non tamen esset in vacuo: sicut nec ipsum empyreum est in vacuo propter rationem assignatam in superioribus: nempe quia vacuum nihil est: terminus autem coexistentiae, siue praesentiae realis debet esse aliquid reale. Hæc autem controversia dirimi potest auctoritate, & ratione: locum ab auctoritate tractabo hoc capite, rationum momenta expendam in sequente. In primis autem pro parte negante, nihil ex sacris literis adduci potest. Ex Patribus fauent relati cap. 18. num. 5. qui aiunt Deum, ante mundum conditum nullibi fuisse, nisi in se: Nam,

Gillij comment. Theol.

Q 999 2

si tunc

I.

si tunc nullibi fuit, & modo est in creaturis, planum est de mente horum Patrum Deum solum esse, vbi aliqua creatura est: extra mundum vero, aut supra cælum non est illa creatura: ergo neque Deus erit. Hoc argumento conuictus Nouo Castro, in 1. dñst. 37. q. vn. conclusione prima ait Deum non esse extra cælum, quoniam Patres interrogati vbi esset Deus ante mundum conditum, respondebant esse in se metipso, si vero crederent Deum esse in spatio infinito supra cælum, hanc, non ilam rationem dedissent.

Nouo Castro.
II.
Capreol.

Hispalens.

Ex Scholasticis eandem partem sequuntur præter Nouo Castro loco citato. Capreol. in 1. d. 37. q. vn. art. 2. ad 4. Scoti contra primam conclusionem. Hispal. q. vn. art. 4. ad 4. etiam Scoti contra primam conclusionem. & ferè recentiores Thomistæ, qui rationem existendi collocant in operatione Dei ad extra: nam, cum Deus nihil operetur extra mundum, si ratio existendi est operatio, non erit extra mundum. Pro eadem sententia refert Nouo Castro. Alti-
fiidores. Alensem, Bonavent. Scotum, & recentiores aliqui addunt Albertum, Ægi-
dium, Richardum, Durandum, Argenti-
niam, Gabrielem & Carthusianum, vnde colligunt hanc esse communem Theologorum sententiam: sed hi doctores vel sunt in opposita sententia, vel saltem huic non fauent, vt inferius constabit.

III.

Ioan. 12.
Caietan.

Ad Hebr. 11. Addunt alii qui locum illū Pauli, ad Hebr. 11. Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, air, adorem eum omnes Angeli eius. Sed hæc testimonia non sunt ad rem, non agunt enim de aduentu Verbi diuini ad nos per accessum localem, quasi ex loco, in quo erat, venerit ad locum, in quo non erat. Si enim facienda vis est in verbo, V-
ni, sicut ex illa colligitur fuisse antea in ter-
mino à quo, ita etiam colligi debet, non

tutio in termino ad quem: dicere autem verbū diuinum ante incarnationem non fuisse in mundo per realem presentiam ab-
surdum est, & hæreticum: quare ex illis verbis minimè colligitur Verbū diuinum esse extra cælum, sed esse in se, vel in
toto mundo, non eo modo, quo per incar-
nationem incepit esse in mundo. Accedit
quod eo loco nomine mundi non intelli-
gitur vniuersa moles creaturæ corporeæ,
sed orbis terrarum, in quo viuunt homi-
nes, de quo etiam loquitur Paul. cum ait,
Cum introducit primogenitum in orbem terra-
rum: Si ergo Caietan, ex dicto Christi col-
ligit illum fuisse antea extra mundum per
independentiam, & excellentiam sui esse
non vnitum humanitati rectè quidem, sin-
autē putat inferri ex illo dicto fuisse extra
cælum, non est audiendus.

Alia sunt testimonia, quibus Patres vtun-
tur, quæ, iuncta illorum interpretatione,

magnam vim habent ad hoc institutum. Primum habetur Ioh cap. ii. Excelsior cælo est: nam, quod excelsius est altero substanzia sua magnitudine, illud & æquat, & superat, ita vt respondeat toti spatio, in quo illud est, & adhuc supra illud extet, ac emi-
neat: si ergo Deus excelsior cælo est, supra summum eius verticem esse debet. Quo testi-
monio ad hoc institutum vtitur Gregorius

Gregorius:
ibidem, ex eo colligit omnia esse intra
Deum, quemadmodū locata intra locum,
qui est ipsis superior & exterior. Secundum
habetur 3. Reg. 8. & 2. Paralip. cap. 2. & 6. 3. Reg. 1.
Quem cæli cælorum capere non possunt, conso-
nat hymnus Ecclesiæ de Deipara, quem to-
tus non caput orbi.

: intelligi nequit unum es-
se intra aliud, & non capi, si simul non sit
extra illud: nam, quod continetur iisdem
terminis loci, quibus illud, verè ab ipso capi-
tur: Deus est intra mundum, & cælum,
vt docent communiter patres, & sumunt
ex locis scripturæ, quibus dicitur replere
orbem: si ergo non capitur debet esse extra
vtrunque. Ex quo testimonio eandem re-
ritatem probat Major q. 2. citata, & non
nulli recentiores. Tertium habetur Esai. 40.
40. Quis mensus est pugillo aquas, & cælos pal-
mo ponderavit? Quibus verbis significatur
Deum vniuersam cæli, acterra machinam
pugillo manus sua comprehendere: & sicut
manus manet exterior ijs, quæ pugno con-
tinet, ita Deus manet extra vniuersam
creaturn. Quod testimonium ad hoc
ipsum usurpat Patres Gregor. lib. 2. mor.
cap. 8. in id Iob 1. Egressus est Satan à face
Domini. Homil. 17. in Ezechiel. à medio.
Athanas. de vniata, ac sempiterna substantia

Athanasius.

Trini-

Trinitatis lib. v. in fine. Hieron. Iai. 66. initio, & in id Ezech. 40. Et introduxit me in atrium. Hilarius lib. i. de Trinitate nō longe à principio, & Petrus Damian. Epist. 4. de Dei omnipotenti cap. 6. Quartum de nique habetur Iai. 66. Caelum mibi sedes est: nam sicut sedens eminet, atque extat supra sedem, ita quoque Deus est supra celum. Quo testimonio hoc ipsum confirmat Athanas. Hilar. Hieron. Gregor. & Petrus Damianus locis citatis, & Cyrill. Hierosol. cateches 6. Vbi. Sedes, inquit, ipsi cælum, sed illud tamen excellit sedens.

Quod attinet ad Patres, quorum constans est hac de re sententia, nonnullos simul referam, qui vtuntur certis quibusdā loquendi modis, ex quibus institutum colligitur, aliorū verba in particulari expandam. In primis vero faciunt pro hac sententia omnes, qui aiunt Deum esse super cælos, supra mundum, supra omnia. Respondent recentiores illis loquendi modis noluisse Patres significare excessum diuinæ immensitatis super spatia locorum creatarum, sed diuinæ potentia super res omnes, quod colligunt ex Augustino lib. de natura boni contra Manichæum cap. 3. Vbi Deus, inquit, ita supra omnem creaturam modum est, super omnem speciem, supra omnem ordinem, nec spatiis locorum supra est, sed ineffabiliter & singulari potentia, à quo omnis modus, omnis species, omnis ordo. Hæc responsio simul cum verbis D. Aug. probat quidem Patres, quando aiunt Deum esse supra res creatas, aliquando significare voluisse excessum, & eminentiam diuinæ naturæ, vel potentiæ, quod gratis concedimus, & ita Patres sapè expresse affirmant Deum esse superiorum per potentiam? Gregor. & Petr. Damian. locis citatis, & auctor lib. de specul. cap. 32. & alij. Non tamen cœpimus semper posse in hoc sensu explicari, cum enim dicunt Deum esse ubique, vel aliquid simile, quo significant Deum esse præsentem rebus omnibus per suam immensitatem, & præterea adducere super cælos, supra omnia, & similia, manifeste significant velle se declarare excessum diuinæ magnitudinis virtualis super omnem magnitudinem & locum creatum. Ita vero loquitur S. Macharius Senior Aegyptius homil. 12. Deus, inquiens, est ubique, & super cælos. Damascen. lib. i. de fid. c. 16. Deus in circumscrip. cuncta replens, & supra omnia eminens, totus in omnibus, & totus super omnia. Et Elias Creten. in orat. i. apologeticam Nazianzen. pag. 41. Quis nescit eum ubiq. præsentem esse, omnia implete, & supra omnia esse? & in orat. 24. quæ est in Aegyptiorum aduentu pag. 633. Quis

locus Dei esse pos sit, qui cælum, ac terram implet, atq. ubique presens est, & omnia superat. Accedit quod Patres aliquando expresse declarant loquuntur de excessu diuinæ magnitudinis super omnem locum creatum, Damascenus.

lib. citato, c. 17. Dicit, inquit, ubique existens, & super omne ubique. In modo Concil. Ephesini. tom. i. cap. 6. ex sententia Cyrilli Alexan. drini assertur naturam diuinam esse omni termino, ac loco, etiam imaginario, superiorem.

VI.

Ad hunc etiam loquendi modum spectat, quod Patres dicunt Deum omnia creata excedere, supereminere, transcendere, & similia, quæ verba quamvis ab solute sumpta intelligi possent de excessu diuinarum perfectionum super creatas, tamen sapè non admittunt huiusmodi interpretationem, aperte enim significant excessum diuinæ immensitatis super omnem magnitudinem, & locum creatum. In primis enim Cyrillus Alexandr. locis citatis à Concil. Cyrill. Alex. Ephesini. tom. i. cap. 4. & tom. 6. cap. 1. expresse affirmat Deum immensitate sua omnia excedere, & Gregor. lib. 10. moral. Gregorius. cap. 7. in id Iob 11. Excelsior cælo est, cælo, inquit, est excelsior, quia incircumscriptione sui Spiritus cuncta transcendit. Deinde alij Patres, quamvis nō dicant quasi in actu signato diuinam immensitatem excedere omnem locum creatum, tamen assertentes Deum esse in omni loco, & in omni re, & illa omnia excedere, aperte significant loqui se de excessu immensitatis, non vero naturæ diuinæ. Ita vero loquuntur, Ambrosius. in id ad Ephes. 3. Ut positis comprehenderet que sit latitudo, &c. Sphera, inquiens, definito modo concluditur, Deus autem non solum implet omnia, sed & excedit, ut solus inef- fabilis, & infinitus habeatur. Cyrill. Hierosolym. cateches 6. In omnibus locis existens, à solim. nullo tamen comprehensus, sed ipsi cælum, sed illud tamen excellit sedens. Hilar. vbi supra, Hilarius. Nullus, inquiens, sine Deo, neque illius non in Deo locus est, inefi interior, & excedit exterior. Theodosius. Ancyra Episcopus hom. in Theodosius. Natalem versus finem habetur tom. 6. Concilij Ephesini cap. 10. In Christo, inquiens, omnis diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat, sed brevi miraculum? tota diuinitatis plenitudo in uno habitat corporaliter, & nihil tamen secundus reliqua omnia adimpler, & ita implet, ut universam creaturam excedat. Et Gregorius Gregorius. hom. 8. in Ezechiel paulò ante medium. Deus ubique est, & ubique totus, ponamus ante oculos mentis, quæ illa natura sit, quæ tenet omnia, implet omnia, circumplexitur omnia, superexcedit omnia. Similia dicit auctor lib. de Speculo cap. 2. apud Aug. tom. 9.

Augustinus.

Gillis comment. Theol.

Q. 999. 3

Secun-

VII.

Secundo faciunt illi Patres, qui aiunt Deum esse extra omnia, exteriorem rebus omnibus, vel ijs exterius, aut forinsecus circunfundi: Hoc argumentum co-
natur eludere recentiores aliqui Theologici dicentes hæc dicta esse à Patribus propter incircumscriptionem essentia diuinæ, quæ non est in loco circumscriptuæ, aut definitiæ: non vero quasi instar corporis sit extra creaturas. Verum, quamvis non sit ad modum corporis, est tam-
en ad modum Spiritus, si crearetur extra cœlum, extra quod etiam verè Deus habet existentiam actualiæ: si enim non habet, quomodo dici potest esse extra mundum, aut exterius rebus omnibus circunfundi, vt loquitur Hieronymus Isai. 66. initio, & in id Ezechiel. 40. Et introduxit me in atrium, & Hilar. vbi supra. Nam illud, quod nullo modo ha-
bet esse extra terminos alterius, sed so-
lum cum illo, & in illo existit, extra illud non est, neque exterius, aut forinsecus circundatur. Nec ad verita-
tem harum locutionum sufficit diuersitas secundum essentiam, ita vt diuina ratione suæ perfectionis creatas omnes quodammodo supergressa exterius am-
bit, continens omnem illarum per-
fectionem, & plures alias in infinitum: nam anima perfectior est corpore, item-
que dæmon, neque tamen illa dicitur esse exterior corpore, quod informat, vel hic corpore, quod obsidet. Acce-
dit quod Patres diuinam magnitudinem respiciunt cum ita loquuntur, vt patet apud Dionysium capit. nono, de diuin. nomin. Extrinsecus, inquiens, super om-
nen magnitudinem funditur. Hieronym. Isai. 66. initio. Ac ne arbitremur, in-
quiens, celo quoque, & terra Dei magni-
tudinem metiendam, in alio loco de eo legimus, qui tenet cœlum palmo, & terram pugillo, per qua ostenditur Deus, & forinsecus, & intrinsecus, & infusus, & circumfusus, dum & solio ambiente non concluditur, & pugillo concludit, & palmo. Gregor. Magn. citato libro secundo, moral. cap. octauo, & auctor libro de speculo capit. trigesimo secundo, Petr. Damian. Epistol. 4. de Dei omnipotentia capit. sexto. Exte-
rior, inquiunt, est per magnitudinem, & Alcuin. libro secundo, de Trinitate cap. quarto. Deus exterior est, vt omnia concludantur ab eo, non locali magnitudine, sed potentiæ præsentia, qua vbique præsens, & omnia illi præsentia. Si ratione præsentia omnia concludentis est rebus exterior, vtique non propter immensitatem perfectionis,

led magnitudinis virtualis dicitur exterior omnibus. Hoc ipsum expressit Isidor. libro primo, sentent. de summo bono cap. secundo §. tertio, sic enim ait: *Immensitas diuinae magnitudinis ita est, vt intelligamus eum intra omnia, sed non inclusum, extra omnia, sed non inclusum: & id est interiorum ut omnia contineat, id est exteriorum ut incircumscribat magnitudinis sue immensitate omnia concludat:* Quæ verba etiam usurpant auctor lib. de Augustinus, speculo, capit. 22. & Alcuin. loco citato. Idem aperte significant Patres, qui dicentes Deum esse ubique, vt significant excessum diuinæ immensitatis super omnia loca, addunt esse extra omnia. Ita Athanaf. Epist. 1. ad Serapion. de Spiritu sancto dicens *Verbum, & spiritum sanctum esse ubique, & extra omnia.* Et August. lib. de cogni-
tione veræ vitæ, cap. 29. *Vbique, scilicet in omnibus, & extra omnia est totus.* Præterea Richard. lib. 2. de Trinitate cap. 23. cuius verba rem optimè explicant. *Si essentia-
lier ubique est, ergo & ibi locus est, & ubi locus
non est: erit itaque, & intra omnem locum, &
extra omnem locum, erit supra, erit infra omnia,
intra omnia, extra omnia.* Sed quoniam sim-
plicis nature est Deus, non erit hic, & ibi per
partes diuisus, sed ubique totus. Erit itaque in
quantulacunque cuiuslibet parte totius totus, &
in toto totus, & extra totum totus: sic igitur
extra omnem locum totus in nullo loco concludi-
tur, &c. Ex quibus pater ipsum loqui de modo, quo Deus est ubique per es-
sentiæ, cùm vero hoc modo sit ratione im-
mensitatis, quando ait esse intra, & extra,
ratione eiusdem intelligit: quod magis patet ex eo, quod ait esse intra, & extra om-
nen locum: extra locum enim solum est
res ratione suæ magnitudinis propriæ, vel
virtualis, quæ non capitur loco, sed ex-
tra illum manet. Athanaf. utem lib. 5. de vniuersitate & sempiterna substantia Trinit. cit. cùm dixisset Deum omnia continerere interius, & exterius, vt indicet se loqui de magnitudine, qua respondet locis creatis, subdit, *Vt vbique præsens est hæc indiscretæ nipi-
terna Trinitas.* Præterea Augustin. lib. de effentia diuinitatis initio. *Extra omnia, in-
quit, est, sed non exclusus, intra omnia est, sed
non inclusus.* Quæ verba etiam usurpant Isi-
dor. lib. 1. sentent. de summo bono cap. 2. §. 3. Alcuin. lib. 2. de Trinit. cap. 4. auctor. lib. de speculo, cap. 22. quemadmodum Deus intra omnia est ratione magnitudinis, ita ratione eiusdem extra omnia esse di-
citur ab his Patribus. Tandem id est auctor lib. de speculo cap. 2. cùm Deo loquens. *Quo ergo, inquit, te inuoco, cum in te sim, aut in
de venis in me? quo ergo recedam, quo ibo? Extra
cœlum,*

cælum, & terram fortasse, ut inde venias
in me Deus meus, qui dixit, cælum & ter-
ram ego impleo? capiant ergo te cælum, &
terra, quoniam tu implexus es; an implexus, & re-
stas quod te non capiunt? & quo refundis quid-
quid implexo cælo, & terra ex te restat? An nè
opus habes, ut à quo quam contineras, qui con-
tinens omnia, quoniam qua implexus continendo
implexus?

VIII. Tertiò confirmatur autoritate illoru-
m Patrum, qui aiunt Deum circum-
continere, complecti, concludere, am-
bire, circumdare omnem rem, vel lo-
cum: sanè verba illa circumcontinere,
complecti, circumdare excessum signi-
flicant magnitudinis virtualis Dei, que ita
est præsens rebus omnibus, ac locis, vt
tamen illa ~~velto~~ finu suæ immensitatis
ambiat, ac circundet. Quamvis autem
Deus continere dicatur res aetiue per
potentiam, Patres tamen prædictis ver-
bis videntes non potentiam respiciunt, sed
immensitatem, qua omnia circumplete-
tur ipse exterius assiftens, ut patet ex Ire-
næo libro secundo aduersus hæreses cap.
2. vbi, cùm oporteat, inquit, Deum omnia cir-
cumcontinere, ipsum autem contineri à nem-
ine. Quemadmodum negat Deum conti-
neri ab aliquo continentia locali, simili-
ter affirmit ipsum circumcontinere omnia
virtuali magnitudine. Origen. lib. 7.
contra Celsum, paulò ante medium: Com-
pletens inquit, omnia, cum ipsum nihil posse
capere. Sane cùm ait, Deum non capi à
creaturis, de inclusione loquitur magni-
tudinis: atque adeo, cùm ait ipsum com-
plete omnia, ratione eiusdem magnitudinis intelligit; & in id Job. cap. 1. Vener-
unt Angeli Dei, ut starent ante Deum: hæc
duo coniungit, ~~vniuersa~~ eius circumdat vir-
tus, cuncta et magnitudo: & ideo
non est idem apud ipsum continere mag-
nitudine, ac vi, potentiaque activa. Gregor.
homil. 8. in Ezech. cit. postquam dixer-
at Deum omnia implere, addit etiam cir-
complecti, ut significaret diuinæ magni-
tudinis immensitatem; similiter loquitur
Autor lib. de Speculo, capit. 6. ratione er-
iam magnitudinis, & immensitatis Deum
omnia circumdare docet Gregor. lib. se-
cundo Moral. cit. & lib. decimosexto, ca-
pit. decimoquinto, in id Job. 24. Si ad
Orientem venero, non apparet: Ethomil. 17.
in Ezechiel. à medio. Autor lib. de Speculo
cap. trigesimo secundo. August. lib. 7.
confess. cap. quinto. Deum ait ambire to-
tam maslam creaturarum, ut immensum
mare spongiam in seimmersam. Gregor.
libr. secundo Moral. cit. ait Deum exte-

rius omnia ambire, quod ratione magni-
tudinis intelligit, ibidem enim dixerat
Deum esse exteriorē per magnitudi-
nem. Isidor. vbi suprà, ideo exterior est, ut
magnitudinis sua immensitate omnia concludat:
Quæ verba etiam usurpat Alcuin. cit. &
Autor lib. de Speculo, cap. 22. Deniq; Pe-
trus Damiani Epistol. citata, Dominus, in-
quit, per Prophetam dicit cælum mihi sedes est,
terra autem scabellum pedum meorum, rarus
que de eo scriptum est, cælum metitur palmo, &
omnem terram pugillo concludit. Sedi quippe,
cui presidet, interior, & superior manet. Nam
per id cælum palmo metiens, & terram pugillo
concludens ostenditur, quod ipse sit circumqua-
que cunctis rebus, quas creauit exterior, id nam-
que, quod interius concluditur, à concludente ex-
teriorius continetur. Per sedem ergo, cui presidet,
esse interius, & supra perpenditur, per pugillum
vero, quo continet, esse exteriorius, subterque signu-
ficiatur, quia enim ipse manet intra omnia, ipse
extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia,
& superior est per potentiam, & inferior est per
sustentationem, & exterior est per magnitudinem,
& interior est per subtilitatem. Si Deus
est cunctis rebus, quas creauit, circumqua-
que exterior, profecto concipi debet vni-
dique circumfusus mundo: hoc au-
terius nequit, nisi designata quavis parte su-
perficie conuexæ cæli empyrei, verum
sit dicere Deus est suprà, vel extra hanc
partem: quod si verum est, vtique Deus
non dissimiliter est supra illum, ac esset
quavis alia res ab ea indistans. Argumen-
tatur autem ab analogia rei corporalis, qua
alia concluditur, est enim illi exterior: &
ideo, sicut corpus gremio suo aliud con-
cludens est illi ratione magnitudinis suæ ex-
teriorius præsens, ita Deus creaturas oës cir-
cundans, & continens deber omnibus esse
præsens exteriorius vera, & reali præsentia
suæ immensitatis. Non perpendo singilla-
tim cetera verba, quæ satis declarant no-
stram sententiam, quia ipsa per se clara sunt,
& longum esset singula considerare.

Denique idem colligitur ex eo, quod
Patres aiunt creature esse intra Deum, ni-
hil extra illum esse, & similia. Ita Origen.
in illa verba Job. capit. 1. Venerunt Angeli
Dei, ut starent ante Deum. Ambros. vbi fu-
pra: Nec enim Deus clauditur, sed omnia in se
habet, ut solus ineffabilis, & infinitus habeatur.
Similia dicit Hilarius, lib. primo de Tri-
nitate non longe à principio. Atque ita,
inquiens, totus ipse intra, extra quæ se con-
tinens, neque infinitus abesse à cunctis, neque
cuncta ei, qui infinitus est, non inest. Hi-
ronym. in verba illa Job. 11. Excelsior ea
lo est, credimus, quod ubique est Deus, & intra

Isidor.

Alcuin.

Augustin.

Petr. Damia.

IX.

Origen.

Ambrosius.

Hilarius.

Hieronym.

Gregorius.

eum omnia, que ab eo creatas sunt, continentur. Gregor. lib. 16. Moral. cap. 15. in illa verba Iob. vigesimoquarto. Si ad Orientem venero, vbi sic ait, incircumscripsit Spiritus omnia intra se ipsum habet, quatenus, & implendo circundat, & circundando implet, & cat. Isidorus vbi supra: Verum ne, qua creatas sunt, extra Deum essent, Deus exterior est, ut omnia concludantur ab eo. Similia dicit Alcuinus vbi supra: & Autor libro primo de Speculo, capit. vigesimosecundo. Cum vero haec locutiones propriæ non sint, habeant tamen aliquid proportionale in Deo respondens, ratione cuius omnia intra ipsum dicantur esse, non aliter id intelligi potest, quam ratione magnitudinis virtualis ipsius, qua ita exsistit in se omnia circumplexens, & ambientis presentia substantiae suæ, vt aer ambit aues in ipso volantes, mare pisces, & omne corpus ingens, ac fluidum minuta corpora intra ipsum comprehensa. Quam rem egregia similitudine explicavit Augustin. lib. 7. confess. cap. quinto, constituta ante oculos mentis massa omnium creaturarum cum Deo loquens; Concipiebam, inquit, te Domine ex omni parte ambientem eam, & penetrantem, sed usquequamque infinitum, tanquam si mare esset ubique, & vndeque per insensu spatia infinitum solum mare, & haberet intra se spongeam quamlibet magnam, sed finitam tamen, plena esset spongea ex omni sua parte ex immenso mari, sic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam, & dicebam. Si comparatio Augustini vlo modo quadrat in rem, de qua agit: ita se habet diuina substantia vastitate suæ immensitatis ad vniuersam creaturam, ut vastissimum mare ad spongiam ipsi immersam: est vero mare spongea illi extrinsecus undequeque præsens: similicet ergo Deus est extra creaturam, illi tamen immediate præsens.

X.

Athenagoras.

Magn. Dionys.

nyssum de magnitudine virtutis Dei, quæ recurrit cum immensitate, vel saltem illam includit, patet ex verbis ipsis: ait vero eam extrinsecus super omnem magnitudinem fundi, & supra expandi: ergo censem à parte superiori supereminere, atque adesse conuexæ superficie cœli empyrei: quid enim aliud significant verba illa fundi, atque expandi? nisi substantia diuina adit undequeque præsens ex superiori, atque exrema parte mundi, non verè dicitur fundi, & expandi, quantumlibet in se sit infinita: verba enim illa propriè accommodantur rebus corporeis, quæ protensione magnitudinis suæ circum aliud corpus diffunduntur: in Deo autem deest quidem dilatatio, ac protensio, cum sit incorporeus, ac summe simplex, dari tamen debet aliquid, ratione cuius dicitur superfundi, & expandi: nec sat est purus modus existendi absque illa habitudine præsentis extrinsecæ ad concretam mundi partem, vel existentiaz extra terminos illius.

Audiamus etiam Diu. Gregor. hoc ipsum fusæ, ac dilucide declarantem libr. 2. Moral. capit. 8. in id. Iob. 1. Egressusque est Satan à facie Domini. Quo exitur, inquit, ab eo, qui ubique est? hinc namque est, quod Dominus dicit, celum milibus scilicet, terra autem scilicet bellum pedum meorum: hinc rursum de eo scriptum est, cælum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit: seu quippe, cui præsidet, interior, & exterior manet: Cælum palmo metiens, & terram pugillo concludens, ostenditur quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creavit exterior. Id enim, quod interior concluditur, à concludente exterior continetur; per sedem ergo, cui præsidet, intelligitur esse interior, supraque pugillum, quo continet, exterior, subterque signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, & superior est per potentiam, & inferior per salemationem, exterior per magnitudinem, interior per similitatem: sursum regens, deorsum contiens, extra circumdans, interius penetrans. Nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior; sed unius, idemque totus ubique præsidendo sustinens, sustinendo præsidens, circundando penetrans, penetrando circumdans. Unde superior præsidens, inde infra sustinens, & vnde exterior ambientis, inae interior replens, sine inquietudine superior regens, sine labore inferius sustinens, interius sine extenuatione penetrans, exterior sine extensione circumdans. Est itaque inferior, & superior sine loco: est arrior fine

sine latitudine, est subtilior sine extenuatione. Sanè illa verba, ipse sit circumquaererebus, quas creavit, exterior, non solum significant Deum ratione sue immensitatis manere extra res, sed ex omni exteriori mundi parte esse circum circa presentem, alias dici nequit circum circa exterior. Iam vero illa alia verba exterior per magnitudinem, item illa extra circundans, & illa exterius ambiens: idem prorsus declarant, cætera addita sunt ad ostendendum modum, quo Deus est interior, & exterius praesens, non per diuersas partes magnitudinis, sed vna simplici ratione immensitatis: hoc enim significat, cum ait, exterius sine extensione circundans, circundare non negat, sed non eodem modo, quo res quantæ: circumdat itaque exterior non propria extensione quantitatis, sed virtuali immensitatis: similia ferè habet homil. 17. in Ezechielem à medio.

XII.
Hilarius.

Denique ut plura alia eiusdem generis omittam, ultimo referam testimonium Divi Hilarii libr. primo de Trinitate, non longè à principio: postquam enim retulit illud Esaï, quadragesimo: *Qui tenet cœlum palmo, & terram pugillo: Et rursum cap. sexagesimo sexto. Cœlum mihi thronus est terra autem scabellum pedum meorum; conclusum inquit, palmo cœlum, rursum Deo thronus est, & terra, qua pugillo continetur, eadem & scabellum pedum eius est, ne in throno, & scabello secundum habitum confidentis protensio speciei corporeæ posset intelligi, cum id, quod sibi thronus, & scabellum est, rursum illa ipsa infinitas potens palmo, ac pugillo apprehendente concluderet, sed ut in his cunctis originibus creaturarum Deus intra, & extra, & supereminens, & internas, id est circumclusus, & infusus in omnia nosceretur: cum & palmo pugilloque continentis potestatem natura exterioris ostenderet, ac thronus, ac scabellum substrata esse, ut interno exteriora monstraret, cum exterior sua interior insidens, ipse rursum exterior interiora concluderet. Atque ita totus ipse intra, extraque, se continens, neque infinitus abessest à cunctis, neque cuncta ei, qui infinitus est, non inessent; Et paulo post. Nulla sine Deo, neque nullus non in Deo locus est, in cœlis est, in inferno est, ultra maria est, in se interior, excedit exterior. Itaque cum habet, atque habetur, neque in aliquo ipse, neque in omnibus est. Sanè verba ista, deus intra, & extra, & supereminens, aliquam habitudinem dei ad mundum significant: non nisi secundum modum praesentia: ea vero talis est, ut vere sit illi praesens ex-*

parte intima, & extima: hoc autem intelligi nequit, nisi deus vere existat supra, & extra mundum, & quoad hoc habeat similem habitudinem ei, quam haberet corpus de novo conditum extra vniuersum: quod aperte sonant illa verba, ipse rursum exterior interiora concluderet, indicant enim Deum nostro intelligendi modo esse circumclusum cœlis, totumque orbem vniuersum claudere, non quidem mole corporis, sed propriæ substantiae immensitate, ratione cuius circumfunditur cœlo. Idque aperte sumitur ex illis verbis: *in se interior, excedit exterior,* quomodo enim excedit exterior, si extra cœlum, & mundum non est? quantumlibet enim res secundum se sit perfectior, ac maior alia, & ratione sue magnitudinis possit esse in alijs locis extra illam, nequaquam dicitur esse actu extra illam, nisi de facto vere extra illam existat: ut patet in corpore Christi existente sacramentaliter in speciebus consecratis, quibus est multo maior secundum naturalem magnitudinem, & tamen nisi sit extra illas, secundum existētiam naturalem, non vere dicitur existere extra species: similiter, quantumuis deus sit immensus, & maior mundo, nisi tamen actu existat, supra, & extra mundum, non dicitur vere esse extra illum.

XIII.
Guliel. Paris.

Quod attinet ad Doctores Scholasticos in primis pro hac sententia sunt omnes citati capit. decimo octavo, numer. secundo, dicentes deum esse in spatiis imaginarijs extra mundum, non enim credendum est docere voluisse deum ibi esse tanquam in aliquo, quod sit terminus divinae coexistētia, sed tantum habere realem existentiam in se cum tali habitudine non inclusi, & circumfusi ad mundum, qualem haberet si esset in infinitis spatiis creatis. Præterea eandem sententiam expressè docet Gulielmus Parisiensis pri-
ma parte, secundæ partis principalis de vniuerso cap. 123. post med. Adam in 1. dist. 8. Octaua, quæstion. vnica. ad primum principale. Nicolaus de Orbellis distinct. trigesima septima, quæst. vnica ad secundum. Abulensis. quæstio. 47. in cap. vigesimum Exod. Marsilius in 1. quæstion. trigesimanona, articul. i. notab. sexto, & articul. 2. ad octauam rationem principalem. Bargius. distinct. 37. quæstion. vnica, §. primo. Clemens Monilianus Cardinalis in institut. Theolog. in Symbolum capit. quinto. Brulefer. Marsilius. Monilianus.

Orbellis.

Abulensis.

Marsilius.

Bargius.

Brulefer.

Altisiodor.

Alensis.

Bonavent.

tur. Ri-

Richardus.
Carthusian.
Altisiodorens.

tur. Richard. & Carthusian. qui referuntur pro contraria: In primis Altisiodorens. lib. I. cap. vltim. quæst. I. ad primam replicam secundi ordinis, §. Item Deus est in mundo, cum primo proposuisset argumenta, ad probandum Deum non esse extra mundum, deinde arguit in cōtrarium ex autoritate D. Augustini: postea verò concludit his verbis: Ergo Deus est extra mundum, non ergo est in mundo per loci determinationem, quod concedimus. Existimat itaque Deum esse extra mundum, & ideo in responsione ad primum, ait hanc propositionem, Deus non est extra mundum, esse falsam. Deinde vero explicat in quo sensu sit vera: nempè, & potentia, quia si essent infiniti alii mundi, Deus eos replet: & quodammodo actu, quia est in se ipso, qui maior est mundo: sicut ergo corpus de nouo conditum à Deo supra mundum non esset alibi, quam in se ipso, & nihilominus esset actu extra mundum, ita de sententia Altisiodorens. Deus est actu extra mundum. Porro Alens. I. part. quæstion. nona, m. 4. solum ait hanc esse falsam, Deus fuit ubique ab aeterno, si esse ubique connonet locum, & sumatur actualiter non aptitudinaliter: hoc autem nihil facit contra traditam doctrinam. Cum enim aio Deum esse extra cœlum, non dico esse tanquam in loco, sed tanquam extra locum, & quanvis extra cœlum, non sit aliud positivum, in quo Deus sit, est tamen ipsem, qui est in se ipso: Et hoc modo idem Alensis quæstion. decima, m. I. absolute concedit Deum esse extra res, quia scilicet est in se ipso: qui, vt ait Altisiodorens. vbi supra, est maior rebus: Et proinde immensitate sua existens extra mundum vere, ac realiter illud est. Sanctus Bonavent. in 1. distinc. 37. secund. part. articul. I. quæstion. tertia, distinguit significacionem huius termini extra: nam modo significat situm, ac positionem, alio modo excessum, & superexcellentiam immensitatis respectu loci: & priore modo negat Deum esse extra mundum, posteriore concedit: quod est verissimum, nec aduersatur traditæ sententiæ: nam situs, ac positio dicit ordinem ad aliquid positivum, in quo sit id, quod est extra aliud: at verò extra mundum nihil est positivum, in quo Deus sit: excessus autem ratione cuius vna res dicitur esse extra aliam, non sat est, vt sit secundum perfectionem, sed secundum magnitudinem extensioñis saltem virtualis: & quæ hoc modo sunt extra, vere habent existen-

tiam realem extra terminos eius, extra quod sunt. Itaque solum vult Bonaventur. Deum non habere habitudinem presentiæ realis ad vacuum, vt pater ibidem in solutione ad primum, vbi, statim, inquit, dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi, quod Deus sit ibi, sicut si intelligatur nouus mundus fieri, absque dubio Deus esset in illo, tamen non sequitur quod ibi sit, quia illud nihil est. Si deus de mente Bonauenturæ propterea in mundo possibili non est, quia nihil est, profecto censet rationem, cur Deus non sit extra mundum esse, quia nihil aliud extra mundum est: quæ ratio solum probat deum non esse positivè in aliqua re extra mundum, cum quo tamen stat, vt existens in se vere habeat relationem extraneitatis ad mundum, quod non obscure concedit Doctor Seraphicus, vt patet ex dictis.

Richardus autem eadem distinct. art. primo, quæst. 4. vtitur eadem ferè distinctione, qua Diu. Bonauentur. ait verò dupliciter intelligi posse deum esse extra mundum: primò ita, vt immensitas eius excedat mundum, nec ab eo definatur: secundò ita, vt deur extra mundum spatum, in quo deus sit: & priore modo ait deum esse extra mundum: quod ostendit, quoniam si de nouo crearetur alias mundus, deus esset in illo, non autem per translationem de hoc mundo ad alium, sed ratione suæ immensitatis, quæ capacitatem huius mundi in infinitum excedit: posteriore verò nequaquam; quoniam extra mundum non est spatum, in sit deus. Itaque solum intendit id, quod cap. decimoctavo dictum est, nimurum deum non esse in ipsa vacuitate extra mundum, & apertè significat deum habere realem existentiam in se ipso cum habitudine non inclusi; sicut exterius circumfusi ad mundum: Carthusian. relatus quæst. I. eiusdem distinctionis 37. non solum propositæ sententiæ non est contrarius, sed etiam fætus, in dū eam expressè docet, quod constat ex verbis ipsius, quæ habentur post sententiam Scoti in hunc mundum. Quamvis natura abhorreat vacuum, nec illud realiter sit, tamen cum imaginatio sit non entium, & impossibilium, nihil prohibet etiam imaginari vacuum, & nunc, & ante mundi productionem ad hunc sensum: quod si vere extra mundum esset locus penitus infinitus, sicut imaginatio apprehendit, in loco illo Deus vere incircumscribitur, & exitus est: Et nunc tam vere, & ultimitabiliter, & inextensibiliter est extra hunc mundum, ac si extra mundum esset locus realiter infinitus.

Non

Alensis.

S. Bonavent.

XIV.

Richard.

Carthusian.

Scotus.

Barthol.

Non potuit clarius explicare modum, quo Deus verè positiue, & illimitabiliter est extra mundum, quam dicendam verè esse extra illum, ac esset, si extra mundum daretur locus realiter infinitus: qui si daretur, de sententia omnium Deus esset extra hunc mundum vere, ac realiter: atque adeo de sententia Carthusiani eodem modo nunc est: & paulò post refert, & approbat verba Altfiodorensis superius adducta. Quare ex eo, quod mox subdit in explicatione sententiae Argentin. non sibi repugnat: non enim existimandus est statim sui oblitus. Nec verò sententia Argentin. dictis repugnat: cùm enim ait præpositionem *extra*: in hac propositione, Deus est extra mundum, non designare præsentiam actualem ad locum; sed potentialem, que est Dei immensitas, qua infinitos mundos impleret, si essent, non negat Deum esse vere extra mundum, sed solum non habere præsentiam actualem ad locum, qui sit extra mundum, quod verissimum est. Carmina vero illa.

Dic ubi tunc esset, cùm præter eum nihil esset.
Tunc, ubi nunc: in se quoniam sibi sufficit ipse:

Nil aliud significant, quam ante mundum conditum, nihil verò fuisse, in quo Deus esset præterquam in semetipso: quod verum est, & à nemine negatur. Ex eo verò non colligitur Deum non esse modo extra mundum: nam sicut ex eo, quod ab eterno Deus fuit in se, & non in mundo, minimè colligitur modò non esse in mundo, ita etiam non colligitur non esse extra mundum: imò, sicut ratione suæ immensitatis, qua interior est ~~mundo~~, dicitur esse intra illum, ita ratione eiusdem exterior est mundo, & vere dicitur esse extra illum.

XV.
Bargius.
Scotus verò eadem distinet, quæst. vni-
cā in ultima confirmatione rationis suæ opinionis non tractat, utrum Deus sit extra mundum necnè: sed solum ait ante mundum conditum non esse imaginandum vacuum infinitum, quasi ibi prius fuerit præsens Deus secundum essentiam suam antequam mundum conderet. Quod, vt rectè obseruat Bargius ubi suprà, non est contra traditam doctrinam; vt enim iam præmonui, non apugnat vt aliquid sit supra cœlum, & tamen non sit in vacuo, vt re ipsa cœlum empyreum est extra primum mobile, nec tamen est in vacuo. Similiter ex eo, quod Duran-

dus eadem dist. quæst. 1. numer. decimo-
tertio, dicat nihil esse posse in eo, quod
non est, colligitur quidem Deum non
esse in ipso spatio imaginario, non autem
haudquaque esse extra mundum. De-
nique non fauent contraria sententiae
Patres dicentes Deum ante mundum con-
ditum non fuisse alibi, quam in se ipso,
neque scholastici dicentes Deum non
fuisse ubique ab eterno ut Albertus in 1. *Albertus.*
distinct. trigesima septima, articul. 4. Bo-
nauentur. 1. part. distinct. artic. 2. quæst. 2. *S. Bonavent.*
AEGID. 1. part. distinct. quæst. 3. Argentin. *AEGID.*
quæstion. 1. articul. 1. ad quartum. Ga-
briel. quæst. unica, articul. 3. dub. tertio. *Gabriel.*
& alij citati capit. decimo septimo, nu-
mer. primo: nam sumunt esse ubique, vel
aliqui propriæ pro esse actuali in re aliqua
creata, vel loco, quomodo Deus non fuit
ab eterno: Hoc tamen non impedit, quo-
minus posito corpore, & loco, sicut est
in illo per intimam præsentiam, ita sit ex-
tra illum per realē existentiam suæ im-
mensitatis.

Deum esse extra Cœlum ratione
ostenditur.

C A P V T X X I.

Auctores, qui negantem tuentur par-
tem propositæ quæstionis, ita cum
Patribus verbotenus concedunt Deum
esse extra Cœlum, ac mundum, vt tamen
hanc existentiam dicant esse Dei in se,
absque villa habitudine ad cœlum, ex-
tra quod est. Autem autem disparem es-
se rationem in rebus corporeis, & spi-
ritualibus: quoniam corporeæ habent
quantitatem, qua distenduntur, & idcir-
co ratione eius habent rationem pro-
pinquitatis, vel distantiæ ad alterum
corpus: quatenus inter ipsas potest in-
terponi maius aut minus corpus: at verò
spiritus, cum careat quantitate, non est
sunt natura capax, vt inter ipsum, &
alium contineri nequeat corpus, aut aliis
spiritus, caret enim extremis, ac men-
sura distantiæ, neque per suam substanciali-
tiam constitutum aliquod interuallum, ra-
tione cuius inter duos Angelos tertius
alius, vel corpus continetur. Addunt
etiam spiritibus non conuenire primario,
vt sint in loco, sed secundario ratione cor-
porum, quibus præsentia sua substanciali-
primario coniunguntur: suæ præterea
probant nihil omnino esse in spatio illo
imaginario.

Hi au-

II. Hi autores, ut plerique alii, videntur existimare idem omnino esse Deum esse extra Cœlum, ac in spatio imaginario: & proinde vtrumque negant, & ijsdem rationibus vtuntur ad vtriusque probatōrem. Verū, vt obseruauit initio cap. 18. aliquod est discri men inter illa duo: nam, si crearetur de nouo corpus supra Cœlum empyreum, non esset in spatio imaginario, & tamen esset extra Cœlum, quorum vtrumque ijdemmet autores fatentur. Quod si hæc duo in existentia corporum distinguntur, cur non distinguentur in existentia rei spiritualis? Ut enim aliquid dicatur esse extra aliud, minimè requiri tur, vt sit in aliquo tertio: sed sufficit, vt habeat veram, ac realem existentiam, qua non circumscribatur terminis eius, extra quod esse dicitur: nam vltimum Cœlum, vt cœlum Aristotel. non est in alio, & si crearetur de nouo corpus suprà Cœlum empyreum, non esset in vacuo, aut in aliquo à se distincto, & tamen esset extra cœlum. Quamuis igitur Deus, aut qui quis alius spiritus, non sit in ipso spatio imaginario, quod nihil est, sed in se ipso, si tamen non finitur terminis cœli empyrei, verè est extra illud. Neque ad hoc quidquam refert spiritum carere terminis quantitatis: non enim plus requiritur quantitas ad esse extra, quam ad esse intra: sunt enim contrarie opposita, qua versantur circa idem subiectum: ideoque, quod non est capax, vt denominetur esse extra, non poterit etiam denominari esse intra, & si dici potest intra, dici quoque poterit extra: at spiritus diabolici sunt intra corpora obsessorum, vt admittit communis sententia Doctorum: ergo etiam, quando non continentur, aut definiuntur terminis alicuius corporis, aut loci, sunt extra illum. Ex quo vltius infertur, sicut ad hoc, vt Angelus sit intra corpus, satis est præsentia intima ad partes ipsius, ita quoque vt sit extra, sat esse negationem præsentia, siue indistantia intima: hoc vero dupliciter dari potest, aut ita vt sit extime præsens, aut ita vt sit distans. Neque ad huiusmodi distantiam requiritur quantitas in subiecto distante: nam distans, & indistantis sunt priuatiue opposita circa idem subiectum: at vero Angelus, quando est intra terminos corporis, vel magnitudine sua virtuali illos immediate attingit, dicitur esse indistantis: ergo quantumvis careat quantitate, erit distans, si terminos corporis immediate non attingat.

III. Quamuis autem vera distantia non

nisi corporeis spatii mensuratur, & id circè absque ordine ad quantitatem concipi nequeant certa distantia inter ualla, tamen sicut inter Angelos loco dissitos ratione corporis intermedij actu reperitur spatum, ita si extra mundum sint à se in uicem diuersi, habebunt distantiam saltem potentiale, quatenus habent eum modum existendi: vt si suprà cœlum colloetur corpus, ex vi illius debeat vnuquisque manere indistantis à determinata parte eius corporis cum certa distantia inter se, & in ordine ad extremas partes cœli empyrei. Et quemadmodum, dum sunt in corporibus, verè inter duos est tertius aliis: quis enim neget intelligentiam motricem orbis Veneris, aut Mercurij esse inter eam, quæ mouet orbem lunarem, & eam quæ mouet solarem? id etiam non repugnat, vt existentes extra cœlum ratione distantia corporeæ potentialis concipi possint, imò vero sint à se in uicem diuersi, & alij inter alios interpositi: Quod facile ostenditur: nam si Deus supra Cœlum supremum creet, nunc tres orbes singulos cum propriis intelligentiis assistentibus, deinde vero nulla facta mutatione penes ipsos Angelos tres illos orbes in nihilum redigat, absque dubio Angeli manebunt diuisi secundum substantiam, & secundus in medio primi, ac tertij: quandoquidem antea sic erant, & penes illos supponitur non fuisse facta vlla mutatio, sed solum per desitionem loci corporei amississe præsentiam ad ipsum: quare solum carent ijs, quæ pendent ex præsentia ad locum corporeum, nempe distantia actuali per verum spatum, potentialis tamen remanet. Ex quibus patet ex eo, quod Deus sit substantia simplex expers corporis, haud quaquam seqꝝ minimè esse supra cœlum empyreum.

IV.

Eadem sententiam negantem pluribus confirmat Nouo Castro vbi suprà, & alij, sed omnia fermè argumenta co tendunt, vt probent Deum non esse in ipso spatio imaginario, quod quia ipse etiam concedo, ea argumenta non faciunt contra meam sententiam. Alia ergo adhibenda sunt. Primum est; quoniam, si Deus est extra Cœlum, aut est terminabiliter, aut interminabiliter: non primo modo, quoniam magnitudinis diuinæ non est finis: non secundo, ergo nullo. Assumpto ostenditur primo, quoniam si Deus est interminabiliter supra Cœlum, erit etiam in spatio imaginario supra Cœlum: cuius oppositum dictum est suprà. Sequela patet, quoniam non potest alter concipi

concipi existentia interminabilis Dei supra Cœlum, quam intelligendo ipsum diffusum per infinita spatia: deinde verò, quoniam, si Deus est interminabiliter supra Cœlum, poterit etiam creare corpora, & creaturas absque termino, & consequenter infinitum. quod communiter negatur à Philosophis. Antecedens probatur, quoniam infinitas potentia non minus potest agere vbique, quam immensitas possit esse ratio existendi vbi que: Si ergò Deus est interminabiliter supra cœlum, poterit producere creaturas absque termino. Secundo non magis est modo Deus supra cœlum, quam fuit ante mundum conditum: tunc autem non fuit, vt patet ex dictis cap. decimo-octauo, quoniam Deus nullibi erat nisi in se ipso; ergò neque nunc est. Maior propositio patet, quoniam sicut ante mundum conditum non erat aliquid, in quo Deus esset, ita etiam nunc supra cœlum nihilominò est, in quo Deus sit: ergò si ideo tunc nullibi fuit, quia nihil erat, in quo esset, nunc etiam non erit supra cœlum, quia supra cœlum nihil est, in quo Deus sit.

V. Nihilominus dico primum. Deus est supra, vel extra cœlum empyreum, ostenditur verò in primis à simili: nam ita se habet ante, & post ad tempus creatum, & finitum, ac extra, & supra ad locum: sed Deus verè dicitur fuisse ante tempus creatum, vt patet ex illo Pauli ad Ephes. primo. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: & Eccles. 24. Ab initio, & ante facula creatam sum: & fuisus ostendam tractat.* de aeternitate cap. decimo septimo: ergò similiter vere dici potest Deus esse supra cœlum, quamvis non adsit vnum corpus, cui coexistat, quemadmodum ante orbem conditum non fuit tempus, cui ratione aeternitatis suæ responderet in duratione. Secundo Deus ratione immensitatis suæ non est minus potens replere omnem locum, & adesse præsens cuius rei, quam corpus ratione quantitatis; sed ex conuexa parte celi posset fieri à deo corpus, ita vt verè esset supra cœlum empyreum: ergò iam modo Deus est supra superficiem conuexam empyrei. Patet consequentia: nam, si eiusmodi corpus fieret, Deus verè, ac realiter esset supra cœlum, sed tota ratio præsentia ex parte ei est immensitas: ergò, cum secundum adsit deo, iam Deus erit modo supra cœlum. Respondebit aliquis deum supra cœlum non habere, vbi sit, & proinde esse solummodo in se ipso: hæc tamen

ratio non est adæquata: vt enim supra ex Aristotele dictum est, supremum cœlum non est in loco: & consequenter, si de nouo produceretur aliud supra empyreum, illud non haberet locum, vbi esset ex parte superiori, & esset in semetipso: & nihilominus verè esset supra cœlum empyreum, & esset in illo: cùm ergo essentia diuina ratione suæ immensitatis habeat extensionem virtualem, quæ eminenter æquipollat quantitati corporeæ, quamvis post cœlum non sit alius locus, in quo Deus sit, cur non dicetur esse extra, vel supra cœlum, cuius terminis minimè comprehenditur? Tertio Deus ratione immensitatis habet sufficiens fundamentum habitudinis coexistentia internæ, ve extera respectu cuiuslibet extremi apti terminare tales habitudinem: Cœlum est extreum aptum terminare eiusmodi habitudinem secundum superficiem conuexam, quandoquidem si ibi ponatur aliud corpus, vere dicetur præsens cœlo secundum partes extremas: ergò etiam Deus verè, ac realiter est extra cœlum. Maior patet quoniam adueniente nouo corpore, quod incipiat esse supra cœlum Deus verè erit supra illud: ex hoc vero non aduenit fundamentum nouum, ratione cuius dilatur esse extra cœlum, hoc enim habet quia immensus est, nec clauditur cœlo: ergò etiam, si non sit corpus supra cœlum, Deus erit supra illud ratione immensitatis.

VI. Porro duplicitate vnum corpus est extra aliud, vel immediate præsens, atque indistans secundum extremam superficiem, vel distans; distans autem duplicitate etiam fingi potest, aut simpliciter, ita vt per nihil sui attingat extrebas partes corporis, extra cuius superficie est: vt se habet cœlum lunæ ad superficiem conuexam aëris, aut secundum quid, ita vt per se quidem attingat extreba corporis, & simul per aliquid sui distet ab ijsdem, quomodo aqua distat ab aere, nam est illi contigua, & superficie sua concava immediate tangit eius conuexam. In rebus autem spiritualibus suo modo possumus cōcipere eiusmodi distantias in ordine ad corpus: nam simpliciter distant, quando ita existunt, vt corpus ab illis indistans actu, vel potentia necessario distare deberet, ab eo corpore, extra quod sunt: secundum quid autem, quando habent in se actu illum existendi modum, vt corpus illis coexistens actu, vel potentia secundum aliquid sui tangat aliud, secundum aliquid

Gillij comment. Theol.

Rrrr

vero

vero distet ab eo: ut se habet anima informans corpus humanum respectu loci, quo illud continetur: nam ratione extre-
marum partium corporis est indistans à
loco, quatenus verò existit in intimis, est
distans; vt verò hæc accommodentur di-
uinæ existentiæ obseruandum est nos hic
loqui de Deo, quatenus est præcise supra
cœlum non considerando intimam eius
presentiam ad omnes res, & ipsum cœ-
lum.

VII.

Augustin.

Hoc posito. Dico secundum: Deus ab
externa superficie cœli est simpliciter ab
eo indistans, secundum quid autem di-
stans. Prior pars suadetur, quoniam ea,
quæ immediate contingunt externas par-
tes alicuius corporis, sunt simpliciter in-
distantia: ita vero se habet Deus: ergo
est simpliciter indistans. Assumptio con-
stat ex dictis Sanctorum Patrum superius
relatis: aiunt enim Deum circundare ex-
trinsecus mundum, & circumfundi, est
circumquaque, omnia intra seipsum habe-
re: hoc ipsum significat similitudo, qua-
vitur Augustinus libr. septimo, confess.
cap. quinto, cum creaturas comparat spon-
gia, Deum vero mari vndique circum-
fuso: hæc enim omnia indicant immediata-
m indistantiam Dei respectu extre-
marum partium mundi, quatenus est illis ex-
terior. Suadetur autem ratione: quoniam,
vt constat ex prima assertione, Deus verè,
ac realiter est extra cœlum, & mundum,
non simpliciter ab eo distans: ergo indi-
stans. Assumptio probatur quoniam ad
distantiam simpliciter requiritur, vt v-
trumque illius extremum existat absque
vlo tactu secundum quantitatem pro-
priam, vel metaphoricam, & vt inter
vrumque sit actu, vel potentia spatium
reale: repugnat verò inter Deum, quatenus
exterior est creaturis, & ipsas creatu-
ras esse spatium actu, vel potentia, in quo
Deus non sit, alioquin esset à se ipso diui-
sus, quod est absurdum. Et confirmatur
primo, quoniam Deus ex proprio modo
existendi suæ immensitatis habet, vt si
creetur de nouo corpus aliud supra empy-
reum, sit intime præsens eius superficie
ultimæ: & consequenter, cum ea deberet
esse extrinsece, & immediate præsens cœlo
empyreo, Deus quoque esset: in d iam
modo est, quia iam habet ex se quidquid
requiritur ad præsentiam cuiusvis corpo-
ris, cui aliud possit esse præsens. Respon-
dent aliqui ad huiusmodi præsentiam ex-
trinsecæ, & immediatæ requiri, vt supra cœ-
lum sit corpus aliquod, cui Deus coexistat,
ita vt præsentia, qua intimus esset illi cor-

sori, maneat extrinseca cœlo, sed hæc
responsio non satisfacit: cur enim Deus,
vt sit extrinsece præsens cœlo, indigebit
coexistentia ad corpus, ipsum vero corpus
non indigebit coexistentia ad ullam aliam
rem? nam, etiamsi per impossibile nihil illi
coexisteret, si tamen sua superficie conca-
ua tangeret conuexam empyrei, vere es-
set supra cœlum.

Confirmatur secundo: quoniam, si VIII.

Deus non sit actu præsens cœlo extrin-
sece, verè mutabitur, hoc est absurdum: ergo & illud. Maior ostenditur:
nam si supra cœlum creetur de nouo
corpus planum, & ab Angelo moue-
tur, supra unum latus empyrei, Deus
successive acquirere præsentiam extrinse-
cam erga cœlum, eamque successive
perdet simul cum corpore illo: ergo
mutabitur. Responderi potest non esse
mutationem Dei, sicut non fuit, quando
corpus Christi incœpit esse supra cœlum
empyreum: si enim ex eo, quod Deus in-
cœpit esse actu in novo spatio, non muta-
tur, etiam non mutabitur ex eo, quod in-
cipiat esse de nouo præsens extrinsece alij,
ataque alij partibus cœli empyrei. Hec
tamen solutio non tollit argumentum:
quoniam, cum Christus incœpit esse supra
cœlum, & Deus intime præsens spatio illi
posituo, non est acquisita de nouo præsen-
tia ad locum, aut terminum iam præ-
existentem, sed solum expositione termini
resultauit ex parte Dei relatio præsentiae
ad ipsum: in proposito autem eventu ac-
quiritur præsentia de nouo ad terminum
præexistentem, iam enim præerant partes
ipse conuexæ cœli empyrei aptæ coex-
stere cuicunque substantia indistans, &
extrinsece præsenti immediate: ergo De-
us, si acquirit de nouo præsentiam ad illas,
mutabitur. Patet consequentia, nam quo-
ties inter duos terminos resultat noua re-
latio, opus est, vt ex parte alterius saltet
intercedat aliqua mutatio, inter Deum
vero, & partes conuexas cœli empyrei:
oritur noua relatio præsentiae extrinsecae:
ergo danda est aliqua mutatio saltet ex
altera parte: non ex parte cœli, quod
supponitur quiescere: ergo ex parte Dei.
Dicet aliquis sat esse ad impediendam ra-
tionem motus ex parte Dei, vt mouetur
illud planum, cui Deus intime præsens
est: nam illo applicato variis partibus cœ-
li, Deus maneat præsens illis extrinsecæ.
Hæc etiam solutio non est idonea: nam
saltet admittit in Deo motum per acci-
dens, quo moueretur ad motum corporis:
simili fere modo, quo moueretur anima:

illius

ulius corporis, si esset animatum: Deo vero non minus repugnat motus per accidentem, quam per se.

IX.
Aug. Diony. Posterior pars eiusdem assertionis ostenditur ex verbis Dionysii cap. 9. de divisionibus nominibus dicentis deum supra omnem magnitudinem fundi, & supraexpandi, quae verba non solum significant presentiam immediatam, & quasi indiuisibilem, sed cum extensione virtuali versus omnia puncta assignabilia ex directo quorumlibet punctorum celi empyrei, quod etiam indicant Patres capit. vigesimo, numer. sexto, qui aiunt deum excedere, & excellere omne corpus, ac locum: haec enim plus sonant, quam presentiam extrinsecam indiuisibiliter denominantem, item similitudo Augustini. ex lib. confess. iuperitus allata, & verba illa. Concipiebam te Domine ex omni parte ambientem, & penetrantem, & usque quaque infinitum tanquam si mare esset ubique. Quae conceptio explicat infinitudinem virtualem immensitatis diuinae, qua in infinitu protenditur, non spatio, aut quantitate diuisibili, sed magnitudini indiuisibili formaliter, virtute extensa & equipollente magnitudini diuisibili: atq; adeo ratione eius Deus ita est totus immediate praesens extrinsece celo, vt concipi debeat non interruptus, sed ex suo modo existendi ita immensus, vt si ponatur corpus infinitum, illi secundum omnes, ac singulas partes coexistat: atque ad ratione magnitudinis virtualis, quatenus est apta indistanter coexistere alicui parti corporis creabilis distanti ab empyreto centum cubitis, iam nunc dicitur secundum quid virtute distans ab empyreto centum cubitis, & sic in infinitum, quomodo concipienda est infinita magnitudo dei in ordine ad locum. Ex quo principio facile suadetur institutum: Deus ratione immensitatis ita existit extra Caelum, vt non distet simpliciter ab eius externa superficie, immo illi immediate praesens, & simul ita incircumscripsit, atque illimitate existit, vt ratione sua extensionis virtualis possit respondere alijs, arque alijs partibus corporis possibilis a celo distantiibus: ergo est secundum quid distans a celo empyreto, non ita ut aliqua eius pars ab illo absit, nam cum sit indiuisibilis, totus est praesens: sed ita ut totus ratione infinitatis ad extremam celi superficiem non limitetur.

X. Ad primum argumentum in oppositum dicendum est Deum supra celum, vel extra mundum esse interminabiliter:

Gillij comment. Theol.

& ad primam impugnationem neganda est Sequella: & ad eius confirmationem respondetur magnitudinem quantitativam non posse concipi absque spatio vero, & reali: Et proinde, si sit interminata, debere protendi per infinita spatia, non tamen imaginaria, vel distincta a propriis partibus extensionis: si vero sit magnitudo virtualis, posse concipi absque formali extensione, ac diffusione per infinita interualla realia, & sat esse ut concipiatur in se ipso immensa, quemadmodum corpus infinitum non oportet ut sit diffusum per spatium infinitum ab ipso distinctum, sed sat est, ut concipiatur sub infinita pretensione suarum partium: debet tamen magnitudo virtualis interminata & equipollere quo ad extensionem propriæ quantitati infinitæ, ita ut ex proprio existendi modo sit apta coexistere illi sine mutatione sui, ut re vera se habet immensitas diuina. Ad secundam confirmationem respondendum est iuxta diuersa opiniones de possibiliitate infiniti: nam, qui existimauerit esse possibile, concedet consequentiam, & negabit consequens esse absurdum: ita vero respondet Maior in 1. distinctione 37. questione 2. ad quartum. Qui vero crediderit repugnare, ut sit actu infinitum, distinguet consequens: etsi intelligatur de infinito syncategorematico, concedet consequentiam: sed ex potentia ad hoc infinitum, nequaquam sequitur dari aliquando actu infinitum categorematico: si vero intelligatur de infinito categorematico, negabit consequentiam. Ad eius vero confirmationem respondebit ita deum esse interminabiliter supra celum, ut relationem praesentia non habeat nisi ad celum, & mundum, quae relatio non habet terminum infinitum, sed finitum, hoc est vniuersitatem rerum creatarum, & ita aptitudo ad coexistendum rebus fundata in immensitate finito modo reducitur ad actum, sicut omnipotentia finito modo reducita est ad actum. Ad secundum neganda est maior propositio: quoniam ante mundum conditum non erat ullum extreum reale, in ordine ad quod Deus haberet respectu praesentia intimæ, vel extimæ: & sicut tunc non erat deus in celo, ita neque extra celum: creato vero mundo, ac celo datus est terminus, respectu cuius deus potest dici praesens intrinsece, & extrinsece, & consequenter in ea, & extra celum. Ad confirmationem vero maior respondetur solum probare deum non

esse nūc extra cœlum tanquam in re: quod verissimum est: nam supra cœlum non est vlla res creata, cui Deus sit intime p̄fens, & ratione eius habeat supra cœlum modum existendi in re. Non probat autem non esse supra cœlum aliquo modo improprie, vt in loco, quatenus habet immediatam indistantiam ad extremam superficiem cœli; ab æterno vero non proptere non erat supra cœlum, quia supra cœlum nihil erat, sed quia non erat cœlum, quod est terminus realis p̄fentiae extrinsecæ eorum, quæ supra ipsum sunt.

Immensitas proprie est magnitudo Dei virtualis in ordine ad locum, quæ habet proprium modum infinitatis.

C A P V T X X I I .

LEx dictis toto hoc tractatu facile est explicare propriam rationem immensitatis, prout est peculiare attributum Dei, & eius ab infinitate discriben statuere. Prors tamen p̄mittenda est multiplex acceptio vocabuli tradita ab Alensi prima parte, quest. 6. m. i. initio. Est vero quadruplex: aut enim consideratur immensitas ipsius esse secundum se, & hoc modo dicitur infinitas: aut in ordine ad intellectum, & appellatur incomprehensibilitas: aut in ordine ad locum, & dicitur incircumscrip̄tio, sive incircumscribibilitas: aut denique in ordine ad durationem, & dicitur æternitas. Prima duo pertinent ad librum quartum, in quo sermo erit de magnitudine, ac perfectione essentiae diuinæ, & singulorum attributorum in se ipsis, de quarto dicam tractat vltim. huius libri. Tertium est huius loci proprium, & importat perfectionem illam, qua Deus dicitur immensus, & illocabilis, quam Patres, & Doctores explicant per verbum illud, incircumscrip̄tio, quamvis enim non solum ea, quæ loco, sed etiam, quæ tempore, cognitione, & fine, termino vel aliquo clauduntur, circumscribi dicantur à Patribus, & Scholasticis, vt videre est apud Nazianzen. orat. 34. quæ est secunda de Theologianumero decimo octavo. Basilius Epist. 141. quæ est apologia ad Cæsarianos. Ambros. libr. primo de Spiritu Sancto, cap. 7. & libro 2. in Lue super illud cap. 1. Hic erit magnus. Damascen. lib. 1. de Fide, cap. 17. Alens. t. part. quest. 8.

m. primo & secundo, & alios, circumscriptio tam frequentius à Patribus applicatur ad locum. Ita Athanas. orat. contra gregales Sabellij post medium, & in fine, & Epistol. ad Serapionem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam inter medium, & finem. Clemens Alexandrin. lib. 2. Stromatum non longe ab initio. Augustin. de cognitione veræ vitæ capit. vigesimo octavo, & vigesimono, & l. confess. cap. 2. Anastas. Synaita lib. 2. de rectis fidei Catholicae dogmat. tom. 1. bibliothec. Patr. Anselmus in Monolog. cap. vigesimo secundo, & vigesimoterio; & ideo incircumscrip̄tio communiter usurpatur pro ea perfectione qua Deus adest omni loco, & à nullo continetur. Ita accipitur à Basilio homil. 16. in illa verba Basilius. Ioannis 1. In principio erat Verbum. Cyrillo Alex. Alexandrin. lib. primo contra Julian. post medium, & libro nono in Ioan. capit. 40. Greg. lib. 10. moral. cap. 7. & in id. Job. 11. Excessior cœlo est. Isidor. lib. primo sentent. Isidor. tiarum de summo bono, capit. 2. Autore lib. de Speculo cap. 22. Alcuin. lib. secundo, de Trinitate capit. quarto. Anselm. in Prolog. cap. 13. Anastas. loco citato & alij. Hanc ipsam perfectionem communiter significant Theologi hoc nomine *Immensitas*, quo etiam in eodem sensu sapientia Patres. Athanas. orat. contra Gregorius. Sabellij post medium. August. de cognit. veræ vitæ cap. 29. Autor lib. de Specul. apud Augustin. cap. 3. Cyril. Alexandrin. orat. de Verbi Incarnatione, quæ haberetur tom. 6. Consil. Ephesin. cap. 1. Fulgentius. gent. lib. secundo ad Monim. cap. septimo. Isidor. lib. 7. Etymolog. sive origin. cap. 1. Isidor. & libr. 1. sentent. de summo bono, capit. 2. §. 3. Hugo Victorin. in sum. sentent. tract. Hugo Victorin. 1. cap. 4. & libr. 1. de Sacra. p. 3. cap. 17. Richard. Victorin. libr. secundo de Trinitate cap. 11. & 12. Rupertus lib. 7. in Genes. capit. 23. & alij. Est vero immensitas hoc modo considerata dispositio quedam, sive perfectio essentiae diuinæ, qua constituitur in actu primo apta, ut coexistat praesens omni loco, & rebus omnibus in loco existentibus: cum vero loca possibilia sint infinita, ad hanc apitudinem presupponitur etiam infinitas quedam in perfectione essentiae diuinæ, ratione cuius maneat semper extra quemvis locum maiorem, ac maiorem in infinitum, non quidem inclusa, sed nec exclusa. Et ab hac ratione excessus supra omnem magnitudinem, & locum immensitatis nomen accepit.

Duo itaque considerare possumus in immen-

Alensis.

Nazianz.

Basilii,
Ambrosii.Damascen.
alensis.

immensitate, sicut in quo usus alio atterio ut, nempe & propriam rationem ipsius, & modum infinitatis: nam, sicut scientia diuina, & est perfectio quædam vitalis, qua etiam omnia sunt Deo conspicua, & praesentia secundum esse intellectum, & in suo genere non habet terminum, & idcirco scientia diuina est infinita, ita etiam immensitas & est quantitas virtualis Dei, ratione cuius, quantum est de se, est aptus coexistere loco, & in ratione quantitatis virtualis non habet terminum, & idcirco magnitudo eius virtualis est infinita. Quatenus quantitas virtualis non extendit formaliter Deum, quoniam hoc est proprium quantitatis corporeæ: Et ideo modum positivum, quem immensitas significat, in Deo nō possumus aliter intelligere, quam per aptitudinem, ut coexistat rebus, ac locis creatis: quæ procedit immediate ab immensitate, tanquam proprio fundamento huius coexistentiæ. Ex hoc proueniunt duo alia discrimina eiusdem à quantitate propria. Primum est quod quantitas propria, cum distentat substantiam, cui inest, per partes, est radix existentiae circumscriptiæ, & commensurabilis loco secundum partes: immensitas vero nequaquam, sed ira Deitatem afficit, ut sit tota in toto, & tota in qualibet parte loci: alterum est quoniam quantitas propria ratione partium materialium, quibus distendit corpus, est in causa, ut illud natūraliter esse nequeat intime præsens alteri corpori: magnitudo vero virtualis Dei, quia eiusmodi partes non habet, nequaquam impedit intimam Dei præsentiam ad res omnes. Denique omnis quantitas propria certis terminis circumscribitur, & proinde est finita: magnitudo vero Dei virtualis caret mensura, ac termino, & proinde est infinita. Sed quæret aliquis, an si foret substantia quanta simpliciter infinita versus omnem differentiam loci, haberet veram rationem immensitatis, siquidem careret omni mensura, tam circumscriptiæ, quam definitiæ. Respondendum est negatiæ: quoniam vera immensitas excludit omnem commensurationem tam actualem, quam potentialem: corpus vero illud infinitum tametsi secundum se totum non posset mensurari, partes tamen possent commensurari alteri corpori circumposito. Immensitas itaque primo excludit extensionem, & com mensurationem partium ad corpus, vel locum: deinde verò terminationem totius, & inclusiōnem in loco. Ex priore conditione habet, ut substantia immensa sit tota simul in quo-

vis loco, imo & in qualibet eius parte, & consequenter sit intra locum: ex posteriore vero postulat, ut nullo loco includatur: atque adeo sit extra omnem locum.

III.

Explicato discrimine magnitudinis diuinæ virtualis à magnitudine propria corporis, opus est statuere discrimen inter illam, & magnitudinem virtualem creature spiritualis: nam hæc conuenit cum diuina in eo, quod utraque caret partibus, & commensuratione ad locum, & eius partes: & utraque potest esse intime præsens rebus corporeis. Dicet aliquis discrimen consistere in eo, quod magnitudo diuinæ non impedit præsentiam intimam, & illapsum Dei in alias substantias spirituales, Angelica vero maxime, quoniam nulla creatura spiritualis potest esse intime præsens alteri. Hoc quidem discrimen verum est: sed non fundatur in ipsa ratione immensitatis diuinæ, quatenus præcise concipiatur sub ratione magnitudinis virtualis, sed in summa simplicitate, & actualitate diuini esse, cui cetera comparata sunt quodammodo materialia: quod indicat Gregor. l.2. moral. cap. 8. super illa verba, *egressusque est Satan à facie Domini: Cum enim dixisset Deum esse exteriorem rebus per magnitudinem, subdit esse interiorē per subtilitatem.* Et idcirco, sicut creature spirituales sunt intime præsens corporalibus: ita Deus illabitur spiritualibus, & sicut creature corporeæ non possunt esse mutuo præsens intime, ita spirituales nequeunt inuicem alia aliis illabi. Respondebit alius differentiam esse, quoniam magnitudo virtualis creature est finita, & ideo locus Angeli est definitius: diuina vero est infinita, nec ulli terminis circumscribitur: & propterea locus Dei non est definitius. Verum neque hoc discrimen videtur attingere id, quo per se primo distinguitur magnitudo virtualis Dei à magnitudine creature spiritualis: nam differunt per se primo, & essentialiter propriis rationibus intrinsecis, at vero discrimen penes finitudinem, vel infinitudinem non est secundum rationes formales intrinsecas: nam finitudo, vel infinitudo sunt modi magnitudinis, quæ proinde secundum propriam rationem formalem potest concipi sine illis.

IV.

Vt planè constet discrimen magnitudinis virtualis Dei à magnitudine virtuali creature spiritualis, oportet explicare, quomodo se habeat infinitas ad ipsam, & utrum sint idem prorsus: & si distinguuntur, utrasit prior altera, vel modus

Aristoteles.

ipius: Et quidem non distingui, probatur pimo, quoniam infinitas, & immenitas ex aequo pertinent ad quantitatem: nam ratio mensuræ pertinet ad quantitatem, ut docet Aristoteles libr. 10. Met. c. 2. quemadmodum etiam ratio finis, ac termini: negatio vero & forma negata pertinent ad idem genus, ob quam causam dixit Philosophus lib. 3. Physic. text. 2. 4. proprium esse quantitatis ut sit finita, vel infinita: in singulis autem rebus non est nisi una quantitas: ergo etiam in Deo non erit duplex ratio quantitatis virtualis, scilicet immenitas, & infinitas. Secundo aut infinitas, & immenitas sumuntur materialiter pro re, sive modo substrato negationi termini, ac mensuræ, aut formaliter pro ipsis negationibus: sumptæ præcisæ pro negationibus non constituent attributa diversa, non enim inferunt diversas perfectiones, sed in eadem prorsus fundantur, quæcunque enim perfectio concipiatur sub negatione finis, concipi etiam potest sub negatione mensuræ: si vero accipiuntur materialiter est tantum unus modus adæquatus magnitudinis diuinæ, qui in adæquate cernitur in singulis perfectionibus: atque adeo immenitas, & infinitas in ordine ad locum sunt idem prorsus.

V.

Infinitas diuina est modus quidam adæquate afficiens essentiam diuinam: quæ, quia est omnis perfectio simpliciter, est etiam infinita simpliciter: singulas autem perfectiones attributales formaliter loquendo solum afficit in adæquate; hoc est secundum proprias rationes ipsorum, ut verbi gratia cum dicimus: *Sapiencia diuina est infinita*, formaliter solum designatur infinitas sapientie, licet realiter cum essentia & aliis perfectionibus sit etiam infinita simpliciter. Et ideo attributum infinitatis aut comparari potest cum reliquis attributis secundum proprias rationes formales ipsorum, aut secundum infinitatem singulorum. Exempli causa infinitas, aut comparatur cum sapientia diuina, aut cum infinitudine sapientie: eodemque modo infinitas Dei simpliciter aut conferri potest cum ratione magnitudinis virtualis Dei, quatenus est quædam dispositio essentie diuinæ, sub qua est, & concipiatur à nobis apta correspondere loco, aut cum propria infinitate ipsius: si cum hac comparatur immenitas, sive infinitas secundum quantitatem virtualis in ordine ad locum respectu infinitatis simpliciter, & absolute sumptæ, habet rationem partis virtualis, ex qua simul cum

alii integratur una totalis ratio infinitatis: neque praesens questio circa hanc versatur, sed solum est difficultas quomodo se habeat magnitudo virtualis Dei in ordine ad locum comparata proprie infinitati, aut etiam infinitati simpliciter.

His positis dicendum est magnitudinem non esse ipsam infinitatem Dei, sed comparari ad illam tanquam ad modum suum, ad suam quidem adæquate: ad infinitatem vero simpliciter inadæquate. Hac supponitur ab Autore lib. de Speculo apud Augustinum tom. 9. capit. 23. vbi Augustinus appellat immenitatem incircumscripte magnitudinis diuinæ, quasi alia sit ratio formalis magnitudinis, alia immenitatis: supponitur etiā à Patribus, & Doctoribus, quatenus non recurrent ad infinitatem, tanquam ad rationem, cur Deus sit in loco, sed cur sit ubique, & non circumscribatur loco, ita Athanas. contra Gregales Sabellij, Basil. homil. 16. in verba illa loc. an. In principio erat Verbum: Chrysost. in verba illa Psalm. 9. Psallite Domino, qui habitat in Sion. Hilarius lib. 1. de Trinitate non Hilarius longè à principio: & Cyrill. Alexandr. lib. nono in Ioan. capit. quadragesimo. Ex quo doctorum placito perspicue probatur assertio. Nam si, præscindendo ab infinitate, concipere possumus Deum esse in loco, infinitas non est idem omnino re, ac ratione cum infinitate: si enim esset, non posset concipi effectus proprius unius præscindendo à ratione alterius. Si ergo ideo Deus est in loco, quia habet magnitudinem virtualem, ideo autem est aptus esse in locis omnibus, quia est infinitus diuina est ratio formalis magnitudinis, & infinitatis diuinæ. Et confirmatur, quoniam propria comparatio magnitudinis sumitur in ordine ad locum in se, comparatio vero ad ea, quæ accedit in loco, fundatur in ratione aliqua superaddita magnitudini ipsi: magnitudo autem, vel paruitas non sunt de ratione loci, sed ipsi accidenti: ergo etiam secundum quæ quantitas locati comparatur ad paruitatem, vel magnitudinem loci, non sunt per se de ratione ipsius quantitatis: infinitudo autem pertinet ad magnitudinem, prout opponitur finitudo, aut paruitas, & secundum eam comparatur quantum cum infinitudine loci: ergo per se loquendo non est de intrinseca, & formaliter ratione magnitudinis virtualis. Secundo ita se habet infinitas magnitudinis virtualis ad ipsam, ut infinitas sapientie ad sapientiam, infinitas potentie ad potentiam: in his vero infinitas est aliquid

Posterior

posterioris perfectionibus, quarum est infinitas: ergo est etiam posterior magnitudine virtuali: & consequenter id, quo essentia diuina per se primo est apta coexistere rebus, ac locis, non est infinitas. Ex his etiam probatur infinitatem esse modum virtute distinctum à magnitudine diuina, illi tamen necessario annexum: nam magnitudo omnis comparata loco, vel habet certum, & finitum locum, cui adæquate respondeat, vel respicit omnem locum absque ullo termino: & ita finitas, vel infinitas est modus magnitudinis etiam in ordine ad locum: immenritas autem ad nullum certum locum determinatur: ideoque vendicat ratione infinitatis, tanquam modum intrinsecum, ex quo intelligitur incircumscripsa, & illimitata. Dicitur est autem comparari ad suam infinitatem adæquate, quoniam infinitas extensiva in ordine ad locum per se primo conuenit immenritati, ratione vero eius alij attributis: ad infinitatem vero simpliciter inadæquate, quoniam secundum suam rationem formalē, nō participat illam ex toto, tunc enim esset etiam formaliter sapientia, ac iustitia, quod est falsum: eatenus autem comparatur ad illam, quatenus vendicat proprium modum infinitudinis extensivæ in ordine ad locum, qui est pars virtualis infinitudinis simpliciter.

VII.
Ad primum argumentum, quod militat aduersus hanc conclusionem, responderetur immensitatem ipsam, sive vim coexistingendi praesentialiter rebus, ac locis habere rationem quantitatis metaphoricae, sive virtualis in Deo: at vero infinitatem non esse quantitatem virtualem, sed modum ipsius: quemadmodum est respectu propriæ quantitatis, vt paulo ante explicauit. Non est ~~eo~~ absurdum, sicut in rebus creatis est propria quantitas, & modus ipsius: ita dari in diuinis absque distinctione actuali, sed solum sub virtuali. Quin vero id, quod in eodem argumento supponitur, nimis non esse in eodem subiecto, nisi vnam rationem quantitatis, solum est verum de quantitate propria, & formali: nam metaphorica potest esse multiplex, quoniam multiplicatur pro multitudine formarum, quibus conuenit, quas non repugnat esse plures in eodem subiecto: vt patet si idem homo sit insignis Philosophus, mathematicus, ac Theologus: nam, sicut habet plures scientias, ita plures magnitudines metaphoricas, alia est enim magnitudo Philosophiae, alia Theologiae ut per se patet. In Deo vero est simpliciter vna

magnitudo realis, qua amplectitur omnem perfectionem: verum, sicut forme, sive perfectiones simpliciter sunt plures secundum rationem, & distinctionem virtualem, ita magnitudo metaphorica singularium distinguitur virtute à magnitudine reliquarum.

Pro solutione secundi obseruandum est, quamvis omnis perfectio diuina sit infinita, tamen quasdam significari nominibus importantibus simul ipsam infinitatem, vt omnipotencia, & immenritas, quasdam vero minimè, vt voluntas diuina, sapientia diuina. In his autem, quarum nomina important simul ipsam infinitatem, non minus cernitur ratio quasdam positiva distincta secundum rationem ab infinitate, quam in alijs, vt patet in omnipotencia, quæ habet veram rationem potentiae effectivæ distinctam formaliter à modo infinitatis: hoc etiam modo immenritas, quamvis ex propria significatione importet simul modum infinitatis, tamen ipsa habet propriam rationem formalem distinctam à reliquis, cuius modus est infinitas in ratione magnitudinis virtualis. Hoc positio responderetur esse discriben inter infinitatem, & immenritatem, quatenus accipitur pro magnitudine virtuali Dei in ordine ad locum: nam infinitas non dicit propriam rationem attributalem præcisam à reliquis, sed modum omnium: immenritas vero dicit propriam rationem, vt explicatum est: atque adeò nomine immenritatis tria possumus concipere, negationem mensuræ, modum infinitudinis, & propriam rationem formalē magnitudinis. Et quamvis quoad duo priora non differat ab infinitate simpliciter, nisi quasi ratio inadæquata, ab adæquata, tamen ratione tertij differt à propria infinitate, tanquam propria, & peculiaris ratio formalis à suo modo.

Ex dictis etiam colligitur magnitudinem virtualem Dei esse nostro modo intelligendi priorem infinitatem, & quasi fundamentum ipsius. Ratio est quoniam res omnis, & perfectio absoluta est prior modo ipsius: infinitas autem, vt ex instituto ostendam lib. 4. est modus quidam virtualis quantitatis diuinæ metaphoricæ: Nam, sicut quantitas formalis secundum se est entitas absoluta abstrahens à finito, vel infinito, prior utroque, & quasi fundamentum utriusque, propter quod dixit Philosophus lib. 3. Phytic. t. 24. finitum, vel infinitum esse proprietatem quantitatis, ita etiam se habet quantitas virtualis ad rationem finiti, vel infiniti.

VIII.

IX.

Ex quo prouenit, ut quanuus re ipsa quantitas ombis sit finita, vel infinita, ipsius tamen ratio non consistat in modo finitatis, vel infinitatis: si enim per impossibile finatur transire de uno ad alterum, adhuc retinebit propriam rationem formalem. Quod intelligi debet, quando ex propria ratione formalis non vendicat necessario vel infinitudinem, vel praescriptum terminum finitudinis: si enim definita magnitudo virtualis perfectionis essentialis naturae humanae varietur, iam non erit eadem natura, vel quantitas metaphorica secundum speciem, quoniam prescripta finitudo est eius proprietes, qua dissipata consequenter dissoluitur ratio ipsa magnitudinis essentialis: Et quoniam magnitudo diuina in ordine ad locum ex sua ratione quasi specifica vendicat infinitudinem, hac negata censetur etiam negari magnitudo ipsa virtualis in ordine ad locum.

X.
His præmissis facile respondetur ad difficultatem, cuius occasione haec dicta sunt. Nam, quanuus magnitudo virtualis Dei in ordine ad locum secundum suam propriam rationem formalem intrinsecam præcindendo ab infinitate distinguatur à magnitudine virtuali Angeli in ordine ad locum, tamen quia nos latent veræ, ac propriæ rationes quidditatiæ perfectionum diuinorum, solemus eas explicare per proprietates nobis notas: Et quia inter attributa quantitatis numeratur à Philosopho, ut sit finita, vel infinita, merito diuinam discernimus à creatu, quod haec sit finita, illa infinita, quod non solum in immensitate, sed in aeternitate vsu venit, quā Doctores omnes post Boët. distingunt à durationibus creatiis, eo quod sit suapte natura postea vita interminabilis, quod non conuenit durationibus creatiis. Ut ergo, quæ toto hoc tractatu dicta sunt, in summam redigamus, immensitas diuina sic describi potest, est magnitudo virtualis Dei, quæ suapte natura est aptus secundum se totum intime, & extime præsens esse rebus omnibus, ac locis in infinitum multiplicabilibus. Quas omnes proprietates diuinæ impenitati conuenire fuisse probatum est in superioribus.

TRACTATVS DECIMVS, DE AETER- NITATE DEI.

AETERNITAS est modus quidam unitatis, & identitatis diuinae, ut indicat Dion. cap. 9. de diuinis nominibus. Idem vero, inquietus, superfluentialiter aeternum est inuicibilis, in se ipso manens semper secundum eadem, & eodem se habens modo: quod etiam constat ex Psalm. Psalm. 101. Tu autem idem ipse es, & amittu nondificient: quasi ipsa vita diuina perpetuas sit quidam modus identitatis. Anni enim Dei ut notat Augustinus, & Beda in id eius Augustinus. Psalm. Vsq[ue] in generationem, & generationem anni tuu: itaque anni, siue ætas Dei, ut vocat Anselmus in Monolog. cap. 22. & Anselm. 24. non deficient, quia aeternitas sibi ipsi non est dissimilis, sed simpliciter eadem, & indissimilis: quæ ratione etiam indissimilitatis est modus unitatis: ut enim ait Hugo Hugo Victor. de S. Victore de sacramentis fidei lib. 1. p. 3. cap. 31. In unitate agnoscimus aeternitatem: Et S. Thom. in t. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. aeternita- s. Thom. tem vocat unitatem, sicut è contrario tempus propter successionis diuisibilitatem habet rationem multitudinis, & propterea diffinitur à Philosopho lib. 4. Physic. cap. Aristotle. 11. t. 100. Numerus motus secundum prius, ac posteriorius: est vero tanta inter immutabilitatem, aeternitatemque affinitas, ut nonnunquam vna pro altera accipiatur. Unde est illud August. lib. de natura boni aduersus Manichæos capit. 39. Illa autem vera est aeternitas, que est vera immortalitas, hoc est illa summa incommutabilitas, quam solus Deus habet: Et paulo post cuius solius immortalitas ipsa est vera aeternitas. & libro quarto, de Trinitate capit. decimo octavo, In quantum, inquit, mutabiles sumus, in tantum ab aeternitate distamus. & infra, Veræ autem immortalitas, vera incorruptilitas, vera incommutabilitas ipsa est aeternitas: nam, cum aeternum sit, quod principio, ac fine caret, idem est dicere aeternum, ac id, quod semper eodem modo se habet, siue quod immutabile est. Verum ratione distinguntur: ideoque ipsi quoque Patres frequenter Deo tribuunt immutabilitatem simul, atque aeternitatem, quasi duo. Cetera se distincta: imò Doctores, quos referantur capit. primo, numero 8. ex incommutabilitate aeternitatem probant, quæ probatio esset inepta, nisi inter utramque esset aliqua distinctio secundum rationem

rationem